

Multidisciplinarni
znanstveni časopis
Godina XVII, Broj 56-57

ISSN 1330-9625

Sadržaj:

Hrvoje Petrić: Akademik
Dragutin Feletar (1941.-2023.) i
Međimurje - post mortem

Đuro Blažeka: Prijedlog modela
istraživanja
pseudoanalogonimije u
kajkasvskom narječju

Ivan Vuk: «U zagrljaju
sigurnosti». Izbjeglička kriza i
prihvat ratnih izbjeglica u
Međimurju od srpnja 1991. do
travnja 1992. godine

Draženko Tomić: Vjerske
navade, ustrojbene jedinice,
građevine, propisi i službenici u
Međimurju druge polovice 19. i
početka 20. stoljeća

Saša Vuković: Petar Berke,
svećenik i kajkavski književnik

Rolanda Mikulan i Jasminka
Prstec: Učenici s teškoćama u
razvoju i asistivna tehnologija

Krunoslav Mikulan: Arhaička
privlačnost Harryja Pottera

HRVATSKI SJEVER

ՀԱՆՈՒՍՏՈՐԿԸ ԳԻՒՅՈՒՅՆ

HRVATSKI SJEVER

HRVATSKI SJEVER

MULTIDISCIPLINARNI ZNANSTVENI ČASOPIS OGRANKA MATICE HRVATSKE U ČAKOVCU

Vol. XVII, br. 56-57

ISSN: 1330-9625

Glavni urednik:

izv. prof. dr. sc. Krunoslav Mikulan (krunoslav.mikulan@gmail.com)

Uredništvo:

dr. sc. Vladimir Huzjan, *Zavod za znanstveni rad HAZU u Varaždinu*

dr. sc. Darinka Kiš-Novak, *Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek Čakovec*

izv. prof. dr. sc. Vladimir Legac, *Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek Čakovec*

izv. prof. dr. sc. Krunoslav Mikulan, *Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek Čakovec*

izv. prof. dr. sc. Predrag Oreški, *Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek Čakovec*

Ivan Pranjić, prof., *Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu*

Uređivački savjet:

prof. dr. sc. Đuro Blažeka, *Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek Čakovec*

dr. sc. Stjepan Blažetin, *Institut za slavistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu*

prof. dr. hab. Wiesław Boryś, *Institut za slavistiku Poljske akademije znanosti, dopisni član HAZU*

prof. emeritus dr. sc. Stipe Botica, *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*

akademik Stjepan Damjanović, *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti*

prof. dr. sc. Zlatko Erjavec, *Fakultet organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu*

akademik Dragutin Feletar, *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti*

prof. dr. sc. Anđela Frančić, *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, član suradnik HAZU*

prof. emeritus dr. sc. Stjepan Hranjec, *Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek Čakovec*

prof. dr. Mihaela Koletnik, *Filozofski fakultet Sveučilišta u Mariboru*

prof. dr. Marko Jesenšek, *član-suradnik Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mariboru*

prof. dr. sc. Zvonko Kovač, *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*

dr. sc. Lukács István, *Sveučilište Eötvös Loránd, Budimpešta, Institut za slavensku i baltičku filologiju*

izv. prof. dr. sc. Kristian Novak, *Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*

prof. dr. sc. Vesna Požgaj Hadži, *Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani*

Tajnica časopisa: Petrana Sabolek, dipl. iur.

Lektura: Lea Šprajc, mag. croat.

Suradnik za UDK: Borivoj Radojčić, prof.

Naslovnica: Pawel Czerwinski - Unsplash (www.unsplash.com)

Oblikovanje naslovnice: Krunoslav Mikulan

© Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu

Park R. Kropka 2, 40000 Čakovec

Tel.: 040/ 310-348

IBAN: HR62 23400091116014959

kod Privredne banke d.d. Zagreb

E-mail: matica.cakovec@gmail.com

Web: www.maticack.com.hr

maticahrvatska

HRVATSKI SJEVER

Multidisciplinarni znanstveni časopis

Vol. XVII (2022./23.)

Br. 56–57

Hrvoje Petrić:

Akademik Dragutin Feletar (1941. – 2023.) i Međimurje – post mortem 7

Đuro Blažeka:

Prijedlog modela istraživanja pseudoanalogonimije u kajkavskom narječju 11

Ivan Vuk:

„U zagrljaju sigurnosti“. Izbjeglička kriza i prihvrat ratnih izbjeglica u Međimurju od srpnja 1991. do travnja 1992. godine 31

Draženko Tomić:

Vjerske navade, ustrojbene jedinice, građevine, propisi i službenici u Međimurju druge polovice 19. i početka 20. stoljeća 45

Saša Vuković:

Petar Berke, svećenik i kajkavski književnik 89

Rolanda Mikulan, Jasminka Prstec:

Učenici s teškoćama u razvoju i asistivna tehnologija 105

Krunoslav Mikulan:

Arhaička privlačnost Harryja Pottera 135

Uvodna riječ

Hrvatski sjever i Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu ove su, 2023. godine izgubili člana Uređivačkog savjeta i vrijednog suradnika, akademika Dragutina Feletara, te ovaj dvobroj časopisa započinjemo prilogom prof. dr. sc. Hrvoja Petrića posvećenom tom velikom znanstveniku i, prije svega, čovjeku, čiji nas je prerani odlazak sve duboko pogodio.

U nastavku donosimo pet novih znanstvenih, preglednih i stručnih radova, te jedan prijevod već objavljenog rada. Đuro Blažeka daje prijedlog modela istraživanja pseudoanalogonimije u kajkavskom narječju, Ivan Vuk govori o prihvatu ratnih izbjeglica u Međimurju od 1991. do 1992. godine, Draženko Tomić daje pregled vjerskih navada, ustrojbenih jedinica, propisa i službenika u Međimurju u drugoj polovici 19. i na početku 20. stoljeća, Saša Vuković u povodu 290. godišnjice rođenja svećenika i kajkavskoga književnika Petra Berkea daje prikaz njegova života i djelovanja, a Rolanda Mikulan i Jasminka Prstec pišu o tome kako asistivna tehnologija može pomoći učenicima s teškoćama u razvoju.

Ovaj broj *Hrvatskog sjevera* zapravo je – dvobroj – kako bismo uhvatili korak s kalendarom. Časopis je počeo izlaziti 2019. godine, a zatim je tijekom pandemije malo zastao i taj zaostatak otada nije nadoknadio. Iduće se godine možda ponovno vratimo redovitom ritmu izlaženja.

Podsjećamo čitatelje da je časopis dostupan i u PDF formatu na internetskim stranicama Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu (www.maticack.com.hr/hrvatski-sjever/).

Glavni urednik

Hrvoje Petrić

Akademik Dragutin Feletar (1941. – 2023.) i Međimurje – *post mortem*

Dana 21. lipnja 2023. u Koprivnici nas je zauvijek napustio velik čovjek, akademik Dragutin Feletar, podupiratelj i član Uređivačkog savjeta časopisa *Hrvatski sjever*. Prevelika žalost idućih dana razlijevala se onim djelićem našeg planeta u kojem se sljubljuju Mura i Drava, prostorom koji je dao jednog od najvećih hrvatskih geografa naših dana, istraživača prošlosti i neumornog prosvjetitelja. Iako je sa svojim zavičajem do posljednjih dana ostao najdublje intimno i stvaralački povezan, njegovi životni horizonti širili su se na sve četiri strane svijeta, neumorno odgajajući generacije geografa kroz nastavni, znanstveni i popularizacijski rad. Teško je, gotovo nemoguće nabrojiti što je sve akademik Feletar napisao. Ne brojeći novinarske tekstove, predgovore i pogovore, objavio je preko 40 000 stranica stručnih i znanstvenih radova u 135 knjiga, 300 znanstvenih i preko 400 stručnih članaka, razvivši plodnu suradnju sa znanstvenicima iz 20-ak zemalja na preko 200 znanstvenih i stručnih skupova, te je bio urednik i recenzent velikomu broju znanstvenih radova i knjiga. Napisao bi i uredio još mnogo toga da njegove brojne planove nije prekinula kratka i teška bolest.

Akademik Dragutin Feletar iz Donje Dubrave (rođen 10. srpnja 1941. u donjodubravskoj obitelji koja je privremeno nekoliko godina živjela u susjednom Velikom Otoku) za života je bio najistaknutiji hrvatski geograf, istraživač povijesti sjeverozapadne Hrvatske (prvenstveno Međimurja i Podravine), te demograf i pisac. Uz to je afirmirani društveni djelatnik (osobito u Međimurju, Podravini i Zagrebu), nakladnik koji je uredio i dosad izdao više od 300 naslova te izdavač uvažениh stručnih (*Meridijani*) i znanstvenih časopisa (*Podravina*, *Donjomeđimurski zbornik*, *Podravski zbornik* itd.). Dragutin Feletar osnovnu je školu polazio u Donjoj Dubravi i Kotoribi, gimnaziju u Varaždinu, a studij geografije završio je na Prirodoslovno-matematičkome fakultetu u Zagrebu (diplomska radnja nosila je naslov „Industrija Međimurja”), gdje je magistrirao i doktorirao (1982.). Kao gimnazijalac osnovao je izviđačke odrede u Donjoj Dubravi, Donjem Vidovcu i Kotoribi. Od tada je počeo surađivati u čakovečkom tjedniku *Međimurje*. Nakon jednogodišnjeg rada u Osnovnoj školi u Donjoj Dubravi, 1966. zaposlio se u redakciji lista *Međimurje*. Uz tisuće članaka koje je napisao, godine 1968. bio je među osnivačima Radio-Čakovca te *Kajkavskoga kolendara* 1969.. Tih je godina bio i među osnivačima Kulturno-prosvjetnog društva *Zrinski* u Čakovcu, koje je pokrenulo živu nakladničku djelatnost, pogotovo afirmirajući kajkavsku književnost (tiskano je devet knjiga). Nakon 1972. zapošljava se u industriji Podravki, gdje razvija bogatu nakladničku djelatnost.

Nakon obrane doktorata, od početka 1983., najprije radi kao asistent na Geografskom odsjeku zagrebačkog PMF-a, a potom kao docent. Za redovitog sveučilišnog profesora izabran je 1992., a 1999. za redovitog profesora u trajnom zvanju. Predavao je i na doktorskoj studiji te bio gostujući profesor u više europskih zemalja. Na PMF-u je obavljao dužnosti predstojnika Geografskog zavoda, pročelnika Geografskog odsjeka te prodekana i dekana (od 2002. do 2006.). Obavljao je i dužnost urednika vodećih hrvatskih geografskih znanstvenih časopisa. Odgojio je desetine profesora geografije, od kojih su mnogi iz Međimurja. Razvio je zapaženu međunarodnu suradnju. Sudjelovao je na preko 190 znanstvenih skupova, pretežno međunarodnog karaktera. Feletarov znanstveni rad i društveni angažman prepoznala je Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koja ga je izabrala za člana suradnika (2006.), a potom i za redovitoga člana – akademika (2016.).

Dragutin Feletar pripadao je među najplodnije hrvatske pisce geografske, povijesne, demografske, etnološke i kulturološke literature. U zemlji i inozemstvu obnašao je brojne funkcije (predsjednika, urednika, člana uredništva) strukovnih organizacija i znanstvenih časopisa. Za svoj rad primio je brojna priznanja i nagrede – ističemo Red Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića (2002.), nagradu za životno djelo Koprivničko-križevačke županije (2002.), nagradu Josip Juraj Strossmayer HAZU-a (2002.), godišnju državnu nagradu za znanost Hrvatskog sabora (2004.), nagradu za životno djelo Grada Koprivnice (2005.), nagradu Vjekoslav Klaić (2016.), u Budimpešti je proglašen europskim vitezom kulture (2011.), nagradu Zrinski Međimurske županije (2018.) itd. Počasni je građanin Donje Dubrave, Legrada, Koprivnice i Koprivničko-križevačke županije. K tome je čakovečki Ogranak Matice hrvatske u srpnju ove godine donio odluku o pokretanju natječaja za istraživačke radove učenika osnovnih i srednjih škola u Međimurskoj županiji, s nagradom imenovanom po Dragutinu Feletaru, što će među mladima čuvati uspomenu na njega.

Od 1968., kada mu je izašla iz tiska knjiga *Iz povijesti Međimurja*, pa sve do smrti Feletar je uvelike vezan za istraživanje povijesti, geografije, kulture i demografije Međimurja. Već 1970-ih godina napisao je (sam ili u suradnji) nekoliko zapaženih knjiga, među kojima ističemo: *Zapisi i sjećanja*, *Navik on živi ki zgine pošteno*, *Stari gradovi, dvorci i crkve sjeverozapadne Hrvatske*, *Štrajkovi u Međimurju između dva svjetska rata* i druge. Osobito su značajne njegove knjige iz gospodarske povijesti Međimurja, poput monografija MTČ-a, Čateksa, Hrasta, TIZ Zrinski, Jedinstva i drugih. Godine 1977. napisao je i knjigu o djelovanju Ogranka Seljačke sloge u Prelogu, s prvim pregledom povijesti toga mjesta. Feletarov rad na istraživanju povijesno-geografskih značajki Međimurja osobito je intenzivan nakon osamostaljenja Hrvatske. Do danas je napisao i uredio desetak vrlo značajnih knjiga koje za Međimurje imaju kapitalnu vrijednost – ističemo: *Novi Zrin – Zrinska utvrda na Muri* (2001.), *Prelog – izabrane teme* (1996.), *100 godina nogometa u Prelogu* (2013.), *Monografija općine Donja Dubrava* (2007.,

2014.), *Stoljeće i pol kulturno-glazbenog života Donje Dubrave* (2015.), monografija *750 godina grada Preloga* (2016.), *Zrinski i Frankopani* (2019.), *Utvrda Novi Zrin na Muri – 360 godina od izgradnje* (2021., s prijevodom na mađarski 2022.) i druge. Za Međimurje je osobito značajna knjiga fra Josipa Bedekovića *Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, koju je Dragutin Feletar 2017. uređio i napisao studiju o Josipu Bedekoviću.

Bio je vrlo aktivan i u društvenome životu Međimurja. Tako je 1999. osnovao Zmajski stol u Čakovcu Družbe Braća Hrvatskoga Zmaja, te je bio njegov pročelnik sve do 2006., kada je izabran za Velikoga meštra Družbe u Zagrebu (dužnost je obavljao do 2011. godine). Bio je i u prvome upravnom odboru čakovečke Zrinske garde, a aktivan je bio i u suradnji s Ogrankom Matice hrvatske u Čakovcu te Općinom Donja Dubrava. Ističemo i aktivnost Dragutina Feletara u proučavanju povijesti Zrinskih, o kojoj je objavio nekoliko znanstvenih radova te uređio četiri zbornika (prvenstveno u suradnji sa Zrinskom gardom i Međimurskom županijom). Organizirao je zapažene znanstvene skupove o Zrinscima (Donja Dubrava, Čakovec) te o Josipu Bedekoviću (Štrigova).

Težište ovog teksta stavio sam na neke segmente odnosa Dragutina Feletara i Međimurja, s kojim je on bio čvrsto emocionalno, duhovno i radno povezan, jer će čitatelji druge informacije o njemu lako pronaći u ovogodišnjem *Hrvatskom kajkavskom kalendaru*. Stoga mi dozvolite i osobni osvrt. Dragutin Feletar je ljubav prema Međimurju, još od mojih studentskih dana, sustavno prenosio na mene pa me tako 1995. angažirao kao koautora prve monografije Preloga, dva desetljeća kasnije i znanstvene monografije grada Preloga. Osim toga, s Dragutinom Feletarom i Petrom Feletarom te drugim suradnicima napisao sam dvije knjige o utvrđi Novi Zrin (2001. i 2021.) te sudjelovao u dvama izdanjima monografije Donje Dubrave. Bila je velika čast poznavati Dragutina Feletara, a ogromni privilegij surađivati s njime. Ostat će mi u srcu i trajnom sjećanju kao pravedan, izuzetan i mudar učitelj koji je u mome životu i radu ostavio trajni trag. Čvrsto sam uvjeren kako će i ljudima koji su s njime imali čast družiti se i surađivati ostati u najboljem sjećanju.

Duro Blažeka

djuuro.blazeka1@gmail.com

PRIJEDLOG MODELA ISTRAŽIVANJA PSEUDOANALOGONIMIJE U KAJKAVSKOM NARJEČJU

Izvorni znanstveni rad
Primljen: 20. 10. 2022.
Prihvaćen: 24. 11. 2022.
UDK: 811.163.42'282

Sažetak

Autor govori o jednom mogućem modelu istraživanja pseudoanalogonimije u kontekstu istraživanja kajkavskog narječja. U prvom dijelu govori o kompromisima koje treba učiniti u iznalaženju takvih parova, jer se gotovo uvijek radi o različitim fonološkim sustavima gdje izvorni govornici u svijesti izjednačavaju različite jezične pojavnosti (na jedan način obrazovaniji govornici, a na druge načine manje obrazovani). Najčešći razlozi za nastanak „lažnih prijatelja” unutar istog narječja novije su i starije semantičke adaptacije, tvorbeni homonimija te prijelazi i gubljenja fonema. Zaključuje da su u takvim istraživanjima potpuni parovi „lažnih prijatelja” mnogo češći u udaljenijim mjesnim govorima, a djelomični parovi u susjednima. Na kraju donosi odabrani popis takvih parova leksema koji je napravio na temelju građe iz nekih suvremenih rječnika kajkavskih mjesnih govora ili građe iz vlastitih istraživanja.

Ključne riječi

pseudoanalogonimija, hrvatski standardni jezik, kajkavsko narječje

Uvod

U ovom će se radu obraditi „lažni prijatelji” (pseudoanalogonimija)¹ u kontekstu istraživanja kajkavskog narječja. Pseudoanalogonimija je u hrvatskom

¹ U većini europskih jezika uobičajen je naziv „lažni prijatelji”, dok naziv „pseudoanalogonimija” upotrebljavaju njemački lingvisti Karlheinz Hengst i Daniel Bunčić. U ovom radu upotrebljavam oba naziva jer smatram da su oba nužna za precizno izražavanje u znanstvenom diskursu: pojavu nazivam pseudoanalogonimijom, a primjere „lažnim prijateljima”.

jezikoslovlju do sada istraživana u nekoliko kraćih radova u kojima se ona oprimjeruje parovima u kojima je jedan član iz hrvatskog standardnog jezika, a drugi iz nekog drugog standardnog jezika², i to najčešće u kontekstu grešaka u prevođenju. Blažeka je (2011.) dao popis lažnih prijatelja između međimurskog dijalekta³ i hrvatskog standardnog jezika. Još se nisu intenzivirala istraživanja te pojave unutar hrvatskog jezika, gdje bi se ta pojava proučavala na razini između dva mjesna govora istog narječja. Kao izvor podataka u ovom radu poslužit će neki rječnici suvremenih kajkavskih govora, od kojih je većina objavljena⁴, a neki su još u rukopisu.⁵ Donijet će se i nekoliko primjera iz govora Beltinaca (Novak 1996), susjednog prekomurskog govora u Republici Sloveniji.

2. Kompromisi u određivanju parova „lažnih parova” između različitih mjesnih govora istog dijalekta⁶

Budući da bi se u takvim istraživanjima radilo o raznolikim fonološkim sustavima, sasvim je razumljivo da bi prije takvih istraživanja trebalo napraviti popis kompromisa u kojem bi se definiralo koje se sve razlike između dva uspoređivana sustava mogu zanemariti, a da slične riječi dobiju status „lažnih prijatelja”. Uvijek bi se računalo na onakve fonološke i morfološke prilagodbe za koje bi se realno moglo pretpostaviti da bi ih napravila većina govornika jednog mjesnog govora kod prevođenja na svoj mjesni govor, a ponekad treba računati i na dvije vrste adaptacija: jednu koju bi napravili govornici mjesnog govora koji se bolje služe standardom (lik iz standardnog jezika može imati važan utjecaj na adaptaciju nekog dijalektalnog leksema u svijesti govornika), a drugu koju bi napravili govornici mjesnog govora koji se slabije služe standardom. Iako se najčešće radi o ljudima koji nemaju dubljih lingvističkih znanja, nikome nije problem poistovjetiti iste ili „homonimne”⁷ riječi iz različitih sustava, a s različitim refleksima staroslavenskih fonema ili istovrsnim samoglasnicima različite otvorenosti/zatvorenosti.

² v. Ivir 1968; Popović – Trostinska 1988. i 1989; Brdar-Szabó 1995, Opačić 1995; Bunčić 2000. i Lewis 2002.

³ Međimurski je dijalekt opisan na svim jezičnim razinama u Blažeka 2008. a.

⁴ Belović – Blažeka 2009, Blažeka – Belović 2014; Blažeka – Nymárkay – Rác 2009, Lipljin 2002, Maresić 2010. b., Piškorec 2005, Večenaj – Lončarić 1997; Blažeka – Rob 2014; Blažeka 2018.

⁵ Važni izvori podataka za ovaj rad su i građe za *Rječnik Štrigove* koji izrađujem s gospodinom Dragutinom Lovrenčićem i *Rječnik Kotoribe* koji izrađujem s gospođom Anicom Jauk.

⁶ U teoretskom dijelu rečenice ću potvrde donositi samo tamo gdje je to nužno zbog razumijevanja teorije, a svi su primjeri potpuno obrađeni u rječniku u drugom dijelu rada.

⁷ Homonimija može postojati samo unutar istog jezika, no u eksplikaciji metoda ovakvog istraživanja nužno je, jasno uz ogradu, upotrebljavati taj termin jer najbliže izražava bit stvari. Možda bi se čak i uistinu moglo govoriti o homonimiji ako jezik današnjih „izvornih govornika” zamislimo kao jedan interdijalekt koji ima svoje relativno čvrste zakonitosti, pa bi to uvjetno bio jedan jezični sustav.

a) Akcentuacija

Kajkavska akcentuacija poprilično je raznovrsna, a najbolju je klasifikaciju dao Mijo Lončarić koji govori o pet tipova prozodijskih sustava (Lončarić 1996: 58–65). Treba imati na umu i da je u međimurskom dijalektu (iz kojeg je u ovom radu najviše primjera: Prelog, Mursko Središće, Serdahelj, Kotoriba, Sveti Martin, Putjane, Belica, Orehovica) bitno samo mjesto naglasaka, a opreke po kvantiteti i modulaciji potpuno su irelevantne. Takva akcentuacija ima dosta sličnosti s istočnoslavenskim jezicima o kojima je govorio srpski jezikoslovac Pavle Ivić (Ivić, 1963). U Varaždinu i Svetom Đurđu situacija se polako približava onoj u Međimurju. U govoru Gole, Virja i Đurđevca naglasak je ograničen na zadnja dva sloga u riječi. Naglasak je na posljednjem slogu samo ako je dug (npr. *posadim*, *posadi*). (Maresić 2010: 99)

Naglasne razlike u određivanju „lažnih prijatelja” treba zanemariti:

- a) razlike po mjestu naglasaka, npr. *k:oš'tati* (Gola) 1. "kušati, probati jelo ili piće" 2. "hraniti (koga) za novac" // *k'oš'tatj* (Prelog) "kušati, probati jelo ili piće"; *vrtn'ica* (Praporčan) "vreteno" // *v'rtņica* (Sv. Martin) "vrsta poljskoga puta"
- b) razlike u kvantiteti, npr. *l:ag'oden* (Gola) prikladan, pogodan" // *l'aguden* (Prelog) "lagodan" // *l'aguden* (Kotoriba) "nedovoljno razvijen – o plodu", *š:'aran* (Gola) "šaren" // *š'aran* (Prelog) "koji je išaran"
- c) razlike u kvaliteti, npr. *lônati* (Varaždin) "oprostiti, otpustiti" // *lònati* (Prelog) "lutati".

b) Vokalizam

Prema klasifikaciji Mije Lončarića, u kajkavskom narječju postoji trinaest tipova vokalskih sustava (Lončarić 1996: 67–85) pa je pitanje „zanemarivanja” razlika u određivanju „lažnih prijatelja” u vokalizmu dosta složenije negoli u akcentuaciji. Uvijek treba računati na onu adaptaciju koju bi govornik jednog mjesnog govora napravio kad bi riječ iz drugog mjesnog govora prilagodio svojem fonološkom sustavu: npr. diftong *'ej* bi kod sebe adaptirao kao *'e* ili *'ĕ*, diftong *'ou* kao *'o*, diftong *'ij* kao *i*, diftong *uo* kao *u*, diftong *ou* kao *o*. Zanimljivo je da je u Murskom Središću diftong *'ou* uvijek refleks od dugog *ū*, a ne od dugog *ō* kako bi se očekivalo. Tu valja računati i na utjecaj likova iz standardnog jezika koji će govorniku drugog mjesnog govora ipak na tom mjestu sugerirati adaptaciju *u*, a ne *o* na što bi ga "vuklo", npr. glagol *k'oucatj* "štucati" iz Murskog Središća govornik iz Preloga će najčešće adaptirati kao *k'ucati* "lagano udarati", a ne kao *k'ocati* "štucati" (u rječniku smo predvidjeli obje mogućnosti).

Treba zanemariti i raznolikosti po stupnju otvorenosti i zatvorenosti istovrsnih samoglasnika, npr *p'ekel* (Prelog) / *p'ekel* (Mursko Središće), *p'olək* (Gola) 1. "pokraj" // 2. "zbog" *p'olek* (Prelog) "pokraj".

Otvoreno *'o* iz jednog mjesnog govora treba „poistovjetiti” s *a* kod njihovih pretpostavljenih „lažnih prijatelja” u drugom mjesnom govoru, gdje dugo *ā* ne prelazi u *o*. Jedino u Murskom Središću *o* postoji u rijetkim primjerima na mjestu dugog *ō* (npr. *m'oj*, *gn'oj*, *d'ojdem* prez.).

Samoglasnike iz nenaglašene pozicije čija je realizacija fakultativna unutar zadanih vrijednosti (*a* [*a*, *ã*], *e* [*e*, *ẽ*, *ē*], *i* [*ĩ*, *ī*], *u* [*u*, *o*])⁸ treba „poistovjetiti” s odgovarajućim samoglasnicima kod njihovih pretpostavljenih „lažnih prijatelja” u nekom drugom mjesnom govoru, gdje do navedenih neutralizacija nije došlo. Npr. u Goli vokalni sustav ima šest razlikovnih jedinica u kratkim i šest u dugim slogovima. Fonem /*ẽ*/ u naglašenim je, i dugim nenaglašenim slogovima, vrlo otvorene realizacije (*žēna*, G sg. *ženē*, *grēda*, G sg. *grēdē*, I pl. z *grēdāmi*). Fonem /*o*/ u svim se dugim slogovima, naglašenim i nenaglašenim te u kratkim nenaglašenim realizira kao zatvoreno [*o*] (npr. 3. sg. prez. *zrāstō*, G sg. z *Gōlē*).⁹ Zato kad uspoređujemo parove iz Međimurja i Gole, sa samoglasnikom *ẽ* iz Gole možemo „poistovjetiti” ne samo *ẽ* i *e* u naglašenoj poziciji, već i sva *e* u nenaglašenoj poziciji, a s *o* iz Gole ne samo *o* i *o* iz naglašene pozicije već i sva *u* iz nenaglašene pozicije.

Povišeno *u* uvijek treba „poistovjetiti” sa srednjim *u*, npr. *žul* (Gola) / *ž'ul* (Mursko Središće).

Pitanje „poistovjećivanja” u određivanju lažnih prijatelja s bednjanskim dijalektom nadilazi opseg ovog rada, jer se u tom dijalektu nalazi vrlo specifični vokalski sustav gdje je fonetska vrijednost većine vokala pomaknuta, a gotovo se svi diftongiziraju.

c) Konsonantizam

Razlike u konsonantizmu nisu tako velike kao u vokalizmu i najčešće se svode na to postoje li u nekom inventaru suglasnici *l* (ili je depalatalizirano u *l*), *n̄* (ili je prešlo u *ñ* ili je došlo do metateze u *jn*), *u* (ili se čuva *l* na kraju riječi i sloga) i *ž* (ili je refleks palatalnog *d'* uvijek *j*, a *ž* je samo rubni fonem koji nalazimo u riječima stranog podrijetla).

⁸ Takva je situacija u međimurskom dijalektu.

⁹ Maresić 2010: 98–99.

Također treba zanemariti neki suglasnički prijelaz neke frekventnije riječi, jer će je govornik drugog mjesnog govora ionako u svijesti adaptirati bez tog prijelaza, tj. onako kako je u njegovu mjesnu govoru, npr. riječi koje se razlikuju samo po refleksu slogotvornog *l* ili stražnjeg nazala.

d) Morfologija

Budući da se u istraživanju pseudoanalogonimije uzimaju u obzir samo *eitetski oblici*, razlike u deklinaciji, konjugaciji i komparaciji ne trebaju se uzimati u obzir.

3. Vrste pseudoanalogonimije

U istraživanju pseudoanalogonimije važna je sinkronija, tj. trenutačno stanje semantičkih polja koja ti primjeri imaju (Samardžija 1995: 27). Sinkronijski je pristup nužan jer nije uvijek lako odrediti kada je u dijalektu riječ o starijem značenju, a kada o semantičkoj adaptaciji novijeg datuma. Možda se u nekoj ranijoj fazi razvoja dijalekta kod pojedinih parova radilo o potpunoj pseudoanalogonimiji, a do djelomične je pseudoanalogonimije došlo u suvremeno vrijeme kad standard potiskuje dijalektalne govore i riječi iz standarda i njihova značenja prodiru u mjesne govore ili su kontakti između govornika raznih mjesnih govora češći i intenzivniji.

Prema tako shvaćenom sinkronijskom pristupu pseudoanalogonimiji, podjela parova „lažnih prijatelja” u ovom radu bit će na a) potpuno „lažne prijatelje” i b) djelomično „lažne prijatelje”¹⁰.

Potpuno „lažni prijatelji” su oni koji nemaju ni jedno zajedničko značenje, npr. *vrtn'ica* (Praporčan) "vreteno" // *vrtnjica* (Sv. Martin) "vrsta poljskoga puta".

Djelomično „lažni prijatelji” su oni kod kojih jedan ili oba parnjaka uz zajednička značenja imaju i jedno ili više različitih značenja (**inkluzija**), npr. *š'ax* (Prelog) "igra na 64 polja crno-bijela polja i sa dvaput po šesnaest figura" // *š'ax* (Putjane, Belica) 1. "šav" 2. "igra na 64 polja crno-bijela polja i sa dvaput po šesnaest figura"

Kod *djelomično „lažnih prijatelja”* ima primjera gdje se kod parnjaka u jednom govoru sekundarno razvilo značenje vezano uz seljački način života i privređivanja, npr.

¹⁰ „Die erste Möglichkeit wie sich die Bedeutungen zweier Wörter unterscheiden können, ist die **Exklusion**: Die beiden Lexeme haben keine einzige Bedeutung gemeinsam. Dies ist der Fall bei den klassischen 'Pseudo-Analogonymen, meist *totale* oder *vollständige* 'falsche Freunde 'genannt... Bei der *partiellen* Pseudo-Analogonymie muss der Lernende hingegen zusätzlich die Bedingungen verinnerlichen unter welchen A mit B zu übersetzen ist und unter welchen nicht" (Bunčić 2000: 49–50).

kȳb'ila (Prelog) "kobila" // *kōb'ila* (Molve) 1. "kobila, ženka konja" 2. "drvena naprava na kojoj se tuče žito, obrađuje drvo i sl."

U dosta je parova *djelomično* „*lažnih prijatelja*“ vidljiva pejorizacija u parnjaku iz međimurskoga dijalekta u onom značenju kojeg nema u paru iz standardnog jezika, npr.

už'ęniťi (Mursko Središće) 1. "pomoći muškarcu da uđe u brak". 2. "izvršiti obred vjenčanja". 3. "nasamariti". // *už'ęniťi* (Prelog) 1. "pomoći muškarcu da uđe u brak". 2. "izvršiti obred vjenčanja".

zvōhn'oti (Gola) 1. "onjušiti" 2. "upoznati koga" // *zv'ohnuťi* (Prelog) "ŠALJ. uspjeti nešto saznati"

Parova „*lažnih prijatelja*“ između teritorijalno bližih mjesnih govora ima više negoli u onih udaljenijih. Također se vidi da su između teritorijalno bližih mjesnih govora češći djelomični „*lažni prijatelji*“, a između onih teritorijalno udaljenijih „*potpuni*“ *lažni prijatelji*.

4. Razlozi za nastanak „*lažnih prijatelja*“ između različitih mjesnih govora istog narječja

Do pojave parova „*lažnih prijatelja*“ došlo je zbog sljedećih razloga:

a) Jedan je parnjak semantičkom adaptacijom dobio u jednom mjesnom govoru drugo značenje, npr. *dr'uštvy* (Prelog) "društvo" // *drūštvo* (Molve) "obitelj".

Vrlo je zanimljiv primjer parnjaka *skōm:'ina* (Gola) "neugodan osjećaj u ustima" // *skȳm'ina* (Prelog) "zazubice" gdje su značenja leksema otišla u enantosemiju¹¹, tj. potpuno suprotna značenja.

b) Različite riječi iz dva uspoređivana sustava tvorene su istim tvorbenim sredstvima koja imaju različita značenja, npr. *zagųspȳd'ōriťi* (Mursko Središće) "propasti s imanjem" // *zagųspȳd'ōriťi* (Podturen) "zagospodariti, ovladati imanjem".

c) Do sličnosti je došlo uslijed različitih fonoloških promjena nastalih u različitim fazama razvoja pojedinih govora (gubljenja i prijelazi fonema, dobivanje proteze,

¹¹ »Das Phänomen, dass zwei diametral 'entgegengesetzt' Bedeutungen durch ein einziges Lexem ausgedrückt werden, nennt man *Enantiosemie* (ἐν 'darin', ἀντίος 'entgegengesetzt' und σήμα 'Zeichen').« Bunčić 2000:62.

ukidanje opreka između *č* i *ć*, različiti refleksi pojedinih samoglasnika, suglasnika i suglasničkih skupina iz praslavenskog stanja), npr.

Šlav'onec (Sv. Đurđ) "stanovnik Slanja" // *Šlav'onec* (Prelog) "stanovnik Slavonije" (u Sv. Đurđu došlo je do promjene suglasničke skupine *sl* u *šl*, a vrlo su neobični prijelazi koji su drugi dio imenice od toponima *Slanje* doveli do etnika koji je postao „lažni prijatelj” parnjaku iz Preloga)

v'odjca (Prelog) hip. i dem. od *v'oda*. // // *v'odjca* (Sv. Martin) "udica" (u parnjaku iz Sv. Martina došlo je do promjene *u* > *o* i protetskog suglasnika *v* na početku riječi)

p'ucati (Sv. Martin) "čistiti" (njem. < **putzen**) // *p'ucati* (Mala Subotica) "začinjavati meso" (*S č'ĕm p'ucaš m'esu?*) (replika iz Male Subotice za model ima njemačku riječ **beizen** koja se u većini drugih međimurskih govora adaptirala *p'ocati*, a u Maloj Subotici došlo je još i do promjene *a* > *u*)

d) Transfonemizacijom *a*-, *e*- i *o*-samoglasnika po uzoru na drugi mjesni govor, riječ iz jednog mjesnog govora postala je slična riječi u drugom mjesnom govoru, npr. *kĕšni* (Varaždin) "smiješan, komičan, zabavan" // *k'ĕšni* (Prelog) "kasan" (u parnjaku iz Varaždina korijen je glagol *k'esiti se* "kesiti se")

zaj:ed'ati (Gola) "zadirzivati, zafrkavati" // *zaj'ĕdati* (Prelog) "PEJ. trošiti na jelo"

b'at (Sveti Martin) "okomak" // *b'ot* (Prelog) "gornji, tvrđi dio izdanka"

po:vati (Đurđevac) "panirati" // *p'ovati* (Prelog) "toviti"

d'udek (Prelog) "duda varalica" // *d'oudek* (Beltinci) "dohodak"

e) Oba su parnjaka onomatopejskog podrijetla i svaki znači nešto drugo, npr. *tr:ęšč'ati* (Gola) "jako sjajiti, svijetliti" // *treščati* (Prelog) "triještati"

f) Isti model iz nekog neslavenskog jezika različito se semantički adaptirao u različitim govorima, a replike su jednake (po kriterijima navedenim na početku rada).

f'orš'ibati (Đurđevac) "kretati se brzo amo-tamo" // *f'orš'ibatĭ* (Prelog) "juriti" (obje su replike od njemačkog modela **vorschieben**)

p'ĕlda (Serdahelj) 1. "primjer" 2. "zadatak" // *p'ĕlda* (Prelog) "pejorativan naziv za bolesnu i iscrpljenu osobu" (oba su parnjaka replike njemačkog modela **Bild** koji je u kajkavske govore došao preko mađarskog kao jezika posrednika gdje taj model glasi **pĕlda**)

5. Izbor zanimljivih primjera iz dosadašnjih istraživanja

U obzir su uzeti samo oni parovi riječi gdje oba dijela para pripadaju istoj vrsti riječi. Imenice trebaju pripadati i istoj deklinaciji. Kod glagola se ne ubrajaju u „lažne prijatelje” oni parovi u kojima bi jedan parnjak bio povratni, a drugi ne.

Iako se kod pseudoanalogonimije formalno uvijek radi o parovima riječi, u popisu primjera se navode i oni s oblicima iz triju mjesnih govora ako su značenja različita, a kako bi se što zornije prikazala semantička raznovrsnost. Zbog lakše čitljivosti i preglednosti u zagradama se uvijek navodi samo jedan mjesni govor i rečenična potvrda iz tog mjesta, iako bi u nekom opsežnijem rječniku takve vrste trebalo napraviti metodologiju prikaza rasprostranjenosti pojedinog značenja pojedinog oblika, ali i njegovih fonoloških varijanti kroz cijelo kajkavsko područje.

b'at (Sveti Martin) "okomak" (*N'egdar smų z b'atįma k'urįļi.* "Nekada smo ložili okomcima.") // **b'ot** (Prelog) gornji, tvrđi dio izdanka (*S'e je v'eč v b'otįma.*)

b'ajs (Mursko Središće) "najdeblji visoki grah" (*B'ajs je sad'įjla na vįš'įše kul'įjče.*) // **b'ajs** (Prelog) "kontrabas"

b'ougatj (Mursko Središće) "slušati" (*D'eća sų b'ougala 'oca į m'ater. D'elala sų s'e k'aj sų įįm rud'itelį r'ekļi. ūd m'alųga sų įįh prįv'oučali na d'elų.)* // **b'ogatj** (Prelog) "brinuti se o kome" (*Št'o vas b'o b'ogal duk byte st'orį!*)

bl'uden (Mursko Središće) "neukusan" (*N'eįk tį n'eby kr'įjvų! N'ebrem j'eštį! Pr'eveč je bl'udnų.)* // **bl'uden** "razvratan" (Prelog) (*Za bl'udne gr'ęhe se n'ajt'eže pųk'ajatį.*)

b'uksa (Goričan) "zatvor" (*B'įų je dv'o m'ešece v b'uksį.)* // **b'uksa** (Prelog) "novčanik" (*P'unų b'uksų pen'es je zv'adįl.*)

caf'uta (Štrigova) "prostitutka" (*V Z'ogreby v G'ajevį je s'e p'unų caf'utį.)* // **caf'uta** "prljava žena odjevena u dronjke" (*Bl'ęčį se l'epše. N'emreš k'ak caf'uta k'olį hwd'itį!*)

c'eliti se (Prelog) "zacjeljivati– o rani" (*R'ana mį pųm'alį c'elį.*) // **c'eliti se** (Štrigova) "ljubiti se" (*Pųpr'avį sį z'obe, inače se n'a niįtį j'ana št'ela s tobųm c'elįtį.* "Popravi zube, inače se ne će nijedna djevojka s tobom ljubiti.").

c'uk (Mursko Središće) vlak" (*C'uk nam je pob'eįgeų.)* // **cük** (Beltinci) "zaprega" (*krávji cük, koński cük*)

c'usravj (Mursko Središće) "pjenast" (*J'elį bųmų c'usravų j'uhų.)* // **c'usravj** (Prelog) "koji propušta" (*Ž'epį sų tį c'usravį. N'eį sį nam'ętatį p'eneze n'uter!*)

cvuk'otati (Mursko Središće) "cvrkatati" (*Na dr'ejvi cvuk'očeju fi'iči.*) // **cvuk'otati** (Prelog) "cvokatati" (*Dv'ē v'ure sam cvuk'otal na z'imī.*)

č'inknuṭi (Mursko Središće) "kucnuti se čašama" (*Č'inknuṭi smy z ves'elijem i sp'ijli du z'odie k'aple.*) // **č'inknuṭi** (Prelog) "prstima odbaciti nešto, npr. novčić" (*D'okut m'oreš č'inknuṭi p'ēneza?*)

č'istec (Molve) "neoplođeno jaje" (*Ot čistēca nigdār piščēta.*) // **č'istec** (Prelog) "čistac" (*Idemy se dugyv'oriti na č'istec i ka se v'ēč n'amū sv'adiṭi.*)

č'obe (Mursko Središće) "usne" (*Nal'ičila je č'obe.*) // **č'obe** (Beltinci) 1. "usta" 2. "konjska njuška"

dostāti (Molve) "dostajati, doteći, biti dovoljno" // **dust'otj** (Prelog) "odstajati" (*J'uha m'ora m'alū dust'otj ka se zg'osne.*)

drkāti (Molve) "skitati, hodati" (*D'če po sēlu.*) // **d'rkatj** (Prelog) "trčati" (*D'ēca d'rčeju pu dvur'išču.*)

drūštvo (Molve) "obitelj" (*Drūštva je bilo po dvanājst - petnājst pri hīzi.*) // **dr'uštvy** (Prelog) "društvo" (*N'ēma dr'uštva pak s'am d'omaj sed'i.*)

d'udek (Madžarevo) "košulja" (*Bl'ēči se svet'ēšēga d'udeka.*) // **d'udek** (Prelog) "duda varalica" (*D'ej d'udeka det'etū ka se n'a pl'akalu.*) // **d'oudek** (Beltinci) "dohodak"

feleš'ēga (Kotoriba) "prijateljica" (*Duk su b'ile ml'ode, su b'ile d'obre feleš'ēge, a v'ē se ni ne p'oznaju.*) // **ferēš'ēga** (Prelog) "PEJ. šaljiva ženska osoba" (*K'ak si f'č'era m'ogla b'iti t'akva fer'ēšēga ka s tj se s'i smej'alj.*)

f'orš'ibati (Đurđevac) "kretati se brzo amo-tamo" // **f'orš'ibatj** (Prelog) "juriti" (*K'ak je c'uk fūrš'ibal! Zač'as smy b'ilj v Z'ogrebu.*)

fr'iškj (Sveti Martin) "brz" (*J'okū je fr'iška n'aša sn'ēha.*) // **fr'iškj** (Mursko Središće) 1. "brz" (*Fr'ižek si kak str'ejla B'qužja.*) 2. "svjež" (*J'ejmy fr'ijškū z'elije.*) // **fr'iškj** (Prelog) "svjež" (*Fr'iškūga kr'uha būmy j'elj. St'oruḡa d'ej p'ajcekjma.*)

f'ucati (*se*) (Kotoriba) 1. "glasno disati kroz začepjeni nos" (*Prehl'aženj je pak f'est f'uca.*) 2. "ljutati se" (*K'aj s'amū f'ucaš, r'ēči n'ekaj, k'aj me za n'os navl'očiš!*) 3. "sporo raditi" (*C'elj d'ēn n'ekaj f'uca pu h'izj, a n'ikaj n'ē napr'ojj.*) 4. "spremati se" (*K'aj se t'ak d'ogū f'ucaš pred t'ēn zerc'alum k'ak da se na zd'ovañe p'akujes?*) // **fucati** (Prelog) "glasno disati kroz začepjeni nos"

f'ulatj (Mursko Središće) "promašiti" (*F'oulo je l'esy.*) // **fùlati** (Beltinci) "hraniti perad"

h'urmatj se (Mursko Središće) "bludno griješiti" (*Dyk se h'urma, ne m'ijslj na ž'enu i d'ecu.*) // **h'urmati se** (Prelog) "glupirati se" (*N'ej se h'urmatj. B'odj 'ozbiļen!*)

kep'ęńek (Gola) 1. "dugi vojnički kaput; muška zimska kabanica" (*D'obrę ti je d'ošel t:'ę kep'ęńek.*) 2. „opna koja se uhvati na površini ohlađenog kuhanog mlijeka" (*B:il je j:akę deb'ęli kep'ęńek na ml:ęku.*) // **kep'ęńek** (Prelog) "dugi vojnički kaput; muška zimska kabanica" (*M'oraš sj kep'ęńka bl'ęći. J'okuj je z'ima!*)

keref:ęk (Gola) "posebno birano jelo" (*J'ęli bi s'amę keref:ęke.*) // **keref'ęk** (Prelog) "nepodopština" (*S'am keref'ęke zdel'ęvļe.*)

kęšni (Varaždin) "smiješan, komičan, zabavan" (*B'aš je kęšni č'ovek, sę nas je zabavļal.*) // **k'ęsnj** (Prelog) "kasni" (*S k'ęsnj c'ugum je d'ošel.*)

kl'impac (Gola) "džepni nožić kojemu je oštrica pomična i zatvara se u drveni držak" (*D'ober je, 'akę je 'ošter, i kl'impac.*) // **kl'impac** (Prelog) "muški spolni organ (PUER.)" (*Kl'impac tj se v'idi.*)

kęb:'as (Gola) "kosa spletena u pletenicu i kružno smotana na potiljku" (*B'aš ti l:'ępę stoj:'i na gl:'avi kęb:'as.*) // **kęb'ęs** (Prelog) "kobasica" (*D'ęnj v gr'ah kęb'ęse ka bų j'akše.*)

kob'ila (Varaždin) 1. "kobila" (*Dop'ęlal sę z kob'ilami.*) 2. "kokošja prsa" (*Ję rät jęm kob'ilu, a ž'ęna b'iškupa.*) // **kęb'ila** (Prelog) "kobila" (*R'iće se k'aj kęb'ila.*) // **kęb'ila** (Molve) 1. "kobila, ženka konja" (*Prędi sę kęni b'ili i kęb'ile.*) 2. "drvena naprava na kojoj se tuče žito, obrađuje drvo i sl." (*Dę dęņsi kęb'ilo za guļiti kęle.*)

k'ocęn (Varaždin) "tvrda stabljika zelja" (*M'ęni je s'amo k'ocęņ ost'avil.*) // **kocęn** (Prelog) "okomak" (*N'ęgda smų s kęc'ęņj r'it br'isali.*)

kęrč'ule (Gola) "oruđe koje služi za piljenje ogrjevnog drva" (*Dęņęsi kęrč'ule, b'omo p:il'ili d'rva.*) // **k'orčule** (Prelog) "klizaljke" (*Napr'aj se t'rdj l'et pak sų c'ęļj d'ęn d'ęca b'ila na k'orčųlama.*)

k:ęšt'ati (Gola) 1. "kušati, probati jelo ili piće" (*Nav:'ęk tr'ęba j'ęlo pr'ije k:ęšt'ati.*) 2. "hraniti (koga) za novac" (*Prj's'ilen sęm nęk'oga k:ęšt'ati.*) // **k'ęštaj** (Prelog) "kušati, probati jelo ili piće" (*K'ęštaj k'ak je f'inų.*)

kr:'utę (Gola) "jako, vrlo, veoma" (*P'ošel je kr:'utę r'anę pr'ije s:'onca.*) // **kr'utų** (Prelog) "kruto" (*Kr'utų se pųn'ęša v dr'uštųj pak ga nįtj j'ana p'uca n'ęće.*)

k'oucatj (Mursko Središće) "štucati" (*K'ouca mi se. Št'o v'e m'ijslj na me?*) // **k'ucati** (Prelog) "lagano udarati" (*S'rce mi j'okuj k'uca.*) // **k'ocatj** (Prelog) "štucati" (*V'odu sp'ij ka n'aš k'ocal.*)

kûpčati (Varaždin) 1. "stavljati u kupove" (*Pěmo sěno kûpčat.*) 2. "obavljati veliku nuždu" (*Ně kûpčaj mi po dvor'išču!*) // **k'upčati** (Prelog) 1. "stavljati u kupove" (*Idemu k'upčat. D'čšč by.*) 2. "ŠALJ. skupljati, zgrtati" (*S'am k'upčajuj p'eneze.*)

l:ag'oden (Gola) "prikladan, pogodan" (*B'aš je l:ag'oden, l:'epo je z t.em del'ati.*) // **laguden** (Prelog) "lagodan" (*L'agudnuğa živ'ota bi št'ela m'eťi.*) // **l'aguden** (Kotoriba) "nedovoljno razvijen - o plodu" (*H'itij fkr'aj t'o l'agudnuj k'ur'uzu.*)

lât (Molve) 1. "klip kukuruza" 2. "klas žita" // **l'ot** (Prelog) "klip kukuruza" (*L'êpe su l'otij 'ovu l'etuj zr'osle.*)

l'ebif (Gola) 1. "nemastan, krt" (*M'eni je d'obrô s'amô leb':vo m:ęșo.*) 2. "slab; nesposoban" (*K'ak si t'ak leb'iva!*) // **leb'ivi** (Varaždin) "nemastan, krt" (*L'ebîvo męso ję zdr'avo, al ję m'asno s'afinęše.*)

l'išta (Serdahelj) "popis" (*Na l'ištij mi je nap'isanuj k'aj m'oram k'upitij.*) // **l'išta** (Prelog) "daska ispod prozora" (*Na l'ištij 'imam dv'ê v'aze.*)

lônati (Varaždin) "oprostiti, otpustiti" (*Bôk n'ek ti gręhe lóna!*) // **l'onatj** (Prelog) "lutati" (*S'am l'ona. N'ikaj n'eće d'elatij.*)

l:ot'ati (Gola) "zavarivati" (Iz primjera u rječniku ne vidi se dobro kontekst.) // **l'otati** (Prelog) "lemiti" (*V n'egdašnjim telev'izurijma su se 'otpurnikij l'emilij.*)

luj'ina (Serdahelj) "lov" (*Vad'osij su b'ilij na luj'inij.*) // **luj'ina** (Prelog) "ulov" (*L'ofcij su m'elij d'obrui luj'inui. Strel'ilij su d'ęset z'ojcujf.*)

l'upiti (Varaždin) 1. "udariti" (*T'ak te l'upim!*) 2. "skidati lupinku" (*V kûhni l'upi or'ehe.*) // **l'upij** (Prelog) "udariti" (*L'upij ga k'aj b'ika!*)

m:ajga (Gola) "grane zabodene u zemlju koje označuju granicu dopuštene ispaše stoke" (*Vid:iš da je zapič'ęna m:ajga, t:u nę sm:ęš na p'ašu.*) // **m'ojga** "majsko drvo" (*Za P'rvij m'aj su nav'ęk d'elij m'ojgij i fl'ašu n'ô nu.*)

maš'inka (Prelog) "vrsta puškomitraljeza" (*Z maš'inkamij su iđ s'e spustr'ęalij.*) // **maš'inka** (Orehovica) "upaljač" (*Imaš maš'inkuj ka mi v'užgeš cijgar'ętljna?*)

mesn'otij (Serdahelj) 1. "mesnat" (*J'ęla bi n'ekaj mesn'otuj.*) 2. "koji voli meso" (*N'aš j'apa je j'okuj mesn'otij. Tr'i sv'ine zak'olejij na l'etuj.*) // **mesn'otij** (Prelog) 1. "mesnat" (*Mesn'otuj je n'ê d'obrui za tl'ak.*)

miks'ati (Gola) "klimati, drmati" (*N'aj miks'ati t'oga st:upa!*) // **m'iksati** (Prelog) "miješati mikserom" (*M'iksam bel'ónka za kr'emu.*)

m'uca (Varaždin) "dem. i hip. od mačka" (*Ně znam k'am bi z m'ojom m'ucom d'ok b'umo na môrju.*) // **m'uca** (Prelog) "muf" (*T'q b'unda 'ima l'ĕpu t'oply m'ucy.*)

m'ugač (Goričan) "duda varalica" (*D'ej m'ugača ka se prest'one pl'akati.*) // **m'ugač** (Prelog) "šutljiva osoba PEJ." (*N'ej b'iti m'ugač. Spum'inaj se med ljudm'i.*)

m'uštra (Serdahelj) "strka, gužva" (*Z'utra by m'uštra pr'i nas. Ml'odyž'ėnyva m'ama d'ė h'ižy gl'et.*) // **m'uštra** (Prelog) "blago pejorativan naziv za osobu" (*M'uštra ti je 'ona.*) //

m'uštra (Virje) "vojna vježba"

muštr'ati (Virje) "dosadivati nekome, maltretirati nekoga" // **m'uštratj** (Prelog) "davati nekom nekom složene obveze" (*V šk'olj d'ėnes j'okų m'uštraju d'ėcy. T'q je d'obru. Budy p'unu spam'ėtnešj ud n'as.*)

naditi (Molve) "naići; slučajno doći" (*Ne nadideš na koga bi trębal.*) // **nad'iti** (Prelog) "prevazići koga" (*'on ih je v'ėč zd'ona nad'išel v s'ėmy.*)

napėtiti (Molve) "ugurati" // **nap'ėtatj** (Prelog) "pipanjem dohvatiti nešto" (*Nap'ėtala sam j'ėjce. Takj by zn'esla.*)

nasl'atj (Štrigova) "staviti stelju" (*M'oraš nasl'ati kr'avam sl'amų.*) // **nasl'atj** (Prelog) "u velikoj mjeri poslati nešto" (*N'ėgda smų se nasl'ali čest'itki za B'ožič.*)

nasram'otu (Mursko Središće) "u inat" (*S'ousit mi nasram'otu p'oušča gn'ojščicy vų dv'qr.*) // **nasram'otu** (Prelog) "na sramotu komu" (*Nasram'otu mi je k'ak mi se s'in p'un'qša.*)

nast'atj (Serdahelj) "nestati" (*D'ogų je b'il t'u. J'ėmpųt je s'am n'astal.*) // **nast'atj** (Prelog) "postati" (*N'ėmreju z n'ičesa p'ėnezj nast'ati.*)

nav'ezatj (Serdahelj) 1. "povezati" (*Nav'ezala sem s'ė r'uže.*) 2. "čestitati imendan ili rođendan" (*Sn'očka smų nav'ezali M'arų.*) // **nav'ezatj** (Prelog) "povezati" (*Nav'ezala sam v'ėč sn'opi ud t'ėbe.*)

odrėpiti (Molve) "ogrepsti" // **udr'opiti** (Prelog) "jako udariti" (*Udr'opil ga je k'aj vr'qga.*)

opon'ėsti se (Gola) 1. "ponijeti se, postupiti" (*N:'ėje se b'aš l:ėpo opoņ'ėsel.*) 2. "grubo navaliti na koga" (*M:'oral se je br'aniti k'at se je opoņ'ėšel na n'ėga.*) // **upun'ėstj se** (Prelog) 1. "ponijeti se, postupiti" (*L'ĕpu se upun'esla prema m'ėni.*) 2. "uznijeti se" (*Pr'ėveč se upun'esel j v'ė je pr'ėpal.*)

p'apa (Molve) "otac" (*pàpa i màma*) // **p'opa** (Prelog) "poglavar Rimokatoličke crkve" (*B'ilj sų pr p'opi v R'imų.*)

p'ot (Serdahelj) "padalina" (*B'il je v'eliki p'ot. Pr'ek smu b'ilij m'okri.*) // **p'ot** (Prelog) "padina" (*T'am je v'elki p'ot pak se m'orete s'oknati.*)

pečen':ar (Gola) "kukuruz koji se kuha ili peče" (*Z'utra za 'obet b'omo j'eli pečen':ara.*) // **pečen':or** (Prelog) "onaj koji peče" (*'On je b'il gl'avni pečen':or na sl'avlju.*)

p'elda (Serdahelj) 1. "primjer" (*R'e:i mi j'eny p'eldy!*) 2. "zadatak" (*T'o p'elda z matem'atike je j'oky t'eška.*) // **p'elda** (Prelog) "pejorativan naziv za bolesnu i iscrpljenu osobu" (*K'ak se m'ogel za t'akvy p'eldy užen'iti?*)

pestr:ati (Gola) "spolno općiti" (*M'islil je da bo d'obil p:estri'ati od sused':e.*) // **p'estratj** (Prelog) "raspirivati vatru žaračem"

pl'ečka (Serdahelj) "spletka" (*T'o je n'ē 'istina! T'o je s'am pl'ečka.*) // **pl'ečka** (Prelog) "meso oko lopatice i njene hrskavice"

p'olek (Gola) 1. "pokraj" (*Mot'ika je b'ila p'olek l'agva.*) 2. "zbog" (*P'olek n'ęga sem nastr:'adal.*) // **p'olek** "pokraj" (*St'ola je m'om p'olek n'ęga.*)

potk:ur'iti (Gola) 1. "potpaliti vatru" (*Ž'uri se potk:ur'iti v p:'eči.*) 2. "nanijeti kome zlo" (*:on mu je potk:uril.*) // **putk'urij** 1. "potpaliti vatru" (*Putk'urij m'aluj. Z'ima je.*) 2. "podbosti koga" (*Putk'uril ga je n'a nas.*)

po:vati (Đurđevac) "panirati" // **p'ovatj** (Prelog) "toviti" (*J'ojek p'ova p'ajceke.*)

pr:ęč'iti se (Gola) "prijetiti se" (*Poč:'el mi se je pr:ęč'iti.*) // **pr'ęč'itj se** (Prelog) "stati nekome na put" (*N'ej mi se pr'ęč'itj z 'altum. Č'ekaj ka se j'o p'rvij m'ęknem.*)

prehit'iti (Gola) "prebaciti" (*M:'oraš v:'uže prehit'iti na dr'ugu str:'anu.*) // **preh'itij** (Prelog) "oboriti, srušiti" (*Preh'iti dr'ęvy na dr'ugy str'on.*)

premoči (Gola) "progutati" (*M'ora se naš:op'ati, s'e je premo'gla.*) // **premočj** (Prelog) "izdržati koga ili što" (*K'omaj sam ga premo'gla. K'omaj sam č'okala ka d'ide.*)

prjd'ęvatj (Sv. Martin) "prigovarati" (*Svek'rva juj st'olny prjd'ęvle.*) // **prjd'ęvatj** (Prelog) "dodavati" (*S'am mi svek'rva prjd'ęvle p'osla.*)

p'ucatj (Sv. Martin) "čistiti" (*M'oramuy x'izy s'akij d'ęn p'ucati. N'ę znamuy da d'okturjca d'ojde.*) // **p'ucatj** (Mala Subotica) "začinjavati meso" (*S č'ęm p'ucaš m'esuy?*)

puhn'oti (Gola) "naglo nestati" (*T:'o s:'ęno najemp:'ut je puhn'olo.*) // **p'uhnųtj** (Prelog) "puhnuti" (*P'uhnų v sv'ęč'ice.*)

p'unt (Đurđevac) "pletenica kose uvijena na tjemenu" // **p'unt** (Čehovec) "mjesto gdje je dolazio veterinar u selo (najčešće oplodivati krave)" (*Kr'avu būm z'utra v'utru t'irala k p'untu.*)

p'uška (Prelog) "vatreno vojničko ili lovačko oružje" (*S p'uškum ga je str'elil.*) // **p'uška** (M. Subotica) "buketić cvijeća koji se nosi na Cvjetnicu u crkvu" (*Na Cvetn'icu n'esemu p'ušku na pušv'ečaie, a duk d'emu d'imu, se prekr'izimū i x'itimū ju na kr'of.* "Na Cvjetnicu nosimo buketić cvijeća na blagoslov, a kad se vratimo kući, prekrizimo se i bacimo ga na krov.")

razij:av'ati se (Gola) "zijeovati" (*N:'aj se st:'alno razij:av'ati.*) // **razij'ovati se** (Prelog) "početi jako vikati" (*S'am se razij'ovlje na d'ecu.*)

r'oden (Gola) 1. "rodan" (*L'etos je r'odno gr:'ozdje.*) 2. "pijan" (*Gl'edi k'ak je r'oden k'aj k'omoj 'ide.*) // **r'oden** "rodan" (*J'oku je r'oden gr'ah 'ovu l'etu.*)

s:aga (Gola) "smrad" (*č:'uje se str:'ašno g:'rda s'aga.*) // **s'oga** (Prelog) "vrsta tanke tkanine" (*M'rtvuğa sū s'ogum pukr'ilj. Xl'ače sū t'aj k'aj s'oga.* "Hlače su ti već toliko olinjale da su providne.")

skom:ina (Gola) "neugodan osjećaj u ustima" (*N:'eču v'iše j'esti, 'ide mi skom:ina.*) // **skum'ina** (Prelog) "zazubice" (*Skum'ine mi se t'ak h'itale duk sam v'idla k'aj f'inu j'edu.*)

st:arka (Gola) "stražnjica" (*Prel:ad'ela mi je st:'arka.*) // **st'orka** (Prelog) "starica" (*S'am n'ekve st'orka sū b'ile pr m'eši.*)

š'ax (Prelog) "igra na 64 polja crno-bijela polja i sa dvaput po šesnaest figura" (*N'e da mi se s t'obum i'gr'ati š'axa. Nav'čk zgyb'im.*) // **š'ax** (Putjane, Belica) 1. "šav" (*Pu š'axu sū mi se rastr'gale xl'ače.*) 2. "igra na 64 polja crno-bijela polja i sa dvaput po šesnaest figura" (*D'osadnu mi je š'aha i'gr'ati.*)

š:aran (Gola) "šaren" (*B'aš je l:'epo š:ar'ano n'aše t'ele.*) // **š'aran** (Prelog) "koji je išaran" (*N'ej v š'aranu t'čku p'isati matem'atiku. Z'emj s' n'ovu.*)

š'ikati (Molve) "udarati" // **š'ikatj** (Prelog) "ugrubo odgurivati" (*N'ej s'am š'ikatj gul'ine. L'epu puč'isti.*)

škic'erati (Gola) 1. "promatrati" (*M'alo d'uže si ga m:'oral škic:'erati k'aj bi v'idel k'ak d'ela.*) 2. "skicirati" (*Sl'iku sem s'amō škic'eral.*) // **škjc'eratj** (Prelog) "skicirati" (*P'rvu s'j škjc'era, a 'unda 'idi r'ezat.*)

šl:ajdr'ati (Gola) "povlačiti, vući po zemlji" (*T:'e kl'ade tr'eba na j'edno m'esto šl:ajdr'ati.*) // **šl'ojdratj** (Prelog) "zaglibiti u mekano tlo ili šljunak" (*Kut'očj sū s'am šl'ojdralj i n'ešmu m'oglj d'ale 'iti.*)

šlav'onec (Sv. Đurđ) "stanovnik Slanja" // **šlav'onec** (Prelog) "stanovnik Slavonije"

šp'ajs (Molve) 1. "šala" 2. "nered" // **šp'ajs** (Prelog) "smočnica" (*Dn'ęšj m'eļu v šp'ajs.*)

šp:an'ati (Gola) "zaustavljati, sprečavati da se što ostvari; zatezati, kočiti" (*N'ękaj st:'alnō t:'u šp:'ana.*) // **špānatj** (Varaždin) 1. "napinjati" (*Dāl sęm šp'icę na kotāču špānati.*) 2. "igrati rekreativne igre" (*Špānali smo māloga n'ogomęta.*)

štr:eb'ati (Gola) "vrebati u zasjedi" (*T:'ę n:'aš m:'ačęk nav:'ęk štr:'ęble m'iše v kōm:'ōri.*) // **štr'ebatj** (Prelog) "učiti napamet bez razumijevanja" (*N'ęj s'am štr'ebatj. Pr'ōbaj n'ękaj j r'azmetj!*)

šturk'ati (Gola) 1. "kljucati" (*P'ure šturč:'ō tr:'avu.*) 2. "zadirzivati, bockati koga primjedbama" (*St:'alnō št'urče vu n'ęga.*) // **št'urkatj** (Varaždin) "čačkati, gurkati" (*Nęj si št'urkati z p'rstom po nōsu! M'akar ję štūrkanj pod rēbra, 'ipak sę ję zl'anul.*)

t'opšati (Serdahelj) "raditi buku" (*N'aj t'ak j'okų t'opšati! Ugl'uhel būm.*) // **t'opšati** (Prelog) "prijateljski lupkati koga po ramenu" (*T'opšal me j t'ęšj me.*)

tr:ęšč'ati (Gola) "jako sjajiti, svijetliti" (*Sv:'ęča pr'ęveč tręšč:'i.*) // **tr'eščati** (Prelog) "triještati" (*Trešč'i s t'ēm r'adijūm k'aj n'ēmremų sp'ati.*)

trne (Gola) zb. im. od "trnje" (*Kyp'ine r'ōstejų v t'rņų.*) // **t'rne** (Prelog) "trnci" (*R'ōka mį je v t'rņų. "Ruka mi je utrnula."*)

truc'ati (Gola) "predbacivati" (*N:'aj ga st:'alnō truc'ati.*) // **tr'ucatj** (Varaždin) "nuditi, nagovarati na uzimanje" (*Nęm tę d'ugo tr'ucal. Ak 'očęš si z'ęmi, ak nę, ost'avi.*)

už'ęnįj (Mursko Središće) 1. "pomoći muškarcu da uđe u brak" (*St'arišj sų mų n'ajšli p'ucu. St'arišj sų ga už'ęnįj.*) 2. "izvršiti obred vjenčanja" (*Už'ęnįų n'as je serj'ojnski gųspud'įjn.*) 3. "nasamariti" (*D'obrų sų ga užen'ilj. Nįt v p'ōmet je n'ęj z'eų.*) // **už'ęnįj** (Prelog) 1. "pomoći muškarcu da uđe u brak" (*Užen'ilj smų s'ō d'ęcų.*) 2. "izvršiti obred vjenčanja" (*P'ater Zv'ęzdan nas je už'ęnįj.*)

v'odjca (Prelog) hip. i dem. od *v'oda*. (*Sv'etųm v'odjčųm ga je puškr'opjł.*) // **v'odjca** (Sv. Martin) "udica" (*T'u x'itj v'odjčų. S'igurnų byš n'ękaj pr'įjal.*)

v'odįjse (Prelog) "postojati u nekoj evidenciji" (*J Žō se v Žodim v dr Žugj f Žari.*) // **v'odįj se** (Kotoriba) "družiti se – o djeci" (*D Žējca se c'ęlj d'ęn v'odijų na v'ulij.*)

vrtn'ica (Praporčan) "vreteno" (*V z'imj na vrtn'icj pr'edem.*) // **v'rtnica** (Sv. Martin) "vrsta poljskoga puta" (*Na vrtn'icj ukr'ečęmų k'ōla.*)

zaguspud'orjŕj (Mursko Središće) "propasti s imanjem" (*J'apa ŕih je n'afčijŕ ka šk'rti l'oudi zn'ouju guspud'orjŕi, a 'uni št'erŕi r'adi d'ovleju, fč'asŕ zaguspud'orjŕju.*) // **zaguspud'orjŕj** (Podturen) "zagospodariti, ovladati imanjem" (*Fč'asŕ je zaguspud'orjŕi c'člijm im'otem i p'ostau je v'elki g'azda.*)

zan:aš'ati (Gola) 1. "zanositi" (*T:'a d'ekla me zan:'aša.*) 2. "zavaravati" (*K'aj mu ver'uješ, :on te s'amŕ zan:'aša.*) // **zan'ošatj** (Prelog) "naginjati na jednu stranu" (*V sred'inu pr'imij ka n'a zan'ošalu.*)

zaj:ed'ati (Gola) "zadirivati, zafrkavati" (*K'aj ga nav:'ek zaj:'eda, b'ilo bi t'oga d'osta.*) // **zaj'edatj** (Prelog) "trošiti na jelo PEJ." (*S'am p'ijeju i zaj'edaju s'e k'aj zasl'užijŕ.*)

zaprčŕi (Molve) "prekriti paučinom" (*Imam jâ česàlo, al' je pâvok zaprčgel. Sę mŕ je pâvok zaprčgel.*) // **zapr'ečj** (Prelog) "upreći" (*Zapr'egni kr'ave i idemu n'apule.*)

zgañati (Gola) "obrađujući zemlju (konjima ili strojem) zalaziti na drugo zemljište" (*N:'aj d'ok 'orješ na m'oje zgañati.*) // **zg'añatj** (Prelog) "započinjati neke negativne stvari" (*K'aj nav'ček n'ekaj zg'oñáš!*)

zr'ok (Gola) 1. "uzrok" (*S'aka sm'rt 'ima zr'oka.*) 2. "izgovor" (*N'ašel je zr'oka p'ak n:'eje d'ošel.*) // **zr'ok** (Prelog) "uzrok" (*T'o je zr'ok s'ęmu zl'u.*)

zvęksl'ati (Gola) "izbjeći (što, čemu)" (*M:'oram t:'o nezg'odu zvęksl'ati.*) // **zv'ekslatj** (Prelog) "prevariti koga, staviti ga u loš položaj" (*Zv'ekslalŕ sŕ ga na p'osly.*)

zvohn'oti (Gola) 1. "onjušiti" (*K'uja ga je zvohn'ola.*) 2. "upoznati koga" (*M:'oraš ga na brz'inu zvohn'oti.*) // **zv'ohnutj** (Prelog) "uspjeti nešto saznati ŠALJ." (*Zv'ohnol sam št'o je t'o napr'avil.*)

žm'ęfko (Gola) "teško (u svakom kontekstu)" (*Žm'ęfko je del'ati na p'olu.*) // **žm'ęfku** (Prelog) "teško - o osjećaju u želucu" (*N'ekak mŕ je žm'ęfku v žel'ocu.*)

žmukl'ati (Đurđevac) "podkmuklo nešto raditi" // **žm'uklatj** (Prelog) "PEJ. gnječiti" (*K'aj žm'uklaš t'oga pap'ejra!*)

ž:'ul (Gola) 1. "ožiljak" (*Ostal mu je ž:'ul na obr'azu.*) 2. "žulj" (*B'ili sŕ krv'avi ž:'uli.*) // **ž'ul** (Mursko Središće) "žulj" (*S'e sŕ mŕ r'oke v ž'ulaj k'ak sam se nak'opala.*)

Zaključak

Kod teritorijalno udaljenijih mjesnih govora ima mnogo više potpunih parova „lažnih prijatelja”, dok između onih teritorijalno bližih ima više djelomičnih parova, što ne iznenađuje. Rezultati ovakvih istraživanja u mnogome bi doprinijeli dubljem poznavanju leksičkog blaga hrvatskog jezika, a posebice bi bili dragocjeni za komparativna slavistička istraživanja semantike i dublje spoznaje o semantičkim adaptacijama i tvorbenoj homonimiji. Istraživanja pseudoanalogonimije između standardnih jezika praktična su zbog izbjegavanja mogućih nesporazuma u svakodnevnoj komunikaciji, dok su istraživanja te pojave unutar istog narječja (kao u ovom radu) nešto manje pragmatične naravi jer u praksi danas rijetko dolazi do susreta govornika različitih mjesnih govora / dijalekata gdje bi oba upotrebljavala „čistu” varijantu svojeg mjesnog govora (obično se u takvim situacijama prelazi ili na standardni jezik ili na interdijalekt ili mješavinu standardnog jezika i interdijalekta), a i rezultati ovih istraživanja teško bi došli do takvih „idealnih ispitanika” u značenju tog termina iz znanstvene dijalektologije, jer bi se radilo o slabije obrazovanim osobama. Ovaj je rad uvodni u istraživanju pseudoanalogonimije u kajkavskom narječju, a za potpunije rezultate potrebno je još više rječnika pojedinih mjesnih govora.

LITERATURA

BELOVIĆ, S., – BLAŽEKA, Đ., 2009, *Rječnik govora Svetog Đurđa (Rječnik ludbreške Podravine)*. Učiteljski fakultet, Zagreb

BLAŽEKA, Đ., 2005, Neke zanimljivosti u prevođenju s kajkavskoga na standardni jezik. U zborniku *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike* (Zbornik radova sa znanstvenoga skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku »Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike« održanog 14. – 16. lipnja 2004. u Splitu). HDPL, str. 69–76. Zagreb–Split

BLAŽEKA, Đ., 2008 a, *Međimurski dijalekt (Hrvatski kajkavski govori Međimurja)*. Matica hrvatska. 272. str. Čakovec

BLAŽEKA, Đ., 2008 b, Konceptija rječnika međimurskog dijalekta, *Hrvatski dijalektološki zbornik, knjiga 14*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. str. 137–157. Zagreb

BLAŽEKA, Đ., 2008 c, Međimurski interdijalekt. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Knjiga 33. str. 1–18., Zagreb

BLAŽEKA, Đ., NYOMÁRKAY, I., RÁCZ, E., 2009, *Mura menti horvát tájszótár – Rječnik pomurskih Hrvata*, Tinta Könyvikadó. 396. str. Budapest

BLAŽEKA, Đ., 2011, „Lažni prijatelji” između hrvatskoga standardnoga jezika i međimurskoga dijalekta. *Filologija* 57. Zavod za lingvistička istraživanja HAZU, 1-33. Zagreb

Blažeka, Đuro, Grozdana Rob. 2014. *Rječnik Murskog Središća*. Zagreb. Učiteljski fakultet.

Blažeka, Đuro - Belović, Stjepan. 2014. Dopune "Rječniku Svetog Đurđa (Rječniku ludbreške Podravine)", *Kaj: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, XLVII 5–6; 41–65 (rad sa Stjepanom Belovićem)

BLAŽEKA, Đuro 2018: *Rječnik preloške skupine međimurskog dijalekta*. Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu

BRDAR, M., BRDAR-SZABÓ R., 1995., Leksička semantika i teorija prevođenja: slučaj lažnih i pravih prijatelja. U knj. Mihaljević-Djigunović-Pintarić, str. 337–342.

BUNČIĆ, D. 2000. *Das sprachwissenschaftliche Problem der innerslavischen »falschen Freunde« im Russischen*. <http://www.uni-bonn.de/~dbuncic/fauxamis>, listopad 2000.

DABO DENEGRI, LJ., 1995, O prevođenju anglicizama lažnih prijatelja u francuskom jeziku. U knj. Mihaljević-Djigunović-Pintarić 1995. str. 40–46.

IVIR, V., 1968, Serbo-Croat-English False Pair Types. *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia* 25–26. str. 149–159. Zagreb

IVIĆ, P., 1963, *Paralele poljskom «pochylenie» na srpskohrvatskom terenu*. *Studia linguistica in honorem Thaddaei Lehr-Splawinski*; Państwowe wydawnictwo naukowe, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, str. 227–243, Krakow

- LEWIS, Kristian, 2002, Rječnik hrvatskih i slavenskih lažnih prijatelja. *Filologija* 38–39. str. 1–6. Zagreb
- LIPLJIN, T., 2002, *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin
- LONČARIĆ, M., 1989. *Istraživanje govora u ludbreškom kraju*. Rasprave Zavoda za hrvatski jezik XV. str. 121–128, Zagreb
- LONČARIĆ, M., 1996, *Kajkavsko narječje*. Školska knjiga, Zagreb
- MARESIĆ, J. 2010. a. Izvješće o dijalektološkom istraživanju u Goli kraj Koprivnice. *Kaj, XLIII, vol. 5–6*. str. 98–99. Zagreb
- MARESIĆ, J. 2010. b. Govor i rječnik Molvi. *Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 16*. HAZU. str. 1–124, Zagreb
- MIHALJEVIĆ-DJIGUNOVIĆ, J., PINTARIĆ, N. (ed.), 1995, *Prevođenje: Suvremena strujanja i tendencije*, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, Zagreb
- NOVAK, F., 1996, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*. Drugo, popravljeno in dopolnjeno izdajo priredil in uredil Vilko Novak, Pomurska založba, Murska Sobota
- OPAČIĆ, N., 1995, Primjeri homonimije u nekim slavenskim jezicima prema hrvatskom. U knj. Mihaljević-Djigunović-Pintarić 1995. str. 367–370. Zagreb
- PIŠKOREC, V., 2005, *Germanizmi u govorima đurđevečke Podravine*. Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb
- POPOVIĆ, M., TROSTINSKA, R.I., 1988. O međujezičnoj (hrvatskosrpsko-ruskoj) homonimiji. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 23. str. 53–62. Zagreb
- POPOVIĆ, M., TROSTINSKA, R.I., 1989, O međujezičnoj hrvatsko-srpsko-ukrajinskoj homonimiji, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 24, str. 71–80. Zagreb
- ŠONJE, J., (ed.). 2000, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Leksikografski zavod Miroslava Krlež, Zagreb

SAMARDŽIJA, M., 1995, *Leksikologija hrvatskoga jezika: udžbenik za 4. razred gimnazije*, Školska knjiga. Zagreb

SKOK, P., 1971.–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. JAZU, Zagreb

VEČENAJ, I., LONČARIĆ, 1997, *Rječnik Gole*. Zagreb

PROPOSAL FOR THE RESEARCH MODEL OF PSEUDOANALOGONYMY IN THE KAJKAVIAN DIALECT

Abstract

The author discusses a possible model of pseudo-analogonymy research in the context of Kajkavian dialect research. In the first part, he talks about the compromises that need to be made in finding such pairs, because it is almost always a matter of different phonological systems where native speakers in their minds equate different linguistic phenomena (in one way, more educated speakers, and in other ways, less educated). The most common reasons for the emergence of "false friends" within the same dialect are newer and older semantic adaptations, creative homonymy, and transitions and loss of phonemes. He concludes that in such research, complete pairs of "false friends" are much more common in more distant local languages, and partial pairs in neighboring ones. At the end, he presents a selected list of such pairs of lexemes that he made on the basis of material from some contemporary dictionaries of Kajkavian local dialects or material from his own research.

Key words

pseudoanalogonymy, Croatian standard language, Kajkavian dialect

Ivan Vuk

ivanvuk6@gmail.com

„U ZAGRLJAJU SIGURNOSTI”. IZBJEGLIČKA KRIZA I PRIHVAT RATNIH IZBJEGLICA U MEĐIMURJU OD SRPNJA 1991. DO TRAVNJA 1992. GODINE

Izvorni znanstveni rad
Primljen: 6. 6. 2023.
Prihvaćen: 22. 7. 2023.
343.264(497.524)

Sažetak

U radu se kronološki, od početka velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku, a kasnije i na susjednu Bosnu i Hercegovinu, prati priljev izbjeglica i prognanika u Međimurje. Temelj rada predstavlja tjedni list Međimurje, koji je kronološki izvještavao o priljevu i društveno-ekonomskom položaju izbjeglica i prognanika za vrijeme boravka u kraju između rijeka Mure i Drave. Članak je vremenski ograničen na razdoblje od početka otvorene velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku, od ljeta 1991., do kraja travnja 1992. kada se u susjednoj Bosni i Hercegovini intenziviraju ratni sukobi.

Ključne riječi

izbjeglice, prognanici, Međimurje, Slavonija, Baranja, Bosna i Hercegovina

Uvod

U sklopu početne faze višegodišnjega projekta o budućoj sveobuhvatnoj monografiji Grada Čakovca autor je dobio zadatak istražiti razdoblje od 1990. do sadašnjosti. Iako u historiografskome smislu drugorazredni, u ovome slučaju novinski izvještaji za proučavano razdoblje predstavljaju primarni izvor. Vijesti koje su bilježene u listu *Međimurje* za potrebe ovoga članka predstavljaju osnovni izvor informacija. U tjednom ritmu izlaženja *Međimurje* je, između ostaloga, pratilo i bilježilo početak, eskalaciju, a kasnije i kraj Domovinskoga rata te ulogu Međimurja i ovdašnjega stanovništva tijekom rata. Potkraj ljeta 1991., s početkom otvorene agresije¹ dijela pobunjenih Srba uz potporu Jugoslavenske narodne

¹ Od kolovoza 1991. dotadašnji oružani sukobi „prerasli su u izravnu agresiju iz Srbije“ te se u radu od toga vremenskoga perioda koristi termin „otvorena agresija“. „Domovinski rat“. *Hrvatska*

armije (dalje JNA) i četničkih paravojskih postrojbi, u Međimurje počinju pristizati izbjeglice, a potom i prognanici s okupiranoga područja. *Međimurje* je kontinuirano pratilo i bilježilo njihov broj. Članak je vremenski ograničen na razdoblje do početka eskalacije sukoba u Bosni i Hercegovini (dalje BiH).² Tada u Međimurje počinju pristizati izbjeglice iz BiH, pa izbjeglički val poprima bitno drukčije okolnosti te je iz toga razloga članak ograničen na razdoblje do kraja travnja 1992. godine.

Terminologija – izbjeglice i prognanici

Iako se često poistovjećuju, termini izbjeglica i prognanik imaju slično, ali različito značenje. Prema enciklopedijskoj natuknici Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža izbjeglice se definiraju kao osobe „koje zbog ratnih opasnosti, polit. nasilja, prirodnih katastrofa ili drugih nevolja moraju napustiti zavičaj te potražiti zaklon u drugome kraju ili zemlji”.³ Konvencijom Ujedinjenih naroda o statusu izbjeglica iz 1951. pojam izbjeglice je sužen te se odnosi na nekoga tko se „zbog osnovanog straha od progona temeljem svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja, nalazi izvan zemlje svoje nacionalnosti, a ne može, ili se zbog takvog straha ne želi, staviti pod zaštitu te zemlje”. U ovoj definiciji naglasak je na stavljen na osobe koje svojevolumeno napuštaju domovinu, dakako, pod pritiskom budućih tlačenja ili zbog straha.⁴ S druge strane, termin prognanici označava ljude koji napuštaju svoje domove zbog izravne naredbe ili prijetnje tlačitelja.⁵ Prema Milanu Mesiću, 1990-ih, u vrijeme Domovinskoga rata i Rata u Bosni i Hercegovini, došlo je do tipologizacije termina izbjeglice i prognanici na način da su izbjeglicama definirani raseljenici stranoga državljanstva pridošli u Republiku Hrvatsku, a termin prognanici odnosio se na raseljenike hrvatskog državljanstva.⁶ U nastavku teksta koristit će se prvospomenuti termini. Iz recentne hrvatske povijesti primjere progonstva

enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Pristupljeno 6. 6. 2023., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15884>.

² Postoji nekoliko događaja koji, ovisno o izvoru, označavaju početak rata u Bosni i Hercegovini. U listopadu 1991. (2. – 6. X.) JNA je razorila sela oko mjesta Ravno u istočnoj Hercegovini. Početkom ožujka 1992. srpske su snage provele djelomičnu blokadu sarajevskih ulica, a početkom travnja, uz srpska teritorijalna osvajanja, napadi se intenziviraju te je provedena potpuna blokada Sarajeva. „Bosna i Hercegovina”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Pristupljeno 31. 3. 2022., <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8918>.

³ „Izbjeglice”, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Pristupljeno 24. 3. 2022. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=28272>.

⁴ „Definiranje pojmova migranti, azilanti, prognanici i izbjeglice”, Pristupljeno 24. 3. 2022. <https://www.irh.hr/menu-sadrzaj/3/razno/727-definiranje-pojmova-migranti-azilanti-prognanici-i-izbjeglice>.

⁵ „Pojmovi prognanik i izbjeglica”, Pristupljeno 24. 3. 2022. https://www.irh.hr/menu-sadrzaj/3/razno/727-definiranje-pojmova-migranti-azilanti-prognanici-i-izbjeglice_.

⁶ Mesić, M. (1992) Pokušaj tipologizacije izbjeglištva i prognaništva. *Migracijske teme*, god. 8, br. 2, str. 105–125.

nalazimo u Domovinskom ratu i Ratu u Bosni i Hercegovini, kada je Hrvatska zbog srpske agresije registrirala više od 400 000 prognanika samo iz BiH.⁷

Početni valovi prihvata izbjeglica u Međimurju

Uvod u početak izbjegličkoga vala vidljiv je već u ljeto 1991. godine. Sredinom srpnja 1991. u Međimurje je među prvima pristiglo šest obitelji s područja istočne Slavonije, odnosno Vukovara, Vinkovaca i Osijeka. Početkom izbjegličkoga vala tadašnji je Općinski štab⁸ za civilnu zaštitu u Čakovcu počeo s opsežnim pripremama za prihvata izbjeglica. Kao krovna organizacija, Stožer je koordinirao nekoliko institucija koje su se uključile u prihvata izbjeglica. Između ostalih, tadašnji Centar za socijalni rad, Općinska organizacija Crvenog križa, čakovečki Dom umirovljenika (s dependansom), Dom za odrasle osobe u Orehovici te Caritas i župni uredi.⁹ U kolovozu 1991. brojke su se počele povećavati te su već pristigle 52 izbjeglice, uz istočnu Slavoniju pristigle su i izbjeglice s područja Banovine i Baranje.¹⁰ Sredinom istoga mjeseca, širenjem agresije, u Međimurju je već boravilo osamdesetak obitelji s oko 250 članova koji su izbjegli iz ratom zahvaćenih područja.¹¹ Službene brojke vjerojatno su bile i veće, ali zbog početnoga nesnalaženja u koordinaciji prihvata izbjeglica, ne postoje egzaktni podaci o njihovu broju.

Širenjem agresije na ostale dijelove Hrvatske, u drugoj polovici kolovoza 1991. procjene su govorele o nekoliko desetina tisuća prognanika¹², a njihov se broj rapidno povećavao i u Međimurju. Prema podacima čakovečkoga Centra za socijalnu skrb u drugoj polovici kolovoza 1991. u Međimurju je boravilo oko 150 obitelji s petstotinjak članova. Vjerujući u što brže okončanje ratnih sukoba te povratak domovima, neki se ljudi nisu službeno prijavili, pa ne postoje potpuni podaci o broju prognanih osoba.¹³ Tih je dana bilježen povećan priljev prognanika s područja Baranje i zapadne Slavonije. Najvećim dijelom radilo se o Hrvatima, ali širenjem velikosrpske agresije na Baranju zabilježeni su dolasci Mađara pa čak i državljana srpske nacionalnosti.¹⁴ Primarni način transporta prognanika iz istočne Slavonije i Baranje bio je željeznicom, a do kraja kolovoza, zbog stalnoga priljeva,

⁷ „Pojmovi prognanik i izbjeglica“.

⁸ U nastavku će se upotrebljavati suvremeniji termin – Stožer.

⁹ „Pomoć izbjeglicama“, *Međimurje*, 19. 7. 1991., god. 40., br. 1897, str. 3.

¹⁰ „Povećan broj izbjeglica“, *Međimurje*, 2. 8. 1991., god. 40., br. 1899, str. 1. Baranja je u vrijeme kolonizacije nakon Drugoga svjetskoga rata postala jedna od najčešćih destinacija kamo su odlazili kolonisti iz Međimurja. Budući da su još uvijek imali živuće rodbine, za pretpostaviti je da su prve izbjeglice odsjele u privatnome smještaju kod rodbine.

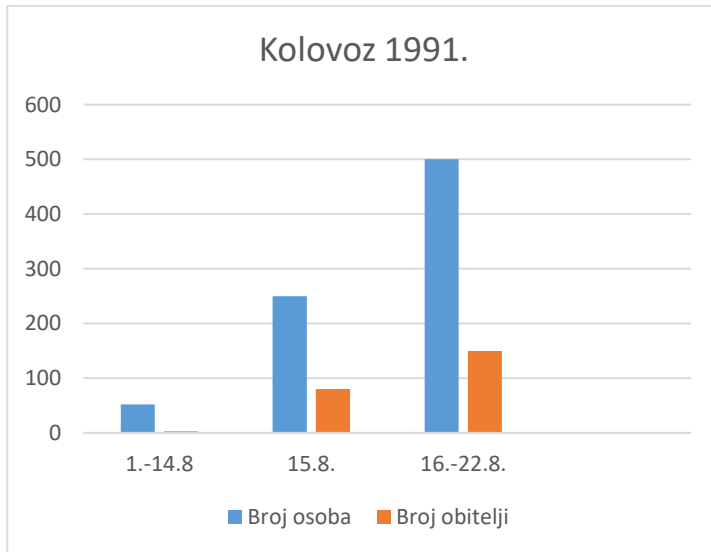
¹¹ „Izbjeglice još pristižu“, *Međimurje*, 15. 8. 1991., god. 40., br. 1901, str. 1.

¹² Za promjenu termina izbjeglice, odnosno korištenju termina prognanici u daljnjemu tekstu autor se odlučio zbog intenziviranja otvorene velikosrpske agresije i ratnih razaranja od kraja kolovoza i početka rujna 1991. godine.

¹³ „Bijeg iz ‚Srboslavije‘“, *Međimurje*, 23. 8. 1991., god. 40., br. 1902, str. 3.

¹⁴ Isto.

bio je vidljiv povećan financijski pritisak. U tu je svrhu pomoć tražena putem uplata građana na poseban žiro-račun tadašnje Općine Čakovec.¹⁵ U prihvata prognanika uključili su se i Hrvati iz susjedne Mađarske, konkretno iz grada Letenyea koji su osigurali smještaj za njih oko 150.¹⁶ Zabilježeno je i kako su Hrvati iz mađarskoga mjesta Szentpéterfa sredinom rujna 1991. dopremili kamion humanitarne pomoći za prognanike smještene u Međimurju.¹⁷

Grafikon 1. Broj izbjeglica u kolovozu 1991. godine

Priljev prognanika od jeseni 1991. godine

Početak rujna 1991. u Međimurju je boravilo oko 2000 prognanika iz preko 750 obitelji, najvećim dijelom s područja istočne Hrvatske,¹⁸ a do početka listopada taj je broj premašio tri tisuće. Prognanici su smješteni po dostupnim kapacitetima diljem Međimurja.¹⁹ U Čakovec je 10. rujna 1991. stigao tadašnji gradonačelnik Osijeka Zlatko Kramarić, koji je naveo da je stigao kako bi sina upisao u školu, jer je zbog ratnog stanja u Osijeku to bilo nemoguće. Kako je najveći broj pristiglih izbjeglica bio s područja Baranje, Kramarić je izjavio: „Baranjcima pak poručujem da ćemo ih vratiti. Ne znam točno kazati kad će to biti, ali ovo stanje je samo privremeno i vratiti ćemo ih u njihove domove.”²⁰ Prognanici su po dolasku dobivali neku vrstu osobne iskaznice („karton za identifikaciju”) koja se mogla

¹⁵ „Nužna i potrebna”, *Međimurje*, 30. 8. 1991., god. 40., br. 1903, str. 1.

¹⁶ Isto, str. 3.

¹⁷ „Kamion hrane i odjeće za prognanike”, *Međimurje*, 13. 9. 1991., god. 40., br. 1905, str. 4.

¹⁸ „Preko 2.000 izbjeglica”, *Međimurje*, 6. 9. 1991., god. 40., br. 1904, str. 1.

¹⁹ „Više od tri tisuće prognanika”, *Međimurje*, 11. 10. 1991., god. 40., br. 1908, str. 2.

²⁰ „Vratiti ćemo Baranjce u domove”, *Međimurje*, 13. 9. 1991., god. 40., br. 1905, str. 1.

koristiti za besplatni javni prijevoz, ali i prilikom upisa djece u školu.²¹ Crveni križ Čakovec organizirao je brojne akcije sakupljanja živežnih namirnica i ostalih potrepština u što su se, sudeći prema novinskim vijestima, uključili građani iz svih dijelova Međimurja.²²

Slika 1. Prognanici s područja Slavonije u prostorijama čakovečkoga Crvenoga križa. Izvor: *Međimurje*, 6. 9. 1991., god. 40., br. 1904, str. 1.

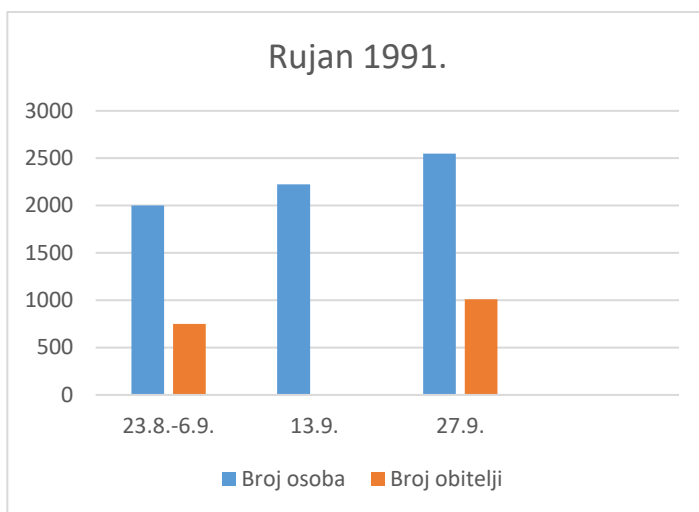
U tisku je kontinuirano isticana potreba prikupljanja živežnih namirnica i hrane, jer potrebe za tolikim brojem prognanih osoba nije mogao zadovoljiti samo Crveni križ. Prvi znakovi usporavanja priljeva izbjeglica vidljivi su bili sredinom rujna, kada je u Međimurju boravilo 2223 prognane osobe, što je značilo povećanje od dvjestotinjak osoba tijekom jednog tjedna.²³ Koncem rujna 1991. prema podacima Centra za socijalni rad Čakovec u Međimurju je boravilo 1011 prognanih obitelji s 2549 osoba, pa je oko 280 učenika počelo polaziti nastavu u međimurskim osnovnim i čakovečkim srednjim školama.²⁴

²¹ „Preko 2.000 izbjeglica”, *Međimurje*, 6. 9. 1991., god. 40., br. 1904, str. 1.

²² Isto.

²³ „U ponedjeljak 2223 osobe”, *Međimurje*, 13.9.1991., god. 40., br. 1905, str. 1.

²⁴ „Različiti oblici pomoći”, *Međimurje*, 27.9.1991., god. 40., br. 1906, str. 7.

Grafikon 2. Broj izbjeglica u rujnu 1991. godine²⁵

Početak listopada 1991. u Međimurju je boravilo 1085 obitelji s 2713 prognanika, a zbog tako velikoga broja počeli su se pojavljivati problemi sa smještajem, jer su organizirani i privatni smještajni kapaciteti bili popunjeni.²⁶ Tjedan kasnije u Međimurju je boravilo preko 3000 prognanika, a na vidjelo su počeli izlaziti organizacijski problemi poput problema s grijanjem, jer se približavala sezona grijanja.²⁷ Sredinom listopada 1991. zbrinuto je oko 1300 obitelji s oko 3200 prognanika.²⁸ Do kraja istoga mjeseca taj je broj narastao na 1365 obitelji i 3365 prognanika.²⁹ Humanitarna pomoć iseljenika počela je u većemu broju pristizati iz inozemstva, pa tako novine bilježe kako su pristigle pošiljke iz Švicarske³⁰, ali i iz Australije.³¹

²⁵ Ne postoje kontinuirani podaci o broju obitelji, pa su u grafikonima istaknuti samo oni brojevi obitelji koji se izričito spominju u novinskim člancima.

²⁶ „Problemi sa smještajem”, *Međimurje*, 4. 10. 1991., god. 40., br. 1907, str. 1.

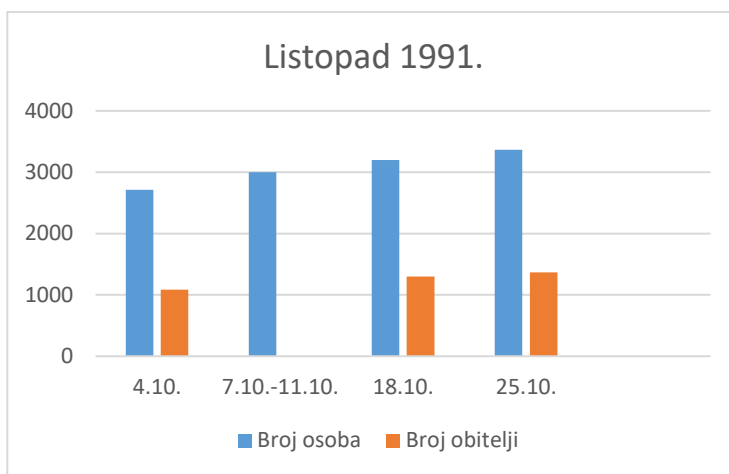
²⁷ „Više od tri tisuće prognanika”, *Međimurje*, 11. 10. 1991., god. 40., br. 1908, str. 2.

²⁸ „I dalje se pomaže”, *Međimurje*, 18. 10. 1991., god. 40., br. 1909, str. 5.

²⁹ „Sve teže sa smještajem”, *Međimurje*, 25. 10. 1991., god. 40., br. 1910, str. 5.

³⁰ „Humanitarna pošiljka iz Švicarske”, *Međimurje*, 1. 11. 1991., god. 40., br. 1911, str. 5.

³¹ „Tisuću dolara za prognanike”, *Međimurje*, 1. 11. 1991., god. 40., br. 1911, str. 5.

Grafikon 3. Broj izbjeglica u listopadu 1991. godine

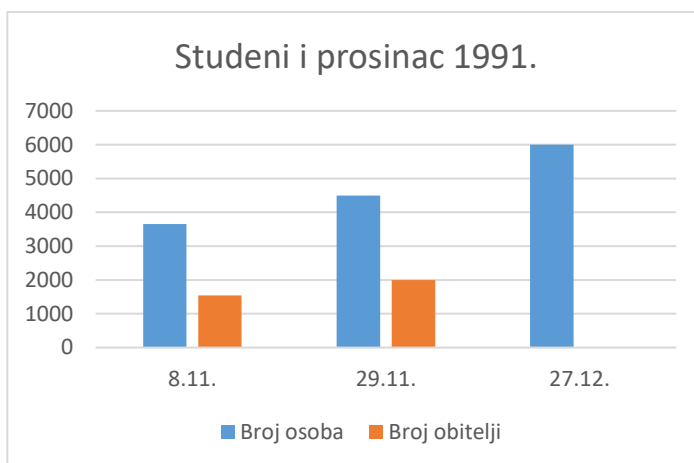
Početkom sljedećega mjeseca u Međimurju je boravilo 3652 prognanika iz 1540 obitelji³², a do kraja studenoga taj broj narastao je na oko 4500 iz otprilike 2000 obitelji.³³ Do kraja 1991. na području Općine Čakovec bilo je oko šest tisuća prognanika iz svih dijelova Hrvatske. Popunjavanjem kapaciteta po školskim dvoranama početkom prosinca 1991., dio nastave za djecu prognanika osiguran je i u susjednoj Mađarskoj u Nagykanizsi, a nastava se izvodila na hrvatskome jeziku.³⁴ Prema procjeni krajem 1991., samo prognanih Baranjaca u Međimurju je bilo oko 3000. To je bio jedan od glavnih razloga zašto je u prosincu 1991. održana osnivačka skupština Kluba Baranjaca u Čakovcu. Klub je s radom započeo u siječnju 1992. godine.³⁵

³² „3652 prognanika”, *Međimurje*, 8. 11. 1991., god. 40., br. 1912, str. 1.

³³ „Situacija gotovo kaotična”, *Međimurje*, 29. 11. 1991., god. 40., br. 1915, str. 5.

³⁴ „Nastava na materinskom jeziku”, *Međimurje*, 13. 12. 1991., god. 40., br. 1917, str. 3.

³⁵ „Osnovni zadatak – organizirani povratak”, *Međimurje*, 17. 1. 1992., god. 41., br. 1922, str. 3.

Grafikon 4. Broj izbjeglica u studenome i prosincu 1991. godine

Stanje početkom 1992. godine

U siječnju 1992., prilikom susreta s premijerom Franjom Gregurićem, predsjednik tadašnjega Izvršnog vijeća skupštine Općine Čakovec Anton Jurinec izjavio je kako u Međimurju u tome trenutku boravi više od 7000 prognanika.³⁶ Idući su se mjesec u tzv. Lanac solidarnosti povezali Centar za socijalni rad, Crveni križ i Caritas s ciljem da koordinirano preuzmu brigu o prognanicima. Prema novinskim izvještajima, do veljače se službeno u evidenciju prijavilo oko 6500 prognanika. Problem je predstavljala činjenica da se veliki dio prognanika nije odjavio prilikom povratka u krajeve iz kojih su bili prisiljeni izbjeći. Kako bi se sistematizirala prognanička evidencija, prilikom povratka uvedena je obveza odjave, a oni koji su i dalje bili u statusu prognanika morali su to potvrđivati svakoga mjeseca pomoću tzv. prognaničkoga („žutog”) kartona.³⁷

³⁶ „„Potrebna je vaša inicijativa”, *Međimurje – nezavisne novine*, 24. 1. 1992., god. 41., br. 1923, str. 1.

³⁷ „Novčana pomoć svakog mjeseca”, *Međimurje – nezavisne novine*, 31. 1. 1992., god. 41., br. 1924, str. 9.

Slika 2. Slika prognanika iz sela Strošinci u Vukovarsko-srijemskoj županiji pred povratak. Izvor: *Međimurje – nezavisne novine*, 24. 1. 1992., god. 41., br. 1923, str. 20.

Iako je s radom trebao započeti početkom istoga mjeseca, novoustrojeni Regionalni ured za prognanike i izbjeglice Općine Čakovec s radom je započeo u drugoj polovici veljače 1992. godine. Primarni cilj Ureda bila je evidencija i pružanje pomoći prognanicima te briga o ostvarivanju prava i obveza koje su proizlazile iz prognaničkoga statusa, a trebao je provesti ponovljeni popis prognanika te utvrditi stvarni broj ljudi koji su koristili prognanički status.³⁸ Temeljem navedenoga, već početkom ožujka utvrđeno je kako je stvarni broj bio oko 3000, što je bilo čak dvostruko manje nego što se smatralo. Ispostavilo se kako se veliki dio prognanika vratio svojim domovima ili su se preselili na neka druga ratom nezahvaćena područja, a nisu se odjavili.³⁹ Sredinom istoga mjeseca, prema službenim podacima, u Međimurju je boravilo oko 3500 prognanika, pa su i službeno definirane novčane naknade na koje su prognanici polagali pravo.⁴⁰ Službene brojke navode kako u tome trenutku na području Međimurja boravilo 2555 prognanika.⁴¹ Da spomenuta sredstva za naknade prognanicima nisu

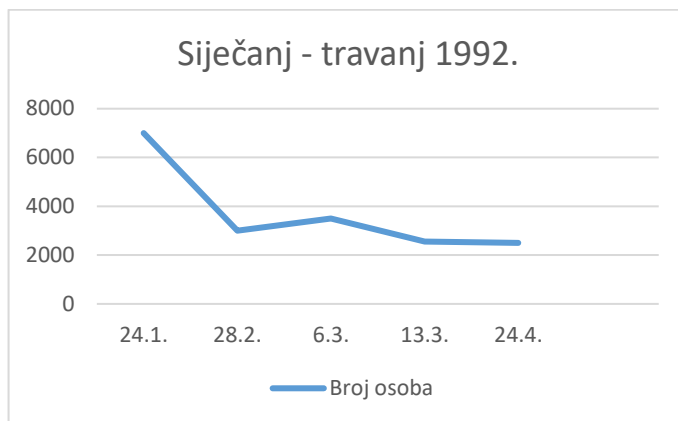
³⁸ „Ponovno popisivanje izbjeglica”, *Međimurje – nezavisne novine*, 21. 2. 1992., god. 41., br. 1927, str. 5.

³⁹ „Okolo tri tisuće prognanika”, *Međimurje – nezavisne novine*, 28. 2. 1992., god. 41., br. 1928, str. 6.

⁴⁰ „Novčana pomoć svakog mjeseca”, *Međimurje – nezavisne novine*, 6. 3. 1992., god. 41., br. 1929, str. 1.

⁴¹ „U Međimurju 2555 prognanika”, *Međimurje – nezavisne novine*, 13. 3. 1992., god. 41., br. 1930, str. 1.

isplaćene kao što su bile definirane vidljivo je bilo početkom travnja. Tada još nisu bila isplaćena sredstva za veljaču kao ni za ožujak.⁴²

Grafikon 5. Broj izbjeglica od siječnja do travnja 1992. godine

Početak rata u BiH – nova faza izbjegličkoga vala

Problem nedostatka financijskih sredstava za brigu o prognanicima iz Hrvatske dodatno je pogoršala situacija sa stanjem u BiH i tamošnji početak rata. Očekivao se novi izbjeglički val, ovaj put iz Bosne.⁴³ Tek sredinom travnja isplaćena je novčana naknada za veljaču, a do toga su trenutka u Međimurje pristigle nove izbjeglice iz Bosne, ali i Vojvodine. Ukupno se radilo o 83 izbjegle osobe.⁴⁴ Tjedan kasnije pristiglo ih je 428, a broj se stalno povećavao. Izbjeglice su smještene na više lokacija u Međimurju, ali kao primarni prihvatni centri određene su sportske dvorane čakovečkih škola: Ekonomske i trgovačke, Graditeljske i Druge osnovne škole.⁴⁵ Do sredine 1992. u Međimurju je boravilo 2800 izbjeglica, od toga njih oko tisuću pristiglo je u samo jednome zbjegu.⁴⁶ Novi val dolaska prognanika iz Baranje uslijedio je u jesen 1992., a početkom listopada 1992. u Međimurju je boravilo 3577 protjeranih osoba, od toga 1476 iz istočne Hrvatske i 2101 iz sjevernijih područja Bosne i Hercegovine.⁴⁷

⁴² „Obračun gotov, novaca nema”, *Međimurje – nezavisne novine*, 3. 4. 1992., god. 41., br. 1933, str. 3.

⁴³ Isto.

⁴⁴ „Stigao novac za mjesec veljaču”, *Međimurje – nezavisne novine*, 17. 4. 1992., god. 41., br. 1935, str. 3.

⁴⁵ „Velike teškoće sa smještajem”, *Međimurje – nezavisne novine*, 24. 4. 1992., god. 41., br. 1936, str. 1.

⁴⁶ „Novi val izbjeglica”, *Međimurje – nezavisne novine*, 3. 7. 1992., god. 41., br. 1946, str. 1.

⁴⁷ „Novi prognanici iz Baranje”, *Međimurje – nezavisne novine*, 2. 10. 1992., god. 41., br. 1959, str. 1.

Slika 3. Izbjeglice iz Bosne i Hercegovine u dvorani Ekonomske i trgovačke škole Čakovec u travnju 1992. godine. Izvor: *Međimurje – nezavisne novine*, 24. 4. 1992., god. 41., br. 1936, str. 1.

Slika 4. Izbjeglice iz mjesta Modriča i okolice iz Bosne i Hercegovine. *Međimurje – nezavisne novine*, 3. 7. 1992., god. 41., br. 1946, str. 1.

Zaključak

Kao jedan od sigurnih krajeva Hrvatske, budući da je bilo udaljeno od ratom zahvaćenih područja, Međimurje je početkom, ali i tijekom čitavoga Domovinskog rata ostalo pošteđeno izravnih ratnih operacija. To je bio jedan od razloga zašto su početkom, eskalacijom i daljnjim tijekom rata u Međimurje pristizale izbjeglice, odnosno prognanici, i to najprije s područja istočne Slavonije, a onda i iz drugih krajeva zahvaćenih ratom. Broj izbjeglica se od ljeta 1991. kontinuirano povećavao, a do kraja iste godine radilo se o nekoliko tisuća prognanih ljudi. Povećan priljev prognanika stavio je tadašnju vlast Općine Čakovec i humanitarne organizacije koje su preuzele brigu o prihvatu prognanika pred velik organizacijski poduhvat. Početni smještajni kapaciteti brzo su se napunili, a nedostajalo je i robe široke potrošnje. Iz novinskih izvještaja vidljivo je kako je pomoć pružana s nekoliko strana, a zabilježeni su i slučajevi pružanja pomoći iz inozemstva. Prividna stagnacija priljeva prognanika vidljiva je tek početkom 1992., uvođenjem sustavnijih popisa broja prognanika. Kontinuiranim praćenjem uočava se da je stanje početkom 1992. i dalje bilo teško. U travnju iste godine, ionako teška prognanička kriza, dodatno je otežana priljevom izbjeglica s područja Bosne nakon početka rata u Bosni i Hercegovini. Brojčano stanje tijekom praćenih mjeseci u stalnim je promjenama te je bilo teško pratiti i ustanoviti egzaktno brojeva prognanih osoba. Kao tjednik koji je kontinuirano pratio izbjegličku krizu, list *Međimurje* predstavlja vrijedan izvor podataka, kako okvirnoga broja izbjeglih i prognanih osoba tako i općenite situacije o brizi za ljude, koji su u drugoj polovici 1991. i početkom 1992. utočište od ratnih razaranja našli u sigurnosti kraja smještenog između Mure i Drave.

Post Scriptum

Izravni poticaj za pisanje ovoga članka bio je početak agresije Ruske Federacije na Republiku Ukrajinu koncem veljače 2022., kada je došlo do nove velike izbjegličke krize, ovaj put na istoku Europe. Prihvat izbjeglica najvećim su dijelom organizirale susjedne europske zemlje koje graniče s Ukrajinom. Manji dio prihvatila je Hrvatska, među ostalim i Međimurje. Prve izbjeglice s ratom pogođenoga područja Ukrajine u Međimurje su pristigle posredstvom baptističkih crkvenih zajednica Hrvatske. Prvoga ožujka 2022. u privatni smještaj u Poleve smještene su tri žene s četvero djece.⁴⁸

⁴⁸ „U zagrljaju sigurnosti”, *Međimurje*, 7. 3. 2022., god. 70., br. 3489, str. 5.

Slika: „Prve izbjeglice iz Ukrajine stigle u Poleve”. Izvor: *Međimurje*, 7. 3. 2022., god. 70., br. 3489, str. 5.

Na sastanku županijskog Stožera civilne zaštite raspravljalo se o oblicima pomoći za ukrajinske izbjeglice. Jedan od oblika predratne suradnje između Međimurske županije i ukrajinske oblasti Rivnenska (Rivanjska)⁴⁹ je sporazum o suradnji i prijateljstvu te su traženi načini kako da Županija pomogne spomenutoj oblasti, a organizirani su i prihvatni centri za izbjeglice koji su u Međimurje dolazili preko graničnih prijelaza Goričan i Mursko Središće.⁵⁰ U Murskome Središću tamošnja je Baptistička crkva uredila prostore za prihvat izbjeglica.⁵¹ Gradsko društvo Crvenoga križa Čakovec od početka ožujka 2022. ubrzalo je pripreme za prihvat izbjeglica.⁵² Tijekom 11. i 12. ožujka u Međimurje je putem graničnih prijelaza ušlo 344 izbjeglica, ali se još uvijek radilo o tranzitnim ljudima na putu za drugu destinaciju u Hrvatskoj.⁵³ Već idući tjedan, do 19. ožujka kroz Međimurje je prošlo ukupno 1547 izbjeglica, od kojih je 29 zatražilo privremeni boravak u Međimurju.⁵⁴ Na ulazu u Goričan, nedaleko od graničnoga prijelaza, Općina i mještani organizirali su prihvat i zbrinjavanje izbjeglica.⁵⁵ Brigu oko izbjegličke krize pokazalo je i Pučko učilište Čakovec koje je u razmatranje uzelo mogućnost otvorenja programa za učenje hrvatskoga jezika za izbjeglice s ukrajinskoga govornoga područja, kako bi se što prije i lakše uključili u društvo.⁵⁶ Može se zaključiti kako su u prvome valu pristigle mahom žene i djeca iz Ukrajine, najvećim dijelom ipak izbjeglice, ali kako se ruska agresija intenzivirala tako je uz izbjeglice rastao i broj prognanika. Navedeni *Post Scriptum* zaključen je s

⁴⁹ Ovisno o izvoru, spominje se i kao Rivanjska oblast ili Rivnenska oblast.

⁵⁰ „Kako prihvatiti ljude?“, *Međimurje*, 7. 3. 2022., god. 70., br. 3489, str. 6.

⁵¹ „Kuna po stanovniku“, *Međimurje*, 21. 3. 2022., god. 70., br. 3491, str. 13.

⁵² „Križe nam se nižu“, *Međimurje*, 14. 3. 2022., god. 70., br. 3490, str. 3.

⁵³ „Ukrajinci zasad prolaze“, *Međimurje*, 14. 3. 2022., god. 70., br. 3490, str. 55.

⁵⁴ „Koliko ljudi“, *Međimurje*, 21. 3. 2022., god. 70., br. 3491, str. 6.

⁵⁵ „Ulaz u zemlju velikih srca“, *Međimurje*, 21. 3. 2022., god. 70., br. 3491, str. 16.

⁵⁶ „Program za izbjeglice“, *Međimurje*, 21. 3. 2022., god. 70., br. 3491, str. 6.

datumom 21. ožujkom 2022. te od toga datuma, za potrebe ovoga članka, nije detaljnije prućena ukrajinska izbjeglićka kriza i njihov prihvat u Međimurju.

Literatura:

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.enciklopedija.hr>

Mesić, M. (1992) Pokušaj tipologizacije izbjeglištva i prognaništva. *Migracijske teme*, god. 8, br. 2, str. 105–125.

Međimurje, godišta 1991., 1992., 2022.

"In the Embrace of Security". Refugee Crisis and Reception of War Refugees in Međimurje from July 1991 to April 1992

Abstract

The paper traces the influx of refugees and exiles to Međimurje chronologically, from the beginning of the Great Serbian aggression on the Republic of Croatia, and later on neighboring Bosnia and Herzegovina. The basis of the work is the weekly newspaper Međimurje, which chronologically reported on the influx and socio-economic position of refugees and exiles during their stay in the area between the Mura and Drava rivers. The article is limited in time to the period from the beginning of the open Greater Serbian aggression against the Republic of Croatia from the summer of 1991 to the end of April 1992, when the war conflicts intensified in neighboring Bosnia and Herzegovina.

Key words

refugees, exiles, Međimurje, Slavonia, Baranja, Bosnia and Herzegovina

Draženko Tomić

drazenko.tomic@ufzg.hr

VJERSKE NAVADE, USTROJBENE JEDINICE, GRAĐEVINE, PROPISI I SLUŽBENICI U MEĐIMURJU DRUGE POLOVICE 19. I POČETKA 20. STOLJEĆA

Pregledni rad
Primljen: 30. 12. 2022.
Prihvaćen: 15. 2. 2023.
UDK: 272(497.524)

Sažetak

Tjednik Zagrebačke nadbiskupije Katolički list (1849. – 1945.) piše pod različitim vidicima i o Međimurju. U ovom je članku predstavljeno pisanje tog časopisa pod vidikom pobožnosti međimurskog puka, općeg stanja župa i crkvenih objekata, periodičnih kanonskih pohoda i krizmi, nekih državno-pravnih propisa koji su utjecali i na crkvenu praksu te o međimurskim svećenicima. S obzirom na pobožnost puka „na otoku između Mure i Drave”, ovdje je pokazano kako su slike vjerskog zanosa sastavni dio opisa ugođaja na različitim vjerskim svečanostima, proštenjima i hodočašćima, među kojima valja istaknuti godišnje pohode Mariji Bistrici, na kojima su međimurski hodočasnici plijenili pozornost kako pobožnošću tako i pjevanjem. Silan utisak na Međimurce ostavljale su pučke misije, periodična duhovna obnova vjerničkog života i dobrosusjedskih odnosa. Pokorničke i svečarske procesije održavane su s velikim brojem sudionika. Valja spomenuti najmasovniju vjersku manifestaciju u Međimurju ikada, euharistijski kongres u Čakovcu 1935. s pedesetak tisuća sudionika. Pokazano je zalaganje oko napretka katoličkih udruženja, posebno između dvaju svjetskih ratova zamjetan rad Katoličke akcije. U Katoličkom listu konstatirano je (1942.) povoljno vjersko stanje: „Međimurci polaze sv. misu, ispovijedaju se, vrše roditeljske dužnosti. No, kako je kraj vrlo napučen i velik dio stanovništva mora zbog prehrane putovati u široki svijet, pogibao je, da se u svijetu ne otuđe vjeri.” Budući da su međimurske župe bile iznadprosječno napućene, razmišljalo se o naseljavanju Međimuraca u slabije naseljena nizinska područja Hrvatske. U drugom dijelu ovog članka autor selektivno iznosi napise o međimurskim župama kako bi pokazao da su međimurske župe držane najimućnijim ruralnim župama u Zagrebačkoj nadbiskupiji. Takvoj percepciji doprinijela je i financijska uređenost u ugarskom razdoblju, kada je plaća župnika u Međimurju bila znatno viša nego li u hrvatskom dijelu nadbiskupije. Prema izvješćima kanonskih vizitatora, crkveni objekti u Međimurju bili su u dobrom stanju. Tamo gdje je trebalo, troškom donatora i

naroda izgrađene su nove crkve, npr. u Macincu i Donjoj Dubravi, a druge su periodično obnavljane. U članku su navedena i izvješća o krizmama u Međimurju. Održavane u razmacima i od petnaestak godina, krizme su zbog svoje masovnosti – npr. Bauer je 1912. u Međimurju krizmao skoro trideset tisuća ljudi, znači svakog trećeg vjernika u Međimurju – bile prigoda za pokazati vjersko i materijalno stanje župa i konfesionalnih škola. U nastavku članka ukazano je na neke državno-pravne propise po kojima se Međimurje u ugarskom i u jugoslavenskom razdoblju razlikovalo od ostatka Nadbiskupije: pitanja civilne ženidbe, poreza na crkveno zemljište, župničkih plaća, međukonfesionalnih prijelaza i drugog. U posljednjem dijelu ovog članka donosi se pregled djelovanja svećenika u Međimurju te se govori o njihovim redovitim promjenama i raznim imenovanjima, sudjelovanju u različitim donatorskim akcijama, spomenima u nekrolozima i doprinosu Međimurja svećeničkim zvanjima.

Ključne riječi:

Međimurje, Katolički list, Zagrebačka nadbiskupija, kanonske vizitacije i krizme u Međimurju, ugarski konfesionalni zakoni, župe i svećenici u Međimurju, pučka pobožnost u Međimurju

Uvod

Katolički list časopis je Zagrebačke nadbiskupije koji je tjedno izlazio od 1849. do 1945. godine. O filozofskim temama i filozofima u *Katoličkom listu* pisao je Tomić.¹ Isti je pisao i o odcjepljenju Međimurja od Zagrebačke nadbiskupije prema pisanju u *Katoličkom listu*.² O međimurskom crkvenom pjevanju i Cecilijanskom pokretu prema pisanju *Katoličkog lista* izlagali su Tomić i Legac (Šiauliai, Litva 2023.).

Međimurje je županija na sjeverozapadu Republike Hrvatske površine 729 km² sa 105 tisuća stanovnika (2021.). Za ovaj članak korisno je imati na umu da je Međimurje poslije I. svjetskog rata ušlo u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, dok je prethodno (u kontinuitetu od 1861.) bilo u sastavu Ugarskog Kraljevstva. U crkvenom ustroju Međimurje je do 1997. godine pripadalo Zagrebačkoj nadbiskupiji.

¹ Tomić, Draženko, „Filozofske teme i filozofi u časopisu *Katolički list* (1849–1945)”, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 46(92) (2020), br. 2, str. 675–800.

² Tomić, Draženko, „*Katolički list* o odcjepljenju Međimurja od Zagrebačke nadbiskupije”, *Hrvatski sjever*, 16 (55) (2021), str. 51–80.

U prvom dijelu ovog članka navedeno je što *Katolički list* piše o pobožnosti puka u Međimurju i to kroz hodočašća, pučke misije, procesije, euharistijske kongrese, udruženja, katoličku literaturu i drugo. U drugom dijelu članka nalazi se izbor osvrta na međimurske župe i crkvene objekte u Međimurju. Uočeno je da su župe imućne i iznadprosječno napućene. Spomenuti su neki crkveni objekti, kao i mogućnosti njihova održavanja. U trećem dijelu članka spomenute su kanonske vizitacije i krizme te neki državno-pravni propisi koji su vrijedili za Međimurje. U završnom poglavlju rada navedeno je djelovanje svećenika u Međimurju, izuzev onih aktivnosti koje se tiču konfesionalnih škola, katekizma, jezika i još nekih pitanja aktualnih u drugoj polovici 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća.

1. Nadaleko poznata pobožnost puka u Međimurju

Pobožnost međimurskih vjernika – može se s pravom reći – opjevana je u više izvješća u *Katoličkom listu*. Slike vjerskog zanosa i pobožnosti sastavni su dio opisa ugođaja na različitim vjerskim svečanostima i proštenjima, kako u samom Međimurju tako i u Zagorju i Podravini, te hodočašćima u Mariju Bistricu. Slijedi nekoliko primjera.

1. 1. Hodočašća

Pobožni međimurski puk posebnu je pozornost posvećivao hodočašćima u Mariju Bistricu: „... sviet prosti toliko smože, da svaku godinu povrvi na Bistricu, istući pomoći, utjehe, oprostbe griehah – pa i on plaća velike poreze, nesreće ga stižu – kuga – vatra – eto u Dubravi medjumurskoj najnovije do 50 gospodarah njom bje oštećeno – suša sve mu izprži, najpače ozimu – pa oštećeni dodjoše k Mariji milostivoj, pa proseći i izprosiće... Cielo naše Medjumurje, prekodravski Hrvati, S. Marton, Kerestur, Kalacek, Gola, Bobovec, tja od Pečuha, Podravina sve do Našicah i Valpova uključno. Medjumurci i naši Podravci sa svojimi pjesmami i obhodi... Svi rečeni sastaju se kod M. B. Bistričke, te joj svoje žrtve i darove poklanjaju; golimi koljeni po sitnom piesku na kamenu puzaju pokoru čineć, spuštenima o zemlju očima nikoga negledju, jer ih nitko tudj nepozna. Vručimi dižu se molitvami i prosbami prema vazda se smiješećem kipu milostive Bogorodice, pa se radostni, olahkoćeni, utješeni a mnogi i uslišani vraćaju kućam svojim.”³

Međimurski hodočasnici isticali su se redom i dostojanstvom. Hvali ih neki varaždinski svećenik: „Po ovoj pobožnosti može se suditi, da je narod

³ =, „Proštenje bistričko. 1. lipnja”, *Katolički list* (u nastavku *KL*), 16 (1865), br. 24, str. 188–189, na str. 189.

Medjumurski, Bogu hvala, do sveg srca odan sv. vjeri katoličkoj, – a od tuda mora se dosljedno zaključiti, da Medjumursko svećenstvo vrši revno dušobrižničke dužnosti svoje.”⁴ Kad su to prilike i prometna povezanost omogućile, hodočašća u Mariju Bisticu nisu bila samo godišnja: „Ovdje nijesam spomenuo Međimurja niti susjednih župa od Marije Bistrice. Naše susjedne župe hodočaste na Bisticu svake nedjelje i blagdana, kadgod im to vrijeme dopušta.”⁵ Kasnije (1942.) se spominje da vjernici iz Međimurja dolaze u Mariju Bisticu na duhovsko proštenje, porcunkulsko proštenje (najčešće u ponedjeljak poslije Porciunkule) i na proštenje o Velikoj Gospi.⁶ U tijeku 20. stoljeća velik broj Međimuraca odlazio je na sezonski rad u Njemačku i drugdje. Ovako su sezonci iz Sv. Martina na Muri proslavili Veliku Gospu 1939. u Anklamu u Njemačkoj: „U sporazumu s tamošnjim župnikom, pjevali su hrvatske crkvene pjesme kod župske mise. Župnik iz Anklama, u pismu upravljenom župniku u martinskom, također izvješćuje o toj lijepoj gesti naših Međimuraca. Hvali njihovu revnost i pobožnost. Poslije sv. mise zadržali su se na zajedničkom ručku i obnovili uspomene na bistričko proštenje.”⁷ U *Katoličkom listu* objavljeno je u cijelosti pismo jednog od sezonaca, u kojem on opisuje nedjeljni pohod osamnaest kilometara udaljenoj katoličkoj crkvi.

Vjernici iz Međimurja „hrpimice” su hodočastili i drugdje. Lijep je opis polaska na svehrvatsko hodočašće u Rim (1900.), gdje su se među 525 hodočasnika u Zagrebu isticali hodočasnici iz Međimurja: „Tu si vidio nošnju raznih župa iz biskupije djakovačke i srijemeske, ondje ti dolaze Bosanci, ovdje Podravci i Posavci, tamo opet velika množina naših Međimuraca, na drugoj opet strani naši Primorci i osobito krasna kita grko-katolika iz Bačke...”⁸ Tom prigodom zamijećene su i međimurske „mile pobožne pjesme”.

Bratovština sv. Benedikta, povezana s kapelom sv. Benedikta u Hrastovljanu, proširila se i u Međimurje (1896.): „Tisuće i tisuće čestitih Međimuraca te vrijednih Podravaca tija od Virja polazilo je na prošteništa kapelici sv. Benedikta u Hrastovljan, gdje su se i mnogi u bratovštinu sv. Benedikta upisali.”⁹ Na rujansko proštenje u Ludbreg (1903.) prispjelo je oko dvanaest tisuća hodočasnika, među

⁴ ***, „Dopis. Iz Varaždina. Napievi crkvenih pjesama u Medjumurju”, *KL*, 39 (1888.), br. 35, str. 283.

⁵ ***, „Iza proštenja”, *KL*, 72 (1921.), br. 43, str. 510–511, na str. 511.

⁶ L., P., „Oko uređenja bistričkog prošteništa”, *KL*, 93 (1942.), br. 47, str. 554–556.

⁷ ***, „Listak. Iz duhovnog života naših sezonskih radnika u Njemačkoj”, *KL*, 91 (1940.), br. 11, str. 143–144; Na ovo pismo se Uredništvo i kasnije pohvalno referira naglašavajući potrebu pastoralnog rada i održavanja veza s iseljenicima: ***, „Dodatak uredništva”, *KL*, 91 (1940.), br. 41, str. 486.

⁸ ***, „Vijesnik. Odlazak hrvatskih hodočasnika u Rim [26. 6. 1900.]”, *KL*, 51 (1900.), br. 26, str. 206.

⁹ ***, „Dopis. Iz ludbreškog kotara. Bratovština sv. Benedikta”, *KL*, 47 (1896.), br. 21, str. 166–167, na str. 167.

drugima i oni iz Međimurja, međutim: „Iz Medjumurja nijedan od braće svećenika nije došao u pripomoć, kako je to do sele bivalo – dočim je naroda odande na tisuće bilo – sjegurno nije ta odsutnost za pohvaliti.”¹⁰ Ludbreška sveta relikvija, piše Dočkal, već stoljećima privlači tisuće i tisuće pobožnih vjernika iz Podravine, Zagorja, Međimurja i Zagreba.¹¹ Velečasnom Ivanu Likeviću, župniku u Martijevcu, koji je imao priručnu ljekarnu i sam se bavio liječenjem „... godimice preko 1000 raznih bolesnika iz ravne Podravine i krasnog Medjumurja k njemu znalo doći tražiti zdravlja. Bilo među njima i takovih, koje su drugi liječnici napustili kao neizlječive, ali ih on primio i mnogim pomogao”.¹² Malomašno proštenje od 8. do 10. rujna 1939. okuplja hodočasnike iz okolice Zagreba, od Sv. Ivana Zeline i Koprivnice do Međimurja.¹³

1. 2. Pučke misije

U drugoj polovici 19. stoljeća među vjernicima su omiljene bile pučke misije. Antun Ayala i Antun Gjuriceo u Prelogu su održali pučke misije u nedjelju 17. veljače 1861.¹⁴ Vjernici iz Međimurja 1896. pohađali su pučke misijske pobožnosti u Ludbregu.¹⁵ Naredne godine (1897.) izvješteno je o pohodu svećenika dominikanaca međimurskim župama: „Pred nekoliko dana stigli su naši dominikanci O. Miškov i Tomić u Medjumurje da tamo drže pučke misije. Kako nam se od onuda javlja, narod je tako oduševljen i zauzet za misije, da su crkve svaki dan posvuda tako pune svijeta, da je milina vidjeti. Svećenstvo je vrlo uslužno časnim ocem po svuda, te im sa svojim uputama i opaskama vazda spremno stoji na ruku. Ispovjedaonice su od jutra do kasne večeri opkoljene pokornicima. Pošto ima nekoliko župa, u kojim se ovaj put nisu mogle misije držati poradi kratkoće vremena, došao je iz tih župa sam narod moliti časne oce, neka bi i k njima došli, te i njima držali misije, što su ovi obećali.”¹⁶

Dominikanci su (1899.) obišli devet župa gornjeg Međimurja.¹⁷ Bili su to fra Anđeo Miškov i fra Jerko Vlahović. Posjećenost je bila izuzetno velika usprkos tomu što su se misije održavale tijekom lipnja i srpnja kad narod radi na poljima. I mnogo godina poslije prisjećali su se tih pučkih misija koje su dominikanci

¹⁰ ***, „Dopis. Ludbreg. Proštenje u Ludbregu [3.-6. 9. 1903.]”, *KL*, 54 (1903.), br. 37, str. 448.

¹¹ Dočkal, Karlo, „Naš diecezanski muzej”, *KL*, 95 (1944.), br. 3, str. 33–35.

¹² ***, „Dopis. Iz Ludbreškog kraja. [Smrtopis vlč. Ivana Likevića]”, *KL*, 40 (1889.), br. 28, str. 220–221, na str. 221.

¹³ ***, „Crkvene vijesti. Proštenište trški Vrh – Krapina”, *KL*, 90 (1939.), br. 35, str. 434.

¹⁴ ***, „Po domovini našoj...”, *KL*, 12 (1861.), br. 7, str. 54.

¹⁵ ***, „Dopis. Iz ludbreškoga kotara. Pučke misije”, *KL*, 47 (1896.), br. 50, str. 408–410.

¹⁶ ***, „Vijesnik. Medjumurje. Pučke misije”, *KL*, 48 (1897.), br. 23, str. 183.

¹⁷ Kraljić, V., „Vijesnik. Duhovne vježbe za puk u gornjem Medjumurju”, *KL*, 50 (1899.), br. 30, str. 238.

održali u Međimurju: „Još se danas [1927.] sjećaju Međumurci onog časa, kad je veliko zvono župne crkve dalo znak i zavađeni se uz suze pokajnice mirili sa svojim neprijateljima!”¹⁸ Prigodno su se „sveta poslanstva” održavala i , npr. u „međimurskoj katedrali” u Macincu misije su imali pateri Jagrić i Dragičević.¹⁹ Dominikanci fra Alojzije Matijac i fra Jordan Viculin su 1932. propovijedali u Maloj Subotici: „Župa broji oko 8000 duša... Ispovjedilo se 5600 duša, a sv. Pričest primilo je ovih dana preko 6000 duša... Konačno je održana teforična procesija, na kojoj je sudjelovalo preko 3600 ljudi.”²⁰

1. 3. Procesije

I po međimurskim su se župama 1865. godine obavljali pokornički čini povodom nekakvog oprosnog jubileja proglašenog na razini opće Crkve. U Prelogu su se sudionici pokorničke procesije 22. svibnja 1865. uputili „ranjenome Jezusu kraj Varoša”: „Iz sve okolice [Preloga] i iz više župah došao je bogoljubni puk k ovoj pobožnosti, i s veseljem mogu Vam kazati, da Međumurje možda nikad još nije vidjelo tako velike procesije. Zaista, svako nepokvareno srce očevidacah bilo je ganuto na bogoljubna čuvstva, videć toliko pobožnoga puka s križi i zastavimi po ulicah prehadjati, i slušajući iz toliko ustah velikoga Boga hvaliti i dičiti.”²¹ Iz izvješća je moguće razabrati i odgovor na prigovore na nastup mužara na završnoj svečanosti: „Dakle pucnjava na povećanje svečanosti nije bila na svom mjestu, nije bila prikladna; nego one muzikalne zabave, oni plesi, štono jih je svjetsko poglavarstvo kroz svekoliko jubilejsko vrijeme – na spačku pobožnih kršćanah – dopuščalo, to je bolje dolikovalo vremenu pokore?!”²²

Svečarska procesija prigodom blagoslova nekakve slike u preloškoj crkvi ovako je opisana: „A da što krasnija bude procesija, izadjoše sve zadruge zanatlijske, na broju ih šest svaka svojom zastavom, dočim neprestance mužari gruvahu.”²³ Stjepan Štefanac, opisujući suvremena proštenja (1929.), sjeća se svojih mladenačkih dana: „... da je svjetovna vlast u Međumurju bila zabranila uopće svako trgovanje i prodavanje na proštenjima. Jedino je medičar imao pristup onamo.”²⁴

¹⁸ K. I. I., „Dopisi. Sv. Poslanstvo u Ladislavu”, *KL*, 78 (1927.), br. 51, str. 718.

¹⁹ I. N. G., „Dopisi. Sv. poslanstvo u Macincu, od 9. IX. – 16. IX. o. g.”, *KL*, 79 (1928.), br. 42, str. 540.

²⁰ Malek, Valentin, „Sv. misije – Mala Subotica, Međumurje [15.- 22. 5. 1932.]”, *KL*, 83 (1932.), br. 24, str. 297.

²¹ ***, „Iz Međumurja dne 22. svibnja 1865.”, *KL*, 16 (1865.), br. 23, str. 181–182, na str. 181.

²² Isto, na str. 182.

²³ ***, „Iz Međumurja u oči Brašančeva [24. 5. 1874.]”, *KL*, 25 (1874.), br. 24, str. 191–192.

²⁴ Štefanac, Stjepan, „Današnja proštenja”, *KL*, 80 (1929.), br. 34, str. 446–447, str. 446.

Najveća i najveličanstvenija procesija u Međimurju vjerojatno je ona održana u Čakovcu 25. kolovoza 1935., u popodnevnim satima, kao završni čin višednevnog euharistijskog kongresa: „Nepregledna povorka u najslikovitijim nošnjama pjevajući i moleći kretala se dva sata i po ulicama Čakovca, koji takva slavlja nikada u svojoj prošlosti nije vidio. Promatrajući pobožnost međumurskog puka, slušajući njegove molitve i pjesme i dozivajući si u duhu svu prošlost toga izmučenog puka, moralo je čovjeka probiti čuvstvo i na oči mu dolaziti suze.”²⁵

1. 4. Katolički euharistijski kongresi

Godine 1922. u Varaždinu je održan veliki katolički skup: „Na tom je kongresu učestvovao sav grad i vojnici, a s njima tisuće i tisuće naroda iz Hrvatske i Slovenije, a osobito iz Međimurja.”²⁶ I na kongresu u Koprivnici od 5. do 7. kolovoza 1927. sudjelovali su vjernici iz Međimurja: „Na duljini više od 4 kilometra razvila se poslije podne u 4 sata velebna procesija, protkana raznim šarolikim nošnjama široke Podravine i Međimurja.”²⁷ Vjernici iz Međimurja imali su priliku sudjelovati na euharistijskom kongresu u Zagrebu (1930.).²⁸

Pozornost je privukao katolički kongres u Čakovcu, održan od 23. do 25. kolovoza 1935. godine. Kongres je zadivio kako organizacijom tako i brojem sudionika, kojih je bilo oko pedeset tisuća. Predsjednik organizacijskog odbora bio je fra Mihael Trob, župnik u Čakovcu. Odbor je imao sekcije koje su se brinule za doček i smještaj hodočasnika, medicinsku pomoć, ukrašavanje grada, redare, pjevanje i izvješćivanje. Po župama su osnovani područni odbori koji su trebali organizirati dolazak u Čakovec, prijaviti broj sudionika iz svojih župa, organizirati prethodnu ispovijed po župama i drugo. Nastojalo se osigurati popust za željeznički prijevoz.²⁹ Okvirni program trodnevne svečanosti u Čakovcu glasi: petak 23. kolovoza 1935.: doček nadbiskupa, zaziva Duha Svetoga, blagoslov, mimohod i pozdrav nadbiskupa; subota, misa u 6 sati i propovijed, misa u 8 sati i pričest djece, zborovanje za muškarce i žene u 10 sati, zborovanje u 15 sati za mladiće i djevojke,

²⁵ *** „Dva velika Euharistijska slavlja [u Čakovcu i u Kloštru Podravskom]”, *KL*, 86 (1935.), br. 35, str. 435–438, na str. 437.

²⁶ Lang, Josip, „Za Euharistijski kongres”, *KL*, 74 (1923.), br. 9, str. 99–100, na str. 99.

²⁷ *** „Crkvene vijesti. Euharistički kongres u Koprivnici [5.–7. 8. 1927.]”, *KL*, 78 (1927), br. 32, str. 450–451, na str. 451.

²⁸ *** „Euharistijski kongres u Zagrebu [14.–17. 8. 1930.]”, *KL*, 81 (1930.), br. 27, str. 343–345. Polasci vlakova na kongres u Zagrebu: vlak iz Donje Lendave prema Zagrebu polazi 14. 8. 1930. u 5.40 (s mogućnošću posjeta Mariji Bistrici), u 20.10 u Zagrebu na kolodvoru Sava, povratak s kolodvora Sava 17. 8. 1930. u 22.51; vlak iz Čakovca u 12.20 s dolaskom u Zagreb na kolodvor Sava u 19.50, povratak u 21.55 sati. Vlakovi imaju po 1250 mjesta. *** „Dolazak i odlazak vlakova prigodom Euharistijskog kongresa”, *KL*, 81 (1930.), br. 32, str. 406–408; br. 33, str. 423–425.

²⁹ *** „Crkvene vijesti. Euharistijski kongres za Međimurje [24. – 25. 8. 1935]”, *KL*, 5–86 (1935.), br. 5–6, str. 115–116.

propovijed i blagoslov u 17 sati, zatim klanjanje i propovijed u 22 sata; u nedjelju mise u 5, 6, 7, 8, 9 (ponitifikal) i 11 sati, zatim zajedničko zborovanje, procesija s presvetim po Čakovcu u 15 sati, zatim propovijed, litanije Srca Isusova, posveta, *Te Dum*, blagoslov i završetak kongresa.³⁰ U *Katoličkom listu* objavljen je iscrpan izvještaj o tom veledogađaju u Čakovcu.³¹

Vjernici iz Međimurja sudjelovali su na katoličkom kongresu u Koprivnici 1937.³² i u Varaždinu 1938. gdje se također skupilo oko pedeset tisuća vjernika: „Kako je Varaždin stjecište 6 pruga, ima nade da će na ovu Kristovu proslavu doći mnoštvo svijeta iz Podravine, Zagorja, Međumurja, Prekomurja i Slovenije.”³³

1. 5. Katolička udruženja

Tomac 1897. poziva svećenike u Međimurju (njih trideset dvojicu u dvadeset i dvije župe) da oforme „... organizaciju katolika u Medjumurju obzirom na protucrkvene zakone i ubitačno njihovo djelovanje”.³⁴ Na susretu svećenika gornjo-međimurskog dekanata u Štrigovi 16. rujna 1897. predloženo je da se u svim župama uvede bratovština Presvetog Srca Isusova, da se svećenici učlane u molitveno društvo svećenika te da se pošalju izaslanici na katolički kongres. Uz to: „Obzirom na pogubnost protu-crkvenih reforma, kojih valjanost vrijedi i kod nas u Medjumurju; obzirom što izlaze ovdje u Medjumurju novine, koje ne odgovaraju nit u religioznom niti u moralnom pogledu željama, nit potrebi međjumurskoga pučanstva, odlučilo je svećenstvo gornjega Medjumurja stupiti u akciju, da se izdaje pučki katolički list...”³⁵ Naknadno se diskutiralo o naslovu hrvatskih pučkih novina, *Hrvatske novine* ili *Medjimurski Hrvat*. Uredništvo *Katoličkog lista* smatra da je prvi naslov i sa „stanovišta potrebite opreznosti i razboritosti” bolje izbjegavati. „Ovakva minaretska metoda ne samo da nije od koristi, nego je kadra dobroj stvari i štetu nanijeti.”³⁶

Vlč. Luka Purić početkom 1914. piše u *Katoličkom listu* o svjetovnim katoličkim organizacijama u Međimurju: Katoličkom pučkom savezu i Katoličkom društvu

³⁰ ***, „Crkvene vijesti. Euharistijski kongres u Čakovcu”, *KL*, 86 (1935.), br. 30, str. 186.

³¹ ***, „Dva velika Euharistijska slavlja [u Čakovcu i u Kloštru Podravskom]”, *KL*, 86 (1935.), br. 35, str. 435–438.

³² ***, „Katolička akcija. Na euharistijskom kongresu u Koprivnici [6. – 8. 8. 1937.]”, *KL*, 88 (1937.), br. 33, str. 396 i 397.

³³ ***, „Program euharistijskog kongresa u Varaždinu 28. i 29. lipnja”, *KL*, 89 (1938.), br. 22, str. 264. O istom: ***, „Listak. Euharistijski kongres u Varaždinu”, *KL*, 89 (1938.), br. 27, str. 324–325. „Po točnom računu bilo je sakupljeno oko 50 tisuća vjernika iz cijele Podravine, Međimurja i Zagorja.” Na str. 325.

³⁴ Tomac, J., „Periculum in mora. Iskrena rieč međjumurskom svećenstvu”, *KL*, 48 (1897.), br. 31, str. 245–246.

³⁵ Tomac, J., „Gornje Medjumurje”, *KL*, 48 (1897.), br. 38, str. 300–301, str. 301.

³⁶ Gj., F., „Dopisi. Varaždin. Bog i Hrvati”, *KL*, 48 (1897.), br. 41, str. 325–326, na str. 326.

za inteligenciju, dvjema organizacijama korisnima za puk i za inteligenciju. Ove organizacije promicao je župnik u Sv. Jurju u Trnju vlč. Juraj Peczek, kao i vlč. Juraj Lajtman. Organizacije su uzele maha u Prelogu, Draškovcu, Kotoribi, sv. Jurju, Štrigovi, Sv. Martinu, Belici i Sv. Mariji. Preporučila ih je i nadbiskupska crkvena oblast. Purić spominje i dva priručnika za vođenje takvih organizacija: Čebušnikovu *Melem na rane* i Schulteovu *Die Kirche und die Gebildeten*.³⁷

Katolički đaci iz Međimurja (te Hrvatske i Slavonije) pozvani su u Zagreb na hrvatski katolički đачki sastanak od 11. do 13. kolovoza 1919.³⁸ Katoličke organizacije Križara i djevojačko društvo Presvetog Srca Isusova osnovane su 21. i 22. lipnja 1930. u Štrigovi, s nakanom okupljanja mladeži u toj župi. Tom prilikom se tvrdi: „Katolička Mladež u Međimurju bila je i prije udružena u društvima, od kojih su neka posljednje vrijeme prestala djelovati. Nadamo se da će u našoj župi ova društva biti temelj za svaku preporodnu akciju i obnovu župe.”³⁹

Devetnaest svećenika iz Međimurja sastalo se u Čakovcu 1935. godine, gdje su im održali duhovno razmatranje fra Fortunat Majstorović, izlaganje „Katolička akcija. Svećenička organizacija” dr. P. Lončar i izlaganje „Doprinos svećenstva u penzioni fond” Valentin Lehpamer. Odlučeno je da se sastanci duhovnika Katoličke akcije i nadalje organiziraju u Čakovcu, u samostanu. „Tako su se međumurski svećenici prvi odazvali i Kodeksu, Can. 131 i želji preuzv. g. Nadbiskupa koadjutora, da se udruže u udruženja duhovnika Katoličke Akcije, kako je to zaključeno već 4. listopada na sastanku duhovnika Katoličke Akcije u Zagrebu, održanom u prisutnosti preuzv. g. Nadbiskupa, koadjutora.”⁴⁰ Duhovnici Katoličke akcije sastanak su održali u Čakovcu 19. studenoga 1936. Izaslanik na sastanku bio je P. Jesih.⁴¹ Tečaj Katoličke akcije za seljačku omladinu u Prelogu (1937.) vodio je Ivo Lendić.⁴² Katolička akcija osnovala je 1937. u Čakovcu svoje tajništvo za Međimurje. Predsjednik je bio prof. Ljubo Kuntarić i duhovnik

³⁷ Purić, Luka, „Ne zapuštajmo već gotove organizacije!”, *KL*, 65 (1914.), br. 8, str. 97–98.

³⁸ ***, „Crkvene vijesti. Đачki sastanci”, *KL*, 70 (1919.), br. 30, str. 360.

³⁹ Franjo, Rodik, „Katol. organizacija Križara i Djevojačko društvo Presv. Srca Isusova u Štrigovi”, *KL*, 81 (1930.), br. 28, str. 356–357, na str. 357.

⁴⁰ Prisutnik, „Organizacija međumurskog svećenstva”, *KL*, 86 (1935.), br. 51, str. 603.

⁴¹ ***, „Crkvene vijesti. Udruženje duhovnika KA”, *KL*, 87 (1936.), br. 48, str. 603. Izvješćivano je i o drugim sastancima duhovnika Katoličke akcije: ***, „Sastanak za međimurske dekanate [4. 2. 1937.]”, *KL*, 88 (1937.), br. 8, str. 93; ***, „Katolička akcija. Udruženje duhovnika KA [21. 10. 1937.]”, *KL*, 88 (1937.), br. 43, str. 518; ***, „Katolička akcija. Udruženje duhovnika KA za Međimurje”, *KL*, 88 (1937.), br. 52, str. 621; ***, „Katolička akcija. Udruženje duhovnika KA [9. 2. 1939.]”, *KL*, 90 (1939.), br. 7, str. 101; ***, „Katolička akcija. Udruženje duhovnika KA [14. 12. 1939.]”, *KL*, 90 (1939.), br. 51, str. 628–629.

⁴² ***, „Katolička akcija. Tečaj za seljačku omladinu”, *KL*, 88 (1937.), br. 48, str. 576.

gvardijan fra Bazilije Borštnik.⁴³ U organizaciji tajništva Centrale za Međimurje tečaj za omladinska društva održan je u Čakovcu 19. rujna 1937. za cijelo Međimurje. Nastupio je Davorin Mance.⁴⁴ Pohod ogranaka Katoličke akcije u Međimurju (1937.) obavljen je po ovom rasporedu: „Muževi u Sv. Nedjelji (g. prof. Babić); đaci u Čakovcu i Varaždinu (g. prof. Tijan); žene u Kalinovcu (don Ante Jagić); križari, muževi i žene u Sopju (g. P. Jesih); mladići i djevojke u Mraclinu (o. Botić, g. F. Rubina i gđica A. Rukavina); omladinci u Prelogu i Čakovcu (g. I. Lendić); muževi i mladići u Sv. Mariji u Međimurju (g. I. Lendić).”⁴⁵ Održan je kongres katoličkih muževa 29. lipnja 1939. u Čakovcu. „Posjet je bio impozantan, svečanosti i zborovanja na visini. Propovijedao je g. o. Srećko Majstorović i Zdravko Malek, a na zborovanju su govorili gg. Ljuboslav Kuntarić te izaslanici iz Zagreba Marko Vunić i Bogdan Babić.”⁴⁶

Gruičić u svom članku donosi popis Bratovština kršćanskog nauka u Zagrebačkoj nadbiskupiji. U međimurskim župama osnovano je nekoliko podružnica te bratovštine.⁴⁷ U *Katoličkom listu* spomenuto je i Hrvatsko prosvjetno društvo Međimuraca u Zagrebu.⁴⁸

1. 6. Literatura

U *Ljetopisu književnoga društva sv. Jeronima za godinu 1914.* može se pročitati da je Hrvatska katolička banka d. d. u Zagrebu i u 1913. i u 1914. godini iz donacija za katoličke i hrvatske dobrotvorne svrhe svetojeronimskom društvu „dopitala” sto kruna „da se u naše žalibože otudjeno Medjumurje pošalju knjige za 100 godišnjih članova”.⁴⁹ No, nisu u Međimurje dolazila samo svetojeronimska izdanja. Nepoznati autor piše da adventisti po Međimurju (a i po Slavoniji) dijele knjižice *Slavan dolazak Krista* (Hamburg, 1911.) Međunarodnog društva za rasprave koje „... upravo vrvi pogrdama, klevetama i izvraćanjem povijesti proti Crvi i sv. Ocu

⁴³ *** „Katolička akcija. Centrala KA”, *KL*, 88 (1937.), br. 20, str. 239.

⁴⁴ *** „Katolička akcija. Tečaj za omladinska društva”, *KL*, 88 (1937.), br. 38, str. 458; 88 (1937.), br. 39, str. 470.

⁴⁵ *** „Katolička akcija. Pohod društava”, *KL*, 88 (1937.), br. 53, str. 637.

⁴⁶ *** „Katolička akcija. Kongres katoličkih muževa [29. 6. 1939. u Čakovcu]”, *KL*, 90 (1939.), br. 28, str. 350.

⁴⁷ Gruičić, Karlo, „Dokle ćemo tako?”, *KL*, 89 (1938.), br. 49, str. 589–590; Gruičić, Karlo, „Bratovština Kršč. Nauka u historiji zagrebačke dijeceze”, *KL*, 90 (1939.), br. 33, str. 406–408.

⁴⁸ Nazočili ispračaju ndb. Bauera u Zagrebu: *** „Posljednji triumfalni put nadbiskupa dra Antuna Bauera”, *KL*, 88 (1937.), br. 52, str. 614–616; Hrvatsko prosvjetno društvo Međimuraca u Zagrebu brine se o očuvanju svijesti o pripadnosti Međimurja Hrvatskoj. Održano je nekoliko konferencija i pobožnosti. Konferencije su održali odvjetnik iz Zagreba dr. Stjepan Podolšak, prof. Stanko Vitković i kateheta Andrija Dolenčić. Dolenčić, Andrija, „Riedka svečanost Međimuraca u Zagrebu”, *KL*, 94 (1943.), br. 52, str. 612–613.

⁴⁹ *** „Ljetopis književnoga društva sv. Jeronima za godinu 1914.”, *KL*, 66 (1915.), br. 7, str. 1–12 (prilog).

Papi”.⁵⁰ Među naslovima *Hrvatske prosvjete* spominje se i prilog Đure Vilovića *S međimurske ravni*.⁵¹ Među priložima u *Svetoj Ceciliji* (1921.) nalazi se i prilog dr. Vinka Žganca *Međimurske crkvene božićne popijevke* i glazbeni prilog istog autora *Stare božićne popijevke iz Međimurja*.⁵² „Roman lošeg svećenika” naslov je komentara romana *Međimurje. Ispovijest jednog sutona* Đure Vilovića, bivšeg župnika u Dekanovcu.⁵³ Društvo sv. Jeronima planiralo je (1931.) objavljivati pripovijetke iz različitih hrvatskih regija kako bi se upoznao njihov život u beletrističkoj formi. Uz druge, planiralo se tiskati knjižicu *Međumurke* Antuna Matasovića.⁵⁴ Karlo Gruičić u svom se napisu referira na pripovijest Slavka Kolara *Ženidba Imbre Futača* iz zbirke *Mi smo za pravicu* (1936.) i ilustrira vjersko neznanje na selu: „Možda vam predodžba o ovom Futaču dozove u pamet kojeg vašeg domaćeg Futača. Tamo iz Podravine, Međimurja, Posavine ili iz Zagorja.”⁵⁵

1. 7. Drugo

Neki župnik (1881.) izvješćuje na koje nakane ljudi naručuju mise: „Bude tu uistinu pretužnih životnih priča, pa pokoja i smiješna... Riedki će htjeti vjerovati, a prava je istina, kako me Medjumurac i nagovarao i molio, da se služi sv. misa jedino u to ime, 'da nas oslobodi, Bože, od prevelike štibre'.”⁵⁶ O iskustvima u duhovnoj pastvi u Međimurju piše župnik u Belici vlč. Luka Purić 1914. godine. Upozorava na neke nelogičnosti sekularne države, posebno u slučajevima vjenčanja i sahrane, što može itekako utjecati na ugled svećenika. Upozorava: „U posebnim prilikama živimo mi Međumurci, posebne i dužnosti i zadaće nam se namiču tijekom vremena. Budimo oprezni i revni, da nam u narodu ne izgine štovanje svećeničke službe i poslova, jer onda nam izgine iz srca i vjera i ćudoređe!”⁵⁷

Čuđenje nepotpisanog autora izazvala je starokatolička služba božja 11. rujna 1921. na blagdan Imena Marijina u Donjem Kraljevcu u kapeli sv. Magdalene, koju su vodila trojica njihovih svećenika: „Kako je mogao veleč. G. župnik Iskra dozvoliti tu službu u svojoj podružnoj kapeli? Kako je mogao veleč. Gosp. Lipnjak, župnik iz Macinca poslati glasovitu svoju organisticu Katicu sa

⁵⁰ V., J., „Adventisti i u nas”, *KL*, 69 (1918.), br. 39, str. 443–444, na str. 444.

⁵¹ ***, „Književnost i umjetnost. 'Hrvatska Prosvjeta' br. III. i IV.”, *KL*, 70 (1919.), br. 19, str. 228.

⁵² ***, „Književnost i umjetnost. Sveta Cecilija”, *KL*, 72 (1921.), br. 45, str. 540.

⁵³ Imj., „Roman lošeg svećenika”, *KL*, 74 (1923.), br. 40, str. 482–483.

⁵⁴ ***, „Prošlogodišnji rad i uspjesi Društva sv. Jeronima”, *KL*, 82 (1931.), br. 17, str. 208–211.

⁵⁵ Gruičić, Karlo, „Vjersko neznanje na selu”, *KL*, 91 (1940.), br. 4, str. 40–43.

⁵⁶ Šafran, J., „Dopisi. Marija Bistrica. Kod primanja misnih stipendija.” 32 (1881.), br. 43, str. 340–342, na str. 341.

⁵⁷ Purić, Luka, „Iz duhovne pastve u Međumurju”, *KL*, 65 (1914.), br. 3, str. 32–33, na str. 33.

macinečkim zborom, da svira i pjeva kod te službe...⁵⁸ U slučaju promjene datuma nekih svetkovina, nastupila bi pometnja među narodom, a i među građanstvom koje je neke svoje običaje ugodilo prema vjerskim blagdanima, kao kad je u kalendaru za 1918. sv. Juraj prebačen na 23. travnja: „Prema direktoriju ispravila je 'Danica' i kalendar 'Srca Isusova' dan sv. Đurđa na 23., dok su ostali: kao 'Zvonimir', 'Gospodarski', 'Međimurski' itd. kalendari donijeli Đurđevo na 24. travnja.”⁵⁹ Stjepan Vidušić 28. rujna 1924., propovijedajući drugi put u Habjanovcima, hvali pobožnost naroda i umješnost nekog župnika koji je u Međimurju uspio prodati dvije tisuće škapulara uz istoimeni Marijin spomendan.⁶⁰ Zvonko Panić iz Međimurja je 31. srpnja 1940. nasmrt obolio i po zagovoru bl. Nikole Tavelića ozdravio. Potanko je opisan ovaj događaj.⁶¹ Po župama su održavana godišnja klečanja.⁶²

Da bi ilustrirao pobožnost u Međimurju, odnosno nepobožnost drugdje, neki župnik iz Posavine piše kako je čuo da se u Prelogu u Međimurju godišnje podijeli oko trideset tisuća pričesti, dok bi taj sirotan u Posavini bio prezadovoljan da u svojoj župi uspije podijeliti barem šest tisuća.⁶³ Općenito se konstatira (1942.) povoljno vjersko stanje u Međimurju: „Međimurci polaze sv. misu, ispovijedaju se, vrše roditeljske dužnost. No kako je kraj vrlo napučen i velik dio stanovništva mora zbog prehrane putovati u široki svijet, pogibao je, da se u svijetu ne otuđe vjeri. Isto se može kazati o Hrvatskom Zagorju. Iz jednog i drugog kraja trebalo bi suvišno stanovništvo preseljavati, ali tako da u novom kraju ostanu što kompaktniji, i to Međimurci u nizini, a Zagorci u brdima.”⁶⁴

2. Međimurske župe i crkveni objekti

Međimurski župnici su 1701. na poticaj pavlina potpisali izjavu iz koje se razabire i popis međimurskih župa: „Vidimo, da su g. 1701. u Međumurju postojale slijedeće župe: u Čakovcu, Belici, Subotici, Trnju, Prelogu, Donjem Vidovcu i Legradu. U svim ovim župama izim u Legradu, bili su žitelji Hrvati. U Legradu, u blizini Kaniže bilo je i Madžara pa stoga je tamošnji župnik propovijedao

⁵⁸ K., „Međimurje i hrvatska služba Božja”, *KL*, 72 (1921.), br. 40, str. 478.

⁵⁹ Fischer, A., „Listak. Kada je Đurđevo?”, *KL*, 16–69 (1918.), br. 16–18, str. 193.

⁶⁰ ***, „Habjanovački starokatolici”, *KL*, 75 (1924.), br. 52, str. 655–656.

⁶¹ Hren, Dragutin, „Milosti po zagovoru Bl. Nikole Tavelića”, *KL*, 92 (1941.), br. 40, str. 466–470.

⁶² ***, „Crkvene vijesti. Klečanje u župi Razkrižje (Međimurje) držat će se 24. svibnja svake godine”, *KL*, 94 (1943.), br. 39, str. 447.

⁶³ ***, „Kroz jednu godinu. Propovijed na Novu godinu 1942. o prilikama jedne župe u Hrvatskoj Posavini”, *KL*, 93 (1942.), br. 6, str. 61–63, na str. 62.

⁶⁴ ***, „Zagrebačka nadbiskupija danas. Uz šematizam Zagrebačke nadbiskupije prema stanju 1. 1. 1942.”, *KL*, 93 (1942.), br. 1, str. 4–5, na str. 5.

izmjenice hrvatski i mađarski. Kako razabiremo, ovaj dokumenat iz g. 1701. nepobitni je dokaz, da je Međumurje bilo čisto hrvatski kraj, kako je i danas još uz neznatan broj Mađžara i Židova.”⁶⁵ U popisu svećenika Zagrebačke biskupije iz 1784.: „Bekšinski arhidakonat (Međumurje) imao je samo 13 župa i župnika, a 15 kapelana. Dva su kapelana bila u Podturnju i Legradu, a u svim drugim župama po 1 kapelan. Imena svećenika, ponajviše hrvatska: Bogdan, Kralić, Blažević, Kalamac itd. Preloški župnik Gradiščaj nosio je titul 'Abbas infulatus'.”⁶⁶

Valja spomenuti kako su međimurske župe u drugoj polovici 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća podijeljene u gornji (devet župa) i donji (trinaest župa) međimurski dekanat, kao crkvene ustrojbene jedinice od po desetak župa. U starijim godištim *Katoličkog lista* koristi se pojam *kotar*, nerijetko *gorski* i *poljski*, npr.: „Prečast. G. Franjo Vlašković, počastni kanonik kaptola začasanskoga i župnik u Nedelišću, zahvalio se je na dosad obnašanoj časti podarcidjakona kotara gorskoga u Međumurju; na mjesto njega [1862.] naimenovan je podarcidjakonom rečenoga kotara g. Josip Raffaj, župnik vratišinečki.”⁶⁷ Odnosno: „Viestnik. Za međumurski poljski kotar.”⁶⁸

Katolički list u monarhijskom razdoblju vrlo rijetko navodi mađarske nazive župa u Međumurju, npr. kod izvještaja o smrti preč. Đure Peczeke, župnika u „Sv. Gjurju u Trnju”, naveden je i ovaj mađarski naziv: Tüske Sz. György.⁶⁹

2. 1. Napučene međimurske župe

Buturac je donio podatke o žiteljstvu Zagrebačke nadbiskupije kroz 150 godina. Tu se nalazi statistika i za međimurske župe: 40 137 (1793.), 39 964 (1818.), 47 702 (1852.), 55 439 (1880.), 87 751 (1910.). Godišnji je prirast na tisuću stanovnika 4 % (1793. – 1880.), odnosno 19 % (1880.-1910.). Autor konstatira: „Međumurje raste!”⁷⁰ U osvrtu na niz članaka u *Hrvatskoj straži*, koja je izvještavala o broju rođenih u hrvatskim župama, za primjer su uzete Štrigova s

⁶⁵ L., E., „Hrvatsko Međumurje”, 28/1941, str. 321–324, na str. 324.

⁶⁶ Buturac, J., „Zagrebačka biskupija prije 155 godina. Rukom pisani šematizam svećenika iz g. 1784.”, 34/1939, str. 417–418, na str. 418.

⁶⁷ *** „Iz Zagreba”, *KL*, 13 (1862.), br. 49, str. 391–392.

⁶⁸ *** „Viestnik. Za međumurski poljski kotar imenovalo je preč. nadbisk. Vieće podarcidjakonom g. Josipa Mihalica, župnika u Sv. Mariji”, *KL*, 19 (1868.), br. 23, str. 183.

⁶⁹ *** „Preč. Đuro Peczek”, 61 (1910.), br. 46, str. 369.

⁷⁰ Buturac, J., „Žiteljstvo Zagrebačke nadbiskupije kroz 150 godina”, *KL*, 92 (1941.), br. 30, str. 352–354. Na drugom mjestu „Bc., J.” piše o pok. Franji Brdariću (1885. – 1941.) koji je posebno marljivo proučavao povijest Podravine i Međumurja, te da je njegova rasprava o Varaždinskom i Bekšinskom arhidakonatu ostala nedovršena. Bc., J., „+Franjo Brdarić [1885. – 1941.]”, *KL*, 92 (1941.), br. 49, str. 578–579.

trideset rođenih na tisuću stanovnika i Prelog s dvadeset šest rođenih na tisuću stanovnika.⁷¹

Iz popisa broja rođenih u razdoblju od 1928. do 1938. u župama Zagrebačke nadbiskupije proizlazi da dvije trećine župa ima nepovoljan ili vrlo nepovoljan natalitet. „Župe s povoljnim natalitetom nalaze se uglavnom uz sjeverno-zapadnu granicu nadbiskupije i to od Okičke gore preko Ivančice i Međimurja do rijeke Mure... Međimurske župe imaju uglavnom povoljan natalitet.”⁷² I u usporedbi s Đakovačkom biskupijom Zagorje i Međimurje imaju povoljniji natalitet od bilo kojeg kraja Đakovačke biskupije.⁷³ Nakon što je izrađena konfesionalna karta za područje Zagrebačke nadbiskupije (1940.), konstatira se: „Iz ovakove se konfesionalne karte dobro vidi, kako nam je Zagorje i Međimurje zbilja pregusto naseljeno [katolicima].”⁷⁴ U nastojanju osvješćivanja pošasti bijele kuge, Međimurje se uz još neke krajeve stavlja kao primjer povoljnog nataliteta.⁷⁵

Valent piše o natalitetu u Međimurju. Uz podatke o broju rođenih i umrlih u donjo-međimurskim župama, on piše i o pojedincima koji po Međimurju obavljaju pobačaje, pretežno nestručno, kao i o onima koji prodaju po selima neka pomagala i pripravke s istom svrhom. Na kraju konstatira kako je prirast stanovništva u gornjem Međimurju još uvijek vrlo solidan, dok se između Kotoribe i Čakovca bijela kuga već počinje nazirati. „Da se sačuva povoljan natalitet u Međimurju i da se spriječi širenje bijele kuge među pobožnim međimurskim svijetom, potrebna je tome svijetu materijalna pomoć. Međimurje ima 775 km² i 134.548 katastarskih jutara 120.000 stanovnika ili 155 m na 1 km². Prema tome, to je uz Hrvatsko Zagorje najgušće naseljen naš kraj. Mnoge brojne obitelji žive na 1–2–3 jutra zemlje, a ima i nadničarskih obitelji bez ikakve zemlje. To sili i očeve i momke i djevojke, da idu u svijet za zaradom i kruhom. Koji puta bilo bi i očaja, ali pomaže vjera u Boga i nada u ljepšu budućnost hrvatskog naroda.”⁷⁶

2. 2. Imućne međimurske župe

Međimurje je slovalo kao najimućniji ruralni dio Zagrebačke biskupije. „Puk ovdje nije potreban, nu razveselio se je sbog ove časti, jer je ponuda otčinske ljubavi

⁷¹ Kov., „Prirast Hrvata god. 1937.”, *KL*, 89 (1938.), br. 7, str. 74.

⁷² Bc., J., „Natalitet u Zagrebačkoj nadbiskupiji g. 1928.–1938.”, *KL*, 90 (1939.), br. 9, str. 105–109.

⁷³ Butorac, J., „Natalitet đakovačke biskupije 1931–1939”, *KL*, 92 (1941.), br. 23, str. 270–271, na str. 271.

⁷⁴ ***, „Crkvene vijesti. Zanimljiva geografska karta.” 91 (1940.), br. 20, str. 243.

⁷⁵ Bc., J., „Guja u njedrima”, *KL*, 91 (1940.), br. 37, str. 437–439; Na pastoralnom tečaju klera o bijeloj kugi 11. 9. 1940. u Zagrebu o bijeloj kugi izvješće su podnijeli M. Lach, Kranjčev i V. Malek.

***, „Crkvene vijesti. Pastoralni tečaj klera”, *KL*, 91 (1940.), br. 37, str. 447.

⁷⁶ Malek, Valent, „Natalitet u Međimurju”, *KL*, 92 (1941.), br. 19, str. 225–227.

njegova velezaslužnoga duh. Pastira”,⁷⁷ stoji u izvještaju s proslave večernjice 19. kolovoza 1863., 51. obljetnice misništva i 50. obljetnice župnikovanja u Prelogu vlač. Stjepana Fokyja. Za tu prigodu stari je župnik dao ispeći dva vola kako bi počastio sve svoje župljane. Međimurje je svakako bilo imućnije od Zagorja: „... no mislim, da međumurski puk nije siromašniji od naših Zagoracah...”⁷⁸

Prihodi i rashodi gotovo svih međimurskih župa navedeni su u izvještaju nakon sastanka u Zalaegersegu 1898. godine. Bilo je predviđeno da mađarska vlada onim župnicima i kapelanima koji nisu iz župne blagajne uspjeli isplatiti plaću nadoknadi razliku. Godišnja plaća župnika je 800 for. Prema tome izvještaju, plaću su mogle isplatiti župe Belica, Sv. Juraj u Trnju, Selnica, Subotica, Vidovec, Lopatinec (Sv. Juraj na Vodi) i Nedelišće. Nisu je mogle isplatiti župe Mihaljevac, Draškovec, Sv. Martin (Pomorje), Dekanovec, Prelog, Goričan, Sv. Marija, Dubrava, Podturen i Legrad. Godišnja plaća kapelana je 500 for. Niti jedna od navedenih župa koje imaju kapelana ne može u cijelosti isplatiti tu plaću: Sv. Juraj u Trnju, Draškovec, Selnica, Sv. Martin, Subotica, Prelog, Goričan, Sv. Marija, Dubrava, Nedelišće, Legrad.⁷⁹ U idućem broju *Katoličkog lista* Julije Fabijan napisao je opsežan komentar o tome zakonu koji je predložen za Mađarsku, a ticao se i svećenika u Međimurju. Ustanovljuje kako se zakonom više gubi nego li dobiva, ponajprije se gubi samostalnost župnika, a i stavlja ih se u ovisan odnos prema općinskim bilježnicima i vladi: „Na žalost po ovoj osnovi imat će vlada upлива i na propovijedaonice. Doduše ne brani nam se propovijedati kada i kako hoćemo – ali posljedice si možemo pripisati, jer g. ministar [Vlašić] veli, propovijed je vaša – a kruh je moj.”⁸⁰

Pitanje svećeničke plaće javlja se kao tema i kasnije. Cenkić o tome piše u nastavcima od 15/1922.⁸¹ U opsežnom prikazu (u nastavcima) imovine i načina funkcioniranja vjerezakonskih zaklada Mihajlo Lanović (1927.) uz ostalo piše da su u Međimurju pod patronatom vjerezakonske zaklade bile župe Dekanovec, Draškovec, Dubrava (donja), Goričan, Kotoriba, Macinec, Mihaljevec, Sv. Marija i Vratišinec. Nova država ima pravo potraživati: „... od Mađarske dio njezine vjerezakonske Zaklade, koji otpada na naš dio Banata, Bačke i Baranje, te na Međimurje i prekomurje, zatim dio Vjerezakonske Zaklade riječke, ukoliko je ova

⁷⁷ ***, „Iz Preloga”, *KL*, 14 (1863.), br. 40, str. 311.

⁷⁸ Fr. P. „Iz donjega Međimurja”, *KL*, 16 (1865.), br. 8, str. 63.

⁷⁹ ***, „Vijesnik. Međimurje. Popis kongruje”, *KL*, 49 (1898.), br. 18, str. 148–149. Za usporedbu, godišnje župničke plaće u Hrvatskoj 1870. su 315 for., mirovina 120–200 for., kapelani 105 for., vojni kapelani 78 for., a neki i 31 for. „plaće za koju ni najnevaljanija služkinja neće da služi”.⁷⁹

⁸⁰ Fabijan, Julije, „Kongrua svećenika u Ugarskoj”, *KL*, 49 (1898.), br. 19, str. 151–153, na str. 153.

⁸¹ Cenkić, J., „Kongrua dušobrižnička u nadbiskupiji zagrebačkoj”, *KL*, 73 (1922.), br. 15, str. 180–182.

osnovana iz ukinutih pavlinskih manastira u Crikvenici i Novom.”⁸² I kasnije se opet govori o imovini vjerezakonskih zaklada.⁸³

Juraj Cenkić, baveći se nekim državno-pravnim pitanjima, potanko piše i o uživanju crkvenih dobara u Međimurju.⁸⁴ Opsežan i iscrpan članak (u nastavcima) Cenkić piše o zakonskim propisima u vezi s župnim imanjima, nadarbinama i župnim plaćama. Neke župe u Međimurju podižu *subsidiium* iz zaklade kardinala Josipa Mihalovića. Potanko objašnjava i stanje devet župa vjerezakonske zaklade u donjem Međimurju. Navedeni su iznosi koje župnici dobivaju kao „kongrua” i kao „dodatak na skupoću”. Uz ostalo piše: „Svi prihodi naših župa evidentirani su u popisu dohodaka od god. 1802. i u kanonskim vizitama te urbarima. Kasnijih popisa nemamo osim za Međumurje i Prekomurje iz god. 1896., a za župe zagrebačke nadbiskupije god. 1918. Popis dohodaka iz god. 1802. još je danas mjerodavan.”⁸⁵ Nova država isplaćuje župama u Međimurju dodatak po mađarskom zakonu. Konačno, Cenkić komentira i zakon koji je stupio na snagu 1. siječnja 1938., gdje se također spominje obračun župničke plaće u Međimurju.⁸⁶

Ndb. Bauer je 1914. za cijelu nadbiskupiju naredio skupljanje priloga za ratom ugrožene. Župe su se odazvale, no ne koliko su trebale, barem tako tvrdi autor članka u br. 5 iz 1915. godine. Svoje mišljenje potkrjepljuje izrijekom navodeći jednu župu u Međimurju: „Osim toga iskazane su svote tako malene, da čovjek jedva vjeruje: da su te svotice milodari katoličkih župa, koje broje 1500, 2000, 5000 i 10,000 duša! Jedina [...] zaslužuje, da joj se pjeva širom biskupije slava, kako to njezina djeca pjevaju: '[...] dugo selo, sako dete je veselo!' Kolika je to stišnjenost i srca i šake, kad hiljade kršćana odbace 3 K; dapače i jednu K! Pardon još je i jedan filir?! Kolika je to stišnjenost, kad se znade: komu se daje i zašto se daje.”⁸⁷ Uskoro je „Plebanuš” odgovorio župnik neke znatno siromašnije zagorske župe: „Brat svećenik – tako se čini – bit će mlađim župnikom negdje u Međumurju ili svakako u bogatijem kraju. Tamo se njemu narod lako odazvao. Trebao bi da dođe u nas u Zagorje, gdje narod i u boljim godinama već pred Božić

⁸² Lanović, Mihajlo, „Vjerezakonske zaklade”, *KL*, 78 (1927.), br. 15, str. 199–203, na str. 202.

⁸³ ***, „Uredba o prenosu imovine vjerezakonskih zaklada kat. crkve u vlasništvo i upravu kat. crkve”, *KL*, 90 (1939.), br. 31, str. 380–381.

⁸⁴ Cenkić, Juraj, „Iz duhovne pastve”, *KL*, 78 (1927.), br. 15, str. 209–210.

⁸⁵ Cenkić, Juraj, „Kongrua rimokatoličkog dušebrižnog svećenstva u našoj državi”, *KL*, 89 (1938.), br. 4, str. 38–41, na str. 41.

⁸⁶ Cenkić, Juraj, „Zakon o izvršenju i obezbeđenju (Izvršni postupak) i dugovi dušebrižnog klera”, *KL*, 89 (1938.), br. 38, str. 451–453.

⁸⁷ Plebanuš, „Naša milostinja”, *KL*, 66 (1915.), br. 5, str. 45. Pisac osvrta referira se na popis župa Zagrebačke nadbiskupije i novčane svote koje su u župama prikupljene za ratom najugroženije. ***, „Dan molitve i dobrih djela”, 66 (1915.), br. 1, str. 7.

kupuje kukuruz, pa bi uvidio, kako je doista teško od ove sirotinje što više dobiti.”⁸⁸

U sporu između župnika i župljana u Donjem Vidovcu, odlukom građanskog povjerenstva u Čakovcu određeno je da župljani podignu i poprave ograde oko župnog dvora, vrta i voćnjaka. Župljani su se obratili Državnom savjetu, koji je ukinuo tu odluku (1929.). Cenkić zaključuje ovako: „Eto blaženo negda Međumurje, koje je bilo Eldorado za župnike, revoltira. Što onda da očekujemo od drugih krajeva naše biskupije, recimo od buntovnog Zagorja ili oporog Korduna?”⁸⁹

2. 3. Neki crkveni objekti u Međimurju

Požrtvovnost međimurskih vjernika za izgradnju i uzdržavanje crkvenih objekta očitovala se u više navrata. Ovdje se navodi tek nekoliko primjera izgradnje i/ili obnove crkava: „Piše nam se [1861.] iz Dolnje Dubrave u Medjumurju, da je nastojanjem tamošnjega župnika gosp. Mije Legina a troškom što župljanah, što njegovim i inih dobročiniteljah u novije vrieme tamošnja župna crkva iznutra liepo oslikana.”⁹⁰ Nakon što je oluja porušila stari kip sv. Florijana u Kraljevcu, na istom je mjestu izgrađena kapelica. Izgradio ju je župnik Nikola Ivanović, a 23. srpnja 1865. blagoslovio župnik Stjepan Foky.⁹¹ Vlč. Antun Luci je (1865.) uz pomoć ljudi uspio donekle obnoviti crkvu sv. Jeronima u Štrigovi.⁹² Spomenuti Foky, župnik u Prelogu od 1813. do 1868., na groblju u Prelogu financirao je izgradnju neogotičke kapele u čast sv. Stjepana Ugarskog. Blagoslovljena je uz veliku svečanost 28. listopada 1866. Općina je „pri gradjenju potrebite težake i odredjivala i davala.”⁹³

U Pribislavcu je 1867. blagoslovljena novoizgrađena kapela sv. Florijana, uz veliku svečanost i sudjelovanje naroda i ondašnjih uglednika. U uređenju kapelice sudjelovala je grofica Feštetić.⁹⁴ Pisalo se i o obnovi crkve u Prelogu⁹⁵, što spominje i neki putopisac „–g–”. On je 1870. obišao nekoliko crkava u Međimurju, te uz obnovu preloške spominje obnovu svetomarske, pomorske, goričanske, svetojurske i štrigovske crkve. Posebnu pozornost posvećuje staroj pavlinskoj crkvi u Štrigovi, radovima na zvonicima i unutrašnjosti crkve: „Isti kapelan [A.

⁸⁸ R. župnik u C., „Naša milostinja”, *KL*, 66 (1915.), br. 14, str. 149.

⁸⁹ Cenkić, Juraj, „Crkvene vijesti. Državni Savjet i ograde (plotovi) oko župskog dvora i župskog zemljišta”, *KL*, 80 (1929.), br. 26, str. 330.

⁹⁰ ***, „Piše nam se iz Dolnje Dubrave”, *KL*, 12 (1861.), br. 49, str. 391.

⁹¹ γ. ρ., „Iz doljnega Međjumurja. Dne 23. pr. mj.”, *KL*, 16 (1865.), br. 31, str. 246.

⁹² C., A., „Od Mure”, *KL*, 16 (1865.), br. 48, str. 374.

⁹³ L., A., „Iz Preloga”, *KL*, 17 (1866), br. 49, str. 389-390.

⁹⁴ S. Hr. „Dopis. Iz Gornjega Međjumurja.”, *KL*, 18 (1867), br. 45, str. 358-359.

⁹⁵ ***, „Obnova crkve u Prelogu”, *KL*, 21 (1870), br. 6, str. 48.

Luci] da mu sakupljanje [priloga] laglje za rukom [ide], pametno se dosjeti te dade načiniti liepe sličice crkve i oltara sv. Jeronima u Štrigovi u Medjumurju – dakako s hrvatskim tekstom.”⁹⁶

Zagrebački nadbiskup, kardinal Josip Mihalić (1814. – 1891.) i grof Juraj Feštetić (1815. – 1883.) podržali su (1877.) izgradnju novog zvonika u Vidovcu.⁹⁷ Iste je godine izgrađena i crkva u Macincu, posredovanjem zagrebačkog nadb. Mihalića kod nadležnih službi u Budimpešti: „Zato se obratismo s molbom na našega slavnoga zastupnika na peštanskom saboru veleč. Gospodina Stjepana Molnara, koj je svojim posredovanjem učinio, te je na brzo sgotovljen plan i još s drugim planom poslan uzoritom gospodinu kardinalu na izbor i potvrdu.”⁹⁸ Narod se odlučio za veću i skuplju crkvu u neogotičkom stilu. Opisujući netom dovršenu novogotičku crkvu u Macincu (1884.), uz ostalo piše: „Čovjek slušajući to čudovište požrtvornosti za kuću Božju, pomišlja si da taj narod ili mora jako bogat biti, ili je negdje već uz tolike troškove osiromašio. Ali nije ni jedno ni drugo. Među pukom ovim kao i drugdje jedni su imućniji drugi siromašniji, velika stran njih obdjelava iz trećine gospoštijске zemlje. Narod taj ne samo da nije osiromašio, nego za vrijeme zidanja crkve uprav očevitno napredovao je u gospodarstvu, što mu svi susjedi priznati moraju.”⁹⁹ Ante Molnar piše o obnovi zvonika i unutrašnjosti crkve u Dubravi. Veliki potres u Zagrebu 9. studenog 1880. osjetio se i u Međimurju: sa zvonika dubravske crkve pao je križ i odvalio netom postavljeni „munjovod”.¹⁰⁰ Godine 1889. blagoslovljena je crkva u Mihalovcu i posvećen joj je oltar.¹⁰¹ U Krištanovcu je 1910. blagoslovljena kapelica, pa se kod objeda među ostalima nazdravljalo nadbiskupu zagrebačkom i kaptolu, koji su iskazali osobitu ljubav za međimurski narod.¹⁰²

Josip Kristović piše (1929.) o obnovi crkve u Goričanu. Potanko je opisano stanje u crkvi prije i poslije obnove, poimence su navedeni izvođači i cijena radova.¹⁰³ Na neke opaske o slikarijama objavljen je u *Katoličkom listu* slikarev osvrt.¹⁰⁴ U istom se godištu donosi i izvješće sa svečanosti blagoslova obnovljene crkve u

⁹⁶ –g–, „Dopisi. U Čakovcu 16. ožujka“, *KL*, 21 (1870), br. 12, str. 110. Uz ovaj dopis nalazi se opaska uredništva *Katoličkog lista*: „Ono ostalo o Središtu itd. nespada u naš list.“

⁹⁷ Golub, Janko, „Dopis. Iz Vidovca u Medjumurju“, *KL*, 28 (1877), br. 40, str. 358.

⁹⁸ Gašparlin, M., „Dopisi. Iz Macinca u Medjumurju“, *KL*, 28 (1877), br. 52, str. 448-449, na str. 449.

⁹⁹ G., M., „Dopisi. Nova gotička crkva u Macincu“, *KL*, 35 (1884), br. 15, str. 119-120, na str. 119.

¹⁰⁰ Molnar, Ante, „Dopisi. Dubrava u Medjumurju“, *KL*, 31 (1880.), br. 53, str. 429-430.

¹⁰¹ Sajko, Osvaldo, „Dopisi. Iz gornjeg Medjumurja“, *KL*, 40 (1889.), br. 37, str. 302-303.

¹⁰² Ž., V., „Dopisi. Blagoslov kapelice u Krištanovcu“, *KL*, 61 (1910.), br. 42, str. 335.

¹⁰³ Kristović, Josip, „Dopisi. Nanovo slikana i obnovljena župna crkva u Goričanu (Međimurje)“, *KL*, 80 (1929.), br. 32, str. 423-425. Domeće i ovo: „Prije rata je bila crkva premalena (sad je već zaslugom Zagreba (radništvo) i nekih stranaka [HRSS] prevelika).“ Na str. 424.

¹⁰⁴ Pleško, Stjepan, „Ispravak“, *KL*, 80 (1929.), br. 34, str. 452.

Kotoribi 20. kolovoza 1929., kao i povijesni prikaz izgradnje crkve i njezine obnove. Uz ostalo stoji i ovo: „Novac za prozore, malariju, kao i druge troškove u sumi od 171.518 dinara, koliko je stajalo cijelo obnovljenje namaknut je dobrovoljnim prinosima župljana, izdašnom pomoći Američke braće, te doprinosom općine, koja je ujedno iz svojih sredstava obnovila sve vanjske popravke na crkvi.”¹⁰⁵

Vjernici u Donjoj Dubravi sastaju se u iznajmljenoj dvorani u školi.¹⁰⁶ Na drugom mjestu: „Danas – 26. I. [1936.] – kod poldanje mise bilo je u našoj crkvisi (školskoj sobi), koja ima 54 m² površine – 680 osoba. Tako približno svake nedjelje. Kod take tješnjave narod ne može biti sabran, a svećenik nužno gubi zdravlje. Ivan Jakopec umro je ovdje radi te sobice.”¹⁰⁷ Crkva u Donjoj Dubravi posvećena je 1940. godine.¹⁰⁸ Nadbiskup je 22. prosinca 1940. blagoslovio nanovo oslikanu župnu crkvu u Štrigovi, povodom 1300 godina veza sa Sv. stolicom. Župljani su ga zamolili da im se u školi katehizira na hrvatskom jeziku. Održana je akademija u školi.¹⁰⁹

2. 4. Oglasi za izvođenje umjetničkih radova po crkvama

Nudeći svoje usluge „kiporezarstva, gradjenja žrtvenikah, pozlaćivanja i ilarstva”, Jakov Bizjak tvrdi kako su „... njegova djela poznata na njevojih mjestih našega Medjumurja i po ravnoj Podravini, a i po milom Zagorju hrvatskom.”¹¹⁰ Neki F. Gašperić iz Maribora boji tornjeve i „munjovode” po crkvama. Usluge su mu jeftinije zato što ne koristi skelu nego posao obavlja uz pomoć konopaca.¹¹¹ Župnik iz podravskog Kuzminca kolegama u Podravini i Međimurju preporučuje „... za toranj župne crkve onu uru novoga sistema, što no ju je prošle godine [1891] na izložbi u Zagrebu izložila gospodarska podružnica ludbreška, a načinio ju Gjuro Ujlaki, bravar i urar za tornjeve u Ludbregu. Ura je posve solidno načinjena, zaprema u tornju maleni prostor, te ide i kaže na sve četiri strane sasvim točno.”¹¹²

Međimurskim župnicima svoje je usluge ponudilo Croatia osiguranje: „Zato ju još jednom preporučujemo pažnji i potpori velečasnog svećenstva međjumurskog, kojemu će se prigodom sakupljanja osiguranja za 'Croatia' predstaviti zastupnici

¹⁰⁵ *** „Dopisi. Blagoslov renovirane župne crkve u Kotoribi, Međimurje”, *KL*, 80 (1929.), br. 45, str. 582.

¹⁰⁶ Stepinac, Alojzije, „Okružnica [o pomoći župa Zagrebačke ndb. za izgradnju crkve u Dubravi]”, *KL*, 87 (1936.), br. 4, str. 46.

¹⁰⁷ *** „Gradnja župne crkve u D. Dubravi”, *KL*, 87 (1936.), br. 5, str. 60.

¹⁰⁸ *** „Crkvene vijesti. Preuzv. g. Nadbiskup u Međimurju”, *KL*, 91 (1940.), br. 46, str. 443–554.

¹⁰⁹ *** „Crkvene vijesti. Boravak preuzv. g. Nadbiskupa u Štrigovi”, *KL*, 91 (1940.), br. 52, str. 631.

¹¹⁰ Bizjak, Jakov, „Iz Krapine 18. Travnja”, *KL*, 15 (1864.), br. 18, str. 143.

¹¹¹ *** „Viestnik. Javljaju nam iz Medjumurja.”

¹¹² Štibohar, A., „Preporuka”, *KL*, 43 (1892.), br. 18, str. 144.

'Croatiae', opskrbljeni iskaznicama ravnateljstva u Zagrebu, da su ovlaštteni osiguranja proti požari i šteti od groma preuzimati."¹¹³ Više puta oglašavane su devocionalije u Kotoribi, i to po proizvodnoj cijeni: krunice, medaljice, križići, škapulari itd.¹¹⁴

2. 5. Razbojstva u crkvenim objektima

U tijeku 1862. neka družina je provaljivala u crkve i župne stanove. Mijenjali su odjeću i služili se slovenskim, mađarskim i njemačkim jezikom. Došli su i do Međimurja: „Najviše glasovah o lupežtvu [provalama] dopire od Medjumurja i one okolice, ovo već tri mjeseca što pišu novine ili ljudi pripoviedaju. U Nedjelistu, u Meretincih i pri sv. Roku na Sutli baš nisu učinili velika kvara jer su bili protjerani... Gradački 'Tagespost' takodjer pripovieda, kako je 27. prošloga mjeseca [listopada 1862.] župnik u Kotoribi u Medjumurju napadnut od sedam razbojnikah, pak po svem tom, što su zvana na zvoniku na stranu zazvonila, župnik nekoliko putah kroz prozor izpalio pušku, razbojnici razbiše vrata i usmrtiliše trojicu na pomoć doteklih seljanah, na što se drugi seljani potegnuše nazad. Župnik se sakrio u dimnjak, a biseni razbojnici razlupaše mu po sobah i pretražiše sve; povrh toga ljuta ota gospoda, što se je on usudio na nje pucati, nemogavši gospodara naći, zakleše se da će mu se osvetiti, bilo gdje mu drago, makar pred oltarom u crkvi. Kotoriba je željeznička postaja, postaja financijske straže i žandarah, selo dosta veliko, pak da se na takovu mjestu razbojnici, i to njih samo sedam, debele tri ure mogu baniti, te zdravi odići, to je već previše."¹¹⁵

Vlč. Mijo Legin, župnik u Dubravi, dobio je (1867.) od dvojice svojih župljana dvadesetak komada platnenog crkvenog rublja koje su izvukli iz Mure. Župnik smatra da je to ruho iz okradenih crkava. Ono provalnicima nije bilo od koristi, pa su ga bacili u rijeku.¹¹⁶ Zdravko Malek, župnik u Draškovcu, traži 1929. informacije o nekom Jakobu Frasu, krojaču crkvenih paramenti, koji je u više župa primio kaparu za izvedbu crkvenog ruha, te je sa sobom odnio postojeće župno ruho kako bi ga prepravio. Zadnji put viđen je u Čakovcu.¹¹⁷

¹¹³ *** „Vjesnik. 'Croatia'", *KL*, 53 (1902.), br. 24, str. 319.

¹¹⁴ *** „Trgovina devocijonalija Karlo Roek. Kotoriba (Međimurje)", *KL*, 77 (1926.), br. 7, str. 108.

¹¹⁵ Slekovčev, „Na Kiseloj vodi 11. Stud.", *KL*, 13 (1862.), br. 48, str. 383.

¹¹⁶ *** „G. Mio Legin, župnik u Dubravi u Medjumurju", *KL*, 18 (1867.), br. 38, str. 304.

¹¹⁷ *** „Svećenicima na znanje", *KL*, 80 (1929.), br. 49, str. 631.

3. Kanonske vizitacije, krizme i neki državno-pravni propisi u Međimurju

3. 1. Kanonske vizitacije

Kanonik Andrija Jandrić je u razdoblju od 3. do 25. srpnja 1864. obavio kanonsku vizitaciju župa u Međimurju. Vizitacija se odvijala po utvrđenom rasporedu i redosljedju. Uvid u zadaće vizitatora može se dobiti iz dnevnog rasporeda vizitacija u Nedelišću 4. srpnja 1864.: u 7 sati svi su mjesni svećenici i školska mladež u svečanim odorama dočekali vizitatora pred župnim stanom; u povorci, uz svećenikovo pjevanje i zvonjavu zvona, dopratili su vizitatora u župnu crkvu; ondje je vizitator obavio propisani molitveni ritual prijema u crkvu i zatim održao misu; na misi je pjevala školska mladež; poslije mise slijedilo je ispitivanje kršćanskog nauka, ispitivao je mjesni vjeroučitelj, ali se i vizitator uključivao u ispitivanje; onima koji su najbolje naučili vizitator je darovao srebrni novac, knjižice, krunice i kolajne; vizitator je potom pregledao crkvu, oltare, misno ruho i druge crkvene stvari; uz pjesmu je načinjen ophod oko crkve i molilo se odrješenja za sve pokojne; vizitator je zatim posjetio školu, pregledao školski imenik, knjižnicu, pisanke, pozvao na marljivost u učenju; zatim je otišao u župni stan i pregledao sve župne knjige; sutradan ujutro vizitator je na isti način svečano ispraćen. Pri pohodima se vizitator obvezno susretao i s civilnim vlastima: „Dne 11. stiže u župu čakovačku, u kojoj na 12. završi u rečenom kotaru svoj kanonički pregled s neočekivanom svečanošću u prisuću pobožnoga puka, mjestnoga činovništva i inih uglednih licah svakoga stališa, koji mu se poslie pokloniše.”¹¹⁸ Kanonske vizitacije najčešće su se obavljale prilikom krizme.

3. 2. Krizme u Međimurju

Pomoćni biskup zagrebački mons. Ivan Kralj (1792. – 1878.) u popodnevnim se satima na duhovski ponedjeljak 1868. s prebendarom Mihovilom Koščecom zaputio preko Križevaca i Podravine u Međimurje.¹¹⁹ Dijelio je krizmu u Međimurju uzastopno od 3. do 27. lipnja, u sljedećim župama: „Bielici, Pod Turnom, Dekanovcu, Sv. Gjurgju, Goričanih, Kotoribi, Dubravi, Vidovcu, Sv. Mariji, Draškovcu, Prelogu (dva dana), Subotici, Čakovcu (dva dana), Lopatincu, Vrtišincu, Selnici, Pomorju, Štridovu, Mihaljevcu, Macincu i Nedjelišću.”¹²⁰ Po obavljenoj krizmi mogao se pročitati i osvrt na njegov pohod: „Koliko čujemo, presvietloga gospodina primili su po svuda gospoda s dužnim počitanjem i odlikom, a puk, komu već od davnih godina nije bilo u pohodih biskupa,

¹¹⁸ H., S., „Iz Međimurja.”, *KL*, 15 (1864.), br. 34, str. 269–270, na str. 269.

¹¹⁹ ***, „Viestnik. Na duhovski ponedjeljak poslije podne”, *KL*, 19 (1868.), br. 23, str. 183.

¹²⁰ ***, „Viestnik. Presvietli g. biskup Ivan Kralj...”, *KL*, 19 (1868.), br. 20, str. 158–159.

dočekivao ga s velikom radošću. Hvali se u obće po župah dobar red i pučka pobožnost.”¹²¹

U rujnu 1882. krizmu je u Međimurju dijelio sam ndb. i kar. Mihalić ovim redoslijedom: „6. rujna u Čakovcu; 7. u Nedelišću; 8. u Macincu; 9. u Mihaljevcu; 10. u Lopatincu; 11. u Štridovi; 12. u Pomorju; 13. u Selnici; 14. u Vratišincu; 15. u Belici a 16. u Podturnu.”¹²² Ndb. Josip Juraj Posilović (1834. – 1914.) je 14. lipnja 1897. krenuo obaviti kanonsku vizitaciju i podijeliti krizmu u župama varaždinskog i međimurskog kotara.¹²³ Njegov je raspored u Međimurju bio sljedeći: „Oko 5 sati odlazak u Čakovec, gdje je u petak 18. lip. poslije sv. mise posjet škola i visita. 19. lip. (subota) sv. potvrda u Čakovcu. Oko 6 sati odlazak u Nedeljišće. Poslije sv. mise u nedjelju 20. lip. u 7 sati posjet škole, sv. potvrda, visita. 21. lip. (ponedjeljak) u jutro u 6½ odlazak u Macinec, gdje je sv. misa, posjet škole, sv. potvrda, visita. Oko 5½ odlazak u Mihaljevec gornji, gdje je u utorak 22. kao 21. lip. u Macincu.”¹²⁴ U rasporedu su na ovaj način navedeni nazivi župa (mjesta): Lopatinec, Štrigova, Pomorje (Sv. Martin), Selnica, Vratišinec, Podturen, Dekanovec, Belica, Sobotica, Sv. Gjurgj u Trnju, Prelog, Goričan, Draškovec, Sv. Marija, Vidovec, Kotoriba, Dubrava, Legrad. Nadbiskup je obilazak završio 14. srpnja 1897. i navečer se vlakom vratio u Zagreb. U tijeku pohoda otišao je i na posvetu grkokatoličke katedrale u Križevcima (27. lipnja 1897.) i potom nastavio pohod po Međimurju.¹²⁵

Od Posilovićeve (1897.) do Bauerove (1912.) krizme prošlo je petnaest godina. Nadbiskup-koadjutor Antun Bauer (1865. – 1937.) je od 20. srpnja do 15. kolovoza 1912. krizmao u trinaest donjomeđimurskih i devet gornjomeđimurskih župa.¹²⁶

¹²¹ *** „Viestnik. Zagreb. Presv. G. biskup Ivan Kralj vratio se dne 28. t. m.”, *KL*, 19 (1868.), br. 27, str. 214.

¹²² *** „Viestnik. Zagreb. Uzoriti gosp. Kardinal-nadbiskup vratio se je danas iz Gradca 5. rujna te će polaziti prije podne u Medjumurje...”, *KL*, 33 (1882.), br. 33, str. 263; *** „Viestnik. Zagreb. Uzoriti g. Kardinal-nadbiskup odputovao je uz zvonjavu zvonova 5. o. mj. [rujna] u Medjumurje, da ondje dieli sv. sakramenat potvrde.”, *KL*, 33 (1882.), br. 36, str. 288. *** „Viestnik. Zagreb. Uzoriti g. kardinal-nadbiskup vratio se je prošle nedjelje iz Medjumurja, gdje je dielio sv. sakramenat potvrde.”, *KL*, 33 (1882.), br. 39, str. 304.

¹²³ *** „Vijestnik. Zagreb. Sveta potvrda i kanonska vizitacija”, *KL*, 48 (1897.), br. 19, str. 149.

¹²⁴ *** „Vijestnik. Putni red prigodom dijeljenja sv. potvrde i kanoničke visite [varaždinskog i međimurskog kotara]”, *KL*, 48 (1897.), br. 21, str. 165–166, na str. 165.

¹²⁵ *** „Vijestnik. Varaždin. Prezvišeni gospodin nadbiskup.” 48 (1897.), br. 24, str. 190; Posilovićev posjet Međimurju 1897. spominje se i poslije: *** „Vijestnik. Preuzvišeni nadbiskup [Posilović] na potvrdi”, *KL*, 52 (1901.), br. 26, str. 307–308.

¹²⁶ *** „Crkvene vijesti. Nadbiskup-koadjutor [Bauer] u Medjumurju”, *KL*, 63 (1912.), br. 32, str. 382; Uz iscrpan plan pohoda, zagrebačka Nadbiskupska pisarna preporučila je da objedi u župama budu jednostavni, da nikako ne traju duže od jednog sata. Onim župama u kojima je krizma bila petkom nadbiskup je podijelio oprost od nemrsa. Nadbiskupska pisarna, „Putni red za dijeljenje sv. potvrde i kanoničku vizitaciju [20. 7. – 15. 8. 1912.]”, *KL*, 63 (1912.), br. 25, str. 299.

Krizmano je blizu trideset tisuća ljudi (28 316), svakoga trećeg stanovnika Međimurja, i to 12 764 u gornjem i 15 552 u donjem Međimurju: „Čakovec 3004, Nedelišće 1855, Macinec 544, Gornji Mihaljevec 748, Lopatinec 1113, Štrigovu 1755, Pomorje 1008, Selnicu 1633, Vratišinec 1104, Podturen 1053, Dekanovec 1176, Belicu 995, Soboticu 1780, Sv. Juraj u trnju 1736, Prelog 1494, Goričan 1203, Draškovec 1502, Svetu Mariju 1089, Vidovec 640, Kotoribu 1052, Dubravu 1152, Legrad 680.”¹²⁷ Dio ugođaja s Bauerove krizme iz 1912. godine prenosi Kornfeind: „Ganutljivo je bilo gledati, kako mnoštvo naroda klečeć na koljenima, sklopljenim rukama s izražajem željnog iščekivanja, a ne rijetko i sa suzama radosti prima prvi blagoslov svoga nadpastira. Među najdirljivije momente mogu se ubrojiti i oni lijepi dječji pozdravi, kojima je školska mladež dala odušaka svojoj iskrenoj radosti nad dolaskom djelatnika sakramenta svete potvrde. Inteligentna klasa Megjumurja nije takogjer manjkala i ova je posvuda iskrenim oduševljenjem i doličnim počitanjem pozdravljala gospodina nadbiskupa.”¹²⁸ Nadbiskup je obavio i kanonsku vizitaciju, tj. pregledao crkvene knjige i imovinu. Konstatirao je da su sve župne crkve u najboljem stanju, izuzev tri do četiri crkve. Izdvojio je te pohvalio crkvu u Svetoj Mariji i franjevačku crkvu u Čakovcu. Posebno su pohvaljene međimurske hrvatske pučke pjesme. Vrlo svečan doček bio je u Čakovcu i Prelogu, večernja rasvjeta u Vidovcu i Legradu. „Očito svjedočanstvo, kako su po ovoj svetoj potvrdi ne samo vjernici Megjumurja učvršćeni i ojačani u vjeri katoličkoj, već da se je učvrstio i onaj stoljetni vez, koji spaja Megjumurje s nadbiskupijom zagrebačkom.”¹²⁹ Uz nadbiskupov pohod obavljala se i katehizacija: „Katehizacija nije ipak posvuda uspjela, čemu su ponešto krive i prilike nekih tamošnjih škola, zatim velika nesregjenost u porabi učevnih knjiga, a k tomu i pomanjkanje biblije, a možda i biblijskih slika. Ufajmo se megjutim, da će se tijekom buduće školske godine i ova pitanja konačno urediti. Prvi je korak već i učinjen molitvenikom gospodina Jurja Lajtmana 'Jezus Ljubav Moja'. Taj je molitvenik zajedno s katekizmom, pošto je odlukom kr. državnog odvjetnika u Velikoj Kaniži, br. 38/1912. dignuta zapljena istoga, odredbom prečasnoga nadb. duh. stola od 12. VIII. 1912. br. 2220 propisan kao školski molitvenik za sve škole u Megjumurju. Sad će trebati da se izdadne i biblija, što uz današnje obilje sličnih izdanja sjegurmo ne će zadavati nikakvih poteškoća.”¹³⁰

Pomoćni biskup zagrebački mons. Dominik Premuš (1861. – 1934.) dijelio je potvrdu od 29. kolovoza 1925. po župama gornjega međimurskog dekanata,

¹²⁷ Kornfeind, Eugen, „Nakon svete potvrde u Medjumurju”, *KL*, 63 (1912.), br. 34, str. 397–398, na str. 397.

¹²⁸ Kornfeind, Eugen, „Nakon svete potvrde u Medjumurju”, *KL*, 63 (1912.), br. 34, str. 397–398, na str. 397.

¹²⁹ Isto, na str. 398.

¹³⁰ Isto, na str. 397.

zabilježen je 10 381 potvrđenik. Iako je vlak iz Zagreba kasnio dva i pol sata, svečani doček nije izostao: „Čim je presv. G. biskup. Sišao s vlaka, pozdravio ga je g. dekan Valentin Lehpamer kratkim, ali zanosnim govorom, u kojem je među inim istakao kako se međimurski narod ponosi i veseli, da mu baš njegov zemljak dolazi dijeliti ovaj sveti sakrament.“¹³¹ Biskup je svagdje svečano primljen i ispraćen: „Od sela Peklenice, pa do Vratišincea bilo je podignuto kojih 10 slavoluka, a na čitavom putu kroz župu išlo je napred sa strane i ostraga mnoštvo naroda, starih i mladih tako, da je auto, u kojem se je vozio presv. G. biskup, morao voziti korakom. Sutradan je ovdje [Vratišinec] potvrđeno 928 župljana.“¹³² Biskup Premuš je od 26. svibnja do 9. lipnja 1926. dijelio krizmu u trinaest župa donjega međimorskog dekanata. Tom prigodom je krizmao 16 727 osoba. Zabilježen je vanredno lijep doček, ne samo u rodnom Prelogu, nego i u drugim župama te školama: „Školske sobe sve u zelenilu i cvijeću. Bio je umiljat pogled na djecu, kako svako ima pred sobom na klupi stručak cvijeća. Nježni su bili momenti – oni topli dječji pozdravi, mjestimice u pravom međimorskom govoru. Iz tih pozdrava odsijevala je velika radost djece, što je k njima došao veliki svećenik – djelatelj sakramenta sv. Potvrde. Vidljiv znak te radosti bio je, kad je iz stotine dječjih grla u Legradu, Dekanovcu i Vidovcu zaorila pjesma 'Ljubimo Te naša diko'.“¹³³ Pri pohodu je svugdje bio vrlo uzoran red, crkve su bile uredne. Pohvaljeni su zborovi i crkveno pjevanje. Spomenut je i zamjetan napredak orlovskih društava.

Nadbiskup-koadjutor Alojzije Stepinac (1898. – 1960.) je poslije euharistijskog kongresa u Čakovcu 1935. po međimorskim župama dijelio krizmu i obavljao „kanonsku vizitaciju crkvenih računa i knjiga imovine“. Pohod je započeo u Čakovcu 26. kolovoza i završio 16. rujna 1935. u Legradu. Za svećenike donjega međimorskog dekanata je 17. rujna održana korona. U svakoj je župi za katoličke organizacije održano po nekoliko predavanja.¹³⁴

3. 3. Neki državno-pravni propisi u vezi s Međimurjem

Mjestimično se u austrougarskom razdoblju pojašnjava različita praksa rada župnih ureda u Međimurju i u ostatku Zagrebačke nadbiskupije, kao različito biljegovanje crkvenih potvrda. U Hrvatskoj, Slavoniji i Međimurju (1890.)

¹³¹ Očevidad, „Dopisi. Čakovec. Dijeljenje sv. potvrde u Gornjo-međimorskom kotaru“, *KL*, 76 (1925.), br. 50, str. 652–653, na str. 652.

¹³² Isto, na str. 653.

¹³³ Mokrović, J., „Sv. Potvrda u Donjem Međumurju“, *KL*, 77 (1926.), br. 24, str. 340–341, na str. 341.

¹³⁴ *** „Crkvene vijesti. Putni red prigodom dijeljenja sv. potvrde i kanonske vizitacije“, *KL*, 86 (1935.), br. 31, str. 400–401. Dometnuta je i molba domaćinima da ne pretjeruju: „Preuzvišeni gospodin nadbiskup koadjutor želi, da se sve obavi sa što manjim troškom za vlč. gg. Župnike.“ Na str. 401.

biljgom od pedeset novčića biljegovali su jednu potvrdu na kojoj je bilo napisano onoliko datuma (krštenje, vjenčanje, sprovod i drugo) koliko je trebalo. U Mađarskoj je za svaki napisani datum na jednoj te istoj potvrdi trebalo naplaćivati po pedeset novčića. Svećenici u Međimurju koji nisu tako napravili bili su kažnjeni globom od sedamsto do devetsto forinta, što je premašilo njihovu godišnju plaću. Da bi ljudima koji su trebali potvrde prištedjeli novac, svećenici u Međimurju reducirali su upisivanje datuma na potvrde ili bi samo u opaski napisali da je dotična osoba krštena, vjenčana, umrla i slično, bez datuma.¹³⁵

Zaključci mađarskih biskupa prosljeđivani su međimurskim župnicima preko zagrebačkog ordinarijata. Npr., kapitularni vikar Zagrebačke nadbiskupije mons. Pavao Gugler nalaže 1894. da se po župama u Međimurju na nedjeljnim misama umjesto propovijedi pročita pastirsko pismo mađarskih biskupa u hrvatskom prijevodu. Pismo je sadržavalo neke crkveno-zakonske odredbe koje je i Zagrebačka nadbiskupija podupirala.¹³⁶ Mađarski biskupi su 1895. objavili poslanicu povodom uvođenja civilne ženidbe i civilnih matičnih knjiga u Ugarskoj. Naputak mađarskih biskupa preveden je na hrvatski, razaslan svećenicima koji su ga u Međimurju trebali pročitati s propovjedaonice 29. rujna 1895.¹³⁷ Propisi o sklapanju građanske ženidbe ostali su na snazi i poslije raspada Monarhije. Sudbeni sud u Somboru (1924.) proglasio je nevaljanim dvije katoličke ženidbe koje su u Međimurju sklopljene samo u crkvi, jer je ondje još uvijek bio na snazi ugarski zakon (čl. XXXI iz 1894.) kojim je uvedena obvezna građanske ženidbe. Tako, ženidbe sklopljene samo u crkvi pred civilnim zakonom još su uvijek bile nevaljane.¹³⁸ Istom, 1928. je objavljena Uredba o konvalidaciji brakova sklopljenih bez civilnog predstavnika (prema zakonu iz 1894.).¹³⁹ Konstatira se kako je u Međimurju i Vojvodini bilo moguće sklopiti civilni brak bez sklapanja konfesionalnog braka.¹⁴⁰

¹³⁵ Šafran, J., „Biljegovanje izvjestnica”, *KL*, 41 (1890.), br. 38, str. 314.

¹³⁶ ***, „Viestnik. Zagreb. (Naredba preč. kapitularnoga vikarijata za Medjimurje)”, *KL*, 45 (1894.), br. 5, str. 39.

¹³⁷ ***, „Naputak vjernima u pogledu civilne ženidbe”, *KL*, 46 (1895.), br. 41, str. 330–332; 46 (1895.), br. 42, str. 338–339.

¹³⁸ R, I. A., „Dva ženidbena slučaja”, *KL*, 75 (1924.), br. 22, str. 263–264.

¹³⁹ ***, „Građansko povjereništvo za Međimurje”, *KL*, 79 (1928.), br. 16, str. 209. Autor Ruspini na drugom mjestu uz ostalo spominje i Međimurje u kojem pravoslavna crkva nema ovlasti nad civilnim ženidbama. Ruspini, I. A., „Zakonodavna nadležnost u bračnom pravu”, *KL*, 84 (1933.), br. 43, str. 515–517. Isto i u Ruspini, I. A., „Postupak za sudove u srpskoj pravoslavnoj crkvi”, *KL*, 84 (1933.), br. 52, str. 629–631.

¹⁴⁰ Bakšić, Stjepan, „Što treba znati kod primanja u kat. Crkvu?”, *KL*, 21–92 (1941.), br. 21–22, str. 254–256; Bakšić, Stjepan, „Propisi za primanje u katoličku Crkvu”, *KL*, 92 (1941.), br. 25, str. 1–4 (Prilog KL-u).

Povodom proslave tisućgodisnjice mađarske Kraljevine, ndb. Posilović (1896.) naložio je svećenicima u Međimurju da po župama „... vjerni puk s predikaonice obavijeste o ovoj tisućgodisnjici, i upute, u kojem duhu da se slavi, naime u duhu, koji se pristoji pravim vjernikom Isusa Krista; da se na koncu mise istoga dana s vjernim pukom izmoli Otče naš, Zdravo Marijo i vjerujem; da svećenici tečajem ove godine uzimlju u misi *kano collectam imperatam*...”.¹⁴¹

Među odredbama koje su se ticale i župnika u Međimurju je i presuda Kraljevskog ugarskog upravnog sudišta koje je presudilo da učitelji koji uživaju crkveno zemljište u ime plaće u konfesionalnim školama trebaju sami plaćati porez na to zemljište, a ne župnici kako je do tada bila praksa. „Priopćeni slučaj tiče se doduše evangeličke konfesionalne škole, no to na stvari ništa ne mijenja, pa kako i mi katolici imademo u Međumurju konfesionalnih škola, doći će dobro u sličnim slučajevima ova rješidba međumurskim župnicima, kad god se od njih porez od takovih zemljišta traži.”¹⁴² Kasnije se u nastavcima piše o učiteljima ili školskim općinama koji su u gruntovnice upisani u popis ovlaštenika zemljišne zajednice, na račun čega uživaju određenu šumu ili dobivaju „drvariju”. Navedeni su i propisi o podjeli zadružne zajednice u Međimurju, za što su vrijedile zakonske odredbe iz 1858. godine.¹⁴³ Novi Zakon o šumama od 29. prosinca 1929. stavio je u nepriliku župnike koji imaju nedostupnu šumu ili šikaru, odnosno one kojima ljudi krađu šumu: „Župnici gornjeg Međumurja morali bi svaki dan tužiti 'pobožne' svoje župljane radi šteta pumskih i krađa.”¹⁴⁴ S obzirom na stanje na terenu savjetuje se: „Braća neka se onda prema svojim prilikama odluče ili za pridržavanje šuma ili za prodaju, ako se dakako smije po šumskom zakonu prodati.”¹⁴⁵

Župnici u Zagrebačkoj biskupiji, izuzev Međimurja, imali su obvezu plaćati općinski porez (1930.), dok ga župnici u Sloveniji, Slavoniji, Dalmaciji, Banatu i Bačkoj ne plaćaju. Porezi su bili razlog zbog kojeg su svećenici iz dijelova nadbiskupije gdje su se ti porezi morali plaćati radije odlazili u manje župe nego li u veće, opterećene nametima koje župe nisu mogle isplaćivati.¹⁴⁶

¹⁴¹ *** „Viestnik. Tisućgodisnjica kraljevine Ugarske”, *KL*, 47 (1896.), br. 2, str. 17–18, na str. 18.

¹⁴² *** „Vjesnik. Važna rješidba”, *KL*, 58 (1907.), br. 47, str. 561.

¹⁴³ *** „Ef hoc meminisse juvabit”, *KL*, 89 (1938.), br. 29, str. 342–344.

¹⁴⁴ Cenkić, Juraj, „Novi šumski zakon i nadarbinske šume”, *KL*, 82 (1931.), br. 1, str. 4–7, na str. 4.

¹⁴⁵ Isto; Dalje o porezima: Cenkić, Juraj, „Nadarbinska zemljišta na području nekadanje Mađarske, a sada u sklopu naše države, te općinski namet”, *KL*, 88 (1937.), br. 29, str. 347–348. U Kraljevini SHS od mađarskih su biskupija ušle 252 župe, bez međimurskih koje su bile u sastavu Zagrebačke ndb. U tim župama župnici (za razliku od banskog dijela Hrvatske) nisu plaćali porez na zemljište koje su dobili za svoje izdržavanje (kongru, plaću). Postavlja se pitanje hoće li u novoj državi plaćati taj porez.

¹⁴⁶ Cenkić, Juraj, „Natezanje s općinskim nametom”, *KL*, 81 (1930.), br. 2, str. 22–24. Isto i u: Cenkić, Juraj, „O općinskom nametu i biljegovanju matičnih izvadaka”, *KL*, 81 (1930.), br. 34, str. 440–442.

Ante Crnica uz ostalo konstatira kako u Kraljevini još nema zakona (1938.) koji reguliraju pitanje prijelaza iz jedne konfesije u drugu, nego su na snazi oni zakoni koji su vrijedili i u trenutku stvaranja zajedničke države. Tako za Međimurje i Vojvodinu vrijedi ugarski zakonski članak LIII §§ 3–8 od 15. svibnja 1868.¹⁴⁷ U vezi s ukapanjem inovjераца u Međimurju, još se uvijek (1939.) primjenjivao mađarski zakon iz 1868. prema kojem se dopuštalo ukapanje inovjераца na doličnom mjestu, naravno bez upotrebe zvona, katoličkog vjerskog službenika ili katoličkog obreda. Nijedan vjerski službenik, prolazeći dijelom groblja na kojem su pokopani pripadnici druge religije, ne smije recitirati ili pjevati svoje molitve i pjesme.¹⁴⁸

4. Svećeničke službe u Međimurju

Budući da je *Katolički list* tjednik namijenjen svećenicima, razumljivo je da se svećeničkom djelovanju posvećivala nešto veća pozornost. U ovom članku nisu navedena ona mjesta gdje se svećenike u Međimurju dovodi u svezu s nacionalnom sviješću, s jezikom, katekizmom i nekim drugim pitanjima koja su bila aktualna u drugoj polovici 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća.

4. 1. Promjene i imenovanja

Međimurje se u različitim *tabulama* o promjenama svećenika u Zagrebačkoj nadbiskupiji spominje kao poblizha oznaka nekog toponima, nerijetko u zagradi, da bi se izbjegla zabuna, posebno u slučaju postojanja više župa istog naziva, npr.: „[1861.] Stjepan Lahonjek iz Plešivice u Krapinu; Karlo Vrančić iz Belovara k sv. Mariji pod Okić; Adolfo Petak od sv. Marije (Medjumurje) u Topusko... Janko Vuković k sv. Mariji u Medjumurju.”¹⁴⁹ Slično i u ovom primjeru: „[1863.] Janko Gabaj iz sv. Gjurgja u Trnju medjumurskom na Prozorje... Vjekoslav Lepen k sv. Gjurgju u Trnju u Medjumurju.”¹⁵⁰ Ili, „Velečastnoga gosp. Josipa Mihalica, župnika kod sv. Marije u Medjumurju, imenovao je [1864.] uzoriti gosp. Stožernik i nadbiskup [Haulik] prisjednikom duh. stola.”¹⁵¹

Moguće je da se Međimurje kao poblizhe određenje nekog toponima ponekad navodi i zbog toga što je u drugoj upravnoj (državnoj) jedinici. Međimurje se

¹⁴⁷ Crnica, Ante, „Svjedoci pri prelazu na drugu vjeroispovijest”, *KL*, 89 (1938.), br. 11, str. 124–126.

¹⁴⁸ Cenkić, Juraj, „Sahrana apostata, heretika i nevjernika u obiteljsku grobnicu na katoličkom odjelu groblja”, *KL*, 90 (1939.), br. 51, str. 622–625.

¹⁴⁹ ***, „Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj”, *KL*, 12 (1861.), br. 36, str. 288.

¹⁵⁰ ***, „Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj”, *KL*, 14 (1863.), br. 36, str. 256.

¹⁵¹ ***, „Velečastnoga gosp. Josipa Mihalica...”, *KL*, 15 (1864.), br. 31, str. 248.

spominje i u slučaju imenovanja školskih dijecezanskih nadzornika. Npr.: „Preč. g. Stjepan Vučetić, postao je [1879.] nadzornikom škola u Medjumurju.”¹⁵² Zatim je Vučetić dobio još jedno imenovanje: „Preč. g. dr. Stjepan pl. Vučetić, kanonik zagrebački, koj je imenovan diecezanskim nadzornikom konfesionalnih (katoličkih) škola u Medjumurju, postao je ujedno proarhidjakonom Arhidiakonata de Bexiu.”¹⁵³ Zagrebački nadbiskup-koadjutor A. Bauer imenovao je (1912.) župnika u Goričanu vlč. Ivana Kenđelića začasnim kanonikom.¹⁵⁴

Međumurje se spominje u slučajevima kad aktualni župnik premine, npr. „Dne 30. Siečnja [1867.] preminuo je veleč. Toma Novak, župnik u Mihaljevcu u Medjumurju.”¹⁵⁵ U raspisu natječaja za upražnjeno mjesto: „Razpisan je natječaj za župu mihaljevačku u Medjumurju pod zaštitom vjerezakonske zaklade. Rok šest nedjeljah od sjednice 15. Veljače t. g.”¹⁵⁶ Tako i poslije (1916.): „Natječaj za kanonski upražnjenu župnu nadarbinu u Kotoribi (Međumurje), koja stoji pod patronatom ug. Vjerezakonske zaklade, raspisuje se ovim natječaj do 15. travnja o. g. Propisno obložene molbenice, sastavljene u mađarskom jeziku, a upravljene na preuzvišenog g. ministra za bogoštovlje i nastavu, imaju se do gore označenog roka podnesti nadbiskupskom duhovnom stolu. U Zagrebu, dne. 14. ožujka 1916. Dr. Dominik Premuš, v. r., posvećeni biskup, generalni vikar.”¹⁵⁷ Po istome uzorku i za druge župe.

Ponekad se sami župnici s dopuštenjem ordinarijata ponude zamijeniti s drugim župnikom u nadbiskupiji (*cambium*). Tako bi vlč. Stjepan Malec 1922. htio napustiti Donji Vidovec i nudi zamjenu župe.¹⁵⁸ Vlč. Ivan Perfiáč bi htio 1934. ići iz Dekanovca i nudi zamjenu župe.¹⁵⁹ Tko je 1936. godine htio doći za župnika u

¹⁵² *** „Viestnik. Preč. g. Stjepan Vučetić, postao je nadzornikom škola u Medjumurju”, *KL*, 30 (1879.), br. 41, str. 319.

¹⁵³ *** „Viestnik. Preč. g. dr. Stjepan pl. Vučetić, kanonik zagrebački”, *KL*, 30 (1879.), br. 41, str. 327.

¹⁵⁴ *** „Crkvene vijesti. Odlikovanje”, *KL*, 63 (1912.), br. 34, str. 406.

¹⁵⁵ *** „Dne 30. Siečnja preminuo je veleč. Toma Novak, župnik u Mihaljevcu u Medjumurju.” 18 (1867.), br. 7, str. 56.

¹⁵⁶ *** „Razpisan je natječaj...” 18 (1867.), br. 9, str. 72.

¹⁵⁷ *** „Natječaji župne nadarbine u Međumurju: Crkvene vijesti. Natječaj br. 1795”, *KL*, 67 (1916.), br. 11, str. 127–128; Od župnika su se tražile i usluge i obavijesti, kao prilikom potrage za podacima o rođenju Mije Strelca (1875. – 1926.) koji je s obitelji nastradao u Americi. Rođen je u nekoj obitelji u Međumurju. Premuš, Dominik, „Traži se smrtni list Mije Strelca, dotično, obiteljska izvjesnica za Antuna Strelca”, *KL*, 83 (1932.), br. 21, str. 262–262.

¹⁵⁸ *** „Cambium. Dozvolom preuzv. Gosp. Nadbiskupa htio bi zamijeniti župu Dolnji Vidovec u Međumurju. Koji bi se od župnika htio mijenjati, neka se obrati na potpisanoga. Stjepan Malec, upravlj. župe”, *KL*, 73 (1922.), br. 10, str. 120.

¹⁵⁹ Perfiáč, Ivan, „Svećenicima na znanje”, *KL*, 85 (1934.), br. 8, str. 100.

Kotoribu, mogao je to ostvariti na opisani način.¹⁶⁰ Župnik iz Dekanovca Josip Horvat traži nekoga tko će se mijenjati za župu.¹⁶¹ Povremeno su potanko opisani dočeci i ustoličenja novih župnika, kao vlč. Antuna Molnara u Prelogu 1882.¹⁶² Svećenici iz Međimurja mogli su obaviti duhovne vježbe i u Varaždinskim Toplicama, u periodu 23. – 26. rujna 1895.¹⁶³

4. 2. Međimurski svećenici u dobrotvornim akcijama

Svećenici na službi u Međimurju spominju se kao donatori: župnik iz „Pod-Turna u Međumurju” vlč. Jeronim Kollay je 1968. doprinio pedeset forinti za JAZU u Zagrebu¹⁶⁴, a postao je i utemeljitelj Društva sv. Jeronima u Zagrebu sa svojim prilogom od pedeset forinti.¹⁶⁵ Navedeni su i drugi pojedinci iz Međimurja koji su (s manjim priložima) pristupili svetojeronimskom društvu. Ne krije se zadovoljstvo brzim širenjem toga Društva: „... osim Hrvatske i Slavonije imade mu članovah u Istri i Bačkoj, u Bosni i Međumurju, u Dalmaciji i na jadranskih otocih. Koncem godine 1868. broji mu se članah 1123.”¹⁶⁶ I kasnije se susljedno navode članovi Društva sv. Jeronima iz Međimurja, npr. : „... kano člani II. reda pristupili: gg. Fr. Rodjak, žup. kod sv. Jurja u trnju u Međumurju...”¹⁶⁷ Ili kasnije: „Kano čl. I. reda g. Karlo Novak, podarhidjakon i župnik u Nedjelištu u Međumurju.”¹⁶⁸ Također, na istom mjestu i „Učiona u Selnici u Međumurju”. Potom, „Učiona u Murskom središtu u Međumurju”.¹⁶⁹

Svećenici iz Međimurja donirali su novce za izgradnju nadbiskupijskog dječjačkog sjemeništa: „Iv. Pudjak 5 f. iz kot. Gor. Međumursk.”¹⁷⁰ „U kotaru doljno međumurskom gg.: Ante Molnar, viccardj. i župnik Preložki 10 for.; Meštrić Gabriel, žup. Draškovečki 5 for.; Hergar Stjepan, župnik sv. Marije 2 for.; Golub Ivan, župnik Vidovečki 3 for.; Šinko Franjo, župnik gorički 2 for.; Cimerman Franjo, upravitelj Dubravski 1 for.; Čišmešija Mato, upravitelj Kotoribski 2 f.

¹⁶⁰ ***, „Crkvene vijesti. Cambium”, *KL*, 87 (1936.), br. 10, str. 131. „Župnik u Kotoribi (Međumurje) dobio je od prezv. gosp. Nadbiskupa koadjutora dozvolu za dobrovoljno kambiranje. Tko od braće župnika ili upravitelja želi s njime kambirati, neka se obrati na župni ured u Kotoribi.”

¹⁶¹ ***, „Crkven vijesti. Kambium”, *KL*, 89 (1938.), br. 51, str. 625.

¹⁶² ***, „Dopisi. Prelog. Došao nam novi župnik [vlč. Antun Molnar]”, *KL*, 33 (1882.), br. 1, str. 5–6.

¹⁶³ Posilović, Juraj, „Viestnik. Duhovne vježbe za kler”, *KL*, 46 (1895.), br. 34, str. 167; Slično i: 48 (1897.), br. 33, str. 264.

¹⁶⁴ ***, „Župnik s Pod-Turna u Međumurju Hieronim Kolaj”, *KL*, 19 (1868.), br. 16, str. 126–127.

¹⁶⁵ ***, „Društvo sv. Jeronima”, *KL*, 19 (1868.), br. 28, str. 224.

¹⁶⁶ ***, „Viestnik. Zagreb. Glede djelovanja društva sv. Jeronima”, *KL*, 21 (1870.), br. 4, str. 32.

¹⁶⁷ ***, „Društvo sv. Jeronima”, *KL*, 22 (1871.), br. 14, str. 112.

¹⁶⁸ ***, „Društvo sv. Jeronima”, *KL*, 22 (1871.), br. 22, str. 184.

¹⁶⁹ ***, „Društvo sv. Jeronima”, *KL*, 22 (1871.), br. 28, str. 232.

¹⁷⁰ ***, „Razni prinosi. Doprinieli za gradnju sjemeništa”, *KL*, 32 (1881.), br. 38, str. 304.

srebra, a za smjemeništenu kapelu 10 franaka u zlatu; Vogrin Ivan, kapelan Preložki za kapelu 10 franaka u zlatu; Kutnjak Pavao, kapelan Gorički za kapelu 1 for. a. vr.¹⁷¹ Zatim su skupno navedeni kao svećenici gornjomeđimurskog dekanata.¹⁷² Vlač. Franjo Imrey, nasl. opat i podarhidakon kotara donjomeđimurskog, donirao je dvije tisuće kruna za dječjačko sjemenište u Zagrebu.¹⁷³ Poslije potresa uplaćivali su priloge za obnovu katedrale.

Za širenje *Katoličkog lista*: „Priposlao je velečasni gospodin Stjepan Hergar podarcidjakon i župnik kod sv. Marije u Medjumurju 14 kruna i 40 filira što ih je medju sobom sabralo svećenstvo kotara Donjo-Medjumurskog prigodom držane ovogodišnje korone.”¹⁷⁴ Zatim i Janko Golub, župnik u Vidovcu, deset kruna.¹⁷⁵ Skupljali su novce za otkup afričkih robova¹⁷⁶, za Petrov novčić¹⁷⁷, za misije: vlač. Matej Srša, kapelan u Štrigovi, 20,24 K¹⁷⁸, za Hrvatsku katoličku žensku svezu župnik sv. Jurja K 20.¹⁷⁹ Za siromašne crkve međimursko svećenstvo doniralo je (1926.) sto dinara.¹⁸⁰ Svećenici gornjomeđimurskog dekanata za katolički dnevnik darovali su 526 dinara i svećenici donjeg dekanata tisuću dinara.¹⁸¹ Svećenici župa međimurskih dekanata davali su novce za svećenički mirovinski fond.¹⁸² Donjomeđimursko svećenstvo je (1936.) uplatilo za taj fond 4854 dinara.¹⁸³ Na kraju 1937. mirovinskom fondu dugovale su samo župe Dekanovec (486 dinara) i Nedelišće (625,75 dinara).¹⁸⁴ Za Apostolat sv. Ćirila i Metodija u Zagrebu među pristiglim članarinama i darovima naveden je i župni ured Goričan u Međimurju s

¹⁷¹ *** , „Prinosi za gradnju nadb. sjemeništa”, *KL*, 33 (1882.), br. 37, str. 296.

¹⁷² *** , „Vjesnik. Prinosi za dječjačko sjemenište u Zagrebu”, *KL*, 58 (1907.), br. 2, str. 22.

¹⁷³ *** , „Crkvene vijesti. Dar za dječ. sjemenište”, *KL*, 65 (1914.), br. 49, str. 537. Kasnije: *** , „Umirovljen je [preč. Franjo Imrey]”, *KL*, 79 (1928.), br. 4, str. 50, dekan donjomeđimurskog dekanata i župnik u Maloj Subotici.

¹⁷⁴ *** , „Vijesnik. Za proširenje 'Katoličkog lista'”, *KL*, 51 (1900.), br. 38, str. 321.

¹⁷⁵ *** , „Vijesnik. Zagreb. Za proširenje 'Katoličkog lista'”, *KL*, 52 (1901.), br. 33, str. 382.

¹⁷⁶ *** , „Viestnik. Iskaz prinosa što su na poziv sv. Otca za otkup robova Afrikanških sabrani u sliedećih župah”, *KL*, 42 (1891.), br. 7, str. 55. Uz druge, četiri forinta dala je Župa sv. Marija u Međimurju.

¹⁷⁷ *** , „II. iskaz prinosa za 'Petrov novčić' primljenih u nadbiskupskoj pisarni od 20. svinja 1993. do 7. siječnja 1905.”, *KL*, 59 (1908.), br. 12, str. 144.

¹⁷⁸ *** , „Crkvene vijesti. Apostolat sv. Ćirila i Metodija”, *KL*, 66 (1915.), br. 35, str. 371.

¹⁷⁹ *** , „Crkvene vijesti. Prinosi za 'Hrv. kat. žensku Svezu'”, *KL*, 69 (1918.), br. 41, str. 472.

¹⁸⁰ *** , „Crkvene vijesti. Sabiranje u korist siromašnih crkava”, *KL*, 77 (1926.), br. 51, str. 716–717.

¹⁸¹ *** , „Katoličke institucije i Katolički Dnevnik”, *KL*, 80 (1929.), br. 47, str. 604–605. U reklamama iz navedenog godišta *Katoličkog lista* stoji da je oko tisuću dinara koštao jeftiniji muški kaput, najskuplji do dvije tisuće dinara, zimski bunda 2600 dinara. *** , „Crni zimski paletot kaput”, *KL*, 80 (1929.), br. 49, str. 632.

¹⁸² *** , „Doprinosi svećenika za mirovinski fond”, *KL*, 86 (1935.), br. 45, str. 554–557.

¹⁸³ *** , „Crkvene vijesti. Uplate za mirovinski fond do 2. IX. 1936.”, *KL*, 87 (1936.), br. 37, str. 469.

¹⁸⁴ *** , „Uplate za mirovinski fond”, *KL*, 88 (1937.), br. 47, str. 568.

prinosom od deset dinara.¹⁸⁵ Svećenici gornjomeđimurskog dekanata zamoljeni su uključiti se u misijsku organizaciju. Doživotna članarina iznosila je tristo dinara, odnosno dvanaest dinara godišnje.¹⁸⁶

Mnogi svećenici, pa među njima i oni međimurski, uplaćivali su priloge za izgradnju svećeničkog doma¹⁸⁷, zatim i za nemoćne svećenike, kao: „Na proštenju u Vrtišencu sakupljeni svećenici najsrdačnije pozdravljaju Vašu prečasnost [M. Smatiška], zahvaljujući na velikodušnom daru danom nemoćnoj braći [svećenicima]. Franjo Kecses, Martin Kotter, Felix Berk, Valentin Kraljić, Zvonimir Jurak, Stefan Murk, Ferdinando Ehrenreich, Rossmann Robert.”¹⁸⁸

4. 3. Svećenici u izaslanstvima

Nadbiskup J. Mihalović primao je različite deputacije koje su mu čestitale na postavljanju za kardinala. Među ostalima, u ponedjeljak 9. srpnja 1877., i izaslanstvo svećenika iz donjeg Međimurja.¹⁸⁹ Prilikom proslava i obljetnica u prigodničarskim izvještajima spominju se i međimurske župe u kojima su svećenici-jubilarci djelovali. Tako, pri proslavi zlatne mise vlč. Gabriela Meštrića (1908.) navedene su i neke aktivnosti iz njegova četrdeset godina dugog župnikovanja u Međimurju: obnova crkava u Draškovcu i Kraljevcu, izgradnja crkava u Oporovcu i Hemuševcu.¹⁹⁰ Na ređenju zagrebačkih pomoćnih biskupa Dominika Premuša i Josipa Langa (1915.), u ime međimurskog klera bio je Franjo Imrey.¹⁹¹ Svećenici koji su zaređeni 1894. pozvani su proslaviti 25. obljetnicu misništva u Čakovcu 28. srpnja 1919.¹⁹² Oni koji su slavili petnaestu obljetnicu ređenja mogli su (1924.) učiniti to zajednički u Selnici u Međimurju.¹⁹³

Pri proslavi zlatomisničkog slavlja vlč. Mije Gašparlina piše da se rodio 2. rujna 1850. u Gornjim Hrašćanima u Međimurju.¹⁹⁴ Za njega se na drugom mjestu kaže

¹⁸⁵ *** „Crkvene vijesti. 'Apostolat sv. Ćirila i Metodija' u Zagrebu”, *KL*, 90 (1939.), br. 41, str. 506.

¹⁸⁶ Bičanić, Stjepan, „Unio Cleri pro Missionibus”, *KL*, 91 (1940.), br. 10, str. 118.

¹⁸⁷ *** „N. N. župnik u Medjumurju kao dar 20 for.”, *KL*, 40 (1889.), br. 35, str. 287.

¹⁸⁸ *** „Vjesnik. Vratešinac. Iz Medjumurja primismo slijedeći brzozav”, *KL*, 54 (1903.), br. 12, str. 144.

¹⁸⁹ *** „Viestnik. Zagreb. Uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup J. Mihalović”, *KL*, 28 (1877.), br. 27, str. 239.

¹⁹⁰ L., „Zlatna misa Gabriela Meštrića (1858.–1908.)”, *KL*, 59 (1908.), br. 37, str. 451–453.

¹⁹¹ *** „Crkvene vijesti. Zagreb. Konsekracija novih biskupa”, *KL*, 66 (1915.), br. 16, str. 170–171.

¹⁹² Svećenici su do Čakovca mogli doći: „... zagorskim vlakom, koji odlazi iz Zagreba poslije podne u 5 sati 20 časa, a dolazi u Čakovac oko 11 sati u noći... [ili] jutarnjim vlakom, koji dolazi u Čakovac u 11 sati prije podne. Vlak odlazi iz Čakovca u 1 sat poslije podne i u 5 sati 10 časa u jutro.” Ehrenreich, Ferdo, „Crkvene vijesti. Poziv na 25. godišnjicu [misništva]”, *KL*, 70 (1919.), br. 28, str. 335.

¹⁹³ Klobouček, „Petnaestgodišnjica ređenja”, *KL*, 75 (1924.), br. 27, str. 340.

¹⁹⁴ Dr. St., „Jedna zlatna misa”, *KL*, 76 (1925.), br. 37, str. 466–467, na str. 466.

da je „nezaboravni zemljak i odličan sin ubavog Međimurja”¹⁹⁵. Pišući u nastavcima svoja sjećanja s kraja 19. i početka 20. st. u župama u Gornjem Mihaljvcu, Sv. Martinu u Humu, Bedenici i drugim mjestima, Marenčić uz ostalo navodi: „Uveo je [vlč. Mihajlo Gašparlin] razne organizacije, nabožna društva, često ispovijedanje, a njegova pobožna duša i krepostan život privlačila je u Gor. Mihaljevac župljane iz župa Gor. i Dol. Medjimurja, iz Štajerske i Bohnečkoga. Gor. Mihaljevec je po njemu postao malo prošteništa kamo bi zalazile, osobito na svetkovine, pobožne duše, da vrše svoju nabožnosti kao i one, koje bi osjećali kakovu teškoćnost svoje savjesti, da se kod njega ispovijedaju. Mnogo smo imali ispovijedati svaki dan, a osobito u nedjelju i svetkovine.”¹⁹⁶ Godišnji sastanak svećenika zaređenih 1915. god. održan je u Maloj Subotici 17. kolovoza 1932.¹⁹⁷ Sastanak svećenika u Sv. Jurju u Trnju povodom 35. obljetnice misništva (1941.) otkazan je zbog odcjepljenja Međimurja.¹⁹⁸

4. 4. Spomen u nekrolozima

Obavijesti o umirovljenju, primjerice župnik u Draškovcu Nikola Ivanović odrekao se službe zbog starosti.¹⁹⁹ O životu umirovljenih svećenika piše umirovljeni župnik štrigovski, nastanjen u Šantovcu.²⁰⁰ Obavijesti o smrti svećenika koji su na službi u Međimurju, ondje su službovali ili su rodom iz Međimurja nisu rijetke: „Na 2. t. m. [prosinca 1865.] umro je u bolnici ovdašnje milosrdne braće Ignjat Švorda, župnik subotički u Medjumurju. Dne 4. poslie podne sahraniše mu tielo na groblje sv. Roka. Pokojna mu duša!”²⁰¹ Obavijesti o smrti kotoripskog župnika vlč. Alojza Kristianovića (1868.)²⁰² i Franje Kečkesa (1855. – 1910.), dekana gornjomeđimurskog dekanata rođenog u Prelogu i preminulog u Pomorju.²⁰³ Eugen Banelly, klerik Zagrebačke nadbiskupije i

¹⁹⁵ Proštenik, M., „Listak. Uspomena na pok. kanonika Mihaela Gašparlina [1850. –]”, *KL*, 77 (1926.), br. 51, str. 708–710; 77 (1926.), br. 52, str. 724–728, na str. 728.

¹⁹⁶ Marenčić, Mirko, „Moj život i rad”, *KL*, 93 (1942.), br. 35, str. 410–412, na str. 411.

¹⁹⁷ „Dolazi se preko Varaždina, Čakovca željeznicom do Male Subotice a može i preko Koprivnice i odanle autobusom do sv. Križa, kamo šaljem kola.” Malek, Valentin, „Na znanje svećenicima zaređenim g. 1915.”, *KL*, 83 (1932.), br. 28, str. 348.

¹⁹⁸ Gruičić, Karlo, „Svećenički sastanci. Povodom 35. godišnjice misništva”, *KL*, 92 (1941.), br. 29, str. 336–337.

¹⁹⁹ ***, „Viestnik. G. Eduard Tallian potvrđen je za župnika u Legradu...”, *KL*, 19 (1868.), br. 30, str. 238.

²⁰⁰ Matasović, Stjepan, „Riječ o umirovljenim svećenicima”, *KL*, 49 (1898.), br. 18, str. 145–146.

²⁰¹ ***, „Na 2. t. m. [prosinca 1865.] umro je... Ignjat Švorda”, *KL*, 16 (1865.), br. 49, str. 391.

²⁰² ***, „Viestnik. U Kotoribi u Medjumurju umro je 29. kolovoza tamošnji župnik Alojz Kristianović”, *KL*, 19 (1868.), br. 37, str. 293.

²⁰³ ***, „+Franjo Keckes [1855–1910]”, *KL*, 61 (1910.), br. 47, str. 377.

bogoslov na peštanskom sveučilištu, preminuo je 27. srpnja 1888. nakon duge i teške bolesti kod svojih roditelja u Prelogu.²⁰⁴

Nalaze se u *Katoličkom listu* i nekrolozi svećenika koji su se rodili u Međimurju i službovali drugdje: vlč. Martin Pavčec (+1899.) rodio se u Prelogu u Međimurju, službovao u Topolovcu, Kutini, Letovaniću, Žažini i Voloderu²⁰⁵, vlč. Franjo Poppi (+1915.).²⁰⁶ „Pokojni Šafran bio je kao svećenik i rodoljub u potpunom znamenovanju... A baš ova ljubav k narodu njemu je diktirala i smjer njegova rodoljublja. Rođen u Međimurju [Čakovec] pokojni Šafran ostao je cijeloga vijeka svoga Hrvat.”²⁰⁷ Za pokojnoga Franju Tkalca (1875. – 1943.): „Premda je bio čovjek jake konstrukcije, bolest ga je shrvala. Bio je dobar svećenik i dobar sin 'zelenoga Međimurja’.”²⁰⁸ Oporučno su svećenici ostavljali pripomoć župama i pojedincima: „... za nagradu kateketi i učitelju u rodnom si mjestu Orehovici, filalu župe Sobotičke u Medjumurju, glavnicu 2000 f. [ostavlja vlč. M. Tumpić], ubožkom zavodu u Orehovici 3000 f.”²⁰⁹

4. 5. Svećenici podrijetlom iz Međimurja

Mihovil Kanoti je 1924. godine načinio popis koliko dekanati u Zagrebačkoj nadbiskupiji daju dijecezanskih svećenika, a koliko ih trebaju na službi po župama. Prema njegovu pisanju, nadbiskupija tada broji 1 558 647 katolika, 578 svećenika (od kojih 536 aktivnih), tj. jedan je svećenik na 2840 vjernika. Donjomeđimurski dekanat ima trinaest župa s 56 818 vjernika i potrebuje šesnaest svećenika. Isti dekanat nadbiskupiji je dao četrnaest svećenika. Gornjomeđimurski dekanat ima devet župa s 41 482 vjernika i potrebuje trinaest svećenika. Taj dekanat nadbiskupiji je dao dvanaest svećenika. Prema Kanotijevu popisu, najveći broj dijecezanskih svećenika Zagrebačkoj nadbiskupiji daju Podravina, Zagorje, Međimurje, karlovački i požeški kraj.²¹⁰ I kasnije: „Najviše svećenika daje

²⁰⁴ *** „Viestnik. Banelly Eugen”, *KL*, 39 (1888.), br. 31, str. 251.

²⁰⁵ *** „Vijesnik. +Martin Pavčec”, *KL*, 50 (1899.), br. 17, str. 133.

²⁰⁶ *** „+Franjo Poppi”, *KL*, 66 (1915.), br. 15, str. 163.

²⁰⁷ Lončarić, Ivo, „+Josip Šafran [1853.-1923.]”, *KL*, 73 (1922.), br. 26, str. 305–307, na str. 306.

²⁰⁸ *** „Crkvene vijesti. +Franjo Tkalec [1875.-1943.]”, *KL*, 94 (1943.), br. 42, str. 484.

²⁰⁹ *** „Viestnik. Pokojni opat i župnik Bistrički Mirko Tumpić”, *KL*, 25 (1874.), br. 51, str. 51–52.

²¹⁰ „Medjumurje dol[nje]. (k. d. [katoličkih duša] 56.818) Župa 13. Dekanovec: Fabijan, Murk (2), Dubrava: Horvat Stj., Konati R. (Senj), Kanoli M. (3). Prelog: Baranašić, Kalamari, Košak, Malek, dr. Premuš, Rodić, Perčić (Djak.) (7). Goričani: Perhač (Djak.) (1). Subotica: Cirkvečić (1). Treba 16 svećenika, a daje 14. Dakle –2. Dekanat: Medjumurje gor. (k. d. 41.482). Župa i. Čakovec: Šafran, Zrinji (2). Macinec: Gapšarin (!), dr. Lončarić, Marciuš (3). Mihaljevec: Tkalec Fr. (1). Nedelišće: Kornfeind, Pintarić A. (2). Sv. Martin: Mikac (1). Selnica: Kempf (1). Štrigova: Zabavnik, Županec (2). Treba 13 svećenika, a daje 12. Dakle –1.” Kanoti, Mihovil, „Broj svećenika nadbiskupije zagrebačke. Koliko ih pojedini dekanati trebaju, a koliko ih daju”, *KL*, 75 (1924.), br. 38, str. 461–464, na str. 462.

Međimurje, karlovačko-jastrebarski kraj, požeški kotar i zagrebačko-stubička okolica.”²¹¹

4. 6. Spomeni fratara i klerika

Nisu tako česte u *Katoličkom listu* obavijesti o promjenama osoblja po franjevačkim kućama, posebno ne u starijim godištim. No, iz jedne od njih doznajemo tko su franjevci koji borave od 1911. u Čakovcu: „O. Roberto Rozman, prezident, O. Timotej Tišljer, O. Mansvet Horvatek, O. Nikola Nikolašević, O. Wolfgang Varga.”²¹² Bogoslovi koji su 1871. zapisani u redovitu vojsku: pet bogoslova i „jedan fanciškan rodod Medjumurac”.²¹³ Fra Kajetan Kohanec rodod iz Međimurja pohađao je obrtničku školu i poslije izrađivao oltare po crkvama.²¹⁴ Mladomisnička slavlja 1914. uz ostale su imali fra Emanuel Šafarić u Macincu 26. srpnja 1914., fra Celso Kostanjević u Mihaljevcu 2. kolovoza 1914.²¹⁵ Iduće godine, fra Gothard Goričanec 11. srpnja 1915. imao je mladu misu u Kraljevcu.²¹⁶ Fra Korenilje Vinko Kopčić i fra Timotej Antun Tišler proslavili su u Čakovcu jedan dijamantnu i drugi zlatnu misu (1928.).²¹⁷ Sestra Viktora iz Nedelišća u Međimurju 13. svibnja 1894. stupila je u uršulinski samostan u Varaždinu.²¹⁸ Jakov Ladić imat će prvu svetu misu u Macincu 23. srpnja 1944.²¹⁹

Zaključak

U ovom članku upućeno je na neke manifestacije pobožnosti međimurskih katolika u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. Radi se o pobožnostima koje su prema običajima onoga vremena upražnjavane i drugdje u katoličkim krajevima: hodočašća, procesije, pučke misije, sudjelovanje na kongresima, participiranje u katoličkim udruženjima, čitanju prikladne literature. Privrženost vjeri posebno je dolazila do izražaja prilikom kanonskih vizitacija i krizmi, kad su vrlo svečano i srdačno dočekivani visoki dostojanstvenici iz Zagreba. Vjerska zauzetost očitovala

²¹¹ Svećenik, „Naš svećenički podmladak”, *KL*, 92 (1941.), br. 37, str. 429–431, na str. 430.

²¹² ***, „Crkvene vijesti. Promjene u franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda”, *KL*, 62 (1911.), br. 32, str. 382. S ovim u svezi prethodno izvješće: ***, „Vjesnik. Provincijal franjevaca [Romualdo Jereb] u Zagrebu”, *KL*, 62 (1911.), br. 22, str. 176.

²¹³ ***, „Bogoslovi koji su 1871. zapisani u redovitu vojsku”, *KL*, 22 (1871.), br. 14, str. 111.

²¹⁴ Kuten, Gjuro, „Novi glavni žrtvenik u franjevačkoj crkvi u Zagrebu”, *KL*, 51 (1900.), br. 51, str. 437–439.

²¹⁵ ***, „Crkvene vijesti. Redenje”, *KL*, 65 (1914.), br. 30, str. 360.

²¹⁶ ***, „Crkvene vijesti. Mlade mise”, *KL*, 66 (1915.), br. 26, str. 267.

²¹⁷ Kristović, Josip, „Crkvene vijesti. Čakovec (Međimurje). Dijamantna i zlatna misa”, *KL*, 79 (1928.), br. 32, str. 419.

²¹⁸ Kos, Stjepan, „Viestnik. Iz Ursulinskog samostana u Varaždinu”, *KL*, 45 (1894.), br. 21, str. 175.

²¹⁹ ***, „Crkvene vijesti. Sveti red svećenstva”, *KL*, 95 (1944.), br. 27, str. 329.

se i u djelatnoj brizi za crkvene objekte, čemu je na ruku išla i prilična materijalna situiranost naroda „na otoku između Mure i Drave”. Natprosječna napućenost i blagonaklonost prema vjeri rezultirale su velikim brojem duhovnih zvanja. Uz vjeru i tradiciju, uz znatnije materijalne mogućnosti, valja spomenuti i državnu legislativu koja se ticala i nekih segmenata vjerskog života, poput ženidbenih propisa, župnih plaća i poreza. Dakle, iz pisanja *Katoličkog lista* može se razabrati da su izrazita pobožnost, konfesionalna jednoobraznost, brojnost stanovništva, stanovita imućnost te državom uređeno financiranje bili razlozi što je Međimurje kao moguća destinacija bilo poželjno i u vjerskim krugovima.

Literatura

- Bakšić, Stjepan, „Propisi za primanje u katoličku Crkvu”, *KL*, 92 (1941.), br. 25, str. 1–4 (Prilog KL-u).
- Bakšić, Stjepan, „Što treba znati kod primanja u kat. Crkvu?”, *KL*, 21–92 (1941.), br. 21–22, str. 254–256.
- Bičanić, Stjepan, „'Unio Cleri pro Missionibus'”, *KL*, 91 (1940.), br. 10, str. 118.
- Bizjak, Jakov, „Iz Krapine 18. Travnja”, *KL*, 15 (1864.), br. 18, str. 143.
- B[utora]c., J., „Natalitet u Zagrebačkoj nadbiskupiji g. 1928.–1938.”, *KL*, 90 (1939.), br. 9, str. 105–109.
- B[utora]c., J., „+Franjo Brdarić [1885.-1941.]”, *KL*, 92 (1941.), br. 49, str. 578–579.
- B[utora]c., J., „Guja u njedrima”, *KL*, 91 (1940.), br. 37, str. 437–439.
- Butorac, J., „Natalitet đakovačke biskupije 1931–1939”, *KL*, 92 (1941.), br. 23, str. 270–271.
- Buturac, J., „Zagrebačka biskupija prije 155 godina. Rukom pisani šematizam svećenika iz g. 1784.”, 34/1939, str. 417–418.
- Buturac, J., „Žiteljstvo Zagrebačke nadbiskupije kroz 150 godina”, *KL*, 92 (1941.), br. 30, str. 352–354.
- C., A., „Od Mure”, *KL*, 16 (1865.), br. 48, str. 374.
- Čenkić, J[uraj]., „Kongrua dušobrižnička u nadbiskupiji zagrebačkoj”, *KL*, 73 (1922.), br. 15, str. 180–182.
- Čenkić, Juraj, „Crkvene vijesti. Državni Savjet i ograde (plotovi) oko župskog dvora i župskog zemljišta”, *KL*, 80 (1929.), br. 26, str. 330.
- Čenkić, Juraj, „Iz duhovne pastve”, *KL*, 78 (1927.), br. 15, str. 209–210.
- Čenkić, Juraj, „Kongrua rimokatoličkog dušebrižnog svećenstva u našoj državi”, *KL*, 89 (1938.), br. 4, str. 38–41.
- Čenkić, Juraj, „Nadarbinska zemljišta na području nekadanje Mađarske, a sada u sklopu naše države, te općinski namet”, *KL*, 88 (1937.), br. 29, str. 347–348.
- Čenkić, Juraj, „Natezanje s općinskim nametom”, *KL*, 81 (1930.), br. 2, str. 22–24.
- Čenkić, Juraj, „Novi šumski zakon i nadarbinske šume”, *KL*, 82 (1931.), br. 1, str. 4–7.
- Čenkić, Juraj, „O općinskom nametu i biljegovanju matičnih izvadaka”, *KL*, 81 (1930.), br. 34, str. 440–442.
- Čenkić, Juraj, „Sahrana apostata, heretika i nevjernika u obiteljsku grobnicu na katoličkom odjelu groblja”, *KL*, 90 (1939.), br. 51, str. 622–625.

- Cenkić, Juraj, „Zakon o izvršenju i obezbeđenju (Izvršni postupak) i dugovi dušebrižnog klera”, *KL*, 89 (1938.), br. 38, str. 451–453.
- Crnica, Ante, „Svjedoci pri prelazu na drugu vjeroispovijest”, *KL*, 89 (1938.), br. 11, str. 124–126.
- Dočkal, Karlo, „Naš diecezanski muzej”, *KL*, 95 (1944.), br. 3, str. 33–35.
- Dolenčić, Andrija, „Riedka svečanost Međimuraca u Zagrebu”, *KL*, 94 (1943.), br. 52, str. 612–613.
- Dr. St., „Jedna zlatna misa”, *KL*, 76 (1925.), br. 37, str. 466–467.
- Ehrenreich, Ferdo, „Crkvene vijesti. Poziv na 25. godišnjicu [misništva]”, *KL*, 70 (1919.), br. 28, str. 335.
- Fabijan, Julije, „Kongrua svećenika u Ugarskoj”, *KL*, 49 (1898.), br. 19, str. 151–153.
- Fischer, A., „Listak. Kada je Đurđevo?”, *KL*, 16–69 (1918.), br. 16–18, str. 193.
- Fr. P., „Iz donjega Medjumurja”, *KL*, 16 (1865.), br. 8, str. 63.
- Franjo, Rodik, „Katol. organizacija Križara i Djevojačko društvo Presv. Srca Isusova u Štrigovi”, *KL*, 81 (1930.), br. 28, str. 356–357.
- γ. ρ., „Iz donjega Medjumurja. Dne 23. pr. mj.“, *KL*, 16 (1865.), br. 31, str. 246.
- g–, „Dopisi. U Čakovcu 16. ožujka”, *KL*, 21 (1870.), br. 12, str. 110.
- G., M., „Dopisi. Nova gotička crkva u Macincu”, *KL*, 35 (1884.), br. 15, str. 119–120.
- Gašparlin, M., „Dopisi. Iz Macinca u Medjumurju”, *KL*, 28 (1877.), br. 52, str. 448–449.
- Gj., F., „Dopisi. Varaždin. Bog i Hrvati”, *KL*, 48 (1897.), br. 41, str. 325–326.
- Golub, Janko, „Dopis. Iz Vidovca u Medjumurju”, *KL*, 28 (1877.), br. 40, str. 358.
- Gruičić, Karlo, „Bratovština Kršč. Nauka u historiji zagrebačke dijeceze”, *KL*, 90 (1939.), br. 33, str. 406–408.
- Gruičić, Karlo, „Dokle ćemo tako?”, *KL*, 89 (1938.), br. 49, str. 589–590.
- Gruičić, Karlo, „Svećenički sastanci. Povodom 35. godišnjice misništva”, *KL*, 92 (1941.), br. 29, str. 336–337.
- Gruičić, Karlo, „Vjersko neznanje na selu”, *KL*, 91 (1940.), br. 4, str. 40–43.
- H., S., „Iz Medjumurja.”, *KL*, 15 (1864.), br. 34, str. 269–270.
- Hren, Dragutin, „Milosti po zagovoru Bl. Nikole Tavilića”, *KL*, 92 (1941.), br. 40, str. 466–470.
- I. N. G., „Dopisi. Sv. poslanstvo u Macincu, od 9. IX. – 16. IX. o. g.”, *KL*, 79 (1928.), br. 42, str. 540.
- Imj., „Roman lošeg svećenika”, *KL*, 74 (1923.), br. 40, str. 482–483.
- K. I. I., „Dopisi. Sv. Poslanstvo u Ladislavu”, *KL*, 78 (1927.), br. 51, str. 718.
- K., „Međimurje i hrvatska služba Božja”, *KL*, 72 (1921.), br. 40, str. 478.
- Kanoti, Mihovil, „Broj svećenika nadbiskupije zagrebačke. Koliko ih pojedini dekanati trebaju, a koliko ih daju”, *KL*, 75 (1924.), br. 38, str. 461–464.
- Klobouček, „Petnaestgodišnjica ređenja”, *KL*, 75 (1924.), br. 27, str. 340.
- Kornfeind, Eugen, „Nakon svete potvrde u Medjumurju”, *KL*, 63 (1912.), br. 34, str. 397–398.
- Kos, Stjepan, „Viestnik. Iz Ursulinskog samostana u Varaždinu”, *KL*, 45 (1894.), br. 21, str. 175.
- Kov., „Prirast Hrvata god. 1937.”, *KL*, 89 (1938.), br. 7, str. 74.
- Kraljić, V., „Vijesnik. Duhovne vježbe za puk u gornjem Medjumurju”, *KL*, 50 (1899.), br. 30, str. 238.
- Kristović, Josip, „Crkvene vijesti. Čakovec (Međimurje). Dijamantna i zlatna misa”, *KL*, 79 (1928.), br. 32, str. 419.

- Kristović, Josip, „Dopisi. Nanovo slikana i obnovljena župna crkva u Goričanu (Međimurje)”, *KL*, 80 (1929.), br. 32, str. 423–425.
- Kuten, Gjuro, „Novi glavni žrtvenik u franjevačkoj crkvi u Zagrebu”, *KL*, 51 (1900.), br. 51, str. 437–439.
- L., „Zlatna misa Gabriela Meštrića (1858.–1908.)”, *KL*, 59 (1908.), br. 37, str. 451–453.
- L., A., „Iz Preloga”, *KL*, 17 (1866), br. 49, str. 389–390.
- L., E., „Hrvatsko Međimurje”, 28/1941, str. 321–324.
- L., P., „Okolo uređenja bistričkog prošteništa”, *KL*, 93 (1942.), br. 47, str. 554–556.
- Lang, Josip, „Za Euharistijski kongres”, *KL*, 74 (1923.), br. 9, str. 99–100.
- Lanović, Mihajlo, „Vjerezakonske zaklade”, *KL*, 78 (1927.), br. 15, str. 199–203.
- Lončarić, Ivo, „+Josip Šafran [1853.-1923.]”, *KL*, 73 (1922.), br. 26, str. 305–307.
- Malek, Valent, „Natalitet u Međimurju”, *KL*, 92 (1941.), br. 19, str. 225–227.
- Malek, Valentin, „Na znanje svećenicima zaređenim g. 1915.”, *KL*, 83 (1932.), br. 28, str. 348.
- Malek, Valentin, „Sv. misije – Mala Subotica, Međimurje [15. – 22. 5. 1932.]”, *KL*, 83 (1932.), br. 24, str. 297.
- Marenčić, Mirko, „Moj život i rad”, *KL*, 93 (1942.), br. 35, str. 410–412.
- Matasović, Stjepan, „Riječ o umirovljenim svećenicima”, *KL*, 49 (1898.), br. 18, str. 145–146.
- Mokrović, J., „Sv. Potvrda u Donjem Međimurju”, *KL*, 77 (1926.), br. 24, str. 340–341.
- Molnar, Ante, „Dopisi. Dubrava u Međimurju”, *KL*, 31 (1880.), br. 53, str. 429–430.
- Nadbiskupska pisarna, „Putni red za dijeljenje sv. potvrde i kanoničku vizitaciju [20. 7. – 15. 8. 1912.]”, *KL*, 63 (1912.), br. 25, str. 299.
- Očevidac, „Dopisi. Čakovec. Dijeljenje sv. potvrde u Gornjo-međimurskom kotaru”, *KL*, 76 (1925.), br. 50, str. 652–653.
- Perfijač, Ivan, „Svećenicima na znanje”, *KL*, 85 (1934.), br. 8, str. 100.
- Plebanuš, „Naša milostinja”, *KL*, 66 (1915.), br. 5, str. 45.
- Pleško, Stjepan, „Ispravak”, *KL*, 80 (1929.), br. 34, str. 452.
- Posilović, Juraj, „Viestnik. Duhovne vježbe za kler”, *KL*, 46 (1895.), br. 34, str. 167; 48 (1897.), br. 33, str. 264.
- Premuš, Dominik, „Traži se smrtni list Mije Strelca, dotično, obiteljska izvjesnica za Antuna Strelca”, *KL*, 83 (1932.), br. 21, str. 262–262.
- Prisutnik, „Organizacija međimurskog svećenstva”, *KL*, 86 (1935.), br. 51, str. 603.
- Proštenik, M., „Listak. Uspomena na pok. kanonika Mihaela Gašparlina [1850.-]”, *KL*, 77 (1926.), br. 51, str. 708–710; 77 (1926.), br. 52, str. 724–728.
- Purić, Luka, „Iz duhovne pastve u Međimurju”, *KL*, 65 (1914.), br. 3, str. 32–33.
- Purić, Luka, „Ne zapuštajmo već gotove organizacije!”, *KL*, 65 (1914.), br. 8, str. 97–98.
- R, I. A., „Dva ženidbena slučaja”, *KL*, 75 (1924.), br. 22, str. 263–264.
- R. župnik u C., „Naša milostinja”, *KL*, 66 (1915.), br. 14, str. 149.
- Ruspini, I. A., „Postupak za sudove u srpskoj pravoslavnoj crkvi”, *KL*, 84 (1933.), br. 52, str. 629–631.
- Ruspini, I. A., „Zakonodavna nadležnost u bračnom pravu”, *KL*, 84 (1933.), br. 43, str. 515–517.
- S. Hr. „Dopis. Iz Gornjega Međimurja.”, *KL*, 18 (1867.), br. 45, str. 358–359.
- Sajko, Osvaldo, „Dopisi. Iz gornjeg Međimurja”, *KL*, 40 (1889.), br. 37, str. 302–303.
- Slekovčev, „Na Kiseloj vodi 11. Stud.”, *KL*, 13 (1862.), br. 48, str. 383.

- Stepinac, Alojzije, „Okružnica [o pomoći župa Zagrebačke ndb. za izgradnju crkve u Dubravi]”, *KL*, 87 (1936.), br. 4, str. 46.
- Svećenik, „Naš svećenički podmladak”, *KL*, 92 (1941.), br. 37, str. 429–431.
- Šafran, J., „Biljegovanje izvjestnica”, *KL*, 41 (1890.), br. 38, str. 314.
- Šafran, J., „Dopisi. Marija Bistrica. Kod primanja misnih stipendija.” 32 (1881.), br. 43, str. 340–342.
- Štefanac, Stjepan, „Današnja proštenja”, *KL*, 80 (1929.), br. 34, str. 446–447, str. 446.
- Štibohar, A., „Preporuka”, *KL*, 43 (1892.), br. 18, str. 144.
- Tomac, J., „Gornje Međumurje”, *KL*, 48 (1897.), br. 38, str. 300–301, str. 301.
- Tomac, J., „Periculum in mora. Iskrena rieč međumurskom svećenstvu”, *KL*, 48 (1897.), br. 31, str. 245–246.
- Tomić, Draženko, „Filozofske teme i filozofi u časopisu *Katolički list* (1849–1945)”, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 46(92) (2020.), br. 2, str. 675–800.
- Tomić, Draženko, „*Katolički list* o odcjepljenju Međimurja od Zagrebačke nadbiskupije”, *Hrvatski sjever*, 16 (55) (2021.), str. 51–80.
- V., J., „Adventisti i u nas”, *KL*, 69 (1918.), br. 39, str. 443–444.
- Ž., V., „Dopisi. Blagoslov kapelice u Krištanovcu”, *KL*, 61 (1910.), br. 42, str. 335.
- ==, „Proštenje bistričko. 1. lipnja”, *KL*, 16 (1865.), br. 24, str. 188–189.
- ***, „Natječaji župne nadarbine u Međimurju: Crkvene vijesti. Natječaj br. 1795”, *KL*, 67 (1916), br. 11, str. 127–128.
- ***, „+Franjo Kecses [1855–1910]”, *KL*, 61 (1910.), br. 47, str. 377.
- ***, „+Franjo Poppi”, *KL*, 66 (1915.), br. 15, str. 163.
- ***, „Bogoslovi koji su 1871. zapisani u redovitu vojsku”, *KL*, 22 (1871.), br. 14, str. 111.
- ***, „Cambium. Dozvolom preuzv. Gosp. Nadbiskupa”, *KL*, 73 (1922.), br. 10, str. 120.
- ***, „Crkven vijesti. Kambium”, *KL*, 89 (1938.), br. 51, str. 625.
- ***, „Crkvene vijesti. +Franjo Tkalec [1875.-1943.]”, *KL*, 94 (1943.), br. 42, str. 484.
- ***, „Crkvene vijesti. 'Apostolat sv. Ćirila i Metodija' u Zagrebu”, *KL*, 90 (1939.), br. 41, str. 506.
- ***, „Crkvene vijesti. Apostolat sv. Ćirila i Metodija”, *KL*, 66 (1915.), br. 35, str. 371.
- ***, „Crkvene vijesti. Boravak preuzv. g. Nadbiskupa u Štrigovi”, *KL*, 91 (1940.), br. 52, str. 631.
- ***, „Crkvene vijesti. Cambium”, *KL*, 87 (1936.), br. 10, str. 131.
- ***, „Crkvene vijesti. Dar za dječ. sjemenište”, *KL*, 65 (1914.), br. 49, str. 537.
- ***, „Crkvene vijesti. Đački sastanci”, *KL*, 70 (1919.), br. 30, str. 360.
- ***, „Crkvene vijesti. Euharistički kongres u Koprivnici [5.-7. 8. 1927.]”, *KL*, 78 (1927.), br. 32, str. 450–451.
- ***, „Crkvene vijesti. Euharistijski kongres u Čakovcu”, *KL*, 86 (1935.), br. 30, str. 186.
- ***, „Crkvene vijesti. Euharistijski kongres za Međimurje [24. – 25. 8. 1935.]”, *KL*, 5–86 (1935.), br. 5–6, str. 115–116.
- ***, „Crkvene vijesti. Klečanje u župi Razkrižje (Međimurje) držat će se 24. svibnja svake godine”, *KL*, 94 (1943.), br. 39, str. 447.
- ***, „Crkvene vijesti. Mlade mise”, *KL*, 66 (1915.), br. 26, str. 267.
- ***, „Crkvene vijesti. Nadbiskup-koadjutor [Bauer] u Međimurju”, *KL*, 63 (1912.), br. 32, str. 382.
- ***, „Crkvene vijesti. Odlikovanje”, *KL*, 63 (1912.), br. 34, str. 406.
- ***, „Crkvene vijesti. Pastoralni tečaj klera”, *KL*, 91 (1940.), br. 37, str. 447.

- ***, „Crkvene vijesti. Preuzv. g. Nadbiskup u Međimurju”, *KL*, 91 (1940.), br. 46, str. 443–554.
- ***, „Crkvene vijesti. Prinosi za Hrv. kat. žensku Svezu”, *KL*, 69 (1918.), br. 41, str. 472.
- ***, „Crkvene vijesti. Promjene u franjevačkoj provinciji sv. Ćirila i Metoda”, *KL*, 62 (1911.), br. 32, str. 382.
- ***, „Crkvene vijesti. Proštenište trški Vrh – Krapina”, *KL*, 90 (1939.), br. 35, str. 434.
- ***, „Crkvene vijesti. Putni red prigodom dijeljenja sv. potvrde i kanonske vizitacije”, *KL*, 86 (1935.), br. 31, str. 400–401.
- ***, „Crkvene vijesti. Ređenje”, *KL*, 65 (1914.), br. 30, str. 360.
- ***, „Crkvene vijesti. Sabiranje u korist siromašnih crkava”, *KL*, 77 (1926.), br. 51, str. 716–717.
- ***, „Crkvene vijesti. Sveti red svećenstva”, *KL*, 95 (1944.), br. 27, str. 329.
- ***, „Crkvene vijesti. Udruženje duhovnika KA”, *KL*, 87 (1936.), br. 48, str. 603.
- ***, „Crkvene vijesti. Uplate za mirovinski fond do 2. IX. 1936.”, *KL*, 87 (1936.), br. 37, str. 469.
- ***, „Crkvene vijesti. Zagreb. Konsekracija novih biskupa”, *KL*, 66 (1915.), br. 16, str. 170–171.
- ***, „Crkvene vijesti. Zanimljiva geografska karta.” 91 (1940.), br. 20, str. 243.
- ***, „Crni zimski paletot kaput”, *KL*, 80 (1929.), br. 49, str. 632.
- ***, „Dan molitve i dobrih djela”, 66 (1915.), br. 1, str. 7.
- ***, „Dne 30. Siečnja preminuo je veleč. Toma Novak, župnik u Mihaljevcu u Medjumurju.” 18 (1867.), br. 7, str. 56.
- ***, „Dodatak uredništva”, *KL*, 91 (1940.), br. 41, str. 486.
- ***, „Dolazak i odlazak vlakova prigodom Euharistijskog kongresa”, *KL*, 81 (1930.), br. 32, str. 406–408; br. 33, 423–425.
- ***, „Dopis. Iz ludbreškog kotara. Bratovština sv. Benedikta”, *KL*, 47 (1896.), br. 21, str. 166–167.
- ***, „Dopis. Iz Ludbreškog kraja. [Smrtopis vlč. Ivana Likevića]”, *KL*, 40 (1889.), br. 28, str. 220–221.
- ***, „Dopis. Iz ludbreškoga kotara. Pučke misije”, *KL*, 47 (1896.), br. 50, str. 408–410.
- ***, „Dopis. Iz Varaždina. Napievi crkvenih pjesama u Medjumurju”, *KL*, 39 (1888.), br. 35, str. 283.
- ***, „Dopis. Ludbreg. Proštenje u Ludbregu [3.-6. 9. 1903.]”, *KL*, 54 (1903.), br. 37, str. 448.
- ***, „Dopisi. Blagoslov renovirane župne crkve u Kotoribi, Međimurje”, *KL*, 80 (1929.), br. 45, str. 582.
- ***, „Dopisi. Prelog. Došao nam novi župnik [vlč. Antun Molnar]”, *KL*, 33 (1882.), br. 1, str. 5–6.
- ***, „Doprinosi svećenika za mirovinski fond”, *KL*, 86 (1935.), br. 45, str. 554–557.
- ***, „Društvo sv. Jeronima”, *KL*, 19 (1868.), br. 28, str. 224; 22 (1871.), br. 14, str. 112; 22 (1871.), br. 22, str. 184; 22 (1871.), br. 28, str. 232.
- ***, „Dva velika Euharistijska slavlja [u Čakovcu i u Kloštru Podravskom]”, *KL*, 86 (1935.), br. 35, str. 435–438.
- ***, „Ef hoc meminisse juvabit”, *KL*, 89 (1938.), br. 29, str. 342–344.
- ***, „Euharistijski kongres u Zagrebu [14.-17. 8. 1930.]”, *KL*, 81 (1930.), br. 27, str. 343–345.
- ***, „G. Mio Legin, župnik u Dubravi u Medjumurju”, *KL*, 18 (1867.), br. 38, str. 304.

- ***, „Gradnja župne crkve u D. Dubravi”, *KL*, 87 (1936.), br. 5, str. 60.
- ***, „Građansko povjereništvo za Međimurje”, *KL*, 79 (1928.), br. 16, str. 209.
- ***, „Habjanovački starokatolici”, *KL*, 75 (1924.), br. 52, str. 655–656.
- ***, „II. iskaz prinosa za 'Petrov novčić' primljenih u nadbiskupskoj pisarni od 20. svinja 1993. do 7. siječnja 1905.”, *KL*, 59 (1908.), br. 12, str. 144.
- ***, „Iz Međimurja dne 22. svibnja 1865.”, *KL*, 16 (1865.), br. 23, str. 181–182.
- ***, „Iz Međimurja u oči Brašančeva [24. 5. 1874.]”, *KL*, 25 (1874.), br. 24, str. 191–192.
- ***, „Iz Preloga”, *KL*, 14 (1863.), br. 40, str. 311.
- ***, „Iz Zagreba”, *KL*, 13 (1862.), br. 49, str. 391–392.
- ***, „Iza proštenja”, *KL*, 72 (1921.), br. 43, str. 510–511.
- ***, „Katolička akcija. Centrala KA”, *KL*, 88 (1937.), br. 20, str. 239.
- ***, „Katolička akcija. Kongres katoličkih muževa [29. 6. 1939. u Čakovcu]”, *KL*, 90 (1939.), br. 28, str. 350.
- ***, „Katolička akcija. Na euharistijskom kongresu u Koprivnici [6.-8. 8. 1937.]”, *KL*, 88 (1937.), br. 33, str. 396 i 397.
- ***, „Katolička akcija. Pohod društava”, *KL*, 88 (1937.), br. 53, str. 637.
- ***, „Katolička akcija. Tečaj za omladinska društva”, *KL*, 88 (1937.), br. 38, str. 458; 88 (1937.), br. 39, str. 470.
- ***, „Katolička akcija. Tečaj za seljačku omladinu”, *KL*, 88 (1937.), br. 48, str. 576.
- ***, „Katolička akcija. Udruženje duhovnika KA [14. 12. 1939.]”, *KL*, 90 (1939.), br. 51, str. 628–629.
- ***, „Katolička akcija. Udruženje duhovnika KA [21. 10. 1937.]”, *KL*, 88 (1937.), br. 43, str. 518.
- ***, „Katolička akcija. Udruženje duhovnika KA [9. 2. 1939.]”, *KL*, 90 (1939.), br. 7, str. 101.
- ***, „Katolička akcija. Udruženje duhovnika KA za Međimurje”, *KL*, 88 (1937.), br. 52, str. 621.
- ***, „Katoličke institucije i Katolički Dnevnik”, *KL*, 80 (1929.), br. 47, str. 604–605.
- ***, „Književnost i umjetnost. 'Hrvatska Prosvjeta' br. III. i IV.”, *KL*, 70 (1919.), br. 19, str. 228.
- ***, „Književnost i umjetnost. Sveta Cecilija”, *KL*, 72 (1921.), br. 45, str. 540.
- ***, „Kroz jednu godinu. Propovijed na Novu godinu 1942. o prilikama jedne župe u Hrvatskoj Posavini”, *KL*, 93 (1942.), br. 6, str. 61–63.
- ***, „Listak. Euharistijski kongres u Varaždinu”, *KL*, 89 (1938.), br. 27, str. 324–325.
- ***, „Listak. Iz duhovnog života naših sezonskih radnika u Njemačkoj”, *KL*, 91 (1940.), br. 11, str. 143–144.
- ***, „Ljetopis književnoga društva sv. Jeronima za godinu 1914.”, *KL*, 66 (1915.), br. 7, str. 1–12 (prilog).
- ***, „N. N. župnik u Međimurju kao dar 20 for.”, *KL*, 40 (1889.), br. 35, str. 287.
- ***, „Na 2. t. m. [prosina 1865.] umro je... Ignjat Švorda”, *KL*, 16 (1865.), br. 49, str. 391.
- ***, „Naputak vjernima u pogledu civilne ženidbe”, *KL*, 46 (1895.), br. 41, str. 330–332; 46 (1895), br. 42, str. 338–339.
- ***, „Obnova crkve u Prelogu”, *KL*, 21 (1870.), br. 6, str. 48.
- ***, „Piše nam se iz Dolnje Dubrave”, *KL*, 12 (1861.), br. 49, str. 391.
- ***, „Po domovini našoj...”, *KL*, 12 (1861.), br. 7, str. 54.

- *** „Posljednji triumfalni put nadbiskupa dra Antuna Bauera”, *KL*, 88 (1937.), br. 52, str. 614–616.
- *** „Preč. Đuro Peczek”, 61 (1910.), br. 46, str. 369.
- *** „Prinosi za gradnju nadb. sjemeništa”, *KL*, 33 (1882.), br. 37, str. 296.
- *** „Program euharistijskog kongresa u Varaždinu 28. i 29. lipnja”, *KL*, 89 (1938.), br. 22, str. 264.
- *** „Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj”, *KL*, 12 (1861.), br. 36, str. 288.
- *** „Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj”, *KL*, 14 (1863.), br. 36, str. 256.
- *** „Prošlogodišnji rad i uspjesi Društva sv. Jeronima”, *KL*, 82 (1931.), br. 17, str. 208–211.
- *** „Razni prinosi. Doprinieli za gradnju sjemeništa”, *KL*, 32 (1881.), br. 38, str. 304.
- *** „Razpisan je natječaj...” 18 (1867.), br. 9, str. 72.
- *** „Sastanak za međimurske dekanate [4. 2. 1937.]”, *KL*, 88 (1937.), br. 8, str. 93.
- *** „Svećenicima na znanje”, *KL*, 80 (1929.), br. 49, str. 631.
- *** „Trgovina devocionalija Karlo Roek. Kotoriba (Međimurje)”, *KL*, 77 (1926.), br. 7, str. 108.
- *** „Umirovljen je [preč. Franjo Imrey]”, *KL*, 79 (1928.), br. 4, str. 50, dekan donjomeđimurskog dekanata i župnik u Maloj Subotici.
- *** „Uplate za mirovinski fond”, *KL*, 88 (1937.), br. 47, str. 568.
- *** „Uredba o prenosu imovine vjerozakonskih zaklada kat. crkve u vlasništvo i upravu kat. crkve”, *KL*, 90 (1939.), br. 31, str. 380–381.
- *** „Velečastoga gosp. Josipa Mihalica...”, *KL*, 15 (1864.), br. 31, str. 248.
- *** „Viestnik. Banelly Eugen”, *KL*, 39 (1888.), br. 31, str. 251.
- *** „Viestnik. G. Eduard Tallian potvrđen je za župnika u Legradu...”, *KL*, 19 (1868.), br. 30, str. 238.
- *** „Viestnik. Iskaz prinosa što su na poziv sv. Oca za odkup robova Afrikanskih sabrani u sliedećih župah”, *KL*, 42 (1891.), br. 7, str. 55.
- *** „Viestnik. Na duhovski ponedjeljak poslije podne”, *KL*, 19 (1868.), br. 23, str. 183.
- *** „Viestnik. Pokojni opat i župnik Bistrički Mirko Tumpić”, *KL*, 25 (1874.), br. 51, str. 51–52.
- *** „Viestnik. Preč. g. dr. Stjepan pl. Vučetić, kanonik zagrebački”, *KL*, 30 (1879.), br. 41, str. 327.
- *** „Viestnik. Preč. g. Stjepan Vučetić, postao je nadzornikom škola u Medjmurju”, *KL*, 30 (1879.), br. 41, str. 319.
- *** „Viestnik. Presvietli g. biskup Ivan Kralj...”, *KL*, 19 (1868.), br. 20, str. 158–159.
- *** „Viestnik. Tisućgodšnjica kraljevine Ugarske”, *KL*, 47 (1896.), br. 2, str. 17–18.
- *** „Viestnik. U Kotoribi u Medjmurju umro je 29. kolovoza tamošnji župnik Alojzio Kristianović”, *KL*, 19 (1868.), br. 37, str. 293.
- *** „Viestnik. Za medjumurski poljski kotar imenovalo je preč. nadbisk. Vieće podarcidjakonom g. Josipa Mihalica, župnika u Sv. Mariji”, *KL*, 19 (1868.), br. 23, str. 183.
- *** „Viestnik. Zagreb. (Naredba preč. kapitularnoga vikarijata za Medjmurje)”, *KL*, 45 (1894.), br. 5, str. 39.
- *** „Viestnik. Zagreb. Glede djelovanja društva sv. Jeronima”, *KL*, 21 (1870.), br. 4, str. 32.

- ***, „Viestnik. Zagreb. Presv. G. biskup Ivan Kralj vratio se dne 28. t. m.”, *KL*, 19 (1868.), br. 27, str. 214.
- ***, „Viestnik. Zagreb. Uzoriti g. Kardinal-nadbiskup odputovao je uz zvonjavu zvonova 5. o. mj. [rujna] u Medjumurje, da ondje dieli sv. sakramenat potvrde.”, *KL*, 33 (1882.), br. 36, str. 288.
- ***, „Viestnik. Zagreb. Uzoriti g. kardinal-nadbiskup vratio se je prošle nedjelje iz Medjumurja, gdje je dielio sv. sakramenat potvrde.”, *KL*, 33 (1882.), br. 39, str. 304.
- ***, „Viestnik. Zagreb. Uzoriti gosp. Kardinal-nadbiskup vratio se je danas iz Gradca 5. rujna te će polaziti prije podne u Medjumurje...”, *KL*, 33 (1882.), br. 33, str. 263.
- ***, „Viestnik. Zagreb. Uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup J. Mihalović”, *KL*, 28 (1877.), br. 27, str. 239.
- ***, „Vijesnik. +Martin Pavčec”, *KL*, 50 (1899.), br. 17, str. 133.
- ***, „Vijesnik. Medjumurje. Popis kongrue”, *KL*, 49 (1898.), br. 18, str. 148–149.
- ***, „Vijesnik. Medjumurje. Pučke misije”, *KL*, 48 (1897.), br. 23, str. 183.
- ***, „Vijesnik. Odlazak hrvatskih hodočasnika u Rim [26. 6. 1900.]”, *KL*, 51 (1900.), br. 26, str. 206.
- ***, „Vijesnik. Preuzvišeni nadbiskup [Posilović] na potvrđi”, *KL*, 52 (1901.), br. 26, str. 307–308.
- ***, „Vijesnik. Putni red prigodom dijeljenja sv. potvrde i kanoničke visite [varaždinskog i međimurskog kotaraj]”, *KL*, 48 (1897.), br. 21, str. 165–166.
- ***, „Vijesnik. Za proširenje 'Katoličkog Lista'”, *KL*, 51 (1900.), br. 38, str. 321.
- ***, „Vijesnik. Zagreb. Za proširenje 'Katoličkog lista'”, *KL*, 52 (1901.), br. 33, str. 382.
- ***, „Vijesnik. Varaždin. Prezvišeni gospodin nadbiskup.” 48 (1897.), br. 24, str. 190.
- ***, „Vijesnik. Zagreb. Sveta potvrda i kanonska vizitacija”, *KL*, 48 (1897.), br. 19, str. 149.
- ***, „Vjesnik. 'Croatia'”, *KL*, 53 (1902.), br. 24, str. 319.
- ***, „Vjesnik. Prinosi za dječjačko sjemenište u Zagrebu”, *KL*, 58 (1907.), br. 2, str. 22.
- ***, „Vjesnik. Provincijal franjevac [Romualdo Jereb] u Zagrebu”, *KL*, 62 (1911.), br. 22, str. 176.
- ***, „Vjesnik. Važna rješidba”, *KL*, 58 (1907.), br. 47, str. 561.
- ***, „Vjesnik. Vratešinac. Iz Medjumurja primismo slijedeći brzojav”, *KL*, 54 (1903.), br. 12, str. 144.
- ***, „Zagrebačka nadbiskupija danas. Uz šematizam Zagrebačke nadbiskupije prema stanju 1. 1. 1942.”, *KL*, 93 (1942.), br. 1, str. 4–5.
- ***, „Župnik s Pod-Turna u Medjumurju Hieronim Kolaj”, *KL*, 19 (1868.), br. 16, str. 126–127.

Religious Customs, Organizational Units, Buildings, Regulations, and Officials in Međimurje in the Second Half of the 19th and the Beginning of the 20th Century

Abstract

The weekly of the Zagreb Archdiocese Katolički list (1849-1945) also writes about Međimurje from different perspectives. This article presents the writing of that magazine from the point of view of the piety of the Međimurje regiment, the general state of parishes and church buildings, periodic canonical processions and confirmations, some state-legal regulations that affected church practice and Međimurje priests. Considering the piety of the people "on the island between the Mura and the Drava", it is shown here that images of religious ecstasy are an integral part of the description of the atmosphere at various religious ceremonies and forgiveness, pilgrimages, among which I guess the annual pilgrimages to Maria Bistrica should be highlighted, where Međimurje pilgrims captured the attention of piety as well as singing. People's missions, periodic spiritual renewal of religious life and good neighborly relations left a strong impression on the people of Međimurje. Penitential and candlelight processions were held with a large number of participants. It is worth mentioning the most massive religious manifestation in Međimurje ever, the Eucharistic congress in Čakovec in 1935 with about fifty thousand participants. Commitment to the progress of Catholic associations is shown, especially between the two world wars, the work of the Catholic Action is noticeable. In Katolički list (1942), a favorable religious situation was stated: "The people of Međimurje leave St. mass, confess, perform parental duties. However, as the region is very crowded and a large part of the population has to travel to the wider world for food, he perished, so that the world would not be alienated from religion. Croatian. In the second part of this article, the author selectively presents writings about the Međimurje parishes in order to show that the Međimurje parishes were considered the wealthiest rural parishes in the Zagreb Archdiocese. Such a perception was also contributed to by the financial arrangement in the Hungarian period, where the salary of the pastor in Međimurje was significantly higher than in the Croatian part of the archdiocese. According to the reports of the canonical visitors, the church buildings in Međimurje were in good condition. Where necessary, new churches were built at the expense of donors and the people, for example Macinec and Donja Dubrava, and others were periodically renovated. The article also contains reports on confirmations in Međimurje. Held at intervals of about fifteen years, the mass confirmations - for example, Bauer in 1912 in Međimurje confirmed almost 30 thousand people, meaning every third believer in Međimurje - were an opportunity to show the religious and material condition of the parishes and confessional schools. In the rest of the article, some state legal regulations were pointed out by which Međimurje in the Hungarian and Yugoslav periods differed from the rest of

the Archdiocese: issues of civil marriage, tax on church land, parish salaries, inter-denominational transitions and others. In the last part of this article, there is an overview of the activities of priests in Međimurje, their regular changes and various appointments, the participation of Međimurje priests in various donor campaigns, mentions in obituaries and the contribution of Međimurje to priestly vocations.

Key words

Međimurje; Katolički list; Zagreb Archdiocese; canonical visitations and confirmations in Međimurje; Hungarian confessional laws; parishes and priests in Međimurje; folk piety in Međimurje

Saša Vuković

sasa.vukovic1996@gmail.com

PETAR BERKE, SVEĆENIK I KAJKAVSKI KNJIŽEVNIK

U povodu 290. godišnjice rođenja

Pregledni rad
Primljen: 17. 5. 2023.
Prihvaćen: 10. 11. 2023.
UDK:
821.163.42.09 Berke, P.
2-722.53 Berke, P.

Sažetak

Živeći i djelujući u 18. stoljeću, Petar Berke istaknuo se kao katolički svećenik i kajkavski književnik. Budući da je, unatoč tome, istraživački ostao relativno zanemaren, cilj je ovoga članka na nov način pokušati prikazati kronologiju njegova rada, bazirajući se pritom na podjeli na tri mjesta u kojima je ostavio najveći trag – Štrigovu, Mariju Bisticu i Legrad. U tekstu se pokušava i uravnotežiti pristup Berkeovom književničkom i svećeničkom radu. Najveća novina koju članak donosi pokušaj je uklapanja Berkeove mladosti u štrigovski kraj u razdoblje najplodnije aktivnosti pavlina Josipa Bedekovića, graditelja ondašnjeg svetišta sv. Jeronima. Kao najvažniji sačuvani tragovi Berkeovaog rada ističu se njegovo djelo Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatckoga i kasnobarokna crkva podignuta za njegova župnikovanja u Legradu.

Ključne riječi

Petar Berke, Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatckoga, Josip Bedeković, Štrigova, Marija Bistrica, Majka Božja Bistrička, Legrad

Uvodne napomene

Berke je svijetlo svećeničko ime Zagrebačke biskupije u 18. stoljeću. On je prvi povjesničar Bistričkoga svetišta, prvi apostol i propovjednik štovanja Majke Božje Bistričke i prvi učitelj našega naroda o Njenoj pobožnosti.¹ Premda ga je Svetozar

¹ Svetozar Rittig, *Jubilejska kruna Majke Božje Bistričke* (Zagreb: Nadbiskupska tiskara, 1935), 54.

Rittig u svojoj knjizi *Jubilejska kruna Majke Božje Bistričke* 1935. godine nahvalio citiranim riječima, Petar Berke ostao je gotovo zanemaren u pregledima nacionalne pa i uže, kajkavske, književnosti i prošlosti. Štoviše, dugotrajna istraživačka zanemarenost dovela je i do toga da dugo sa sigurnošću nije bilo utvrđeno ni samo mjesto njegovog rođenja. Situacija je ponešto popravljena istraživanjima u drugoj polovini 20. stoljeća, no ni ona nisu ostala bez problema.

Temelj suvremenim spoznajama svojim je člankom „Petar Berke: *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatckoga*” prije punih pedeset godina postavila Olga Šojat, prva utvrdivši Globoku kao stvarno mjesto Berkeova rođenja.² Uslijedili su kraći tekstovi u kojima su autori, poput Zvonimira Bartolića i Božene Loborec, i dalje se oslanjajući ponajprije na Berkeovu književnu aktivnost, uglavnom ponavljali već iznesene spoznaje, nudeći neka svoja drugačija promišljanja i tumačenja pojedinih činjenica, o čemu više u nastavku teksta. Uz njih, usputnim spomenom ili uporabom Berkeovog teksta za vlastite analize i ciljeve manje vezane uz samog autora, trag su ostavili i autori pojedinih monografija posvećenih mjestima u kojima je Berke za života djelovao, odnosno drugih priloga.³ Konačno, posljednji veći poticaj istraživanju lika i djela Petra Berkea dan je dvosveščanim pretiskom *Kinča osebujnog slavnoga Orsaga Horvatckoga* povodom 230. godišnjice njegove objave u Mariji Bistrici 1995. godine na inicijativu tadašnjeg župnika tog svetišta Lovre Cindorija; drugi svezak, pretiskan suvremenom grafijom, tom je prilikom opsežnim pogovorom o autoru, bistričkom svetištu i o samoj knjizi popratio Alojz Jembrih.⁴

Kao što je spomenuto, unatoč uloženom trudu nabrojanih autora, *na čijim ramenima stoji* i ovaj prilog, u gotovo svim tekstovima javila su se dva problema. Prvi od njih uzrokovan je ponajprije oskudnim izvorima, uslijed čega se većina spomenutih autora oslonila na jednaku metodologiju – najprije kratki biografski podatci, uz pokoju novinu, a zatim opširno citiranje iz već spomenutog djela. S

² Olga Šojat, „Petar Berke: *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatckoga*”, *Kaj: časopis za književnost, umjetnost, kulturu* 6/7 (1973): 22. Najsrdačnije zahvaljujem dr. sc. Božici Pažur, glavnoj urednici časopisa *Kaj*, na susretljivosti prilikom nabave skenirane verzije teksta spomenutog članka. Olga Šojat ujedno je i autorica unosa o Petru Berkeu u Hrvatskom biografskom leksikonu. No, budući da je taj tekst napisan 1983. godine, nedostaju mu rezultati suvremenijih istraživanja te bi ga trebalo ažurirati; *Hrvatski biografski leksikon*, s. v. „Berke, Petar”.

³ Pored u ovom radu opsežnije citiranih djela, za monografije spomenutih mjesta vidi i: Josip Đurkan, *Legrad i njegova župa kroz stoljeća* (Legrad: vlast. nakl., 2005); Jenő Haller, *Povijest Legrada/Légrád története*, prev. Margit Mirić (Samobor: Meridijani, 2016); Josip Buturac, *Marija Bistrica 1209. – 1993.* (Marija Bistrica: Nacionalno svetište Majke Božje Bistričke, 1993); Ivan Jurišić, Nikola Navračić i Ivan Rožmanić, *Marija Bistrica. 800 godina, 1209. – 2009.* (Zagreb: Slovo, 2009). Štrigova zasad nema monografiju posvećenu široj povijesti općine i župe. Bibliografski popis pregleda hrvatske/kajkavske književnosti na čijim se stranicama navodi i Petar Berke vidi u: Šojat, „Petar Berke“, 23–24.

⁴ Petar Berke, *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatckoga*, uredio i pogovorom popratio Alojz Jembrih (Marija Bistrica: Nacionalno svetište Majke Božje Bistričke, 1995). Prvi svezak izravan je pretisak izdanja iz 1775. godine.

druge strane, a potaknut upravo takvim pristupom i neusporedivo većom dostupnošću rezultata njegovog književnog nego li širega pastoralnog djelovanja, veći je istraživački problem pretjerano naglašavanje Berkeove književne uloge nauštrb one svećeničke. Cilj ovoga teksta stoga će, pored ujednačavanja dosadašnjeg skupa literature, pružanja vlastitog viđenja strukture *Kinča osebujnoga* i iznošenja pretpostavki o mogućim štrigovskim uzorima takvoga Berkeovog rada, biti i pokušaj uravnoteženja tih dvaju, u stvarnosti povezanih i međusobno nužno uvjetovanih, a tek historiografskim i drugim istraživanjima umjetno razdvojenih, aspekata Berkeovog života i rada.

Kratka biografija: Tko je zapravo bio Petar Berke?

Najraniji zapis o životu Petra Berkea dolazi iz matice krštenih Župe sv. Marije Magdalene u Štrigovi, gdje je 11. svibnja 1733. godine (što znači da je rođen samog tog dana ili nekoliko dana prije) upisan kao zakonito dijete oca Ivana i majke Judite, rođene Solcsany/Solčanj.⁵ Iz stranoga obiteljskog prezimena, i danas veoma rijetkog u Hrvatskoj, Olga Šojat zaključila je kako se radilo o obitelji izvorno mađarskog podrijetla, što je svojim onomastičkim istraživanjima potvrdila i Anđela Frančić.⁶ Do otkrića tog zapisa, vjerojatno pod utjecajem njegovog najdužeg župnikovanja u tom mjestu, prevladavalo je mišljenje kako je Berke rođen u Legradu; zahvaljujući spomenutoj Olgi Šojat danas se zna kako se to dogodilo u Globoki.⁷ Maleno, šumom okruženo naselje, nekada dio spomenute štrigovske župe, u 20. je stoljeću administrativno premješteno u Republiku Sloveniju, postavši potom i dijelom novouspostavljene Župe sv. Ivana Nepomuka sa središtem u Razkrižju.⁸

⁵ *In Maius 1733. Die 11 Ex monte Globoko baptisatus est Petrus filius legitimus Egregy Joannis Berke e Juditae Szolchani p. f. Michael Helbang et Maria Helbang; Liber Baptisatorum Parochiae S. Mariae Magdalena in Strido*, Matica br. 1348, 311a. Iz istog izvora poznato je kako mu je 1735. godine rođen brat Ivan, a tri godine kasnije i sestra Jelka; Zvonimir Bartolić, „Petar Berke i njegov *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatskoga*“, *Dani Hvarskoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 21/1 (1995): 199.

⁶ Božena Loborec, „Hrvatski kajkavski pisac Petar Berke, župnik u Legradu“, *Podravski zbornik* 24/25 (1998): 325; Anđela Frančić, „Prezimana u *Kinchu oszebuinome szlavnoga Orszaga Horvatzkoga Petra Berkea*“, *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33 (2007): 78.

⁷ Nejasno je zbog čega, unatoč takvoj spoznaji, govoreći o prihvaćanju njegove župničke uloge u tom mjestu, Šojat Legrad i dalje naziva Berkeovim „užim zavičajem“, posebice ako se na umu ima činjenica da je tamo premješten iz Svetoga Martina na Muri / Pomorja, i geografski i na druge načine bližeg rodnom mu kraju; Šojat, „Petar Berke“, 23.

⁸ Osim Globoke, uspostavom državne granice između Republike Hrvatske i Republike Slovenije, ne bez sporova i teškoća u svakodnevnicu stanovništva s obiju strana granične linije, slovenskoj su strani pripala i naselja Šprinc, Kopriva, Raskrižka Graba, Veščica, Globočki Vrh i Veščički Breg. Vidi: Filip Škiljan i Barbara Riman, „Život pograničnog stanovništva: studija slučaja Međimurje“, *Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja* 18/36 (2019): 113–128.

Pretpostavlja se da je Petar Berke prvo obrazovanje stekao pohađajući konfesionalnu školu u Štrigovi; ondje mora da ga je zamijetio župnik Juraj Bisztriczey/Bistrički, koji će u budućnosti – kao zagrebački kanonik i bivši bolonjski student – poticati Berkeovo daljnje školovanje svojim utjecajem, a vjerojatno i financijskom pomoću.⁹ Mišljenja o redoslijedu i mjestima daljnjeg obrazovanja u literaturi se razilaze. Dok neki autori smatraju kako je humanistički studij upisao u Varaždinu, drugi navode Zagreb. Zbog neobičnog spomena mjesta „Gyntii” nesuglasice postoje i oko identiteta sljedećeg odredišta – Olga Šojat smatrala je kako se radi o pogrešno zabilježenom imenu austrijskog Graza, no kasniji autori navode da bi vjerojatniji mogao biti mađarski Kiseg, odnosno Güns. Naposljetku, 1754. godine Berke na bečkom Hrvatskom kolegiju upisuje studij filozofije, a godinu kasnije i teološki studij u Bologni, gdje se našao na dodatnom usavršavanju i nekoliko godina kasnije.¹⁰

Paralelno s obrazovanjem teče i njegov najprije sjemenišni, a potom i klerički život. Započevši taj put primanjem prve tonsure u Zagrebu 1753. godine, dovršava ga svećeničkim ređenjem pet godina kasnije. Uslijedila je najprije kapelanska služba u Mariji Bistrici od 1759. do 1761. godine, koja će bitno utjecati na njegov književni rad, a potom – nakon spomenutog usavršavanja u Bologni – i župnička služba najprije u Svetom Martinu na Muri (tada Pomorju), od 1767. do 1769. godine. Konačno, svoj svećenički i životni put Berke završava u Legradu, gdje je, ostavivši gotovo svu svoju osobnu imovinu Elizabeti Maksimi, obraćenoj židovskoj djevojčici koju je posvojio, dočekaio smrt 23. srpnja 1798. godine. Pokopan je u kripti kasnobarokne župne crkve izgrađene pod njegovim ravnanjem.¹¹

Dakle, između tih kronoloških točaka protegnuto je Berkeovo svećeničko, književničko i graditeljsko djelovanje. S obzirom na to da se, unatoč nužnom prepletanju, ta tri aspekta njegovog rada mogu ugrubo podijeliti na tri različite lokacije – Štrigovu (ponajprije u smislu pretpostavljenih najranijih utjecaja), Mariju Bisticu i Legrad – upravo će takva podjela činiti osnovnu strukturu nastavka ovog teksta.

Štrigova: utjecaji Bedekovićevo djelovanja?

Budući da, zbog svoje veličine i relativne izoliranosti, selo Globoka u povijesnim izvorima nije ostavilo značajnijeg traga, možemo samo pretpostaviti da je svakodnevnica obitelji Berke nalikovala uobičajenom životu seljaštva tog kraja,

⁹ Vladimir Kapun, „Tko je nespomenuti Međimurac?”, *Međimurje*, 23. kolovoza 1995.

¹⁰ Šojat, „Petar Berke”, 22–23; Alojz Jembrih, „Pogovor uz pretisak”, u Petar Berke, *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatekoga*, uredio i pogovorom popratio Alojz Jembrih (Marija Bistrica: Svetište Majke Božje Bistričke, 1995), 73–74.

¹¹ Isto.

vrteći se oko poljoprivrednog ciklusa i liturgijskoga kalendara. Pažnju stoga treba usmjeriti prema Štrigovi, kao crkvenom, kulturnom i gospodarskom središtu tog dijela onovremenog Međimurja. Razvivši se podno nekadašnje utvrde na brdu Štrigovčaku (napuštene već na početku ranoga novog vijeka), polovinom 18. stoljeća trgovište Štrigova sastojalo se od tridesetak kuća pokrivenih slamom; u okolini se nalazilo i nekoliko bolje građenih kurija namijenjenih plemićkoj razonodi. Kao lokalni centar trgovine zapadnjačkom robom na godišnjim i tjednim sajmovima, Štrigova tog doba nije bila na rubu siromaštva – iako ju je, primjerice, 1744. godine pogodio požar – ali će ukidanjem pavlinskog reda u drugoj polovini stoljeća doživjeti snažan udarac na kulturno-duhovnom polju.¹²

No, ono što je ovo mjesto činilo toliko važnim da je na geografskim kartama onog vremena označavano posebnom napomenom bilo je uvjerenje kako je riječ o naselju razvijenom iz antičkog Stridona te stoga i rodnom mjestu svetog Jeronima, crkvenog naučitelja i tvorca *Vulgate*.¹³ Bivajući stoga jednim od najstarijih hrvatskih hodočasničkih mjesta, Štrigova tog doba prema svjedočenju suvremenika privlačila je *na tisuće i tisuće* ljudi koji su se nastojali okrijepiti na čudotvornom jeronimskom izvoru.¹⁴ Naime, na mjestu na kojem je već od ranoga srednjeg vijeka postojalo svetište, grof Fridrik Celjski u 15. je stoljeću podigao gotičku crkvu posvećenu svetom Jeronimu, priskrbivši i papinsku bulu o posebnim oprostima za u njoj ispovjeđene grijeha. Od 1644. godine tim su svetištem upravljali redovnici pavlini iz matičnog samostana u Svetoj Jeleni / Šenkovcu, pretvorivši time Štrigovu u jedno od kulturnih ishodišta.¹⁵ U 18. su stoljeću na tom prostoru tako djelovala ili s njega potekla čak četvorica istaknutih klerika – pavlin Josip Bedeković, isusovci Ivan Šimunić i Josip Keresturi te, dakako, Petar Berke.¹⁶

Upravo je spomenuti Bedeković, prior svetojelenskog samostana, odigrao ključnu ulogu u novoj popularizaciji jeronimskog kulta u Štrigovi. Naime, nakon razornog potresa koji je 1738. godine uništio ionako dotrajalu crkvu iz razdoblja Celjskih, Bedeković je započeo (i 1749. godine dovršio) projekt njezine zamjene novom baroknom građevinom, opremljenom fragmentima svečevih relikvija i raskošno oslikanom freskama Ivana Rangera.¹⁷ Uz to, nakon višegodišnjeg sakupljanja

¹² Štrigovu Berkeovog doba, kao njegov suvremenik, u svom je djelu *Natale solum magni Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi* opisao pavlin Josip Bedeković; posebno vidi 60. poglavlje, „O štrigovskoj župi i trgovištu istog imena, povezanog s njom”. Relevantna poglavlja o samom mjestu, povijesti svetišta i kultu sv. Jeronima pretiskana su i u: Dragutin Feletar, ur., *Prinosi za povijest Štrigove* (Štrigova: Meridijani, 2019), 11–63.

¹³ Za primjere spomenutih karata iz 16., 17. i 18. stoljeća vidi: Isto, 83–86.

¹⁴ Isto, 53–54.

¹⁵ Isto, 30–55. Također i prilog „Štovanje svetog Jeronima u Štrigovi, s posebnim osvrtom na djelovanje redovnika pavlina” u istom djelu.

¹⁶ O povezanosti tih istaknutih pojedinaca sa Štrigovom svjedoči i spomen-ploča na vanjskom zidu župne crkve sv. Marije Magdalene postavljena 2000. godine u povodu 60. godišnjice pohoda nadbiskupa Alojzija Stepinca tom kraju.

¹⁷ Feletar, *Prinosi za povijest Štrigove*, 42–44.

povijesne građe, 1752. godine objavio je svoje kapitalno djelo, *Natale solum*, posvećeno znanstvenom dokazivanju kako je upravo Štrigova antički Stridon.¹⁸

Budući da su se, osim većih godišnjih hodočašća povodom svečeva spomendana, svake mladomjesečne nedjelje u opisanoj crkvi slavile svečane mise s propovijedima, koje su privlačile lokalno stanovništvo, za pretpostaviti je da književničke i graditeljske aktivnosti priora Bedekovića nisu prošle nezapaženo ni kod mladog Petra Berkea. Isto tako, malo je vjerojatno i da su priče o čudesima učinjenima svečevim zagovorom, poput oživljavanja utopljenog mladića iz Gibine 1749. godine,¹⁹ zaobišle obližnja sela, uključujući Globoku. Premda za takvo što ne postoje konkretni dokazi u obliku povijesnih izvora, iz budućih Berkeovih poteza – koji će uključivati pisanje djela koje će, baš poput Bedekovićevog, biti sastavljeno od povjesnice odabranog svetišta i stilski veoma sličnih izvještaja o čudesima, odnosno gradnju nove kasnobarokne građevine na mjestu djelovanjem prirodnih nepogoda uništene stare – javlja se pretpostavka kako je mladost provedena u okolici Štrigove mogla poslužiti barem kao inspiracija za postupke u zrelijem životnom dobu. Osim kao prostor rođenja i početnog obrazovanja, štrigovski bi kraj time na Petra Berkea ostavio i konkretniji duhovno-kulturni utjecaj.

Marija Bistrica: *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatckoga*

Kao što je već spomenuto, prve tri godine svoga svećeničkog života Petar Berke proveo je u Mariji Bistrici gdje je – s obzirom da je to marijansko svetište privlačilo i hodočasnike s njemačkoga govornog područja – vršio službu kapelana odgovornog za propovijedanje, ispovijedanje i druge duhovničke dužnosti na njemačkom jeziku.²⁰ Konzultirana literatura otkriva neslaganje oko odgovora na pitanje je li tijekom tih kapelanskih dana nastalo i Berkeovo kapitalno djelo, *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatckoga*. Jedna strana, naime, tvrdi da je Berke svoju knjigu pisao upravo tamo, bivajući u doticaju i s crkvenom dokumentacijom i sa samim vjernicima što su pohodili svetište; tome u prilog govori i tvrdnja samoga tiskara koji u svojoj posveti spominje da je autor knjigu doista pisao *za samo vrijeme* svoje kapelanske službe. No, druga skupina istraživača problematičnim smatra vremenski razmak od Berkeovog odlaska iz Marije

¹⁸ Za kontekstualni pregled rasprava o podrijetlu sv. Jeronima i njegovom rodnom mjestu, odnosno same početke razvoja teorije o njegovoj pripadnosti slavenskom korpusu vidi: Saša Vuković, „Nastanak i razvoj teorije o slavenskom podrijetlu svetog Jeronima u razvijenom i kasnom srednjem vijeku – uzroci i posljedice”, *KSIO: Humanistički časopis za mlade istraživače* 3 (2020): 37–68.

¹⁹ Feletar, *Prinosi za povijest Štrigove*, 61.

²⁰ Jembrih, „Pogovor uz pretisak”, 41. Za pretpostaviti je kako je upravo navedena uloga navela Berkea da u dijelu svoje knjige posvećene dobročiniteljima bistričkoga svetišta posebno mjesto da barunu Antunu Petru Prašinskome, koji je svojom oporukom predvidio sredstva za uzdržavanje takvog kapelana; Berke, *Kinč osebujni*, 19.

Bistrice (1761.) do izlaska prvog izdanja *Kinča osebnog* iz tiska (1765.), držeći stoga vjerojatnijim da je djelo nastalo kasnije, odnosno van same Marije Bistrice.²¹

Ostavivši to pitanje po strani, bitnijim se čini posvetiti se širem kulturnom kontekstu njegovog nastanka i objave. Naime, pojavivši se u 16. stoljeću, književnost na kajkavskom jeziku upravo je u 18. stoljeću proživljavala svoje vrhunce, čineći ga time svojim *zlatnim dobom*. U vrijeme tiskanja Berkeove knjige stoga je postojalo već osamdesetak objavljenih kajkavskih naslova, autora poput Antuna Vramca, Ivana Pergošića, gore navedenog Josipa Bedekovića, Ivana Belostenca, Jurja Habelića i dr. Posebno mjesto – ponajviše s obzirom na većinsku pripadnost nabrojanih i drugih pisaca crkvenim krugovima (poglavito isusovačkom), odnosno na njihovu namjeru da se putem pisane riječi najprije bore protiv širenja protestantizma, a zatim i utvrđuju čitateljstvo u katoličkom nauku i vjeri – zauzimala je pritom literatura nabožnog sadržaja. Primjerice, Berkeov *Kinč osebnog* tako je izašao svega šest godina nakon objave prve mariološke knjige na hrvatskom jeziku, iz pera Antuna Kanižlića, ugradivši se time i sam u temelje hrvatske mariološke književnosti.²²

Sve u svemu, prvo izdanje *Kinča osebnog*, financirano vjerski motiviranom donacijom (*z lastovitem stroškom*) tiskara Franje Ksavera Zeraušeka, svjetlo dana ugledalo je u Zagrebu 1765. godine.²³ Bilo zbog toga što se doista u kratkom roku rasprodalo među čitateljstvom koje je tražilo takvu vrstu književnosti, kao što je tvrdila Olga Šojat, ili pak zbog kompleksnijih razloga *lobiranja* protiv „prosvjetiteljskih” pokušaja Marije Terezije da 1774. godine navede Hrvatsko kraljevsko vijeće na provedbu njezine zabrane hodočašća dužih od jednog dana (čime bi se bistričko svetište našlo na direktnom udaru), kao što je ustvrdio Alojz Jembrih, već deset godina kasnije u Grazu je objavljeno i drugo izdanje, dostupno novim valovima hodočasnika.²⁴

Kinč osebnog slavnoga Orsaga Horvatkoga, naime, bio je namijenjen upravo samim putnicima prema Mariji Bistrici, imajući služiti kao njihov duhovni vodič kroz sve radnje od kretanja na put, preko boravka u samom svetištu, pa do povratka kući, o čemu svjedoči njegova struktura, koju ćemo ukratko predstaviti. Sam Berke, shodno takvom „hodogramskom” karakteru, svoje je djelo podijelio na

²¹ Isto, II–III; Šojat, „Petar Berke”, 24; Loborec, „Hrvatski kajkavski pisac Petar Berke”, 327; Jembrih, „Pogovor uz pretisak”, 88. Ukoliko djelo nije nastalo za samog boravka u Mariji Bistrici, ipak su tamo onda morali nastati barem značajni prijevizi iz bistričkih popisa čudesa.

²² Jembrih, „Pogovor uz pretisak”, 83–85. Spomenuto Kanižličjevo djelo jest *Utočište Blaženoj Divici Mariji ugodno i prijatno, a nami vele koristno i potribito* iz 1759. godine; *Hrvatska enciklopedija*, s. v. „Kanižlić, Antun”.

²³ Berke, *Kinč osebnog*, II–III.

²⁴ Upravo je primjerak drugog izdanja očuvan u zagrebačkoj Metropolitani, dok preživjeli primjerci deset godina starijega prvog izdanja nisu poznati; Šojat, „Petar Berke”, 24; Jembrih, „Pogovor uz pretisak”, 90–92.

deset dijelova, koje je radi jednostavnije analize moguće sabrati u četiri veće cjeline.²⁵

Prvu cjelinu čini sam predgovor u kojem autor *dragem putnikom marijanskem* pojašnjava kako je Djeвица Marija upravo *oposred planin zagorskeh* izabrala mjesto za svoj čudotvorni kip, pretvorivši ga u *obilno zvirališče darov i milošč božanskeh*. Napominjući stoga kako će hodočasniku put u takvo svetište biti *na veliku hasen*, Berke objašnjava svrhu svog djela, navodeći kako se *putniku marijanskomu tersil ovd i na prvo postaviti čudnovite čine i osebujne milošče milostivne majke Marije Bistričke*, a sve kako bi mu demonstrirao *način kak i ti ovakveh, vu potrebočah tvojeh, delnik postati mogel budeš*.²⁶

No, prije samog početka puta, Berke čitatelju istaknutost bistričkog svetišta kao posebnog mjesta želi predstaviti pomoću kronološkog pregleda njegova nastanka, čineći time drugu cjelinu koju se, teološkim umetcima usprkos, može okarakterizirati kao povijesni dio knjige. Riječ je o trima poglavljima u kojima se na sažet način prikazuju peripetije kroz koje je drveni kip Bogorodice s Djetetom, izvorno smješten na Vinskom vrhu, prošao tijekom prethodnih stoljeća, od početnog skrivanja pred nadirućim Osmanlijama do čudesnog pronalaska i višestrukih izmjena slabljenja i jačanja novonastalog kulta Majke Božje Bistričke, odnosno do trenutka kad je, poticajem i potporom zagrebačkog biskupa, najviše domaćeg plemstva i samoga vjerničkog puka sagrađena i bogato opremljena crkva u kojoj je kip dočekaio i Berkeovo vrijeme. Posebnu dokumentarističku vrijednost ima popis svih mjesta iz kojih su do svetišta uobičajeno dolazile hodočasničke procesije, u slučaju većih gradova urešene cehovskim obilježjima i praćene gradskom glazbom.²⁷ Ključno je naglasiti kako je riječ o *prvom* pregledu povijesti svetišta u Mariji Bistrici, na kojem se temelje svi kasniji, pa i današnji, narativi o njegovom početku i razvoju.²⁸

Sljedeću cjelinu, oblikovanu poput molitvenika, čine poglavlja posvećena duhovnom sadržaju, odnosno savjetima koje valja slijediti jer *drugač ti bude malo hasnil tvoj trud, tvoje putovanje, ako ti vu tom cil i nakanjenje svete matere Cirkve*

²⁵ Riječ je redom o poglavljima (ili *delovima*): „Od pričetka i najdenja čudnovitoga kipa Marije Bistričke“, „Od povekšavanja i gore jemanja pobožnosti proti kipu ovomu“, „Od patronov, pomočnikov i dobročinitelov ove svete štatue i raširavanja pobožnosti proti nje“, „Vu kakoveh vse potrebočah človek pri ovom čudnovitom kipu pomoč prositi ima“, „S kakvem načinom k ovomu milostivnomu kipu putovati i ozde pobožnost zveršiti se mora, da bude hasnovita“, „Pričetek marijanskoga putovanja“, „Od spovedi“, „Molitve vsakoteroga stališa i spola ljudem prilagođene“, „Čudnovita pripečenja i osebujne milošče pri ovom milostivnom kipu skazane“ i „Litanije Lauretanske i nekoje popevke za putnike marijanske prikladne“.

²⁶ Berke, *Kinč osebujni*, VI–VII.

²⁷ Isto, 25–28. Zahvaljujući sačuvanim izvorima, detaljan opis sastava, rute i troškova gradske hodočasničke procesije koja se u Mariju Bisticu 1748. godine uputila iz Varaždina donosi Alojz Jembrih; „Pogovor uz pretisak“, 51–54.

²⁸ Loborec, „Hrvatski kajkavski pisac Petar Berke“, 327.

prekeršiš.²⁹ Nakon opisa situacija u kojima je preporučljivo utjecati se Djevičinoj pomoći, kao i detaljnih uputa kako izvršiti valjanu ispovijed i pričestiti se, slijedi popis molitava namijenjenih raznim društvenim skupinama (roditeljima, udovcima, djeci, zaručnicima itd.), odnosno nakanama. Među njima posebno mjesto zauzima *molitva za slavni Orsag Horvatcki*, zbog čijih je domoljubnih motiva i misli Zvonimir Bartolić Berkea smjestio među *skromne graditelje i prethodnike hrvatske preporodne epohe*.³⁰ Premda od nje fizički odvojen sljedećom, ovoj cjelini moguće je pripojiti i sam kraj knjige, u kojem Berke – doduše manjom vještinom nego u proznim dijelovima – donosi trinaest marijanskih pjesama te molitve namijenjene završetku hodočašća i putovanju kući.³¹

Konačno, četvrta, sadržajem najveća cjelina posvećena je opisima čudesa učinjenih po zagovoru Majke Božje Bistričke, a popisanih kako bi se osnažila čitateljeva vjera u božansku dobrotu i pomoć *Mamice Bistričke, vseh sirot braniteljice i vračiteljice*. Vadeći podatke iz popisa (*Liber miraculorum*) što su ih vodili njegovi bistrički prethodnici,³² Berke je izabrao 135 (ili 136)³³ čudesnih događaja smjestivši ih u vremenski raspon od 1684. do 1764. godine. Iz historiografske perspektive ti su tekstovi – pisani u formi kratkog prikaza nevolje, njezinog vrhunca, posljedičnoga molitvenog zaziva protagonista i konačnoga *deus ex machina* čudesnog rješenja – važni na nekoliko načina. U prvom redu riječ je o spomenima *običnih* ljudi, nespominjanih ili posve anonimnih u drugim onovremenim izvorima, odnosno konkretnim opisima njihove tegobne svakodnevice i nedaća koje su ih u njoj morile.³⁴ Uz to, pažljivo navođenje mjesta

²⁹ Berke, *Kinč osebujni*, 34.

³⁰ Bartolić, „Petar Berke”, 128. Pišući o Berkeu u kontekstu pripremanja pretiska *Kinča osebujnoga* u Mariji Bistrici, ali i neposrednoga pobjedničkog završetka VRO Oluje te slovenskih presizanja na zapadne dijelove hrvatskog teritorija, ovu je molitvu (i njezin prijevod na suvremeni hrvatski jezik) u svojoj kolumni „Sitnice (ne) čine povijest” objavio i Vladimir Kapun; „Molitva za szlavni Orsag Horvatczki”, *Međimurje*, 16. kolovoza 1995. Od posebnog je značaja isticanje *da kakti goder mali naš orsag Horvatcki vu pobožnosti svoje proti Tebi i ljublenoj Majki Tvojoj Mariji stalno od vsake krive vere i čist i prost tuliko vre let stoji*; Berke, *Kinč osebujni*, 70.

³¹ Bartolić, „Petar Berke”, 198.

³² Dvije zbirke, sastavljene od ukupno 1138 čudesa zapisanih temeljem svjedočanstava vjernika koji su ih doživjeli, tijekom desetljeća su sabrali župnici u Mariji Bistrici, počevši od Andrije Ifčića, a završivši s Ivanom Krizmanićem; Jembrih, „Pogovor uz pretisak”, 63.

³³ Nakon učestaloga ponavljanja manje brojke u literaturi, tek je Anđela Frančić ustvrdila kako Berkeov popis sadrži jedno čudo više; „Prezimana u Kinchu oszebuinome”, 70. Vlastito brojanje potvrđuje Frančićin ispravak.

³⁴ Prema učestalosti spominjanja kao glavnoga motiva zazivanja Majke Božje Bistričke u pomoć ili polaganja zavjeta, odnosno posljedičnoga dobivanja nadnaravne pomoći, priče o čudesima moguće je razvrstati na sljedeći način: napad vješticih ili đavoljih sila (17), oživljavanje (17), sljepoća (10), neplodnost ili teški porod (9), potpuna nepokretnost ili oduzetost udova (7), nijemost (7), *tursko* ropstvo (6), (ne)pravedno dosuđeni zatvor ili smrtna kazna (5), utapanje (4), smrt bez sakramenata (3), požar (3), okorjelost u grijehu (3), zaštita vojnika od pogibelji u boju (3), napad razbojnika (3), ludilo (3), blagoslov uroda (2), gluhoća (2), izgubljenost bližnjega (2), krivovjerje (2), otrovanje (1), napad divlje životinje (1), ozdravljenje stoke (1), opasnost od osmanskog napada (1), otvaranje izvora

iz kojih su dolazili do Marije Bistrice (s ciljem povećanja vjerodostojnosti priča) omogućava rekonstrukciju granica prostora do kojih je to svetište uživalo utjecaj, prostirući se i Bansom Hrvatskom i Vojnom krajinom pa sve do mađarskih gradova poput Pečuha. Konačno, popisane priče mogu poslužiti i kao temelj za rekonstrukciju onodobnih praksi vjernih zavjeta i pružanja svjedočanstava o doživljenim milostima u samom svetištu.

Osim spomenute činjenice da čini temelj svih kasnijih historiografskih djela o Mariji Bistrici te da je već za autorova života doživjelo dva izdanja, o važnosti i utjecaju ovog djela svjedoči i podatak da je 1822. godine u Varaždinu objavljen njegov stihovani prijevod na štokavsko narječje iz pera požeškog profesora Antuna Mihalyja.³⁵ Nezanemariv je i njegov kajkavski jezični doprinos, vrednovan njegovim uključivanjem među četiristo temeljnih djela za *Rječnik hrvatskoga kajkavskog jezika* u nakladi HAZU-a. Pisan *književnim* jezikom temeljenim na zagrebačkoj kajkavštini s namjerom da obuhvati što širi krug čitatelja, *Kinč osebujni* na svojim stranicama sadrži i tragove štokavskih (ipak uz samo jedno *šta!*) pa i čakavskih utjecaja, odražavajući time jezik kojim je govorilo onovremeno domaće plemstvo i svećenstvo.³⁶ Utjecaje lokalnoga govora Berkeovoga rodnog kraja u štrigovskoj okolici, koje je pretpostavio Alojz Jembrih,³⁷ tek je potrebno dokazati provedbom detaljnijih lingvističkih analiza teksta.

Legrad: Berke kao župnik i graditelj

Početak 18. stoljeća Legrad je dočekao u suočenosti s dvije epohalne promjene. U prvom redu, kao posljedica Velikoga bečkog rata (1683. – 1699.) 1690. godine konačno je nestala osmanska opasnost iz njegovog susjedstva, koja je dotad desetljećima uvjetovala njegov strateški vojno-obrambeni položaj. Kao drugo, katastrofalna poplava Drave koja je taj kraj pogodila 1710. godine čitavo je selo, promjenom riječnog korita, „premjestila” iz Međimurja u Podravinu.³⁸ Pod vladavinom obitelji Althan preobražen u važno trgovište s poznatim sajmom konja

vode (1), oslobođenje duše iz čistilišta (1), udar munje (1), povrat ukradenog (1), nakaznost (1); posebnu skupinu čine razne nevolje i bolesti poput padavice, krvarenja, zubobolje, truljenja mesa, nesreća prilikom rada i raznih rana (19). Valja napomenuti i kako sljepoća, gluhoća i nijemost u izvještajima u nekoliko navrata dolaze zajedno te su ovdje, radi ukupnog zbroja od 136, takve priče svrstane ovisno o tome koja je od navedenih tegoba u njima naglašenija.

³⁵ *Put marianski na Bisticu k csudnovitomu kipu Marie Bistricske u slavnom Kraljestvu Horvackomu*. Pretisak početka spjeva i kratku analizu tog djela vidi u: Jembrih, „Pogovor uz pretisak”, 93–98.

³⁶ Isto, 83–87; Loborec, „Hrvatski kajkavski pjesnik Petar Berke”, 322. Istaknuto *šta* nalazi se u sklopu molitve po zagovoru sv. Josipa – *Presvete matere tvoje zaručnika Jožefa prošnje, prosimo te Gospone da nam budu na pomoć, da po njegovih prošnjah pri tebi dobimo, šta z našum močjum dobiti ne moremo*; Berke, *Kinč osebujni*, 207.

³⁷ Jembrih, „Pogovor uz pretisak”, 87.

³⁸ Dragutin Feletar, *Legrad* (Čakovec: Zrinski, 1971), 105–107.

i administrativno središte šire okolice, prema urbaru iz 1768. godine Legrad se sastojao od 458 kmetskih glava, kojima treba pribrojiti i pripadnike drugih društvenih staleža. Spomenuti višedesetljetni status tvrđave (*oppidum*) s posebnim kapetanom, podređenim vlasniku Čakovca, uvjetovao je neke legradske specifičnosti – civilna i sudska vlast u mjestu nalazila se u vojnim rukama, a kombinacija doseljenih stranih obrtnika i vojnika dovela je do povećanog broja stanovnika mađarskog (i drugoga stranog) podrijetla i – što je u duhovnom kontekstu u kojem je djelovao Petar Berke posebno bitno – protestantske vjerske pripadnosti. Takav je prostor, dakle, za položaj župnika tražio sposobnu osobu spremnu nositi se s brojnim izazovima multikulturalne i multikonfesionalne sredine.³⁹

Na čelo župe koja je nastojanjem lokalnog klera i plemstva osnovana tek 1695. godine Petar Berke stigao je – kako je navedeno u tekstu iznad – 1769. godine, zamijenivši na tom mjestu Đuru Smovića (župnika od 1735. godine).⁴⁰ O samom položaju legradskog župnika nešto je podataka moguće iščitati iz zapisa onodobnih kanonskih vizitacija. Tako, primjerice, dokument iz 1768. godine govori kako su mještani, koji žive pomiješani s luteranima i kalvinima, *nepokorni u duhovnim stvarima. Pošteno i dolično uzdržavanje župniku ne daju, što bi prema župnom urbariju dati morali. A što daju, uobičajaju dati uz mržnju, viku i laranje.*⁴¹ Prema izvještaju iz 1793. godine župnik pak je uživao četiri rala oranice i malu livadu, nije dobivao nikakvog lukna, već je pristojbe *u ime štolarine* ubirao u posebnim prilikama – *9 krajcara za krštenje, 34 krajcara za sprovod, 1 forint i 39 krajcara za krsni list, 15 krajcara za izdavanje svjedodžbe o slobodi vjenčanja, a 1 krajcar za uskrсну ispovijed, dok se za vjenčanje ne plaća nikakva pristojba. Kada župnik o Božiću blagoslivlje kuće svojih župljana, daje mu po 3 krajcara svaka za ispovijed dorasla osoba.*⁴² Napokon, župnoj crkvi pripadala je i trećina iznosa plaćenog za prijevoz skelom preko Drave.⁴³

Župna crkva Presvetog Trojstva u Legradu građena je u više navrata, uvijek iznova propadajući zbog izloženosti drvene građe vlazi. Građevinu iz 1712. godine naposljetku je u derutno stanje doveo potres 1738. godine, koji je istovremeno

³⁹ Isto, 107–110; Zvezdana Jembrih i Andrej Aranicki, „Konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnom oltaru sv. Josipa iz župne Crkve Presvetog Trojstva u Legradu”, *Podravski zbornik* 35 (2009): 38. O restauratorskim radovima u spomenutoj crkvi vidi i: Tamara Ukrainčik, „Konzervatorsko-restauratorski radovi na slikama iz župne crkve Presvetog Trojstva u Legradu”, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 29–30 (2005/06): 149–162.

⁴⁰ Kronološki popis legradskih župnika vidi u: Feletar, *Legrad*, 154.

⁴¹ Literatura spominje i nekakav teški sukob župnika Berkea s legradskim školnikom i njegovom suprugom, nažalost ne precizirajući njegov povod, no navodeći kako je stvar završila time što je sam školnik promijenio mišljenje i stao na župnikovu stranu; Šojat, „Petar Berke”, 23.

⁴² Feletar, *Legrad*, 150–151.

⁴³ Isto, 107.

razrušio crkvu sv. Jeronima u Štrigovi.⁴⁴ Imajući – prema Anđeli Horvat – graditeljsko iskustvo već iz razdoblja svog župnikovanja u Svetom Martinu na Muri / Pomorju, gdje je unutar župne crkve dao urediti kapelu posvećenu Bogorodici,⁴⁵ i očigledno postigavši kompromis sa župljanima koji je prethodnom župniku nedostajao, u godini svog dolaska u Legrad Berke je organizirao rušenje spomenute stare drvene i početak gradnje nove zidane župne crkve. Jednobrodna građevina zaobljenog svetišta, sa sakristijom i oratorijem s istočne strane, koja je dovršena 1783. godine, suprotno onodobnom graditeljskom običaju glavnim je oltarom okrenuta prema sjeveru.⁴⁶ Kao jednu od najvrjednijih kasnobaroknih građevina tog kraja (pri odabiru čije je bogate opreme ulogu možda igrala i ideja o privlačenju sumještana protestantske vjere), sagrađenu u kontekstu prestanka neposredne ratne opasnosti i povećanja broja stanovnika, ali i rasta značaja Legrada kao trgovinskoga, zanatskog i prometnog središta, novu crkvu u raskošnoj je ceremoniji, koja je uključivala i podjelu sakramenta potvrde za 422 župljana, posvetio zagrebački naslovni biskup Antun Zlatarić.⁴⁷

Usljed klasicističkog preuređenja crkvene unutrašnjosti u 19. stoljeću i teškog oštećenja čitavog zdanja krajem Drugoga svjetskog rata od crkvene opreme iz vremena njezine gradnje sačuvano je tek nekoliko elemenata – bočni oltari sv. Josipa (nabavljen 1783. godine isplatom 115 forinti drvorezbaru Matiji Loebli, a kojemu je tijekom restauracije početkom ovog stoljeća skidanjem klasicističkog premaza vraćen izvorni barokni oslik), sv. Petra i sv. Križa te propovjedaonica i oltarne pale s nekadašnjih oltara Svih svetih i sv. Lucije.⁴⁸

Konačno, uz takve pothvate vezane uz samu crkvu, u Berkeovo vrijeme na području legradske župe došlo je do još nekih izmjena. Prilikom opisane gradnje crkve, župno groblje premješteno je iz njezine neposredne blizine u prostor van samog trgovišta. S druge strane, pil Presvetog Trojstva, koji se dotad nalazio u šumi, prenesen je na središnji trg u naselju. Kako pak je u to vrijeme učitelj, koji je istovremeno bio i orguljaš, mađarskom i njemačkom jeziku u Legradu podučavao 20 – 30 dječaka, 1793. godine započela je i gradnja nove drvene školske zgrade.⁴⁹ Iako se Berke tih godina nalazio već pri kraju svojega života, malo je vjerojatno da – s obzirom na konfesionalni karakter takve škole, razinu

⁴⁴ Feletar, *Prinosi za povijest Štrigove*, 43; Jembrih i Aranicki, „Konzervatorsko-restauratorski radovi”, 39.

⁴⁵ Anđela Horvat, *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju* (Zagreb: Konzervatorski zavod, 1956), 65; 132.

⁴⁶ Jembrih i Aranicki, „Konzervatorsko-restauratorski radovi”, 39.

⁴⁷ Feletar, *Legrad*, 149. U prilog tezi da je gradnja tako bogato opremljene crkvene građevine imala poslužiti i kao vizualni poticaj za preobraćenje protestantskih sumještana govore i neke slične crkvene akcije izvedene u ranijem razdoblju, poput isusovačke tijelovske procesije 1670. godine, *kakvu Legrad još nije vidio*; Isto, 142.

⁴⁸ Jembrih i Aranicki, „Konzervatorsko-restauratorski radovi”, 39-40.

⁴⁹ Feletar, *Legrad*, 151-152; 159.

obrazovanja koje je stekao i iznimni angažman što ga je pokazao u svim gore opisanim aktivnostima – nije odigrao barem indirektnu ulogu i u tom poduhvatu.

Zaključna razmatranja

Nakon dugog razdoblja istraživačke zanemarenosti, uslijed čega je doveden gotovo do razine povijesnog zaborava, od druge polovine 20. stoljeća Petar Berke postao je temom nekoliko većih i manjih istraživačkih radova. No, premda su njihovi rezultati dali doprinos bez kojega ovaj tekst ne bi bilo moguće napisati, zbog neproporcionalnosti u dostupnosti izvora vezanih uz sva područja Berkeovog djelovanja javilo se prenaplašavanje njegove književničke na račun svećeničke uloge. Nastojeći, koliko je to zbog navedene situacije bilo moguće, uravnotežiti taj pristup, u ovom tekstu odlučili smo se na praćenje Berkeovoga životnog puta kroz tri prostorno-vremenske točke što su ga obilježile – Štrigovu, Mariju Bistricu i Legrad.

Prepuštajući ga potvrđivanju ili opovrgavanju u nekim budućim istraživanjima, pokušaj rekonstrukcije zbivanja u štrigovskom kraju u vremenu Berkeovog djetinjstva i mladosti utemeljen je ponajprije na aktivnostima što ih je oko crkve sv. Jeronima i uz nju vezanog kulta tih godina vršio pavlin Josip Bedeković. Na temelju njegove opće istaknutosti u promatranom međimurskom kontekstu, kronološkog podudaranja dviju ličnosti i uočljive sličnosti u djelovanju na književnom i graditeljskom planu izgrađena je teza o Bedekoviću kao ranom izvoru Berkeove inspiracije.

U analizi bistričkog razdoblja i *Kinča osebujnog*, s druge strane, zadržali smo se uglavnom na već poznatim interpretacijama, dopunivši ih ipak podjelom čudesa u grupe s obzirom na uzrok nevolje ili samu tegobu izliječenu ili ispravljenu zagovorom Majci Božjoj Bistričkoj. Uklopljeno u širi kontekst kajkavske književnosti, pored lingvističkog potencijala, Berkeovo djelo, unatoč ograničenjima opisivanja čudesa prema unaprijed određenoj zajedničkoj shemi, posjeduje još nedovoljno iskorišteni potencijal bivanja izvorom za vjersku historiju, odnosno povijest svakodnevice.

Napokon, konkretniji osvrt na stvaran Berkeov župnički život pružen je na stranicama posvećenima Legradu. Nastala u izazovnoj multikonfesionalnoj sredini tek oslobođenoj pritiska višestoljetne stalne ratne opasnosti, tamošnja Crkva Presvetog Trojstva, podignuta pod Berkeovim ravnanjem, uz spominjano književno djelo posvećeno Mariji Bistrici i tamošnjem čudotvornom Bogorodičinom kipu tako do danas ostaje trajnim tragom njegovog života i djela, te i sama, baš poput svog graditelja, biva svojevrsnim *osebujnim kinčem* ovoga *orsaga* i njegove kulturne baštine.

Literatura

Bartolić, Zvonimir. „Petar Berke i njegov *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatskoga*”. *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 21/1 (1995): 193–199.

Bedeković, Josip. *Natale solum magni Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi/Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*. Preveo Marko Rašić. Zagreb – Čakovec: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije Tkalčić, Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Zrinska garda Čakovec, 2017.

Berke, Petar. *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatskoga*. Uredio i pogovorom popratio Alojz Jembrih. Marija Bistrica: Nacionalno svetište Majke Božje Bistričke, 1995.

Buturac, Josip. *Marija Bistrica 1209. – 1993*. Marija Bistrica: Nacionalno svetište Majke Božje Bistričke, 1993.

Đurkan, Josip. *Legrad i njegova župa kroz stoljeća*. Legrad: vlast. nakl., 2005.

Feletar, Dragutin. *Legrad*. Čakovec: Zrinski, 1971.

_____, ur. *Prinosi za povijest Štrigove*. Štrigova: Meridijani, 2019.

Frančić, Anđela. „Prezimana u *Kinchu oszebuinome szlavnoga Orszaga Horvatszoga Petra Berkea*”. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33 (2007): 67–89.

Haller, Jenő. *Povijest Legrada/Légrad története*. Prevela Margit Mirić. Samobor: Meridijani, 2016.

Horvat, Anđela. *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju*. Zagreb: Konzervatorski zavod, 1956.

Hrvatska enciklopedija, s. v. „Kanižlić, Antun”.

Hrvatski biografski leksikon, s. v. „Berke, Petar”.

Jembrih, Alojz. „Pogovor uz pretisak”. U Petar Berke, *Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatskoga*, ur. Alojz Jembrih, 19–158. Marija Bistrica: Svetište Majke Božje Bistričke, 1995.

Jembrih, Zvezdana, Andrej Aranicki. „Konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnom oltaru sv. Josipa iz župne Crkve Presvetog Trojstva u Legradu”. *Podravski zbornik* 35 (2009): 36–47.

Jurišić, Ivan, Nikola Navračić, Ivan Rožmanić. *Marija Bistrica. 800 godina, 1209. – 2009.* Zagreb: Slovo, 2009.

Kapun, Vladimir. „Molitva za szlavni Orszag Horvatczki”. *Međimurje*, 16. kolovoza 1995.

_____. „Tko je nespomenuti Međimurac?” *Međimurje*, 23. kolovoza 1995.

Liber Baptisatorum Parochiae S. Mariae Magdalенаe in Strido. Matica br. 1348. Hrvatski državni arhiv u Zagrebu.

Loborec, Božena. „Hrvatski kajkavski pisac Petar Berke, župnik u Legradu”. *Podravski zbornik* 24-25 (1998): 321–334.

Rittig, Svetozar. *Jubilejska kruna Majke Božje Bistričke.* Zagreb: Nadbiskupska tiskara, 1935.

Škiljan, Filip, Barbara Riman. „Život pograničnog stanovništva: studija slučaja Međimurje”. *Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja* 18/36 (2019): 113–128.

Šojat, Olga. „Petar Berke: Kinč osebujni slavnoga Orsaga Horvatckoga”. *Kaj: časopis za književnost, umjetnost, kulturu* 6/7 (1973): 22–34.

Ukrainčik, Tamara. „Konzervatorsko-restauratorski radovi na slikama iz župne crkve Presvetog Trojstva u Legradu”. *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 29-30 (2005/06): 149–162.

Vuković, Saša. „Nastanak i razvoj teorije o slavenskom podrijetlu svetog Jeronima u razvijenom i kasnom srednjem vijeku – uzroci i posljedice”. *KSIO: Humanistički časopis za mlade istraživače* 3 (2020): 37–68.

Petar Berke, Priest and Kajkavian Writer

Abstract

*While living and working in the 18th century, Petar Berke distinguished himself as a Catholic priest and Kajkavian writer. Since – despite this – he remained relatively neglected in modern research, the aim of this article is to try to present the chronology of his activities in a new way, based on the division into three places where he left the biggest mark – Štrigova, Marija Bistrica and Legrad. The text also tries to balance the approach to Berke's literary and priestly work. The main novelty that the article brings is the attempt to fit Berke's youth in the Štrigova area into the period of the most fruitful activity of the Pauline Josip Bedeković, builder of the shrine of St. Jerome. The most important surviving products of Berke's efforts are his literary work *Kinč osebjuni slavnoga Orsaga Horvatckoga* and the late-baroque church built in Legrad during his time as a parish priest there.*

Key words

Petar Berke, Kinč osebjuni slavnoga Orsaga Horvatckoga, Josip Bedeković, Štrigova, Marija Bistrica, Majka Božja Bistrička, Legrad

Rolanda Mikulan, Jasminka Prstec

UČENICI S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I ASISTIVNA TEHNOLOGIJA

Stručni rad
Primljen: 4. 4. 2023.
Prihvaćen: 28. 5. 2023.
UDK:
376.056.36
159.922.7/8

Sažetak

Kvalitetno obrazovanje jedno je od prioriteta područja koje se odnosi na sve aktivnosti koje se provode u korist djece i mladih. Stoga je nužno odgojno-obrazovni sustav nastojati učiniti dostupnim svima. Inkluzivno obrazovanje temelji se na osiguranju uvjeta koji u redovitome školskom sustavu omogućuju djeci i učenicima s teškoćama stjecanje očekivanih postignuća. Asistivna tehnologija ima važnu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu kao potpora učenicima s teškoćama u razvoju. U današnje vrijeme posebnu važnost ima digitalna asistivna tehnologija koja učenicima s teškoćama u razvoju osigurava kvalitetnu edukaciju i omogućava njihovu inkluziju u različite odgojno-obrazovne programe.

Ključne riječi

učenici, teškoće u razvoju, inkluzija, prilagodba nastavnog okruženja, asistivna tehnologija

„Ljudi vole sve svoje, pa i nedostatke i slabosti!”
(latinska poslovice)

1. Uvod

Učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama ostvaruju pravo na inkluzivno i kvalitetno obrazovanje. Inkluzivno obrazovanje temelji se na pravu kvalitetnoga obrazovanja svih učenika, što znači da omogućuje učenicima s teškoćama u razvoju da u skladu sa svojim sposobnostima, mogućnostima i interesima sudjeluju i surađuju s drugim učenicima. To od škola zahtijeva stvaranje uvjeta za zadovoljavanje različitih odgojno-obrazovnih potreba svakog učenika i omogućuje svim učenicima da uče zajedno. Umjesto prilagođavanja učenika obrazovnom sustavu, naglasak se stavlja na stvaranje promjena u obrazovnom sustavu, kako bi sustav bio primjeren odgojno-obrazovnim potrebama svakog učenika. Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi definirano je pravo učenika s teškoćama u razvoju na primjerene programe ili kurikulume školovanja i primjerene oblike pomoći tijekom školovanja. Asistivna tehnologija najveći je saveznik u poučavanju učenika s teškoćama u razvoju. Kako napreduje tehnologija, tako i asistivne tehnologije drže korak s njom. Teškoće se ranije i češće otkrivaju zbog napretka tehnologije, a na isti način sve se više razvijaju i asistivne tehnologije. Glavna prednost asistivnih tehnologija mogućnost je inkluzije djece s teškoćama u razvoju, kako bi im se omogućili redovni uvjeti života i njihova inkluzija u odgojno-obrazovne programe.

2. Učenici s teškoćama u razvoju i vrste teškoća

Svako je dijete na svijetu individua za sebe, stoga bi učenici imali najviše koristi kada bi se nastavni programi oblikovali prema njihovim osobnim potrebama. U odgojno-obrazovnom sustavu naše zemlje većina je učenika kategorizirana prema dobi te na temelju te kategorije dobiva istu vrstu poduke, što je razmjerno prihvatljivo za većinu učenika. Zahvaljujući uvažavanju različitosti i prilagodbi učenja i vrednovanja, sve više učenika s teškoćama u razvoju uključuje se u redoviti odgojno-obrazovni sustav.

Prema Orijentacijskoj listi vrsta teškoća Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju postoje sljedeće kategorije teškoća¹:

1. oštećenja vida
2. oštećenja sluha
3. oštećenja jezično-govorne glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju
4. oštećenja organa i organskih sustava
5. intelektualne teškoće
6. poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja

¹ Orijentacijska lista vrsta teškoća Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015)

7. postojanje više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju

Te se teškoće, odnosno razlike u odnosu na djecu urednoga razvoja, moraju očitovati u mjeri da zahtijevaju dodatan obrazovni napor ili poseban pristup u obrazovanju kako bi dijete moglo maksimalno razviti svoje sposobnosti².

2.1. Oštećenje vida

Kategorija ili stupanj oštećenja vida određuje se mjerama oštine vida i širinom vidnog polja, a ono može uključivati potpunu sljepoću i slabovidnost. U pedagoškom smislu razdvajamo osobe s oštećenjem vida ovisno o pismu kojim se primarno koriste – slijepe osobe koriste Brailleovo pismo, a slabovidne osobe uvećani ili obični crni tisak. Razvoj djeteta s oštećenjem vida u ranom djetinstvu često kasni, a može se protegnuti i na školski period. Kašnjenje je najčešće u razvoju grafomotorike. Učenici s oštećenjem vida često su sporiji, tj. trebaju više vremena kod čitanja i pisanja u odnosu na svoje vršnjake. Zbog samog oštećenja, ali i zbog nedovoljnih i nepovoljnih socijalnih iskustava, djeca oštećenog vida često imaju poteškoće u socijalnom funkcioniranju koje u konačnici rezultiraju nekim od oblika problema u ponašanju. Svaki je učenik drugačiji, tako se međusobno razlikuju i učenici s oštećenjem vida. Stoga je najvažnije upoznati svakog učenika pojedinačno, njegove specifičnosti i potrebe³.

2.2. Oštećenje sluha

Učenici mogu imati oštećenja sluha različitih stupnjeva, od blagog, umjerenog, umjereno teškog do potpune gluhoće, te ono može biti jednostrano (samo na jednom uhu) ili obostrano (na oba uha). Oštećenje sluha može utjecati na to kako učenik čuje i sluša okolinske zvukove, a pogotovo govorni jezik. Razumijevanje govora gluhih i nagluhih učenika često može biti narušeno. Zbog otežanog pristupa onome što se govori, gluhi i nagluhi učenici često imaju poteškoća u razumijevanju govornog jezika te usmenom izražavanju. Teškoće se reflektiraju i na razumijevanje pisanog jezika te pisano jezično izražavanje zbog nedostatne mogućnosti usvajanja jezika. Bez obzira na tehnološke karakteristike i mogućnosti slušnih pomagala, gluhi i nagluhi učenici i dalje imaju oštećenje sluha i posljedice koje ono nosi. U obrazovnim ustanovama, gluhi ili nagluhi učenik koji se služi hrvatskim znakovnim jezikom ili drugim komunikacijskim sustavima može imati podršku prevoditelja ili stručnog komunikacijskog posrednika. Kod većine djece s oštećenjem sluha lošiji uspjeh u školi nije posljedica smanjenog intelektualnog

² Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (7. 3. 2023.)

³ Preuzeto s:

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Smjernice%20za%20rad%20s%20ucenicima%20s%20teskocama.pdf> (6. 3. 2023.)

funkcioniranja, nego neusvojenosti jezika koji je temelj cjelokupnog obrazovanja, a jezične teškoće koje izražavaju mogu biti vrlo slične onima koje iskazuju djeca s jezičnim poremećajem⁴.

2.3. Poremećaji jezično-glasovne komunikacije i specifične teškoće učenja

2.3.1. Poremećaji glasa

Poremećajima glasa može se nazvati sve ono što smanjuje učinak komunikacije i čini glas manje ugodnim, pri čemu govornik za primjereno jak i ugodan glas troši previše energije⁵. Dijete s poremećajem glasa najčešće je prvi put prepoznato u školskom sustavu kada je već prisutna dugotrajnija loša upotreba glasa koja može dovesti do pojave promuklosti i do organskih promjena na glasnicama.

2.3.2. Jezični poremećaji

Najučestaliji su jezični poremećaji zakašnjeli jezični razvoj i posebne jezične teškoće. Vrlo često dijete s jezičnim teškoćama u predškolskom razdoblju ostaje neprepoznato, ali veći se problem javlja kada dijete započne s formalnim obrazovanjem, jer se tada javljaju teškoće u ovladavanju vještina čitanja i pisanja, razumijevanju pisanog sadržaja i usvajanju novih znanja. Poremećaji jezičnog razumijevanja i/ili ekspresije često su neprepoznati i do kasnijih godina djetetova obrazovanja. Takva djeca često se pogrešno karakteriziraju kao lijena i nezainteresirana, što značajno utječe na njihov emocionalni razvoj i općenito razvoj njihovih potencijala⁶.

2.3.3. Govorni poremećaji

Najčešća su vrsta teškoća u govoru artikulacijski poremećaji, tj. periferni poremećaji motoričke izvedbe jednog ili više glasova. Teškoće izgovora pojedinih glasova mogu biti manifestacija nekih drugih, jezično utemeljenih poremećaja, kao što su fonološki poremećaji. Djeca s fonološkim poremećajem, uz teškoće u govoru, mogu imati i probleme s mucanje, koji se uz brzopletost ubrajaju u skupinu poremećaja tečnosti.

⁴ Preuzeto s:

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Smjernice%20za%20rad%20s%20učenicima%20s%20teskocama.pdf> (pristup: 6. 3. 2023.)

⁵ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (7. 3. 2023.)

⁶ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (7. 3. 2023.)

Mucanje je komunikacijski poremećaj koji podrazumijeva odstupanje u normalnoj tečnosti i vremenskom trajanju govora neprimjerenom dobi i jezičnim vještinama djeteta. Obilježja mucanja su učestalija ponavljanja glasova, slogova i jednosložnih riječi, produženja glasova, umetanje pauze unutar riječi, čujne ili tihe blokade, izbjegavanje „problematičnih” riječi, napetosti i zamjene riječi. Osim ovih primarnih obilježja mucanja, postoje i sekundarna obilježja koja se javljaju kao reakcija osobe na vlastito mucanje, npr. popratni tikovi (izbjegavanje kontakta očima, učestalo treptanje i sl.) kao pokušaj da se izbjegne primarno mucanje. Sve navedeno uočava se već tijekom ranog razvoja i utječe na školski uspjeh i socijalnu komunikaciju.

Brzopletost je poremećaj tečnosti govora čiji su segmenti zamijećeni kao prebrzi i/ili disritmični, a mogu biti popraćeni s mnoštvom netečnosti, pretjeranim izostavljanjem ili krivim izgovaranjem slogova i neprimjerenim stankama. Brzoplete osobe mogu imati jezične teškoće, a mogu se javiti i loš rukopis, neorganiziran jezik, usporavanje govora, slaba razumljivost, otklonjiva pažnja, teškoće učenja i slično.

Motorički govorni poremećaj koji se očituje u teškoćama izgovora glasova, slogova i riječi, pri čemu teškoće nisu posljedica motoričkih teškoća ili paralize je i dječja govorna apraksija. U većini slučajeva dijete zna što želi reći, ali ne može to izgovoriti. Dječja govorna apraksija može se uočiti već od novorođenačke dobi – dijete manje guguće, kasni pojava prve riječi, dijete pojednostavljuje i zamjenjuje teške riječi lakšima. Tijekom ranoga djetinjstva kod ove se djece može javiti i kašnjenje u jeziku, koje će polaskom u školu rezultirati i teškoćama čitanja i pisanja. Pojedini učenici koji imaju dijagnozu dječje govorne apraksije ne mogu komunicirati govorom ili je njihov govor nedovoljno razumljiv, pa postaju korisnici potpomognute komunikacije⁷.

2.3.4. Komunikacijske teškoće

Danas su u redovnom odgojno-obrazovnom sustavu sve brojniji učenici s komunikacijskim teškoćama koji otežano razumiju socijalne situacije i očekivanja okoline, a kod kojih se javljaju i različite osobitosti u ponašanju, interesima i senzoričkoj obradi. Odstupanja u socijalnoj komunikaciji i socijalnim interakcijama sa prisutnošću ponavljajućih ponašanja javljaju se kod učenika s poremećajem iz spektra autizma. Poremećaj socijalne komunikacije karakterističan je za učenike koji imaju značajne probleme u socijalnoj interakciji i komunikaciji, ali istodobno ne pokazuju ponavljajuća ponašanja, interese i aktivnosti koji su obilježje poremećaja iz spektra autizma.

⁷ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (7. 3. 2023.)

2.3.5. Specifične teškoće učenja

Specifične teškoće učenja odnose se na onu djecu koja nemaju intelektualne, senzorne niti emocionalne teškoće, ali ipak zbog osobitosti procesa pamćenja ili obrade postižu slabe školske rezultate koji nisu razmjerni njihovim intelektualnim sposobnostima.

Specifične teškoće učenja krovni su termin za teškoće čitanja (disleksija, aleksija), teškoće pisanja (disgrafija, agrafija) i teškoće računanja (diskalkulija, akalkulija). U tu skupinu mogu spadati i specifični poremećaji razvoja motoričkih funkcija (dispraksija), mješovite teškoće učenja i ostale teškoće učenja prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama iz 2015⁸.

Sastavnice koje povezuju sve specifične teškoće učenja uključuju nesrazmjer sposobnosti i postignuća, probleme u jeziku, čitanju, pisanju i matematici koji zahtijevaju posebnu poduku.

2.3.5.1. Disleksija

Prema definiciji britanskog udruženja za disleksiju (*British Dyslexia Association*)⁹, disleksija je „specifična teškoća učenja koja uglavnom pogađa razvoj pismenosti i jezične vještine. Prisutna je od rođenja i ima cjeloživotne posljedice. Obilježena je teškoćama u fonološkoj obradi, brzom imenovanju, radnom pamćenju, brzini obrade i automatizaciji vještina koje nisu usklađene s ostalim kognitivnim sposobnostima”. Hrvatska udruga za disleksiju¹⁰ definira disleksiju kao skup teškoća koje se očituju u čitanju, pisanju, orijentaciji, razumijevanju teksta, fonološkoj obradi riječi i slično. Naglašava se da disleksija nije bolest, niti se liječi, te da se prikladnim logopedskim terapijama može znatno ublažiti. U školskoj dobi manifestirat će se kroz izostanak vizualnog rječnika, probleme praćenja slijeda glasova, teškoće prepoznavanja i imenovanja grafema, miješanje grafema, zrcalno pisanje, slovkanje, ispuštanje fonema ili grafema prilikom čitanja/pisanja, čitanje i pisanje napamet, probleme u pisanju i pogreške u diktatu.

2.3.5.2. Disgrafija

Disgrafija, odnosno teškoća pisanja, očituje se u teškoćama u pravopisu, lošem rukopisu i problemima oblikovanja misli u pisanoj formi. Prema dominantnom

⁸ Orijentacijska lista vrste teškoća prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015)

⁹ *British Dyslexia Association* (BDA) krovna je britanska udruga koja je u partnerstvu s *The Dyslexia Foundation* i savjetuje se sa stotinama organizacija.

¹⁰ Hrvatska udruga za disleksiju (HUD) osnovana je kao udruga građana (stručnjaka, roditelja, učitelja i drugih) koji se bave poremećajima čitanja i pisanja ili se zanimaju za njih.

sindromu razlikujemo fonološku, jezičnu, vizualnu i motoričku disgrafiju.¹¹ Obilježja disgrafije mogu se svrstati u probleme s grafemima (pogrešno pisanje zadanih grafema), probleme na razini rukopisa (nečitak rukopis, nepridržavanje redaka, problemi prostornog smještanja teksta), probleme s kompozicijom (teškoće oblikovanja teksta, ponavljanje istih riječi, neodgovarajuća uporaba gramatike).

2.3.5.3. Diskalkulija

Prema definiciji britanskog udruženja za disleksiju (BDA), diskalkulija je specifična teškoća učenja matematike, odnosno aritmetike, koja je obilježena teškoćama usvajanja osnovnih aritmetičkih načela/činjenica, obrade brojevnih veličina i točnoga i fluentnog računanja. Diskalkulija se često javlja uz neke druge poremećaje kao što su disleksija i poremećaj pažnje, što se generalno smatra posljedicom rizičnih faktora koje dijele navedeni poremećaji.

Obilježja diskalkulije prema britanskom udruženju za disleksiju su: teškoće brojanja unatrag, loš osjećaj za brojeve i slaba procjena, teškoće pamćenja osnovnih činjenica i pravila, teškoće razumijevanja mjesnih vrijednosti i uloge nule u arapskom numeričkom sustavu, sporo računanje, zaboravljanje matematičkih postupaka, teškoće u zbrajanju, loše aritmetičke vještine, nedostatak osjećaja je li odgovor točan ili približno točan, te visoka razina matematičke anksioznosti.

2.4. Oštećenja organa i organskih sustava

Prema Orijentacijskoj listi vrsta teškoća u Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015), u ovu skupinu spadaju sva ona prirođena ili stečena oštećenja, deformacije ili poremećaji funkcije pojedinog organa ili organskih sustava koje dovode do smanjenja ili gubitka sposobnosti u izvršavanju pojedinih aktivnosti. Teškoće se prema Orijentacijskoj listi vrste teškoća iz navedenog Pravilnika mogu podijeliti u četiri podskupine:

- oštećenja mišićno-koštanoga sustava,
- oštećenja središnjega živčanog sustava,
- oštećenja perifernoga živčanog sustava,
- oštećenja drugih sustava (dišni, srčanožilni, probavni, endokrini, koža i potkožna tkiva, mokraćni, spolni)¹².

¹¹ Berbić Kolar, E., Gligorić, I. M., Zečević, M. (2018.); Disleksija i disgrafija: Određenja, pristupi i smjernice, Osijek, str. 48.

¹² Orijentacijska lista vrste teškoća prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015)

2.5. Inteliktualne teškoće

Inteliktualne teškoće očituju se u bitno smanjenim mogućnostima intelektualnog funkcioniranja. Snižene intelektualne sposobnosti odražavaju se na sve aspekte života: socijalne vještine, svakodnevne životne zadatke, školsko postignuće, razvoj govora, smanjene tjelesne i motorne sposobnosti. Glavna je teškoća takve djece način organiziranja informacija i donošenja odluka. Da bi se intelektualne teškoće utvrdile, koriste se višestruki kriteriji: nizak rezultat na testu inteligencije, niski rezultati na ostalim testovima postignuća te niska razina funkcioniranja u više raznih područja socijalne prilagodbe.

Prema Orijentacijskoj listi vrste teškoća u Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015) postoje četiri kategorije intelektualnih teškoća¹³:

- lake intelektualne teškoće (kvocijent inteligencije približno u rasponu od 50 do 69),
- umjerene intelektualne teškoće (kvocijent inteligencije približno u rasponu od 35 do 49),
- teže intelektualne teškoće (kvocijent inteligencije približno u rasponu od 20 do 34),
- teške intelektualne teškoće (kvocijent inteligencije ispod 20).

Razina funkcioniranja djeteta u svakodnevnom životu uvelike ovisi o kategoriji kojoj pripada. Tako će, primjerice, dijete koje pripada kategoriji lakih intelektualnih teškoća moći savladati osnovne vještine čitanja, pisanja i računanja te se može uključiti u pojedine oblike redovnog, prilagođenog ili posebnog obrazovanja¹⁴.

2. 6. Poremećaji u ponašanju i poremećaji oštećenja mentalnog zdravlja

Poremećaji u ponašanju i poremećaji oštećenja mentalnog zdravlja stanja su za koja je na temelju medicinske, psihologijske, pedagoške, edukacijsko-rehabilitacijske i socijalne ekspertize utvrđeno da su uvjetovana organskim čimbenikom ili psihopatološkim stanjem, a očituju se u oštećenom intelektualnom, emocionalnom i socijalnom funkcioniranju.

Podskupine tih poremećaja su sljedeće:

- organski, uključujući simptomatske mentalne poremećaje,
- poremećaji raspoloženja,
- neurotski poremećaji, poremećaji vezani uz stres i somatoformni poremećaji,

¹³ Orijentacijska lista vrste teškoća prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015)

¹⁴ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (pristup: 7. 3. 2023.)

- shizofrenija, shizotipni i sumanutni poremećaji,
- poremećaji iz spektra autizma,
- poremećaji aktivnosti i pažnje,
- poremećaji u ponašanju i osjećanju¹⁵.

2.6.1. Deficit pažnje / hiperaktivni poremećaj (ADHD)

Jedan je od najčešćih poremećaja u djetinjstvu današnjice, a koji se može nastaviti kroz mladenaštvo i zreliju dob, poremećaj pažnje s/bez, hiperaktivnosti.

Simptomi cjelokupnog sindroma uključuju teškoće vezane uz održavanje i usmjeravanje pažnje te poteškoće kontroliranja ponašanja kroz hiperaktivnost (prekomjerna aktivnost) i impulzivnost u ponašanju, a posljedica su promjena u biokemijskim funkcijama mozga. Deficit pažnje može se javiti u tri podtipa: pretežno hiperaktivan, pretežno nepažljiv i kombinirani tip s nepažnjom, hiperaktivnošću i impulzivnošću.

Problemi s hiperaktivnošću i impulzivnošću pojavljuju se u predškolskoj dobi, dok se problemi vezani uz nepažnju uočavaju s pet do sedam godina, kada se mijenjaju zahtjevi i očekuje se pažljivo ponašanje. Dijagnoza se najčešće postavlja polaskom djeteta u školu ili prelaskom u peti razred osnovne škole, jer su u tim periodima zahtjevi za prilagodbom djece najveći. Ako poremećaj ostane neprepoznat i učeniku se ne osigura primjerena podrška, dolazi do slabijeg akademskog postignuća koje nepovoljno djeluje na djetetovu sliku o sebi. Iako najčešće imaju prosječno razvijene intelektualne sposobnosti (a mogu imati i iznadprosječne), ostvareni obrazovni stupanj može biti niži, a profesionalna dostignuća slabija nego kod vršnjaka i nego što bi se obzirom na intelektualne sposobnosti moglo očekivati¹⁶.

2.7. Postojanje više vrsta i stupnjeva teškoća u psihomotornom razvoju

Postojanje više vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju uključuje teškoće iz dvije ili više skupina koje su navedene u Orijentacijskoj listi vrsta teškoća u Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju .

Postojanje više vrsta teškoća uključuje¹⁷:

¹⁵ Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015, III Primjereni programi osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja, članak 5.)

¹⁶ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (pristup: 7. 3. 2023.)

¹⁷ Orijentacijska lista vrste teškoća prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015)

- jednu od njih izraženu u stupnju predviđenom Orijentacijskom listom vrsta teškoća i jednu ili više onih koje nisu izražene u stupnju određenom ovom listom, ali njihovo istodobno postojanje daje novu kvalitetu teškoća,
- dvije ili više njih, od kojih ni jedna nije izražena u stupnju određenom Orijentacijskom listom vrsta teškoća, ali njihovo istodobno postojanje zahtijeva primjerene uvjete za školovanje i osposobljavanje.

3. Inkluzija učenika s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovne programe

Ako učenik s nekom od teškoća otežano usvaja nastavne sadržaje ili sudjeluje u nastavi, nužno je odrediti primjereni program odgoja i obrazovanja te mu prilagoditi odgojno-obrazovni proces. Promjene su moguće u metodici poučavanja, načinima provjere znanja, okolini, nastavnim sadržajima i/ili kurikulumu. Sve navedene dijagnosticirane teškoće, u skladu s Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju iz 2015., daju mogućnost izrade sljedećih oblika nastavnih programa¹⁸:

- redoviti program uz individualizirane postupke,
- redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke,
- posebni program uz individualizirane postupke,
- posebni programi za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke.

Takvi, primjereni programi odgoja i obrazovanja mogu se ostvarivati u redovitom razrednom odjelu, dijelom u redovitom, a dijelom u posebnom razrednom odjelu ili u posebnom razrednom odjelu i posebnoj odgojno-obrazovnoj skupini.

3.1. Postojeći programi odgoja i obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju

3.1.1. Redoviti program uz individualizirane postupke

Redoviti program uz individualizirane postupke određuje se učenicima koji s obzirom na vrstu teškoće mogu svladavati redoviti nastavni plan i program/kurikulum bez sadržajnog ograničavanja, ali su im zbog specifičnosti u funkcioniranju potrebni individualizirani postupci u radu.

Individualizirani postupci podrazumijevaju različite oblike potpore prema individualnim potrebama svakog učenika. To uključuje:

- produljeno vrijeme rada,
- prilagođene metode rada,
- provjeravanje vještina i znanja u skladu sa sposobnostima učenika,
- prilagođeno praćenje i vrednovanje postignuća učenika,

¹⁸ Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015, II Programske potpore, članak 3.)

- prilagođenu aktivnost učenika,
- tehnološka, didaktička i/ili rehabilitacijska sredstva za rad,
- primjerene/prilagođene prostorne uvjete.

Takvi postupci provode se u redovitom razrednom odjelu, a mogu uključivati jedan, više ili sve predmete te moraju biti razrađeni kao pisani dokument¹⁹.

3.1.2. Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke

Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke primjenjuje se onda kada učenik s obzirom na vrstu teškoće ne može svladati nastavni plan i program/kurikulum bez sadržajnog ograničavanja, te su mu zbog specifičnosti u funkcioniranju potrebni i sadržajna prilagodba i individualizirani pristup u radu.

Učenik i dalje prati redoviti program koji se sadržajno i metodički prilagođava, ovisno o individualnim sposobnostima djeteta. Sadržajna prilagodba odnosi se na smanjivanje opsega nastavnih sadržaja i to do najniže razine usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda propisanih nastavnim planom i programom/kurikulumom za razred u koji je učenik uključen, a iznad razine posebnog programa. To znači da prilagodba sadržaja srednjoškolskih programa mora učeniku omogućiti razinu usvojenosti sadržaja potrebnu za polaganje državne mature i nastavak obrazovanja, stjecanje kompetencija potrebnih za pristup tržištu rada uz pridržavanje zahtjeva struke, a izrađuje se u suradnji sa stručnjacima agencija nadležnih za odgoj i obrazovanje. Takav program također može uključivati jedan, više ili sve predmete i najčešće se izvodi se u redovitom razrednom odjelu²⁰.

3.1.3. Posebni program uz individualizirane postupke

Posebni program uz individualizirane postupke čini posebno strukturirani sadržaj nastavnih planova i programa/kurikuluma, koji je posebno izrađen prema mogućnostima i sposobnostima učenika. On se određuje učenicima koji zbog svoje teškoće i/ili više vrsta teškoća ne mogu svladati redoviti program uz individualizirane postupke ili redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke.

Takav program može uključivatisamo pojedine predmete, tada učenik ostale programe savladava prema jednom od gore opisanih programa, a provodi seu posebnim razrednim odjelima. Ako učenik ima posebni program samo za pojedine predmete, a ostale predmete po redovnom programu uz individualizirane postupke ili po redovnom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke, oni se provode u redovitome razrednom odjelu. Matični razredni odjel učenika onaj je

¹⁹ Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015, III Primjereni programi osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja, članak 5.)

²⁰ Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015, III Primjereni programi osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja, članak 6.)

razredni odjel u kojem učenik svladava više od 70 % nastavne satnice obrazovnih programa²¹.

3.1.4. Posebni program za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke

Posebni program za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke program je koji se provodi u odgojno-obrazovnoj skupini kao obvezno osnovno obrazovanje, a s obzirom na funkcionalne sposobnosti učenika cilj mu je osposobiti ga za najjednostavnije aktivnosti svakodnevnoga života i rada. Provodi se od 6. do 21. godine života. Ako učenik završnoga razreda osnovnoškolskoga posebnog programa uz individualizirane postupke nije u mogućnosti nastaviti srednjoškolsko obrazovanje po posebnom programu uz individualizirane postupke, može nastaviti osnovno školovanje u posebnome programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke, ali najdulje do 21. godine života, odnosno do završetka nastavne godine u kojoj navršava 21 godinu²².

3.2. Inkluzija učenika s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovne programe

Temeljni je pristup inkluzivne škole omogućiti da sva djeca mogu učiti zajedno, neovisno o poteškoćama i razlikama. Inkluzivna škola mora prepoznati različite potrebe učenika i odgovoriti na njih, prilagođavajući različite stilove učenja i osiguravajući kvalitetnu edukaciju kroz prikladne kurikulume i strategije učenja. Kao jedan od prediktora inkluzivnog društva u segmentu obrazovnog sustava nameće se stvaranje zajedništva za koje je neophodan partnerski odnos između učenika, učenika i nastavnika te nastavnika i roditelja. Kako bi se učenik osjećao prihvaćeno i ravnopravno u školi, nužna je potreba za stvaranjem ugodne atmosfere i zajedništva.

Inkluzija kao takva ne podrazumijeva nužno izjednačavanje svih ljudi, ali itekako podrazumijeva uvažavanje svakog pojedinca bez obzira na njegove različitosti, te mu pruža mogućnost vlastitog odlučivanja, ali i preuzimanja odgovornosti.

Inkluzivna kultura kvalitete u obrazovanju pretpostavlja zajedničke sustave vrijednosti koji se očituju u usvojenim dokumentima, društvenom djelovanju i obrazovanju, jer time dolazi do jačanja kapaciteta društva koje je potrebno promatrati kao podlogu za razvoj inkluzivne kulture.

Kako se kroz univerzalni dizajn u svakom segmentu proteže fleksibilnost, tako i inkluzija u kontekstu školskog sustava podrazumijeva edukacijske planove i

²¹ Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015, III Primjereni programi osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja, članak 8.)

²² Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015, III Primjereni programi osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja, članak 9.)

programe koji su vrlo fleksibilni prema različitostima učenika. Inkluzija podrazumijeva i razvoj osjetljivosti na različitosti pojedinca, odnosno ne bazira se samo na različitosti u kontekstu potreba osoba s invaliditetom. Takav pristup može pozitivno utjecati na formiranje pozitivnog društva, društva koje nije sklono nasilju i koje prihvaća različitosti, a pretpostavlja visoku razinu tolerancije i uvažavanja svih navedenih dionika. Osim toga, nužno je i da se zadovolje određeni fizički preduvjeti za ostvarivanje jednakih mogućnosti sudjelovanja svih učenika u različitim aktivnostima²³.

Jednakost i ravnopravnost u kontekstu inkluzivnog društva promiču se i kroz razne dokumente. To potvrđuje i svrha Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom: „Promicanje, zaštita i ispunjavanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva.” Opća načela Konvencije su: „Poštivanje urođenog dostojanstva, nediskriminacija, puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo, poštivanje razlika i prihvaćanje invaliditeta kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti, jednake mogućnosti, pristupačnost, jednakost između muškaraca i žena, poštivanje sposobnosti razvoja djece s teškoćama u razvoju i poštivanje prava djece s teškoćama u razvoju na očuvanje vlastitog identiteta.”²⁴ Sva prava koja su sadržana u Konvenciji proizlaze iz navedenih načela. Republika Hrvatska potpisala je Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom 2007. godine. Konvencija se može promatrati kao uporište zakonske regulative, a potreba za oblikovanjem jednog takvog dokumenta javila se zbog nužnosti objedinjavanja prava osoba s invaliditetom kako na jednom mjestu, tako i u međunarodnom kontekstu.

Sve navedeno potvrđuje koliko je važno raditi na osvještavanju javnosti o pravima osoba s invaliditetom i o pravima djece s razvojnim teškoćama, te o tome da svi ljudi ne samo po etičkim, već i po zakonskim načelima imaju i moraju imati jednaka prava.

4. Rad s učenicima s teškoćama – načini i oblici prilagođavanja nastavnog okruženja

4.1. Pristupačnost prostora

Prilagodbe nastavnog okruženja podrazumijevaju sve promjene u prostoru u kojem se održava nastava, s ciljem podržavanja procesa učenja u odnosu na individualne potrebe učenika s teškoćama i povećanja uključivanja učenika u nastavni proces. Ponekad dvoje učenika s teškoćama imaju istu dijagnozu, no za

²³ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (7. 3. 2023.)

²⁴ Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2007_06_6_80.html (17. 3. 2023.)

te učenike ne vrijede isti oblici prilagodbe nastavnog okruženja. Na primjer, učenik s poremećajem iz spektra autizma koji je preosjetljiv na zvukove zahtijeva prilagodbu zvuka (primjerice stišavanje zvuka zvona), dok za drugog učenika s istom dijagnozom, koji ne pokazuje preosjetljivost na zvukove, ova prilagodba nije potrebna.

Što se tiče ostalog prostora, nužno je da ulaz u školu, hodnici i pristup učionici, vrata i ulazi u zgradu budu dostupni invalidskim kolicima. U blizini škole treba osigurati parkiralište za osobe s invaliditetom, po potrebi dizalo ili rampu za invalidska kolica na ulazu u školu ili, ako postoje, stepenice unutar škole. Ako nije moguće osigurati dizalo, nastavu učenika u kolicima treba osigurati u učionicama u prizemlju škole. Treba također voditi računa o tome da učenik može koristiti toalet, blagovaonu i ostale prostorije škole.

Pri osiguranju pristupačnosti radnog mjesta važna je fleksibilnost u postavljanju tipkovnica, zaslona računala i visine stola.

Pravilno postavljanje položaja tijela učenika na radnome mjestu izuzetno je važno. Čak i najskuplja visokotehnološka asistivna rješenja imaju malu uporabnu vrijednost ako ih učenik ne može fizički koristiti zbog neodgovarajućeg položaja. U složenim situacijama preporučuje se savjetovanje s rehabilitatorom i fizioterapeutom kako bi se učeniku omogućili pravilni položaj tijela i uspješna kontrola uređaja tijekom učenja.

4.2. Smjernice za rad s učenicima s teškoćama

Ministarstvo znanosti i obrazovanja objavilo je Smjernice za rad s učenicima s teškoćama kao okvir za planiranje, realizaciju i vrednovanje odgojno-obrazovnog procesa učenika s teškoćama, namijenjene učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima i ravnateljima osnovnih i srednjih škola koje provode redovite nastavne programe/kurikulume²⁵. Smjernice mogu biti polazište svakom sudioniku u odgojno-obrazovnom procesu, neovisno o obrazovnom programu/kurikulumu školske ustanove ili druge javne ustanove koja provodi djelatnost odgoja i obrazovanja. Riječ je o razvojnom i trajno otvorenom dokumentu podložnom periodičnim promjenama.

Smjernice za rad s učenicima s teškoćama svojim sadržajem obuhvaćaju upute o prepoznavanju učenika s teškoćama u razvoju, procesima procjene njihovih odgojno-obrazovnih potreba te o planiranju, implementaciji i vrednovanju procesa učenja i poučavanja učenika s teškoćama u razvoju. Također, Smjernicama se

²⁵ Preuzeto s:

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje//Smjernice%20za%20rad%20s%20u%20cenicima%20s%20teskocama.pdf> (26. 2. 2023.)

opisuju uloge različitih sudionika odgojno-obrazovnih procesa i primjereni oblici podrške učenicima²⁶.

4.3. Smjernice prilagođavanja nastavnog okruženja

1. **Reorganizacija prostora** u kojem se odvija učenje. Način na koji su postavljene klupe u učionici važno je prilagoditi potrebama učenika s teškoćama. Na primjer, klupe se mogu postaviti na različite načine, a ako se u razredu nalazi učenik koji se kreće pomoću kolica, prostor mora biti prilagođen da se učenik može neometano kretati.
2. **Smanjiti broj podražaja u prostoru** (posebno za učenike s poremećajem iz spektra autizma ili učenike s poremećajem ADHD-om). Primjerice, puno različitih plakata na zidovima može negativno utjecati na pojedine učenike s teškoćama.
3. **Uvesti mogućnost slušanja glazbe** – za one učenike s teškoćama kojima nedostaje podražaj vida.
4. **Smanjiti razinu buke u razredu** – primjenjivo na učenike s oštećenjem sluha.
5. **Prilagodba razine svjetlosti** – učenicima sa senzoričkim oštećenjima (npr. oštećenje vida) ili učenicima koji pokazuju hiperosjetljivost/hipoosjetljivost na vidne podražaje (poremećaj iz spektra autizma) treba prilagoditi prostor (npr. promijeniti zavjese, spustiti rolete i sl.).
6. **Prilagodba namještaja i prostora za učenike s motoričkim teškoćama** (npr. ugradnja dizala u školi koju pohađa učenik s motoričkim teškoćama). Treba osigurati stalni pristup specijaliziranim uređajima (npr. komunikatorima) učenicima koji ih koriste.
7. **Prilagodba mjesta sjedenja** vrlo je jednostavna prilagodba koja može bitno promijeniti kvalitetu sudjelovanja učenika s teškoćama u nastavnome procesu. Primjerice, preporučuje se da se učenicima s poremećajem ADHD-om, učenicima s poremećajem iz spektra autizma i onima s oštećenjem vida osigura da sjede u prvom redu.
8. **Alternativno mjesto u učionici** (tzv. mirni kutak) – učenicima s poremećajem iz spektra autizma, kao i učenicima s ADHD poremećajem dobro je osigurati zaseban dio u prostoru u kojem se odvija nastava (npr. strunjača koja se nalazi u istom prostoru), a na kojem će se moći odmoriti ili se usmjeriti na specifične interese (npr. enciklopedije, stripovi i slično).

²⁶ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (28. 3. 2023.)

9. **Uporaba vizualnih rasporeda** (dnevni ili rasporeda unutar aktivnosti) koji će olakšati učeniku s poremećajem iz spektra autizma da razumije očekivanje okoline i predvidi što slijedi u kojem trenutku.

5. Asistivna tehnologija kao potpora učenicima s teškoćama u razvoju

Asistivna tehnologija (AT) je bilo koji uređaj, oprema, računalni program ili drugi proizvod koji se koristi za povećanje, održavanje ili poboljšanje funkcionalnih sposobnosti osoba s invaliditetom.²⁷

Asistivna tehnologija dijeli se s obzirom na funkcionalnost i podršku korisniku na tehnologiju za:

- stabilnost, sjedenje i pokretljivost,
- opremanje radnog mjesta,
- komunikaciju (usmenu i pisanu),
- pristup računalu,
- prevladavanje barijera osoba s oštećenjem vida,
- prevladavanje barijera osoba s oštećenjem sluha,
- tehnologiju življenja potpomognutom okolinom (engl. *Ambient Assisted Living*, AAL) koja omogućuje obavljanje svakodnevnih životnih aktivnosti i upravljanje uređajima u okolini,
- odmor i rekreaciju
- prevladavanje teškoća u učenju.

Slijede neke istaknute, vrlo korisne činjenice o asistivnoj tehnologiji²⁸:

- Unatoč raznolikosti ponude na tržištu asistivne tehnologije, **za neke vrste zdravstvenih teškoća i invaliditeta ne postoji odgovarajuća** asistivna tehnologija.
- Kako bi bila upotrebljiva i korisna, asistivna tehnologija mora **odgovarati potrebama pojedinog korisnika** i njegovoj specifičnosti, a ne teškoći ili invaliditetu općenito.
- **Ne koriste sva djeca** s teškoćama u razvoju asistivnu tehnologiju.
- **Cijena** asistivne tehnologije **nije garancija za uspješno korištenje**, nekada je pomagalo napravljeno u domaćoj radinosti mnogo korisnije od najskupljeg uređaja.
- **Ne postoji jedan uređaj koji će riješiti sve probleme**, omogućiti ili olakšati sve aktivnosti.

²⁷Preuzeto s: <https://www.atia.org/home/at-resources/what-is-at/> (27. 2. 2023.)

²⁸ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (28. 3. 2023.)

Kod odabira odgovarajuće asistivne tehnologije potrebno je primijeniti timski pristup i temeljem stručne procjene učenikovih potreba odabrati adekvatnu asistivnu tehnologiju.

Također, ponekad je potrebno samo obratiti pažnju na detalje u nastavnom procesu koji učenicima s teškoćama mogu olakšati praćenje nastavnih aktivnosti. Na primjer, kako bi učenici s oštećenjem vida mogli lakše pratiti nastavu, potrebno je koristiti bijelu ploču zbog velikog kontrasta gdje god je to moguće. U ostalim slučajevima zelena ploča treba biti što je moguće čišća, kako bi učenici mogli čitati trag bijele krede. Također je potrebno da nastavnici pišu velikim tiskanim slovima većeg formata, jer je djeci s većim oštećenjem vida teško čitati pisana slova. Prikaz sadržaja na ploči pomoću specijaliziranih elektroničkih pomagala također se ne preporučuje.

5. 1. Asistivna tehnologija za učenike s oštećenjem vida

Oštećenja vida mogu varirati, sve do potpunog nedostatka vida, što se naziva sljepoćom. Jasnoća vida naziva se vidnom oštrinom, a kreće se u rasponu od potpunog vida do nestanka vida. Kako se oštrina smanjuje, vid postaje sve zamagljeniji te se govori o slabovidnosti. Slabovidnost je karakteristična za osobe starije dobi, ali i mlađe osobe mogu imati ovu invalidnost, zbog genetike, traumatskih ozljeda ili bolesti.

Potrebno je voditi računa o individualnim potrebama svakog učenika kako bi se odabrao zaslon odgovarajuće veličine te postavio na ispravnu visinu, kako bi se podesio kut pod kojim pada svjetlo na zaslon te kut gledanja slabovidnog učenika na zaslon²⁹. Učenicima s lakšim oštećenjem vida potrebno je povećati ili proširiti prikaz slike na zaslonu računala pomoću posebnih računalnih programa za povećanje zaslona koji se učitavaju na računalo, a zatim djeluju kao povećalo koje se kreće preko zaslona, povećavajući tekstualne ili grafičke elemente prikazane na zaslonu³⁰. Većina računalnih programa za proširenje zaslona omogućuje učeniku ili nastavniku da kontrolira razinu povećanja i mijenja pozadinski kontrast. Neka od ovih rješenja uključuju govorne izlaze koji pretvaraju tekst prikazan na zaslonu u govor.

Tehnologija proširenja zaslona u kombinaciji s uređajem za skeniranje može se koristiti za povećanje tiskanog teksta. Nakon što se stranica skenira, rezultati se, ispisani povećano, prikazuju na zaslonu računala.

Slijepi učenici koriste računalo u kombinaciji s govornim ili Brailleovim izlaznim jedinicama. Govorni izlaz najpopularniji je oblik pristupa.

²⁹ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (28. 3. 2023.)

³⁰ Bouillet, D. (2019.) Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb, str. 144. – 145.

U nastavku se donose neka rješenja za pomoć učenicima s oštećenjima vida.

a) Netehnološka sredstva

Od netehnoloških sredstava učenicima s oštećenjem vida može pomoći pojačavanje linija u bilježnicama, primjena žutog i reljefnog papira. Za izradu reljefnih slika postoje posebni uređaji. Korisnik ucrtava na posebnoj vrsti papira oblike kakve želi, te se u uređaju na mjestima tamnih linija pojave reljefne linije koje se mogu čitati dodiranjem.

b) Ulazne jedinice

Većina učenika s oštećenjem vida koristi **standardnu tipkovnicu** za interakciju s računalom. Softver čitača zaslona koristi unaprijed definirane kombinacije tipki za pregled i navigaciju zaslona računala i obično je kompatibilan s većinom standardnih softvera, uključujući obradu teksta, pregledavanje interneta i e-poštu.

Postoje i posebni ulazni uređaji, poput posebnih tipkovnica ili uređaja koji podržavaju Brailleovo pismo.

Tipkovnica s obojenim tipkama

Tipkovnice su prikladne za učenike s oštećenjem vida. Sadrže različito obojene tipke slova i brojeva koje označavaju različita funkcionalna područja i čine tipkovnicu zanimljivijom i motivirajućom za korištenje. Tipke mogu biti poravnate okomito kako bi se poboljšalo pozicioniranje ruku. U nekim izvedbama ovih tipkovnica korisnici mogu sami definirati koje znakove, slova ili brojeve će tipkovnica sadržavati, dok sve ostale tipke mogu biti bez ikakvih oznaka.

Slika 2. Tipkovnica s obojenim tipkama

Izvor: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf

Tipkovnice s naljepnicama

Na obične tipkovnice mogu se naljepiti naljepnice koje će bojom istaknuti pojedina slova. Pri tome se vodi računa o tome da samoglasnici budu u jednoj boji, brojke u drugoj, naredbe u trećoj itd.

Slika 3. Tipkovnice s naljepnicama

Izvor: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf

Brajica

Brajica je pismo namijenjeno slijepim osobama koje se zasniva na osjetilu dodira i njegov je osnovni znak točka. Dodiranjem se istodobno može prepoznati najviše sedam točkica, stoga je broj znakova u Brailleovom pismu za slijepce ograničen upravo brojem sedam.³¹ U standardnoj brajici, koju danas koriste svi slijepi, za tvorbu znakova koristi se samo šest točkica pomoću kojih se može napraviti samo 64 znaka. Osim standardne brajice, postoji i tzv. računalna brajica koja za tvorbu znakova koristi osam točkica, pomoću kojih se može napraviti 256 znakova, s obzirom na to da se u računalnoj tehnologiji koristi 8-bitni zapis znakova.

Elektronička bilježnica

Elektronička bilježnica uređaj je na koji slijepi učenik može zapisati svoje podatke, pročitati ih, učitati nove podatke ili ga povezati s osobnim računalom. Sastoji se od Brailleove tipkovnice s osam tipki za pisanje osmotočkaste brajice i govorne jedinice. Također se može koristiti i standardna alfanumerička tipkovnica.

³¹ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (28. 3. 2023.)

Postoje elektroničke bilježnice lokalizirane za hrvatski jezik, koje podržavaju latinična slova³².

c) Izlazne jedinice

Elektroničko povećalo Student

Student je povećalo koje se USB-om spaja na računalo, **može povećavati do pedeset puta** te se mogu **mijenjati kontrasti slike**. Osim povećavanja, ima i mogućnost fotografiranja sadržaja koji se pohranjuje na računalo u obliku slike ili kraćeg videa. Može se koristiti za gledanje školske ploče, ali je uvjet da školska ploča bude bijele boje ili, ako je zelene boje, savršeno čista. Također se koristi za povećanje tiskanog teksta (knjiga, testova itd.). Kod nekih učenika s oštećenjem vida ovaj uređaj pokazao se izvrsnim.³³

Čitač zaslona

Čitači zaslona (engl. *screen reader*) uređaji su koji interpretiraju sadržaj prikazan na zaslonu računala ili pametnog uređaja te ga pomoću sintetizatora govora / govorne jedinice čitaju, odnosno pomoću Brailleovog retka prenose korisniku. Omogućuju dva načina rada. Prvi je integrirani, pri čemu je čitač integriran u internetski preglednik te čita tekst desno od pokazivača. Drugi način rada je samostalan, pri čemu se dio teksta kopira u poseban prozor alata te ima više mogućnosti za prilagodbu (brzina čitanja, visina frekvencije, zaustavljanje na točku itd.). Nedostaci su ovog rješenja (kombinacije čitača ekrana i govornih jedinica za hrvatski jezik) neprirodan, robotski govor ili krivi naglasci te ograničenje na samo neke operativne sustave.

Slabovidni učenici koriste čitače ekrana u kombinaciji s elektroničkim povećalima³⁴.

Čitači boja za osobe s daltonizmom ili kromopatijom

Ovi uređaji koriste se za prepoznavanje boje odjeće, boje na slikama u udžbeniku, za likovni odgoj ili za općenito prepoznavanje boja, pri čemu se koriste u kombinaciji s naljepnicama za označavanje boja na pojedinom predmetu.

³² Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (27. 2. 2023.)

³³ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (28. 3. 2023.)

³⁴ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (28. 3. 2023.)

Brailleov pisac

Brailleov pisac uređaj je koji tiska sadržaj na Brailleovom pismu. Koriste ga roditelji za pripremu materijala za školu.

Govorna jedinica

Govorna jedinica ili sintetizator govora (engl. *text to speech*) pretvara tekst u govor. To mogu biti računalni programi ili posebni uređaji, a koriste se u kombinaciji s čitačima ekrana.

Računalo

Učenik s teškoćama može dobiti od izdavača udžbenika sve materijale u PDF formatu i tako može podešavati povećanje u skladu s potrebama. Izdavaču je potrebno naglasiti da pošalje PDF verzije dobre razlučivosti, kako slike iz udžbenika ne bi postale „zrnate” prilikom većih povećanja.

5.2. Asistivna tehnologija za učenike s motoričkim teškoćama

Motoričke teškoće mogu biti različitih oblika, a općenito se mogu klasificirati kao gubitak ili ograničenje funkcije u kontroli ili kretanju mišića te ograničenje u pokretljivosti. Uključuju dimenzije ruku koje su prevelike ili premale za tipkovnicu, postojanje nevoljnih pokreta (tremor), artritis, paralizu i/ili potpuni nedostatak pojedinih ili svih udova.

Motoričke teškoće često su prepreka i otežavaju pisanje te pristup računalu.

Postoji širok spektar asistivnih tehnologija, kao i netehnoloških rješenja koja mogu pomoći osobama s motoričkim teškoćama³⁵. Odabirom odgovarajućeg rješenja ili tehnologije, učenici s motoričkim teškoćama mogu komunicirati s okolinom, sudjelovati u nastavi i izvršavati svoje nastavne obveze. Nastavnici, roditelji i rehabilitatori često mogu za pojedinog učenika odabrati ili samostalno kreirati odgovarajuće pomagalo, sukladno s potrebama učenika.

Da bi korištenje asistivnih tehnologija bilo učinkovito, potrebno je osigurati određene preduvjete. Prvenstveno treba osigurati pristupačnost učionice i radnog mjesta te pravilno pozicioniranje položaja učenikova tijela.

³⁵ Bouillet, D. (2019.) Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb, str. 175. – 182.

d) Pozicioniranje tijela

Neke od preporuka vezane uz pozicioniranje tijela su:

- Osnovna je nit vodilja kod pravilnog pozicioniranja dovesti učenikovo tijelo u položaj što bliži pravilnom sjedenju – uspravna leđa, koljena pod devedeset stupnjeva s obzirom na kukove i stopala, odnosno pravilo 90-90-90 za kukove, koljena i laktove. Takav položaj daje stabilnost trupu i glavi, omogućava najlakše disanje (pluća nisu stisnuta jer su leđa uspravljena, pa se učenik manje umara i bolje govori), a posljedično se dobiva najveća pokretljivost ruku. Učenikovo tijelo treba biti u takozvanoj centralnoj poziciji, odnosno simetrično pozicionirano, a ne nagnuto na jednu stranu.
- Učenici s težim oblikom cerebralne paralize imaju velik problem kontrole pozicije glave, pa im ona ili visi prema trupu, čime je automatski smanjeno vidno polje, ili je zabačena (naročito kada govore)³⁶.
- Vrlo često se kod učenika prilikom odgovaranja pojačava spazam ruku i nogu, jer zbog prisutnih oštećenja nisu u mogućnosti kontrolirati nekoliko radnji istovremeno (govor, držanje tijela). U takvim situacijama učeniku treba blago pristupiti, naglasiti mu da ima dovoljno vremena za odgovor i popraviti njegovo sjedenje.
- Loše pozicioniranje, pogotovo ako je riječ o učeniku koji nema mogućnost samostalnog popravljivanja svoje pozicije u stolici ili kolicima, dovodi do medicinskih problema (deformacija, bolova), smanjenja motiviranosti, umora i manjka koncentracije.
- Jednom podešeno pozicioniranje treba redovito provjeravati s učenikom tijekom nastave, a osnovne postavke (visina stola, nagib monitora, pozicija miša i tastera) treba provjeravati početkom polugodišta jer djeca rastu i parametri se mijenjaju.
- Uvijek treba provjeriti s učenikom odgovaraju li mu postavljeni uvjeti.

Kako bi se omogućilo pravilno pozicioniranje položaja učenikova tijela za radnim stolom i kako bi mu se olakšao pristup računalu, često se koriste podupiratelji ruke i držači uređaja.

Podupiratelj ruke

Pomagalo može biti u različitim izvedbama te može podupirati ručni zglob, podlakticu i lakat. Pričvrsti se na stol te se držačima može prilagoditi potrebama korisnika. Osim što ga koriste osobe s motoričkim teškoćama, koristan je i svima

³⁶ Društvo osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Zagreb, Zbornik radova s održanoga okruglog stola, Mogućnosti djece s motoričkim teškoćama u obrazovnom sustavu, Zagreb, str. 45.

ostalima pri dugotrajnom korištenju računala te predstavlja primjer proizvoda univerzalnog dizajna.

Držači uređaja

Osnovni zahtjevi za držače različitih uređaja su da omoguće efikasno korištenje, bez obzira na korisnikove teškoće, te da se mogu prilagoditi potrebama korisnika. Držači trebaju omogućiti da se uređaji u otežanim uvjetima korištenja ne oštete, da budu estetski prihvatljivi, laki za postavljanje i korištenje, da imaju mogućnost prilagodbe u različitim kontekstima (različita invalidska kolica, različite dimenzije i vrste ploha za koje se pričvršćuju, različiti tipovi uređaja koje podržavaju).

e) Pisanje i rad na računalu

Pisanje je jedna od najtežih i najsloženijih vještina koju učenici trebaju svladati jer uključuje živčane i mišićne aspekte, položaj i snagu tijela, držanje i stabilizaciju papira, vizualno vođenje ruke i pomicanje pribora za pisanje uz kinestetičku memoriju formiranja slova i riječi³⁷. Iako se često misli da je potrebno nabaviti skupa tehnološka rješenja, ponekad su najefikasnija jednostavna netehnološka pomagala, prilagodljiva različitim situacijama koje zahtijeva proces učenja. Često je pisanje olakšano primjenom adekvatnih držača olovaka.

Učenicima s lakšim motoričkim teškoćama često pomaže korištenje predloška za pisanje, koji je primjer netehnološkog asistivnog pomagala. To je tanka plastična folija s označenim crtovljem koja se postavlja preko papira. Olakšava pisanje i snalaženje na papiru, a osim učenicima s motoričkim teškoćama koristan je i učenicima s oštećenjem vida te onima s problemima grafomotorike.

Također, poželjno je korištenje stabilnog i podesivog stalka za dokumente koji može smanjiti neudobno pomicanje vrata, glave i očiju. On se postavlja uz monitor, na istoj udaljenosti, visini i kutu gledanja, čime se postiže opuštenost glave.

Rad na računalu

Kod primjene odgovarajućih asistivnih tehnologija za pristup računalu cilj je omogućiti učeniku s teškoćama u razvoju najvišu razinu funkcionalnosti računala³⁸. Iako je korisno prepoznati specifična ograničenja pojedinca, važno je usredotočiti se na zadatak koji on treba ispuniti i na to kako se njegove sposobnosti, uz odgovarajuću podršku asistivne tehnologije, mogu koristiti za postizanje cilja ili zadatka.

³⁷ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (28. 3. 2023.)

³⁸ Preuzeto s: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf (28. 3. 2023.)

Suvremena računala imaju visok stupanj pogodnosti za korištenje, pogotovo uređaji sa zaslonima na dodir bez standardnog miša. Korištenje standardnog miša predstavlja barijeru za pristup računalu. Na fizičkoj razini nekim je učenicima problem obuhvatiti i pomicati miš zbog motoričkih teškoća ili nedostatka udova. Na kognitivnoj razini miš predstavlja medijatora u interakciji bez izravne uzročno-posljedične veze: pomicanjem miša, obuhvaćenog dlanom, naprijed – nazad pokazivač na ekranu kreće se gore – dolje. Nekim osobama s intelektualnim teškoćama to je prepreka za ostvarivanje interakcije s računalom.

Suvremeni uređaji sa zaslonima na dodir predstavljaju uređaje s takozvanim prirodnim sučeljima, jer korisniku omogućuju najintuitivniju interakciju s direktnom uzročno-posljedičnom vezom između pokreta/dodira korisnika i pokazivača miša na zaslonu. Takvi uređaji koriste virtualne ili zaslonske tipkovnice, koje se ovisno o uređaju i operativnom sustavu mogu razlikovati u veličini te biti izvedene u različitim varijantama pristupačnosti s obzirom na različite fizičke i intelektualne potrebe korisnika.

5.3. Ostali primjeri asistivne tehnologije

Ova tehnologija namijenjena je osobama kojima je otežano ili potpuno onemogućeno korištenje standardnih tipkovnica i/ili miševa za ostvarivanje interakcije s računalom. Standardni računalni miševi zahtijevaju stalno kretanje ruke i ručnog zgloba za ostvarivanje interakcije s računalom. Stoga ih osobe s motoričkim teškoćama često teško koriste. Također, osobe bez invaliditeta, koje puno vremena provode za računalom, mogu razviti ponavljajuće ozljede zbog naprezanja uslijed konstantnog pomicanja miša.

Postoji niz uređaja (upravljačke kugle, palice, pločice, prekidači i sl.) koji zamjenjuju miševu u interakciji s računalom. Ti su uređaji posebno dizajnirani za rješavanje potreba korisnika s ograničenom kontrolom ruku, manjim i većim motoričkim teškoćama, slabom koordinacijom pogleda, ograničenom manualnom spretnosti, prisilnim grčevima mišića, spastičnom i lažnom paralizom, neurološkim teškoćama te upalnim ili degenerativnim promjenama. Oni su također pogodni za olakšani pristup računalu.

6. Primjena digitalne asistivne tehnologije u radu s učenicima s teškoćama u razvoju

U današnje vrijeme digitalna tehnologija omogućava prilagodbu iskustava učenja, uzimajući u obzir individualna obilježja pojedinog učenika s teškoćama. Učenici s disleksijom imaju mogućnost uporabe različitih programa za obradu teksta, pomoću kojih je moguće pretraživati riječi, provjeriti i ispraviti pravopis ili prevesti određeni dio teksta. Tako su učenici izloženi pisanome tekstu na različite načine. Suvremena istraživanja pokazuju da uporaba računalnih programa

omogućava kompenzacijske multisenzorne aktivnosti koje su potrebne učenicima sa specifičnim teškoćama učenja za učinkovitije svladavanje nastavnog gradiva. U odgojno-obrazovnom procesu često se nedovoljno koriste prednosti i brojne funkcije koje nude uobičajeni računalni programi (primjerice *Microsoft Office*). Osnovne funkcije koje su dostupne učenicima s disleksijom u okviru jednostavnih računalnih programa su³⁹:

a) Snimanje zvučnih zapisa

Učenici većinu nastavnih sadržaja primaju usmenim putem koji se može pokazati neučinkovitim načinom poučavanja, kako za učenike sa specifičnim teškoćama učenja tako i za one s poremećajem pažnje. Zbog problema u upamćivanju savjetuje se snimanje (dijelova) nastavnog sata ili ključnih informacija pomoću pametnih telefona ili diktafona. Zvučni zapisi potom se mogu višekratno preslušavati i time olakšavaju proces usvajanja i/ili ponavljanja gradiva.

b) Korištenje funkcija programa za obradu teksta

Za učenike s disleksijom izdvajaju se grafičke (senzorne) prilagodbe u smislu odabira boje pozadine, vrste i veličine slova ili razmaka između redova⁴⁰. Funkcija provjeravanja točnosti napisanih riječi označava pogrešno napisanu riječ i nudi odabire sličnih riječi te na taj način pomaže učeniku s disleksijom da ispravi pogrešku koju sam možda ne bi osvijestio. Prilikom stvaranja vlastitoga teksta važno je učenicima osvijestiti strategije konceptualnog označavanja koje podrazumijeva stvaranje mapa, koje su se pokazale učinkovitim pri upamćivanju i učenju i/ili planiranju izlaganja.

c) Čitači zaslona također su jedna od mogućnosti koja učenicima olakšava čitanje različitih elektroničkih izvora, ponovno čitanje vlastitoga teksta, kao i čitanje skeniranih knjiga.

Razvijeni su brojni programi koji su ciljano usmjereni na poticanje čitanja i *spellinga*, te su koncipirani na način da se oslanjaju na vizualni i auditivni put učenika. Većina programa razvijena je za englesko govorno područje, što ih čini neprimjenjivima za hrvatski jezik. Istraživanja su pokazala da su učenici s disleksijom zadovoljniji i učinkovitiji kada koriste računalne programe.

³⁹Preuzeto s: <https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/05/Obrazovni-trendovi-prirucnik.pdf> (28. 3. 2023.)

⁴⁰ Berbić Kolar, E., Gligorić, I., Zečević, M. (2018.); Disleksija i disgrafija: Određenja, pristupi i smjernice, Osijek, str. 85.

Većina učenika koristi pametne telefone koji se mogu dodatno iskoristiti kao alat za učenje ili podsjećanje na obaveze (posebno za učenike s memorijskim teškoćama). Na primjer, stvaranje zvučnih zapisa ili fotografiranje plana ploče jednostavno se obavljaju uporabom pametnog telefona (u suradnji s predmetnim nastavnikom i stručnim timom).

U radu s **učenicima s oštećenjem sluha** izrazito je važno voditi računa o prilagodabama okruženja koje su vrlo jednostavne, a bitno olakšavaju prijem informacija (mjesto sjedenja, pozadinska buka)⁴¹. Također je važno prilagoditi materijale i aktivnosti na način da se dijelovi nastavne jedinice predstave pisanim, odnosno vizualnim putem. Treba voditi računa o svim zvučnim podražajima koje dijete prima.

Učenici s diskalkulijom otežano usvajaju i razumiju brojne matematičke koncepte. S ciljem približavanja nastavnoga gradiva savjetuje se, kada god je to moguće, sve koncepte prikazati na jednostavniji način i vizualno.

Učenicima s motoričkim teškoćama preporučuje se omogućiti uporabu različitih oblika asistivne tehnologije – od čitača ekrana, snimanja zvučnog zapisa na pametne telefone, do uporabe džepnog računala. Pritom je također važno voditi računa o prilagodbi vremena i vrste zadataka (ovisno o vrsti odgojno-obrazovnog programa). S obzirom na to da učenicima s motoričkim teškoćama najčešće na raspolaganju stoji stručna podrška pomoćnika u nastavi, preporučuje se iskoristiti njegovu pomoć pri uvećanju zaslona, uporabi specijaliziranih uređaja te izvedbi praktičnih zadataka. Druge specifične prilagodbe vezane uz motoričke teškoće valja odabirati ovisno o nastavnim sadržajima. Na primjer, grafički prikazi i dijagrami koji su perceptivno zahtjevni mogu se zamijeniti drugim vrstama zadataka koji doprinose ostvarenju specifičnih ishoda učenja. Osim uporabe digitalne tehnologije i prilagodbe materijala i aktivnosti, izrazito je važno poticati uključivanje učenika u razred kroz rad u malim skupinama ili projektne zadatke, kako bi mu se osigurala interakcija i povezivanje s vršnjacima.

Vizualni rasporedi smatraju se jednom od intervencija za učenike s **poremećajem iz spektra autizma**, za čiju znanstvenu utemeljenost postoje dokazi. Radi se o sustavu prezentiranom pomoću **simbola koji prikazuju aktivnosti onim redosljedom kojim se te aktivnosti obično odvijaju**. U procesu odgoja i obrazovanja rasporedi se nedovoljno koriste, jer većina učenika uključenih u redovne sustave komunicira verbalnim putem, pa se zaključuje da će i razumjeti upute koje nisu popraćene slikom. Međutim, učenici s poremećajem iz spektra autizma **otežano razumiju socijalne situacije** (ne prepoznaju sve znakove i ne zaključuju na isti način kao i njihovi vršnjaci) te **otežano prelaze iz**

⁴¹ Bouillet, D. (2019.) Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb, str. 148. – 150.

jedne aktivnosti u drugu (npr. iz jedne učionice u drugu, iz jedne vrste aktivnosti tijekom nastavnog sata na drugu vrstu aktivnosti). Rasporedi se mogu osmisliti uz pomoć fotografija, pisanoga teksta, slika ili unutar pojedinih visokotehnoloških rješenja (primjerice ICT-AAC aplikacija, E-galerija). Postoje rasporedi koji prikazuju segmente unutar pojedine aktivnosti (primjerice na satu Matematike ili u okviru složenijeg zadatka koji treba dovršiti) i oni rasporedi u kojima su prikazane dnevne aktivnosti (npr. raspored školskih sati, dnevna rutina, slijed aktivnosti na školskom izletu...).

7. Zaključak

Učenici s teškoćama u razvoju mogu imati različite vrste poteškoća poput intelektualnih, senzornih, motoričkih, emocionalnih i društvenih. Važno je prilagoditi nastavu kako bi se svim učenicima osigurala jednake mogućnosti za učenje i uspjeh. Prilagođavaju se nastavni materijal, metode poučavanja, način procjenjivanja, okolina i suradnja s roditeljima. Asistivna tehnologija uključuje različite vrste tehnoloških alata koji mogu poboljšati pristup informacijama, komunikaciju, mobilnost i neovisnost. Ona ne zamjenjuje nastavne prilagodbe, već ih može poboljšati, te treba biti prilagođena potrebama svakog učenika. Neki od primjera asistivne tehnologije su računalni programi i aplikacije, pomoćna tehnologija za sluh i vid, tehnologija mobilnosti, komunikacijska tehnologija i tehnologija za organizaciju. Digitalna asistivna tehnologija (DAT) obuhvaća sve digitalne tehnologije i alate koji su prilagođeni i namijenjeni osobama s različitim vrstama poteškoća te im omogućuju lakši pristup informacijama, pomoć u svakodnevnim zadacima i poboljšanje kvalitete života. Digitalna asistivna tehnologija može biti od velike pomoći osobama s poteškoćama, jer im omogućuje lakši pristup informacijama i veću neovisnost u svakodnevnom životu. Važno je osigurati prilagodbu tehnologije specifičnim potrebama svakog učenika i adekvatnu obuku i podršku u njezinu korištenju.

LITERATURA

Berbić Kolar, E., Gligorić, I. M., Zečević, M. (2018.) Disleksija i disgrafija: Određenja, pristupi i smjernice; Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku

Biel, L., Peske, N. (2007.) Senzorna integracija iz dana u dan, obiteljski priručnik za pomoć djeci s teškoćama senzorne integracije, Ostvarenje d. o. o. Buševac

Bouillet, D. (2019.) Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Zagreb

Bouillet, D. (2010.) Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja, Školska knjiga, Zagreb

Guberina-Abramović, D. (2008.) Priručnik za rad s učenicima s posebnim potrebama integriranim u razrede osnovne škole, Školska knjiga, Zagreb

Ivančić, Đ. (2010.) Diferencirana nastava u inkluzivnoj školi – Procjena, proučavanje i vrednovanje uspješnosti učenika s teškoćama, Alka script, Zagreb

Zbornik radova s održanog okruglog stola Mogućnosti djece s motoričkim teškoćama u obrazovnom sustavu, Društvo osoba s cerebralnom i dječjom paralizom, Zagreb, svibanj 2009.

Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015)

Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015), prilog I. Orijentacijska lista vrsta teškoća

<https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/05/Obrazovni-trendovi-prirucnik.pdf>

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Smjernice%20za%20rad%20s%20ucenicima%20s%20teskocama.pdf>

https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Digitalna-tehnologija-za-potporu-posebnim-odgojno-obrazovnim-potrebama.pdf

https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Vidi_me_cuj_me.pdf

Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2007_06_6_80.html

STUDENTS WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES AND ASSISTIVE TECHNOLOGY

Abstract

Quality education is one of the priority areas related to all activities carried out for the benefit of children and young people. Therefore, in relation to students with disabilities, it is necessary to strive to make the educational system accessible to everyone. Inclusive education is based on ensuring the conditions that, in the regular school system, together with their peers, enable children and students with disabilities to achieve as many expected achievements as possible. Assistive technology plays an important role in the educational process as support for students with developmental disabilities. Nowadays, digital assistive technology is of particular importance, which provides students with developmental disabilities with quality education and enables their inclusion in various educational programs.

Key words

students, difficulties in development, inclusion, adaptation of the teaching environment, assistive technology

Krunoslav Mikulan

krunoslav.mikulan@gmail.com

ARHAIČKA PRIVLAČNOST HARRYJA POTTERA¹

Izvorni znanstveni rad
Prijevod/pretisak
UDK: 821.111.09 Rowling, J.K

Sažetak

Rad analizira temelje djela J. K. Rowling, književne, kulturološke, komercijalne i psihološke razloge uspjeha serijala o Harryju Potteru te odnos tehnologije i magije unutar autoričina narativnog sustava. Iako se romani ne odlikuju originalnošću i inovativnošću, privukli su svjetsku čitateljsku publiku. Čini se da niti jedan od razloga za uspjeh, koji se obično navode, ne nudi potpuno i sveobuhvatno objašnjenje uspjeha romana, koji se s jedne strane temelji na autoričinom zamršenom zapletu, a s druge na njezinom pažljivom ispreplitanju čarobnog svijeta sa stvarnim, svakodnevnim svijetom njezinih čitatelja. Suprotstavljanje magije i tehnologije u djelima J. K. Rowling implicira da magija stvara vezu među ljudima, dok tehnologija dehumanizira ljudska bića koja su izgubila uporište u prirodi.

Ključne riječi

Joanne Kathleen Rowling, serija romana o Harryju Potteru, odnos između magije i tehnologije

1. Uvod

Prvo izdanje prvoga romana Joanne Kathleen Rowling, *Harry Potter and the Philosopher's Stone*, tiskano je u samo 500 primjeraka (Blake 2002: 3), a pozornost čitateljstva te književne kritike i teorije roman je privlačio postupno, isprva bez utjecaja propagandne mašinerije, pomodarstva ili nekoga drugog izvanknjiževnog razloga. Nije prošlo mnogo vremena, a roman se našao na popisima

¹ Rad je izvorno objavljen na engleskom jeziku kao: Mikulan, K. (2006). The Archaic Attraction of Harry Potter, *LiCuS – Journal of Literature and Cultural Studies*, I, 1, str. 31–48 (ISSN: 1846–1778). Budući da časopis više ne izlazi te nije dostupan *online*, ovdje ga donosimo u prijevodu na hrvatski jezik. Klasifikacija i UDK prenijeti su iz časopisa *LiCuS*.

najpopularnijih i najtiražnijih knjiga. Uslijedili su njegovi nastavci, njih pet, od kojih je posljednji, šesti, objavljen u srpnju 2005. godine.²

Harry Potter and the Philosopher's Stone dobio je nekoliko nagrada, uključujući i *British Book Awards' Children's Book of the Year*, te *ABBY Award of American Booksellers Association*. Inačica romana na audio-kasetama, koji je čitao Jim Dale, nominirana je za nagradu *Grammy*, a nagradu je roman doista i osvojio nekoliko godina kasnije (2001.) u audio-inačici *Harry Potter and the Goblet of Fire*. Drugi nastavak, *Harry Potter and the Chamber of Secrets*, također je dobio nagradu *British Book Awards' Children's Book of the Year*. Treći roman u seriji, *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*, nominiran je za prestižnu britansku nagradu *Whitbread Book of the Year*, zajedno s nobelovcem Seamusom Heaneyjem koji je tu nominaciju postigao svojim novim prijevodom *Beowulfa*. Povjerenstvo koje je trebalo odlučiti o pobjedniku donijelo je početkom 2000. godine kontroverznu odluku: nagradu je dodijelilo i jednom i drugom autoru, s time da je za J. K. Rowling stvorena nova kategorija – *Whitbread Children's Book of the Year*.³

Gotovo istodobno, *New York Times* odlučio je stvoriti posebnu listu najtraženijih knjiga. Naime, prva tri nastavka Harryja Pottera već su neko vrijeme zauzimala jedno od prvih pet mjesta bestseler liste tih novina, a sigurno je da bi se nakon izlaska četvrtoga sva četiri nastavka istodobno nalazila na popisu da nije podijeljen na dva posebna dijela.

Prema izvorima nakladničke kuće *Bloomsbury*, serija romana o Harryju Potteru prodana je u 19 milijuna primjeraka u Velikoj Britaniji te 52 milijuna primjeraka u svijetu (www.bloomsbury.com/harrypotter; pristup 25. travnja 2006.). Šesti nastavak, *Harry Potter and the Half-Blood Prince*, potukao je sve rekorde u Britaniji jer je već prvi dan prodan u 2.009.574 primjeraka (ibid.).

Prvi roman u seriji dobio je uglavnom pozitivne kritike, no naročito od trećeg romana raste broj žestokih kritičara i protivnika serije. Niz kritičara ističe da Rowling ne propituje prihvaćene norme, da prikazuje „cosy model of the world as it might be” (Kern 2003: 23), da su njezini zapleti formulaički konstruirani, da magični svijet savršeno odražava današnji svijet i konvenciju prema kojoj muškarci dominiraju, a žene se podređuju dominantno muškom svijetu, da njezini romani održavaju *status quo* postojećeg svijeta time što promiču „inherently conservative and hierarchical notions of authority” (ibid.), te da je Harry Potter „a manifestation of corporate greed, the never-ending capitalist pursuit of profit”

² *Harry Potter and the Philosopher's Stone* (1997), *Harry Potter and the Chamber of Secrets* (1998), *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban* (1999), *Harry Potter and the Goblet of Fire* (2000), *Harry Potter and the Order of the Phoenix* (2003), *Harry Potter and the Half-Blood Prince* (2005). (Sedmi roman u seriji u vrijeme objavljivanja ovoga članka još nije bio izašao; op. a.)

³ Kompletan popis nagrada može se pronaći na adresi: <https://www.catchthesnitch.com/books/awards/>.

(ibid.: 139). Mnogi, nadalje, njezine knjige čak žele zabraniti kako bi zaštitili djecu od čarobnjaštva i demonske prijetnje (ibid.: 23).

Opravdano se postavlja pitanje zašto je pri kraju 20. stoljeća, u punom jeku tehnološkog doba, jedan roman o malom čarobnjaku, roman u kojem čuda moderne civilizacije kao što su računala, DVD *playeri* ili mobiteli, ne igraju zamalo nikakvu ulogu, a pojavljuju se mahom u negativno prikazanoj malograđanskoj sredini obitelji Dursley, postigao takav uspjeh. U potrazi za odgovorom na to pitanje kritičari polaze s različitih pozicija. Neki od njih tako uzimaju u obzir autoričinu životnu priču, neki njezine poglede na svijet, a neki čak i britansku povijest, klasične i sjevernoeuropske mitove te druge dječje pripovijetke i romane. Jedni tvrde da Rowling izvrsno piše, no drugi će rado istaći da priča uopće nije originalna i da postoji niz originalnijih i znatno bolje napisanih romana (Blake 2002: 4).⁴

Pokušat ćemo utvrditi temelje romana J. K. Rowling, razloge uspješnosti serije (literarne, kulturološke, marketinške, psihološke), te odnos tehnologije i magije u kontekstu autoričina narativnog pravca.

2. Književno-povijesni korijeni serije o Harryju Potteru – fantastika, školska priča i Bildungsroman

Rowling je svoju seriju romana utemeljila na nizu raznolikih žanrova i povijesno prepoznatljivih simbola koji se međusobno prepliću. Priča o Harryju Potteru ponajprije pripada žanru fantastike, čije su temeljne značajke postojanje nadnaravnih bića obdarenih magičnim moćima i vječita borba između dobra i zla. Autori fantastičnih priča, pa tako i Rowling, motive crpe iz tradicionalnih mitova, bajki i legendi, bilo pisanih bilo usmenih izvora. U svijetu Harryja Pottera tako nalazimo vještice i čarobnjake, trolove, divove, sirene, duhove, kentaure, vukodlake, vile i vilenjake. Kao što je uobičajeno u žanru fantastike, autorica ovoj menažeriji dodaje niz bića koja je sama izmislila i oblikovala (npr. *puffskein*, *demiquise*, *billywig*, *blast-ended skrewt* itd.).

Fantastika je književni žanr za koji se već dva stoljeća smatra da je namijenjen djeci. Protiv ograničenja romantičarske ideje da se fantastika obraća samo djeci počeo se naročito boriti J. R. R. Tolkien. U svom eseju *On Fairy Stories* piše:

The association of children and fairy stories is an accident of our domestic history. Fairy-stories have in the modern lettered world been relegated to the "nursery," as shabby or old-fashioned furniture is relegated to the playroom,

⁴ Naročito se ističu trilogija Philipa Pullmana, *Dark Materials*, za koju je autor 2002. godine dobio prestižnu nagradu *Whitbread Book of the Year*, te serija *Worst Witch* autorice Jill Murphy.

primarily because the adults do not want it, and do not mind if it is misused (Tolkien 1980: 143-4).

Tolkien je ustrajao na tvrdnji da nije točno da djeca općenito vole bajke, odnosno da ih odrasli općenito ne vole, već da se radi o specifičnom ukusu pojedinca bez obzira na dob.

Nadalje, Tolkien se ne slaže s tvrdnjom da se fantastika i razum nalaze u opoziciji, već nastoji dokazati da je fantastika prirodna ljudska aktivnost te da zapravo koristi razumu:

[Fantasy] certainly does not destroy or even insult Reason; and it does not either blunt the appetite for, nor obscure the perception of, scientific verity. On the contrary. The keener and the clearer is the reason, the better fantasy will it make. ... For creative Fantasy is founded upon the hard recognition that things are so in the world as it appears under the sun; on a recognition of fact, but not a slavery to it. So upon logic was founded the nonsense that displays itself in the tales and rhymes of Lewis Carroll (ibid.: 162).

Prema Tolkienu prava fantastična priča ima sljedeće značajke:

a) Fantastičnost (*fantasy*) – zamišljanje nemogućeg uz istodobno obdarivanje zamišljenog unutarnjom konzistentnošću realnosti, pri čemu su istodobno potrebni kako čuđenje nad neobičnim i stranim, tako i unutarnja dosljednost sekundarnog (zamišljenog) svijeta. Fantastičnost uključuje slobodu od dominacije promatrane „činjenice” i utoliko predstavlja potencijalnu točku otklona od „stvarnosti” kao takve, koja se pokreće aktiviranjem dječje mašte i kao takva može poslužiti za propitivanje „stvarnosti” spram koje predstavlja otklon.

b) Ponovno stjecanje ili pronalaženje (*recovery*) – sposobnost da se stvari i pojave „vide” jasnije nakon podvrgavanja fantastičnom. Prema Tolkienu radi se o „regaining of a clear view” (ibid.: 165), što bi impliciralo da smo tu jasnoću nekada posjedovali te zatim izgubili. Isto tako radi se o „seeing things as we are (or were) meant to see them – as things apart from ourselves” (ibid.). To može biti i opasno jer može prouzročiti gubitak biti nama dragih objekata koje smo gledali na uobičajeni način.

c) Bijeg (*escape*) – bajka i fantastična priča ne tretiraju ono što je „stvarno” kao neumitno, već predlažu alternative, čak i ako su alternative izvorno nemoguće.

d) Utjeha (*consolation*) – utjeha sretnoga završetka ili *eucatastrophe* (termin koji je izmislio Tolkien). Radi se o svojevrsnom sretnom „preokretu” (*joyous „turn”*), no ta sreća nije nužno eskapističke naravi, već predstavlja iznenadnu i čudesnu milost (*sudden and miraculous grace*) za koju se ne može računati da se ponovi. Ona ne poriče postojanje *dyscatastrophe*, odnosno tuge i neuspjeha, jer je mogućnost takvog završetka potrebna za postizanje sreće izbjavljenja. Prema Tolkienu, ona „denies universal final defeat and in so far is evangelium, giving a

fleeting glimpse of Joy, Joy beyond the walls of the world, poignant as grief" (ibid.: 175).

Pogledajmo je li serija romana o Harryju Potteru u skladu s Tolkienovim postavkama. Teško je ostvariti unutarnju konzistentnost realnosti u svijetu magije, u kojem neka nova čarolija može potpuno promijeniti odnose suprotstavljenih sila dobra i zla, no čini se da je Rowling u tome donekle uspjela. Njezini likovi razvijaju se postupno, a tako se razvijaju i njihove moći. Oni nisu u jednoj sceni izuzetno slabi i nemoćni, da bi u drugoj bili vrlo moćni i neuništivi. Slično je i s odnosima koji vladaju između svijeta ljudi i svijeta čarobnjaka, oni nisu voluntaristički, već utemeljeni na zakonima i propisima te ugovorima koji su sklopljeni između dviju vlada. Rowling se u romanima dotiče i niza problema naše svakidašnjice, siromaštva, netolerancije i drugih, što može utjecati na čitateljevo osvješčivanje postojanja takvih negativnosti u njegovoj okolini i omogućava mu da stvari i pojave vidi jasnije. Istodobno, razni likovi, anarohito Hermione, u romanima predlažu alternative i ne mire se s postojećim stanjem. Iako su prepreke u obliku nesposobnosti, učmalosti, čiste zlobe ili obične lijenosti goleme, glavni likovi postupno razvijaju svijest o potrebi za promjenom. Tek kod posljednje Tolkienove karakteristike, *eucatastrophe*, serija o Harryju Potteru pomalo zaostaje. Čini se da sam klimaktički završetak svakog od nastavaka ne pruža vrhunac kakvim ga očekuje Tolkien, već izgleda pomalo razvodnjeno. Nemamo utisak „čudesne milosti" (*miraculous grace*) niti „kratki i letimični uvid u Sreću" (*fleeting glimpse of Joy*) koja je „bolna poput tuge" (*poignant as grief*). Je li to autorica učinila namjerno ili joj je ponestalo stvaralačkog „daha", teško je donijeti konačan sud.

Rowling, međutim, tvrdi da njezine knjige nisu fantastika te da ona fantastiku uopće ne voli (Hopkins 2003: 33). Radi se vjerojatno o tome da se u tipičnom fantastičnom romanu mnogo toga događa bez ikakva racionalnoga objašnjenja, glavni junaci sami od sebe stječu uvid u neki misterij, magične riječi im nadolaze bez zadržke, dok se u Harryju Potteru stvari nikada ne otkrivaju na misteriozan način, već se na rješavanju zagonetki treba raditi i stjecati znanje da bi se razotkrile. Primjer za to da Rowling u svojoj naraciji uvelike slijedi logiku zbilje i ne želi je probiti proizvoljnim, odnosno voluntarističkim narativnim zapletima, moguće je razabrati u tome što ne podliježe zahtjevima iskazanim u bezbrojnim pismima obožavatelja u vezi s uskrsnućem Harryjevih roditelja, jer na smrt gleda, baš kao što je tome slučaj i u stvarnom svijetu, kao na nešto konačno (ibid.). I ovo utemeljenje u realnosti i čitateljskom stvarnom iskustvu možda doprinosi uspjehu serije romana.

Druga očigledna tradicija na kojoj Rowling gradi svoju priču žanr je školske priče koju bismo mogli nazvati jednim oblikom Bildungsromana. Podsjetimo se da su prethodnici školske priče tzv. školski dijalozi i moralne priče koje su se tiskale u 17. i 18. stoljeću. Prve priče koje su govorile isključivo o životu učenika u školi

počele su se pojavljivati krajem 18. stoljeća, a jedna od najpoznatijih zbirki takvih pripovijedaka bila je *Village School (or a Collection of Entertaining Histories)* koju je autorica Dorothy Kilner izdala oko 1795. godine. Međutim, te prve pripovijetke bile su didaktičke prirode. Prvim pravim predstavnikom žanra školske priče smatra se *Tom Brown's Schooldays* (1857.) autora Thomasa Hughesa (1823. – 1896.). Problemi s kojima se glavni likovi susreću – nasilje starijih učenika nad mlađima, varanje na ispitima i tužakanje – opisani su bez uljepšavanja. Roman se, doduše, današnjem čitatelju čini u najmanju ruku neobičnim, već i zbog toga što je javna škola odavno zamijenila internate, ali i zbog inzistiranja na imperijalnom duhu zajedništva.

Karakteristike klasične školske priče su (Carpenter and Pritchard 470; Watson, 630; Steege 143–152):

1. Izmiještanje djeteta/junaka iz roditeljskog doma u društvenu sredinu kojom uglavnom upravljaju djeca;
2. Junak nije znanstvenik, ali posjeduje pozitivne karakteristike ili pak je naročito nadaren;
3. Junak je dobar u sportu;
4. Junak upada u nevolje – u opasnosti je da ga izbace iz škole;
5. Junak se bori za etičke vrijednosti;
6. Ravnatelj/ravnateljica je dobrohotan/dobrohotna, ali se drži na distanci;
7. Junak razvija poseban odnos s ravnateljem/ravnateljicom, ali nije posebno omiljen;
8. Junak prolazi obred zrelosti – sazrijeva od buntovnog dječaka/djevojčice i postaje zrela odrasla osoba.

Čini se da serija romana o Harryju Potteru sadrži sve navedene značajke. Harry napušta (nevoljenu) obitelj Dursley i odlazi u školu Hogwarts, gdje se u kompliciranoj društvenoj organizaciji, čiji su glavni čimbenici sami učenici, mora sam boriti za svoje mjesto u novom društvenom tkivu. Ovaj svojevrsni „bijeg” od dominacije okoline, točnije roditelja, čini se naročito privlačan modernom čitatelju. Harry je posebno nadaren u stvaranju magije, govori jezik zmija, i najvažnije, kao beba je preživio napad zlog Voldemorta koji je zbog toga na više godina nestao s lica zemlje. Kao uspomena na taj napad na čelu mu je ostao ožiljak u obliku munje, što ga jasno identificira u svim interakcijama s okolinom. Harry se odlično snalazi u magičnom sportu pod nazivom *quidditch* te postaje namlađi *seeker* u povijesti škole. Odmah po dolasku u školu upada iz jedne nevolje u drugu, tako da se više puta našao na rubu isključenja iz škole. Sa svojim se prijateljima bori za očuvanje i ostvarenje etičkih vrijednosti: pomaže učenicima koje maltretiraju drugi, zalaže se za prijateljstvo, bori se protiv rastuće opasnosti da će se Voldemort, oličenje zla, vratiti itd. Profesor Dumbledore, ravnatelj škole, uglavnom cijeli proces promatra s distance, ali uvijek priskače u pomoć ako je to potrebno. Osim toga, uvijek je spreman pomoći savjetom. S obzirom na to da serija

romana još nije završena, osma značajka tipične školske priče jedina još nije ostvarena, tako da je proces Harryjeva dozrijevanja još u tijeku.

Prema Roberti Trites (2001.) svrha žanra školske priče općenito je indoktrinacija djece s obzirom na njihovo mjesto u tržišnoj ekonomiji, tako da i seriju romana o Harryju Potteru gleda upravo s toga motrišta – Harry navodno shvaća ulogu novca, suočava se s klasnim problemima te spoznaje da je količina moći u društvu proporcionalna razini časti koju neka osoba stekne (a čast može biti povezana i s bogatstvom). Čini se, ipak, da je takva interpretacija u neku ruku pogrešna, jer Harry tijekom svoga školovanja u Hogwartsu zapravo shvaća da je niz pojava kojima svjedoči pogrešan, a njegov djelomični konformizam više je posljedica nedovoljnoga iskustva – on je ipak dječak, a ne odrasla osoba s potpuno formiranom osobnošću. Rowling naročito prikazuje dvije obitelji nejednakoga financijskog statusa – obitelj Weasley skromnih financijskih mogućnosti i (pre)bogatu obitelj Malfoy koju ne demonizira, niti je uzdiže na pijedestal. Stavljajući ih više puta u sukob, implicitno preispituje društveno-ekonomski sustav koji proizvodi takve nejednakosti.

Harry je od roditelja naslijedio znatnu količinu novca (uvećanu bankovnim kamatama), ali se on zbog toga ponekad neugodno osjeća, naročito u društvu prijatelja Rona Weasleyja koji svaki božić od majke dobiva štrikani pullover. Kad u romanu *Goblet of Fire* (635) Harry na kraju turnira osvoji novčanu nagradu, on je odlučuje pokloniti Fredu i Georgeu Weasleyju, koji su čitavu svoju ušteđevinu izgubili kladeći se. U određenom smislu to je moralan čin jer se krvavi novac (Cedric Diggory, predstavnik kuće Hufflepuff, poginuo je na turniru) ne smije uzeti, već se mora dati u dobrotvorne svrhe. No, s druge strane, barem s gledišta karakterističnog za naše podneblje, ni samo kladenje nije moralno, pa se ne smatra ispravnim nekome nadoknaditi novac zato što ga je izgubio na okladi.

Nešto ranije u istom romanu Harry i Cedric nađu se zajedno pred kupom kojega trebaju donijeti iz labirinta. U jednom trenutku Harry osjeti blještavilo slave koje bi ga moglo očekivati:

Harry looked from Cedric to the Cup. For one shining moment, he saw himself emerging from the maze, holding it. He saw himself holding the Triwizard Cup aloft, heard the roar of the crowd, saw Cho's face shining with admiration, more clearly than he had ever seen it before... and then the picture faded, and he found himself staring at Cedric's shadowy, stubborn face (*Goblet of Fire*: 550).

Harry se ipak odupire toj privlačnoj maštariji te predlaže Cedricu da kup uzmu zajedno.

Rezimiramo li poziciju Rowling s obzirom na književnu tradiciju, vidimo da u tome pogledu nije previše inovativna, ali je stvorila seriju književnih djela koja bez obzira na svoju utemeljenost u tradiciji književne produkcije izaziva veliku pažnju.

Ukoliko se pozornost čitateljstva ne stječe na temelju čiste književno-estetske sastavnice, ako se ne radi o književnom tekstu koji bi, sukladno s poetološkim zahtjevima postavljenima pred književno djelo od početka 20. stoljeća, odlikovala inovativnost i originalnost u strukturaciji svoje naracije, opravdano postavljamo pitanje gdje se još mogu naći korijeni privlačnosti te serije. Djelomično se mogu pronaći u drugim područjima koja su u suvremenom trenutku usko povezana s književno-estetskom produkcijom, poput kulturološkog, marketinško-propagandnog ili naprosto psihološkog horizonta unutar kojega se odvija recepcija romana o Harryju Potteru.

3. Horizonti uspješnosti serije romana o Harryju Potteru

Andrew Blake uspjeh serije romana o Harryju Potteru pokušava objasniti činjenicom da se Rowling bavi upravo onim problemima i nedoumicama koje su istaknute u našoj političkoj i kulturnoj stvarnosti (Blake 2002: 4), te smatra da romani ne duguju svoj uspjeh tome što su „dobro” napisani, kao ni osobnosti autorice, ni bavljenju ovim ili onim etičkim problemima. Iako je Harry Potter tipično britansko dijete koje živi u, površno gledano, tipično britanskom malograđanskom okruženju, on je istodobno i stanovnik svijeta u pogledu svojih stavova i problema na koje nailazi: siročće je, ne voli odrasle ni drugu djecu koji prema njemu loše postupaju ili ga guše pri pokušaju provođenja bilo kakve neovisne aktivnosti, njegove svakodnevne nevolje ujedno su problemi milijuna djece u svim zemljama svijeta. Njegova priča strukturirana je prema modelu Enid Blyton (*Famous Five*) u kojoj nekoliko odraslih osoba koje nisu roditelji funkcionira kao instrument postizanja „precocious collective independence” (Ibid.: 93), što omogućava Rowling da se na motivu dječaka-siročćeta pozabavi nizom problema povezanih s djetinjstvom, odrastanjem i počesto fluidnom granicom između odraslih i djece. To su univerzalne teme koje će privući pažnju kako djeteta u Britaniji, tako i onoga u Japanu ili Brazilu. Prema Blakeu, na djelu je tzv. retrolucija (eng. *retrolution*) (Blake 2002). Umjesto napretka, nudi se povratak u internatsko školovanje, stare srednjvjekovne dvorce, magiju.

Blake ističe da je tumačenje kako je Harry Potter sam odgovoran za nevjerojatan rast proizvodnje i prodaje dječje književnosti pogrešno. Već nekoliko godina prije tiskanja prvoga romana u seriji, prodaja dječjih knjiga i drugih proizvoda namijenjenih djeci postupno je rasla. Činjenica da su roditelji, zabrinuti zbog slabepismenosti svoje djece i nesposobnosti školstva da u tome pogledu bilo što promijeni, počeli sve više poticati djecu na čitanje i kupovali im više knjiga tome je tek djelomično doprinijela. Znatno je važnije da je došlo do zasićenja tržišta proizvodima za odrasle i starije tinejdžere, te je u takvom kontekstu trebalo pronaći nove konzumente. Iako danas u zapadnom svijetu ima manje djece nego ranije, ona raspoložu znatno većim financijskim sredstvima te su kao potencijalni kupci

znatno moćniji i privlačniji kompanijama koje su u stalnoj potrazi za novim tržištima (Blake 2002: 76). Što se pak tiče ostatka svijeta, Harry Potter je svoju popularnost stekao s manjim zakašnjenjem, nakon što je već postao poznat na Zapadu, te kada je do izražaja došla već uobičajena povodljivost za svime što dolazi iz razvijenog svijeta. Osim toga, potencijalno tržište u zemljama u razvoju ogromno je, jer većinu stanovništva čine osobe mlađe od 21 godine.

Razvoj dječjeg segmenta tržišta i dalje raste. Marketinški stručnjaci podijelili su ga na „djecu” (do sedam godina) i „tweenagers” (od osam do četrnaest godina). Procjenjuje se da su početkom 90-ih godina 20. stoljeća američka djeca mlađa od dvanaest godina potrošila devet milijarda dolara te utjecala na svoje obitelji da potroše još oko 135 milijarda dolara; procjene iz 2000. godine govore da su djeca do četrnaest godina potrošila čak trideset milijarda dolara te nagovorila obitelji da potroše još tristo milijarda dolara (Blake 2002: 77). Velike marketinške kompanije tako su spremno prihvatile Harryja Pottera kao falangu koja će im donijeti još više profita, jer ne radi se samo o knjigama, već su tu i razne figurice, *trading cards*, video igre... To što Rowling ne propušta da se u svakom romanu preko obitelji Dursley obruši na moderni konzumerizam i masovnu kulturu, velike kompanije ne zabrinjava – tako dugo dok upravo na toj priči, bez obzira na njezin sadržaj, ubiru značajni profit.

Pored literarnog, kulturološkog i marketinškog, za uspjeh Harryja Pottera nimalo se manjim ne čine ni psihološki razlozi. Prema Blakeu, svjetski uspjeh promatranih romana temelji se na:

[The] irruption of the fantastic into an everyday world which ... had apparently been cleansed of the magical by a perverse combination of Enlightenment philosophy, economic rationalism and scientific management, tabloid 'common sense', and intellectuals intent on playing ironically rather than addressing the heart of the matter (Blake 2002: 99).

Zbog toga nije čudo što je Harry Potter naročiti uspjeh poženio u Latinskoj Americi, prijestolnici „magičnog realizma”,⁵ što je dovelo do toga da su u kolovozu 2001. godine romani J. K. Rowling zauzeli prva mjesta u čak devet latinsko-američkih zemalja (ibid.). U tim zemljama zamjetne su znatne razlike između moćnih i razvlaštenih te nije neobično da se ljudi u svojoj nemoći okreću oblicima spiritualizma i magije, jer one nude neku vrstu kontrole nad svijetom.

Edmund Kern citira Jacka Zipesa, jednoga od najvećih kritičara serije knjiga o Harryju Potteru, koji u jednom eseju kaže:

⁵ U posljednje vrijeme u Brazilu su naročito popularne knjige koje su napisali navodni duhovi preminulih slavnih osoba, odnosno autori koje su ti duhovi opsjeli i podarili im inspiraciju.

In the case of the Harry Potter books, their phenomenality detracts from their conventionality, and yet their absolute conformance to popular audience expectations is what makes for their phenomenality (Kern 2003: 141).

Prema Zipesu, dakle, romani o Harryju Potteru nude različitost samo zato da bi zadovoljili težnju ka konvencionalnome, istome. Zipes nastavlja: „Making children all alike is, sadly, a phenomenon of our time” (ibid.: 143). Kern također navodi riječi Tammy Turner-Vorbeck, specijalistkinje za izučavanje kurikuluma, koja u seriji o Harryju Potteru vidi malo dobre, čiste zabave i popriličnu dozu kulturne hegemonije (ibid.), odnosno „only values consistent with the political, social, and economic mainstream, especially in regard to limited representations of the family, gender relations and cultural diversity” (ibid.). Vrijednosti koje se u romanima promiču odražavaju trenutačno stanje u društvu i ne pozivaju na bilo kakvo preispitivanje postojećih odnosa, kako s obzirom na unutarnji psihološki razvoj djeteta tako i s obzirom na socijalne odnose koji prevladavaju u djetetovom okruženju, a koje je ono u stanju percipirati.

Neki teoretičari primijetili su da se Harry Potter pojavio u trenutku kad je trend dječjih knjiga koje su prikazivale društvenu realnost doživio svoj vrhunac. Kern navodi da se ovaj trend pojavio sredinom 70-ih godina 20. stoljeća kao posljedica razmišljanja da djecu treba poticati na suočavanje sa stvarnim problemima, tako da su autori u znatnom broju pisali djela koja su govorila o velikim društvenim razlikama i smještali radnju u multinacionalni i multirasni milje, a počeli su se baviti i kontroverznim temama kao što su siromaštvo, prerana trudnoća i zlouporaba droga. Nakon pojave Rowlinginih romana uslijedili su napadi koji su išli za tim da pokažu negativan utjecaj Harryja Pottera, jer je, navodno, spriječio daljnji razvoj dječje književnosti u smjeru društvenog realizma, a po nekima ga je potpuno uništio (Kern 2003: 208). Međutim, to je tek djelomično točno. Istina je da je Rowling sa svojim romanima „odvukla” dio čitatelja, ali ona ipak progovara o nizu tema s kojima su se bavili autori pravca društvenog realizma, tako primjerice o siromaštvu, rasizmu, društvenim nejednakostima, parazitizmu i nesposobnosti državnih službenika.

Navedimo tek nekoliko primjera. Već od prvog romana u seriji o Harryju Potteru provlači se problem rasizma i društvenih nejednakosti. Hermione Granger je, naime, *mudblood*, odnosno osoba nečiste krvi, netko tko ne potječe iz rase „čistih” čarobnjaka i vještica. To je zanimljiv i relativno rijedak motiv u dječjoj književnosti (ako se i pojavljuje, tada je to tek usput i bez naročite razrade i posljedica na gradnju priče). Kod Rowling taj problem već u drugom romanu (*Chamber of Secrets*) dolazi skoro u prvi plan. Najprije se u radnju uvodi problem položaja kućnih vilenjaka (*house elves*). Na početku romana Harry se vraća u svoju sobu i na krevetu nalazi Dobbyja, kućnog vilenjaka, koji ga je došao upozoriti da se ne vraća u Hogwarts. Već u prvim minutama njihovog razgovora vidimo da se svijet čarobnjaka nipošto ne sastoji od ravnopravnih:

"Sit down," said Harry politely, pointing at the bed.
To his horror, the elf burst into tears - very noisy tears.
"S-sit down!" he wailed. "Never ... never ever ..." ...
"I'm sorry," he whispered, "I didn't mean to offend you or anything."
"Offend Dobby!" choked the elf. "Dobby has never been asked to sit down by
a wizard - like an equal -" (*Chamber of Secrets*: 16).

Pojam *mudblood* potencira se tijekom drugoga romana. Kad se ekipa Slytherina hvale da ima nove leteće metle, Hermione ukazuje da Gryffindori u tim ulaze zbog svoga talenta, a ne novca. Malfoy bijesno odvraća: „No one asked your opinion, you filthy little Mudblood!” (86). Malfoyjeve riječi među pripadnicima Gryffindora izazivaju konsternaciju i spremnost na otvoreni sukob, no Harry tek nešto kasnije, u razgovoru s Hagridom i Ronom, doznaje što taj izraz zapravo znači. Taj izraz je „the most insulting thing [Ron] could think of” (89) i označava osobu čiji su roditelji *Muggles* (Bezjaci), a ne čarobnjaci, dakle oni su ljudi „nečiste” krvi, za razliku od čarobnjaka čija je krv „čista”. Ronovo mišljenje o tome problemu vrlo je praktično: „Most wizards these days are half-blood anyway. If we hadn't married Muggles, we'd've died out” (ibid.).

Čini se da Hermione u tom trenutku postaje svjesna problema rasne i društvene nejednakosti koja vlada u svijetu čarobnjaka te se postupno, iz romana u roman, sve više osobno angažira kako bi se te nejednakosti uklonile. Ona od početka serije romana čini sve kako bi pomogla marginaliziranima: prijateljuje se s nespretnim Nevillom Longbottomom kojem, čini se, nedostaju prirodene magične moći te neprekidno upada u neugodne situacije; u romanu *Prisoner of Azkaban* prikriva činjenicu da je profesor Lupin vukodlak jer zna da bi smjesta bio izbačen iz škole; pomaže poludivu Hagridu skrivati hipogrifa (jedno magično biće) od Odbora za postupanje s opasnim bićima te zajedno s Harryjem spašava hipogrifa od egzekucije. Kulminaciju njezinih nastojanja predstavlja posebna organizacija za oslobođenje kućnih vilenjaka (Društvo za promicanje dobrobiti kućnih vilenjaka ili *Society for Promotion of Elfish Welfare*, skraćeno *S.P.E.W.*) u četvrtom romanu (*Harry Potter and the Goblet of Fire*), koji je i inače prepun direktnih ili indirektnih aluzija na paralelnost svjetova ljudi i čarobnjaka, koja uključuje i preslikavanje svih danas postojećih negativnosti na magični svijet.

U četvrtom romanu ministar Fudge, slika pravoga ograničenoga političara, ne želi priznati da zli Voldemort ponovno planira osvojiti svijet i skriva se iza optužbi i floskula:

"You fool!" Professor McGonagall cried. "Cedric Diggory! Mr Crouch! These deaths were not the random work of a lunatic!"

"I see no evidence to the contrary!" shouted Fudge, now matching her anger, his face purpling. "It seems to me that you are all determined to start a panic that will destabilise everything we have worked for these last thirteen years!"

Harry couldn't believe what he was hearing. He had always thought of Fudge as a kindly figure, a little blustering, a little pompous, but essentially good-

natured. But now a short, angry wizard stood before him, refusing, point-blank, to accept the prospect of disruption in his comfortable and ordered world - to believe that Voldemort could have risen (*Goblet of Fire*: 613).

Lažni moral u novinarstvu igra veliku ulogu u četvrtom i petom romanu. Novinarka Rita Skeeter pri intervjuima koristi pero koje samo piše stvari koje njezini sugovornici uopće ne govore, te bez ikakva obzira objavljuje laži i klevete. Tako je u jednom članku (*Goblet of Fire*: 444) napisala da su Harry Potter i Hermione Granger cura i dečko, ali samo zbog toga što ona mućka čarobne ljubavne napitke koje koristi da bi opčinila i druge dečke, kao na primjer bugarskoga šampiona u natjecanju Victora Kruma. Kleveta je to jača ako znamo da su u magičnom svijetu ljubavni napitci strogo zabranjeni. Rita Skeeter također otkriva i objavi da je Hagrid poludiv, zbog čega mu prijete otkaz, jer divove smatraju divljim i barbarskim bićima kojima nije mjesto u civiliziranom svijetu. Pod utjecajem ministra Fudgea novine počinju prikrivati činjenicu da Voldemort ponovno okuplja svoje poklonike pripremajući preuzimanje vlasti, a Harryja Pottera počinju prikazivati kao osobu koja je sklona izmišljanju.

Iako pripada žanru fantastike, serija romana o Harryju Potteru ne nudi utopijsku viziju o tome kako bi svijet trebao izgledati, već nastoji što vjernije prikazati odnose iz stvarnosti kakvu poznaju djeca i mladež. Primjer toga prikaz je obiteljskih odnosa u romanima: iako Rowling prikazuje kvalitetno organizirane obitelji, ne usteže se prikazati i disfunkcionalne obitelji kao što je, prije svega, Harryjeva, te višenacionalne i rasno miješane obitelji, kao što su obitelji Fleur Delacour, čija je majka vila, i Seamusa Finnigana, čiji je otac *Muggle*. Čak i obitelj Weasley, u početku oličenje utopistički ustrojene obitelji, ulazi u krizu kad je u četvrtom romanu napušta najstariji sin i pridružuje se defetističkoj upravnoj strukturi ministra Fudgea. Čini se da Rowling nastoji što vjernije prikazati poziciju obitelji kao središnje sociološke kategorije u suvremenom društvu koja doživljava značajne transformacije u suvremenom trenutku, te ih autorica u svojim djelima prati ukazujući na mnogolikost obiteljskog života kao odliku suvremene strukturacije obitelji.

4. Magija naspram tehnologije kao narativno središte serije romana o Harryju Potteru

Uz mračne dvorce i magiju modernoj tehnologiji, čini se, nema mjesta, no ona se u romanima ipak spominje. Pogledajmo, uz pomoć statistike, u kojoj mjeri i u kakvom kontekstu. U prvome se romanu računalo spominje šest puta, televizor jedanaest puta, video-rekorder dva puta i video-kamera tri puta, i to uvijek u kontekstu malograđanskog okruženja obitelji Dursley. Na primjer, kad Harry Potter na rođendan svoga bratića Dudleyja uđe u kuhinju, naiđe na stol zatrpan poklonima:

The table was almost hidden beneath all Dudley's birthday presents. It looked as though Dudley had got the new computer he wanted, not to mention the second television and the racing bike. Exactly why Dudley wanted a racing bike was a mystery to Harry, as Dudley was very fat and hated exercise... (*Philosopher's Stone*: 20).

Nešto kasnije pratimo scenu u kojoj Dudley počinje razmatati poklone:

Harry and Uncle Vernon watched Dudley unwrap the racing bike, a cine-camera, a remote-control airplane, sixteen new computer games, and a video-recorder (ibid.: 21).

Nekoliko tjedana kasnije Harry se seli iz *cupboarda from under the stairs* u *second bedroom* bratića Dudleyja te tamo nalazi nekoliko ostavljenih *items of modern technology*:

The month-old cine-camera was lying on top of a small, working tank Dudley had once driven over next door's dog; in the corner was Dudley's first-ever television set, which he'd put his foot through when his favorite program had been cancelled... (ibid.: 32).

Prilikom nagloga pakiranja i bijega od mase pisama koje su Harryju donosile sove, Dudley se brine jedino za svoje elektroničke uređaje:

Dudley was sniffing in the back seat; his father had hit him round the head for holding them up while he tried to pack his television, video and computer in his sports bag.

...

By nightfall Dudley was howling. He'd never had such a bad day in his life. He was hungry, he'd missed five television programmes he'd wanted to see and he'd never gone so long without blowing up an alien on his computer (ibid.: 35).

Nešto kasnije:

"It's Monday," he told his mother. "The Great Humberto's on tonight. I want to stay somewhere with a television" (ibid.).

Iako se moderna tehnologija ponajviše spominje u vezi s obitelji Dursley, a naročito Dudleyjem, na njezinu privlačnost nije potpuno imun ni Harry. Kad Dursleyjevi raspravljaju o tome što učiniti s Harryjem dok oni odu u zoološki vrt, Harry se nada da će i on dobiti pristup modernim tehnološkim napravama:

"You could just leave me here," Harry put in hopefully (he'd be able to watch what he wanted on television for a change and maybe even have a go on Dudley's computer) (ibid.: 22).

Tehnologija ljudi, odnosno *mugglesa*, izaziva zanimanje ponekih rijetkih stanovnika magične domene. U četvrtom romanu Ronov otac, službenik Ministarstva magije, iskazuje oduševljenje za tehničke naprave:

Mr. Weasley was looking around. He loved everything to do with Muggles. Harry could see him itching to go and examine the television and the video recorder.

"They run off eckeltricity, do they?" he said knowledgeably. "Ah yes, I can see the plugs. I collect plugs," he added to Uncle Vernon. "And batteries. Got a very large collection of batteries. My wife thinks I'm mad, but there you are."

Uncle Vernon clearly thought Mr. Weasley was mad too (*Goblet of Fire*: 44-45).

Neka vrsta tehnologije ipak postoji i u svijetu magije. Postoje fotoaparati koji snimaju pokretne fotografije, upaljači koji pale i gase svjetla, a naročito se spominju uređaji koji se koriste u borbi protiv zla. U četvrtom romanu Harry se čudi napravama koje je sa sobom donio Moody Madeye:

On his desk stood what looked like a large, cracked, glass spinning top; Harry recognized it at once as a Sneakoscope, because he owned one himself, though it was much smaller than Moody's. In the corner on a small table stood an object that looked something like an extra-squiggly, golden television aerial. It was humming slightly. What appeared to be a mirror hung opposite Harry on the wall, but it was not reflecting the room. Shadowy figures were moving around inside it, none of them clearly in focus.

"Like my Dark Detectors, do you?" said Moody, who was watching Harry closely.

"What's that?" Harry asked, pointing at the squiggly golden aerial.

"Secrecy Sensor. Vibrates when it detects concealment and lies.. . no use here, of course, too much interference - students in every direction lying about why they haven't done their homework. Been humming ever since I got here. I had to disable my Sneakoscope because it wouldn't stop whistling. It's extra-sensitive, picks up stuff about a mile around. Of course, it could be picking up more than kids' stuff," he added in a growl.

"And what's the mirror for?"

"Oh that's my Foe-Glass. See them out there, skulking around? I'm not really in trouble until I see the whites of their eyes (ibid.: 299-300).

Opsjednutost Dudleyja Dursleya elektroničkim uređajima ima očit cilj prikazati apsurdnost običnog, svakodnevnog potrošačkog društva koje se po svom kulturološko-socijalnom ustroju na prvi pogled čini manje vrijednim od zajednice magičnih bića. Opčinjenost Ronova oca napravama ne-magičnog svijeta po svemu sudeći nema neku posebnu funkciju osim uvođenja komične pauze u pripovijedanje. Uređaji koje koriste bića u svijetu magije svoju konačnu funkciju dobivaju tek uz uporabu magije, te bi se moglo reći da je i sama magija postavljena kao paralela tehnološkim inovacijama našega modernog vremena, sa svim etičko-društvenim problemima i nedoumicama koje iz toga proizlaze. Lipscomb i Stewart tvrde da Rowling time simbolički nastoji upozoriti na opasnosti do kojih nepažljiva uporaba novih tehnologija može dovesti:

Rowling's ethic suggests the importance of limiting oneself, not just to "good application", but to the use of certain kinds of powers over against others, based

primarily on the attitude toward the world that these powers encourage. From such a willingness on the part of individuals ought naturally to flow a variety of self-imposed restrictions adopted by entire communities (Lipscomb and Stewart 2004: 90).

Uporaba magije na neki je način paralelna uporabi modernih tehnologija. Nepažljivo rukovanje može dovesti do nesagledivih posljedica, naročito ako se prepusti neobrazovanim i još uvijek nezrelim osobama. U tu svrhu u magičnoj zajednici postoji i naročiti propis, *the Reasonable Restriction of Underage Sorcery*, koji djeci ograničava uporabu magije, a tu je i škola Hogwarts koja djecu obrazuje za pravilnu i etičku uporabu magije.

Upravo se neposredno suprotstavljanje magije tehnologiji čini središnjim mjestom autoričine naracije. Znamo koliko su djeca i mladež opsjednuti modernim tehnologijama te koliko, naročito dječaci, obožavaju gledati i čitati znanstveno-fantastične knjige, stripove i filmove koji vrve takvim uređajima. No čini se da su moderne tehnologije postale toliko uobičajene, da su se uvukle u našu svakodnevicu u toj mjeri da u mladima ne izazivaju nikakvu začudnost. Prije tridesetak godina računala i komunikacijski uređaji koje su koristili junaci znanstveno-fantastičnih TV serija, kao na primjer džepni komunikator iz *Zvezdanih staza*, izazivali su divljenje i žudnju da se budućnost što ranije ostvari, a danas se nalaze na stolu ili u džepu golemoga broja tinejdžera. Internet omogućava gotovo trenutačni pristup beskonačnome moru potrebnih i nepotrebnih informacija, satelitska televizija donosi stotine kanala najraznovrsnijih sadržaja, brze bežične ili konvencionalne veze omogućavaju razmjenu ogromnih količina podataka između korisnika na svim krajevima svijeta. U takvom okruženju neki novi šareni uređaj ili protokol za razmjenu podataka preko interneta modernoga tinejdžera naročito ne zaokupljaju, jer predstavljaju tek mali prođetak onoga što ga već okružuje. No škola smještena u mračni srednjovjekovni dvorac, magična stvorenja najrazličitijih oblika i karakteristika, začarani krajolici i predmeti, sve su to sastojci koji su toliko neobični i strani da privlače pažnju čitatelja kojima je svakodnevica, iako ispunjena tehnološkim čudima, već pomalo dosadna i monotona. Današnjoj je djeci začudan svijet bez tehnologije, bez mobitela, računala i televizije, svijet koji je, osim toga, pun avantura i velikih postignuća.

Magija tako Rowling služi kao sredstvo otklona od modernoga tehnološkog svijeta, njome ona ukazuje na dehumanizaciju stvarnosti te potiče na razmišljanje o alternativnim mogućnostima oblikovanja svijeta. Navedeni tehnološki uređaji povremeno se javljaju pretežito kod Dudleyja Dursleyja, Harryjeva rođaka, stjegonoše svega najgorega u modernom potrošačkom društvu. Ne simbolizira li to otuđenje modernoga čovjeka, opsjednutoga najnovijim tehnologijama, koji je zaboravio na svoju vezu s iskonskim, s najdubljim elementima prirode, s onim što sve stare („zaostale“) kulture ističu kao ključne vrijednosti? Magija je u svijetu Harryja Pottera poveznica među ljudima, a ne nešto što ih čini samotnjacima; ona pretpostavlja nastavak i produbljivanje veze između ljudi i prirode koju je moderni

čovjek već odavna izgubio. Rowling kao da je zatvorila krug života i svoje čitatelje vratila na početak, izvlačeći ih iz blještavog sivila potrošačkog i postindustrijskog društva i tome svijetu sukladne etičke pustoši.

Literatura:

Primarna:

1. Rowling, J. K. (1997). *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury.
2. Rowling, J. K. (1998). *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London: Bloomsbury.
3. Rowling, J. K. (1999). *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. London: Bloomsbury.
4. Rowling, J. K. (2000). *Harry Potter and the Goblet of Fire*. London: Bloomsbury.
5. Rowling, J. K. (2003). *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. London: Bloomsbury.
6. Rowling, J. K. (2005). *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. London: Bloomsbury.

Sekundarna:

1. Blake, Andrew (2002). *The Irresistible Rise of Harry Potter*. London/New York: Verso.
2. Bruxvoort Lipscomb, Benjamin J. and Stewart, W. Christopher. (2004). *Magic, Science, and the Ethics of Technology*. In: Baggett, David i Klein, Shawn E. (ed.) *Harry Potter and Philosophy*. Chicago/La Salle: Open Court.
3. Carpenter, Humphrey; Prichard Mary (1984). *The Oxford Companion to Children's Literature*. Oxford: Oxford University Press.
4. Hopkins, Lisa (2003). *Harry Potter and the Acquisition of Knowledge*. In: Anatol, Giselle Liza (ed.) *Reading Harry Potter: Critical Essays*. Westport/London: Praeger Publishing, 25–34.
5. Kern, Edmund M. (2003). *The Wisdom of Harry Potter*. Amherst, NY: Prometheus Books.
6. Manners Smith, Karen (2003). *Harry Potter's Schooldays: J. K. Rowling and the British Boarding School Novel*. In: Anatol, Giselle Liza (ed.) *Reading Harry Potter: Critical Essays*. Westport/London: Praeger Publishing.
7. Steege, David K. (2002). *Harry Potter, Tom Brown and the British School Story: Lost in Transit?* In: Whited, Lana A. (ed.). *The Ivory*

- Tower and Harry Potter: Perspectives on a Literary Phenomenon.* Columbia/London: University of Missouri Press, 140–158.
8. Tolkien, J. R. R. (1980). *On Fairy-Stories*. In: *Poems and Stories*. London: George Allen & Unwin.
 9. Trites, Roberta Seelinger (2001). *The Harry Potter Novels as a Test Case for Adolescent Literature, Style*, Vol. 35.3.
 10. Watson, Victor (2001). *Children's Books in English*. Cambridge: Cambridge University Press.

The Archaic Attraction of Harry Potter

Abstract

The paper examines the foundation of J. K. Rowling's works, the literary, cultural, commercial and psychological reasons for success of the Harry Potter series, and the relationship of technology and magic within the author's narrative system. Although the novels are not distinguished by their originality and innovativeness, they have attracted a wide attention of readers. None of the commonly discussed reasons seem to offer a complete and comprehensive explanation for the success of the novels, which appears to be based on their combination on one hand and the author's careful blending of the magical world with the real everyday world of her readers on the other. The opposition of magic vs. technology in Rowling's works implies that magic creates a connection among people, while technology dehumanizes human beings who have lost their foothold in the nature.

Key words

Joanne Kathleen Rowling, Harry Potter book series, relationship between magic and technology

Upute autorima

Hrvatski sjever objavljuje znanstvene i stručne članke, eseje i prikaze knjiga. Svaki rad prolazi dvostruku recenziju. Nema posebnih rokova za slanje radova. Radovi se dostavljaju u elektroničkom obliku na e-mail adresu glavnoga urednika ili Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu. Radovi ispisani na papiru neće se razmatrati.

Molimo autore da ne koriste nepotrebno formatiranje teksta, a posebno da ne ukrašavaju tablice, da ne koriste funkciju za automatsko kreiranje popisa s grafičkim ili brojčanim oznakama, te da ne podvlače i boje poveznice (hiperlinkove). Treba koristiti tekstualne formate doc, docx i rtf.

Časopis je multidisciplinarni te upućujemo autore da sustavno koriste načine citiranja primjerene njihovim znanstvenim područjima (APA, MLA, IEEE, Vankuverski, Oxfordski...).

Knjige i ostale publikacije u nakladi Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu

I. razdoblje (1936. – 1941.)

1. Zvonimir Dugački: *Međimurje – zemlja i stanovništvo* (1936.)

II. razdoblje (1964. – 1972.)

1. Martin Meršić, Vinko Žganec: *Jačkar – hrvatske narodne jačke iz Gradišća* (1964.)
2. Ernest Fišer: *Nagrizeni anđeo* (1965.)
3. Ljubica Duić: *U sjeni maloga grada* (1965.)
4. Antun Golob: *Heroj crvenog sela* (1965.)
5. Lujo Bezeredi: *Mapa radova* (1966.)
6. Milivoj Slaviček: *Soneti, pjesme o ljubavi i ostale pjesme* (1967.)
7. Nikola Pavić: *Prsten zvenknul* (1968.)
8. Drago Feletar: *Iz povijesti Međimurja* (1968.)
9. Ernest Fišer: *Drugi silazak* (1969.)
10. Đorđe Gavranović: *Međimurske razglednice* (1969.)
11. Stijepo Mijović-Kočan: *Ja odozdo* (1970.)
12. Zvonimir Bartolić, Dragutin Toma: *Zbornik poezije mladih* (1970.)
13. Dragutin Toma: *Popjevka zemlji. Hrvatsko kajkavsko pjesništvo Međimuraca i Nemeđimuraca o Međimurju* (1971.)

III. razdoblje (od 1990.)

Periodičke publikacije:

1. *Hrvatski kajkavski kolendar* (Godišnjak Ogranka MH u Čakovcu) (od 1993.; 30 godišnjaka)
2. *Horvatski cvetnjak* (časopis; 1 (1992.), 2 (1993.), 3 (1994.))
3. *Hrvatski sjever* (časopis, 1996. – 2008., obnovljen 2019.) (16 godišta)
4. *Riječ više!* (književni časopis, od 2021., 1 godište)

Knjige:

1. Zvonimir Bartolić: *Kronika jednoga kritika* (1991.)
2. Dragutin Toma: *Popevka zemlji* (drugo izdanje) (1991.)
3. Rudolf Horvat: *Poviest Međimurja* (reprint) (1993., drugo izdanje 1994.)
4. Ivan Zvonar: *Tu u provinciji. Studije, rasprave, eseji i prikazi, književne kritike* (1994.)
5. Josip Črep: *Konjogojstvo i konjički šport u Čakovcu i Županiji međimurskoj* (1994.)
6. Josip Kroppek Alkar: *Sabrane pjesme* (1994.)
7. Ivan Kutnjak: *Hasnovita* (1994.)
8. Lidija Bajuk: *Razgovori s tišinom* (1995.)
9. Zinka Čižmešija: *To je samo vjetar* (1996.)
10. Ruža Pokolić: *Večerešnje pozdravljenje* (1996.)
11. Magdalena Vlah-Hranjec: *Mrazove tkalje* (1996.)
12. Vinko Kos: *Sabrana djela*, knj. 1 (1997.)
13. *Spomenica MH 1842.-1997. i MHČ 1936.-1997.* (1997.)
14. *Spomenica u povodu otvaranja Doma MH Čakovec* (1997.)
15. Zvonimir Bartolić: *Sjevernohrvatske teme V – Studije i rasprave* (1998.)
16. Stanislav Petrović: *Pout bez znakov* (1999.)
17. Kalman Mesarić: *Poker Baltazara Bodora* (2000.)
18. Rudolf Vidović, Antun Novak, Ana Radović-Marčec: *Žiškovec iz zapisa i sjećanja* (2000.)
19. Nenad Pivar: *Horror vacui*, zbirka pjesama (2001.)
20. Muna Orehov: *Ftičeki zvezdidu*, zbirka pjesama (2001.)
21. Ivanuš Pergošić: *Decretum 1574.* (2003.)
22. Vera Zemunić: *Što to radi sunce na livadi?* (2002.)
23. Zvonimir Bartolić: *Sjevernohrvatske teme VII. – Dr. Ivan Novak, dr. Vinko Žganec* (2003.)
24. Zvonimir Dubravski (Z. Bartolić): *Otac i ja kosimo travu*, zbirka pjesama (2002., sunakl.)
25. Danijel Kralj: *Moja lutanja* (2004.)
26. Zvonimir Bartolić: *Majka Katarina* (2004.)
27. Ivan Purgar: *Između četiri zida*, zbirka pjesama (2005.)
28. Ana Katarina Frankopan-Zrinski, Zvonimir Bartolić: *Triptih Zriniana* (2005., 2. izd. 2006.)
29. Zvonimir Dubravski (Z. Bartolić): *Na kraju snova – rijeka i šuma*, zbirka pjesama (2006.)
30. Sanela Kanić: *Portal snova*, zbirka pjesama (2006.)
31. Vera Zemunić: *Krpice i pričovetanja*, roman za djecu i mladež (2006.)

32. Vinko Žganec: *Pučke popijevke Hrvata iz okolice Velike Kaniže* (2006.)
33. Zvonimir Bartolić: *Sjevernohrvatske teme VIII. – Pučko pjesništvo pomurskih Hrvata* (2006.)
34. Davorka Križaj-Kapljić: *Sjećanja i sutoni* (2007.)
35. Zvonimir Bartolić: *Sibila, knjiga gatalica Zrinskoga dvora u Čakovcu* (2007.)
36. Franjo Martinez: *Priroda i kultura u srazu* (2007.)
37. Zvonimir Dubravski (Z. Bartolić): *Kaudinski jaram, pripovijesti i putopisi* (2007.)
38. Đuro Blažeka: *Međimurski dijalekt, hrvatski kajkavski govori Međimurja* (2008.)
39. Zvonimir Bartolić: *Sjevernohrvatske teme IX. – Memoari podmaršala baruna Vinka Kneževića od Sv. Jelena i Dosje Zrinski mauzolej* (2008.)
40. Vladimir Mesarić: *Sedam glavnih* (2009.)
41. Anđela Horvat: *Spomenici arhitekture i likovnih umjetnosti u Međimurju* (pretisak, 2010.)
42. Ladislav Radek: *Prebrano seme, izabrane pjesme* (2010.)
43. Josip Šimunko: *Ivan Glavina, hrvatski kajkavski pjesnik iz Preloga* (2010.)
44. *350 godina franjevacu u Čakovcu, zbornik radova sa znanstvenog skupa* (2010.)
45. Stjepan Hranjec: *Međimurski narodni običaji* (2011.)
46. Vera Zemunić i Anica Barković: *Pozvani ste na rođendan* (pripovijetke za djecu) (2011.)
47. Ivan Pranjić (ur.): *Antologija međimurske mlade lirike* (2011.)
48. Stjepan Hranjec (ur.): *Lepšega ne kak je Međimorje* (Portreti kulturno-umjetničkih udruga Međimurske županije) (2012.)
49. Franjo Martinez: *Oko naše gore Ivanščice* (2012.)
50. Tamara Turza-Bogdan: *Kajkavsko narječje u nastavi Hrvatskoga jezika: Prilozi za osnovnoškolsku nastavu* (2013.)
51. Blaženka Filipan-Žignić: *Jezik moje bake i internet* (2013.)
52. Ladislav Radek: *Izabrani radekizmi* (2013.)
53. Vinko Žganec: *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja* (pretisak iz 1916.) (2014.)
54. Branimir Bunjac: *Iz pepela čakovečke sinagoge* (2014.)
55. Danijel Kralj: *Vrijeme za snove* (2014.)
56. Franjo Martinez: *Putovima gornjeg Međimurja* (2014.)
57. Vinko Kos: *Zbornik radova* (2014.)
58. Aleksandra Ličanin: *Dvije ljubavi i jedan rat Eve Panić Nahir* (2015.)
59. Vinko Žganec: *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja, svjetovne i crkvene* (2015.)

60. Krešimir Pavlic: *Ispiranje zlata u Međimurju* (2015.)
61. Vera Zemunić: *Božić naših prijatelja* (2015.)
62. Kalman Mesarić: *Gospodsko dete* (2015.)
63. Franjo Martinez: *Uzdanje zavičaju* (2015.)
64. Kristina Štebih: *Pismo z Galicije* (2015.)
65. Stjepan Hranjec (ur.): *Cvetnjak međimorskih popevki (Mala antologija usmene narodne popijevke iz Međimurja)* (2016.)
66. Tomo Blažeka: *Čavske slikice* (2016.)
67. S. Vlatka Dujmović: *Iskustvo susreta* (2016.)
68. Ana Vrbanec: *Deset godina Udruge žena Zlatne ruke Čakovec* (2016.)
69. Ivan Pranjić: *Sigetski boj u hrvatskoj epici* (Bibliotheca murodravana 1) (2016.)
70. Kalman Mesarić: *I u našem gradu* (2016.)
71. Miljenko Muršić, Nikola Peti: *Ftičeki se ženijo* (2016.)
72. Vesna Janković: *Posmeknjeno vreme* (2017.)
73. Franjo Martinez: *Potok mala Bednja* (2017.)
74. Kalman Mesarić: *Poslovne tajne* (2017.)
75. Josip Bedeković: *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju (1752./2018.)* (Bibliotheca Murodravana 2)
76. Danijel Kralj: *Moja radost neprolazna* (2018.)
77. Davorka Križaj-Kapljic: *Pred hižnim pocekom* (2018.)
78. Kalman Mesarić: *Korak preko rampe* (2018.)
79. Kristina Štebih: *3, 2, 1, Božić!!!* (2018.)
80. Marijan Majstorović: *Stoljeće slovenskih teritorijalnih posezanja: Raskrižje – početak komadanja Hrvatske* (2018.)
81. Ivo Pilar: *Južnoslavensko pitanje i Svjetski rat* (2018.)
82. Ivo Pilar: *The South Slavic Question and the Great War* (2018.)
83. Ivo Pilar: *Die südslawische Frage und der Weltkrieg* (2018.)
84. Franjo Martinez: *Ugljenokop Beletinec* (2019.)
85. Josip Črep: *Međimurci u svjetskim ratovima* (Bibliotheca murodravana 3) (2019.)
86. Bedeković, Feletar, Berljak, Logožar: *Prinosi za povijest Štrigove* (2019.)
87. Slobodan Benković Boč – *Retrospektiva* (katalog izložbe) (2019.)
88. Martin Lukavečki: *Oteto zaboravu – sjevernohrvatske putositnice* (2019.)
89. Kalman Mesarić: *Joco Udmanić* (2019.)
90. Vera Zemunić: *Božić je stigao* (2019.)
91. Blaženka Križan: *Tragom Arijadne* (2020.)
92. Kalman Mesarić: *Estera* (2020.)
93. Petrana Sabolek: *Od slova do slova* (2. izmijenjeno izdanje) (2020.)

94. Ivan Zvonar: *Florijan Andrašec – hrvatski kajkavski pjesnik, melograf i kantor* (2020.)
95. Đuro Bel: *Spameten zapišuvle (Kajforizmi)* (2021.)
96. Martin Lukavečki: *Oteto zaboravu – sjevernohrvatske putositnice* (2. izmijenjeno izdanje, 2021.)
97. Petrana Sabolek: *Avanturokazi* (2021.)
98. Stjepan Hranjec: *Pušlek međimurskih popijevki* (2021.)
99. Vera Zemunić: *Kišobran, jesen i kesten* (2021.)
100. Daniel Ciglarić: *Hrvatsko ratno znakovlje iz Međimurja u Domovinskom ratu* (2021.)
101. Dragutin Remanar, Alan Srpak, Zoran Turk: *34. inženjerijska bojna Čakovec* (2021.)
102. Ivica Procaj: *Smijeh i suze na nišanu* (2022.)
103. Ignacije Aurelije Fessler: *Tri prijatelja iz Novoga Zrina* (Bibliotheca Murodravana 4, 2022.)
104. Fra Abraham Zelenić: *Zercalo duše* (Bibliotheca Murodravana 5, 2022.)
105. Mirica Škvorc: *Moj je živut igra reiči* (2022.)
106. Magdalena Vlah-Hranjec: *Z maminoga krila* (2022.)
107. Josip Jezernik, Tihana Zak Tompoš: *Stoljeće Dobrovoljnog vatrogasnog društva Mihovljan* (2022.)
108. Mirna Ladašić Turk, Zoran Turk: *Stoljeće bolnice u Čakovcu* (2022.)
109. Zvonko Kovač: *Jučer je bilo sutra* (2023.)
110. *Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu – nositelj kulturnoga identiteta Međimurja* (2023.)
111. Ana Jauk, Đuro Blažeka: *Rječnik govora Kotoribe* (2023.)
112. Kalman Mesarić: *Poker Baltazara Bodora*, 2. izd. (2023.)
113. *Sanctus Hieronymus Stridone parva natus – Zbornik radova o štovanju sv. Jeronima u Štrigovi* (2023.)

Aktivnosti Ogranka Matice hrvatske u Čakovcu možete pratiti na sljedećim platformama:

Internetske stranice – www.maticack.com.hr

Facebook – www.facebook.com/maticahrvatskacakovec/

Instagram – www.instagram.com/maticahrvatskacakovec/

YouTube – <https://tinyurl.com/slfs1rng>